

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VII, Nr. 3—6

MARTIE—IUNIE, 1962

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

PASTORALE ARHIEREȘTI

- † NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Pastorală de Sfintele Paști, 1962 163—168
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală de Sfintele Paști, 1962 . . . 169—172
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Pastorală de Sfintele Paști, 1962 . . . 173—180

REDACȚIA: Alegeri de înalți Ierarhi: I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului și P. Sf. Episcop Partenie al Romanului și Hușilor . . . 181—186

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

- † NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Porunca cea mare: dezarmare și încetarea experiențelor nucleare . . . 187—188
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Sfinții Petru și Pavel despre dreptate, pace și adevărul creștin . . . 189—197
REDACȚIA: Creștinătatea în slujba înfrățirii, păcii și propășirii universale. (Pe marginea Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New-Delhi, India) . . . 198—220
— Dezarmarea generală și totală — necesitate universală urgentă 221—228
— Pe calea unei vieți fericite și îmbelșugate. (La încheierea colectivizării agriculturii) . . . 229—239

STUDII

Teologie exegetică

- Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Virtutea n-are vîrstă. (Cu privire la colaboratorii Sfîntului Apostol Pavel) . . . 240—261

Teologie istorică

- Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Ortodoxia în fața Reformației și a Uniației 262—283
Protos. IRINEU CRĂCIUNĂȘ: Andrei Rubliov — maestru al vechii picturi bisericești . . . 284—300
I. LUPAȘ: Icoana unui sat din Transilvania, veacului XVI zugrăvită în cîteva predici rostite de la 1569—1585 . . . 301—312

Teologie sistematică

- Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN: Apostolicitatea Bisericii . . . 313—324

(Continuare în p. III a covertel)

Teologie practică

- Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Diaconul Coresi — simplu tipograf, sau și traducător al cărților românești tipărite de el? 325—344

INDRUMĂRI OMILETICE

- Prot. AUREL RADU: Sfânta Liturghie ca taină (predică) 345—348
Diacon GHEORGHE PAPUC: Predică la Duminica Samarincii 349—352

URME DIN TRECUT

- Asistent MIRCEA PĂCURARIU: O predică despre pace din 1879 353—356

RECENZII

- Prof. N. MLADIN: „*et paix sur la terre*“. Documents de la première Assemblée Générale Chrétienne pour la Paix. Prague, du 13 au 18 juin 1961 357—359
Diacon GH. PAPUC: Egyházi Krónika (Cronica bisericească) 359—363
Pr. Prof. D. BELU: Note bibliografice 364

VIATA BISERICESCA

- Pr. Prof. N. MLADIN: Ecouri după Congresul de la New-Delhi 365—370
SP. C.: Incheierea cursurilor de îndrumare pastorală și misionară a preoților (seria 38) 370—372
D. CĂLUGĂR: † Preotul Aron Rîureanu 372—373
GH. PAPUC: Conferințele de orientare din luna Mai 373—376
N. M.: In Vinerea Luminată 376—377
GR. MARCU: Incheierea anului școlar 1961—62 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu 377—382
ASISTENT: Serbarea de sfârșit de an la Seminarul Teologic din Cluj 382—384
M. ȘESAN: Chemarea păcii. (Intrunirea de la Karlovy Vary a Comitetului consultativ al Mișcării creștine a păcii — 15—18 mai 1962) 384—388

INSEMNĂRI

- M. PĂCURARIU, C. SÎRBU, M. ȘESAN, Pr. I. SANDA, N. MLADIN și SP. C.: Restaurarea castelului de la Hunedoara. — Contribuții noi la cunoașterea operei lui Samuil Micu. — Sbornicul și Calendarul pe 1962 al Mitropoliei Ortodoxe Cehoslovace. — Studii de Bizantinologie. — In grija continuă pentru pace. — Tezaurul artistic de la Constanța. — O carte despre activitatea Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și al întregii Rusii. — Mărunte 389—399

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VII, Nr. 3—6

MARTIE—IUNIE, 1962

Redactia și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

† NICOLAE

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini :
Har, milă și pace de la Dumnezeu - Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos.*

„Și s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, și a pătimit și s-a îngropat, și a înviat a treia zi, după Scripturi“.

(Din Simbolul Credinței).

Iubiții mei fii sufletești,

Două praznice mari împodobesc anul nostru bisericesc: Crăciunul și Sfintele Paști. Amîndouă sînt vestitoare de bucurie. Cel dintîi ne înprosperă an de an bucuria întrupării Fiului lui Dumnezeu. Celălalt ne face părtași de bucuria biruinței Lui asupra morții prin slăvita înviere de a treia zi. Dar și unul și celălalt ne aduc aminte că după judecata noastră creștinească, nimic de seamă nu se poate săvîrși fără jertfitoare lepădare de sine. Insuși, Cerul milostivirilor ne-a învățat această lecție tare ușor de priceput de oricare dintre noi. Ca să ne cerceteze și să viețuiască o vreme laolaltă cu noi, Dumnezeu trup s-a făcut, „s-a smerit pe sine, chip de rob luînd”,¹ întru toate asemenea oamenilor făcîndu-se, afară de păcat. Venirea lui Mesia s-a săvîrșit întru smerirea întrupării și-n umilirea ieslei din Staulul vifleemit. Pe de altă parte, ca să ajungă la dimineața Învierii, „Răsăritul răsăriturilor”, Hristos Domnul, a trecut prin negurile pătimirilor, a suferit pironirea răstignirii și a zăcut vremelnice în mormîntul aflat a treia zi deșert.

Acest adevăr al biruinței vieții asupra morții îl mărturisim cu inimi înălțate nu numai la Paști și la celelalte praznice împă-

1 Filipeni 2, 7.

rătești de peste an, ci la fiecare sfântă Liturghie și la toate prilejurile de rugăciune, cînd rostim Credeul: „Și s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, și a pătimit și s-a îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi”.

Praznicul Invierii Domnului umple toată zarea anului bisericesc. Crăciunul rămîne legat de sorocul său iernatic. Invierea, însă, o preamărim Duminică de Duminică și ori de cîte ori praznicele Bisericii noastre ortodoxe răsăritene rînduiesc rugăciune de obște. Cîntările Paștilor nu conținesc cu totul nici la Ispas. Graiurile lor slăvite răsună ca o veste bună de-a lungul întregului an bisericesc.

Așa se și cade! Invierea lui Hristos e cheazășia mîntuirii noastre, e strălucirea zăbovei Fiului lui Dumnezeu în trup omenească, e cununa neveștejită care înfrumusețează viața Bisericii dreptmăritoare ai cărei fii duhovnicești sîntem, e temeiul cel mai puternic al credinței noastre. Cu adevărat — spune Sfîntul Apostol Pavel — dacă n-ar fi înviat Hristos, zadarnică ar fi credința noastră.²

Dar Hristos a înviat cu adevărat. Iar adevărul învierii Lui nu este numai stare sufletească a credinței pe care o mărturisim ci și mărturie a celor ce s-au încredințat ei înșiși, cu simțurile lor omenești, că Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd...

Martorii învierii sînt mulți și de multe feluri. Unul ca altul, ei sînt deopotrivă vrednici de crezare. Sînt vrednici de crezare fiindcă sufletele lor, curățite de orice prihană, aveau porțile zăvorîte față de orice vînt de amăgire, față de orice viclenie. Sînt vrednici de crezare pentru că răstignirea și îngroparea lui Iisus i-a prăvălit în bezna deznădejdiei. Deznădejdea și frica i-au făcut să uite — pe Sfinții Apostoli în primul rînd — pînă și repetatele încredințări de care i-a făcut părtași Mîntuitorul, cînd vestindu-și patimile și moartea, sfîrșea de fiecare dată prevestindu-și învierea. Sînt vrednici de crezare apoi, acești fericiți martori ai Invierii fiindcă l-au văzut pe Hristos sculat din mormînt, s-au întîlnit cu El, au călătorit cu El, au stat la masă cu El și în cele din urmă, după patruzeci de zile de senină și fericită împreună-petrecere, l-au însoțit la Muntele Măslinilor, de unde s-a înălțat la cer, ca să șadă de-a dreapta Tatălui.

Între fericiții văzători ai lui Hristos cel înviat din morți se află Sfinții Apostoli, cînd toți laolaltă, cînd unul sau altul din

2 Cf. I Corinteni 15, 14.

ei. Se află, apoi, Sfintele femei de miruri purtătoare. Fiindcă ele au plecat mai târziu și mai cu greu de la crucea de pe Golgota, și apoi de la locul de îngropare a Celui răstignit, Dumnezeu le-a hărăzit răsplătirea fără pereche de-a fi văzut înaintea altora mormântul aflat gol în dimineața Învierii.

Sfântul Apostol Pavel ne încredințează că între cei ce l-au văzut pe Domnul după înviere, se afla și o obște creștinească de „peste cinci sute de frați”.³ Când le scria creștinilor din cetatea Corintului despre acest lucru, „cei mai mulți” dintre ei se aflau încă în viață. Dacă voia cineva să stea de vorbă cu ei, o putea face, mai ales că, de la Corint, se putea călători lesne, peste mare, în Palestina. Mărturia pe care obștea aceasta o aducea pentru Înviere, este cu atât mai de preț, cu cât cei ce făceau parte din ea îl văzuseră „deodată” pe Domnul înviat. Simțurile lor nu se puteau înșela, toți fiind oameni zdraveni la minte, cumpătați în toate ale lor.

Iubiții mei fii sufletești,

Învierea Domnului — Praznicul praznicelor — cade an de an primăvara. Asemuind primăvăraticele frumuseți ale firii cu frumusețile duhovnicești ce ni le hărăzește tuturor credincioșilor luminatul praznic al Învierii Domnului, cu drept cuvânt ni se pare că bunul Dumnezeu le-a rînduit pe cele dintîi spre a spori cu ele pe cele din urmă.

Cu sufletele învăluite de bucuria Paștilor, de dimineață am mînecat și de astă dată în spre sfintele noastre locașuri de închinare, pentru ca „în loc de mir cîntare Stăpînului să aducem, și să vedem pe Hristos, soarele dreptății, tuturor viață răsărind”.⁴ „Paștile Domnului, Paștile, că din moarte la viață și de pe pămînt la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cîntăm de biruință”⁵: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi, viață dăruindu-le”.

Nici nu e de mirare, dragii mei, că atîta primăvăratică bucurie stîrnește praznicul Învierii în sufletele tuturor credincioșilor. Văzut-ați vreun rătăcit care să nu se bucure cînd a izbutit să afle drumul cel drept? Fost-a oare vreun rob care să nu se bucure cînd și-a cucerit slobozenia? Firesc este ca mai vîrtos să ne bucurăm noi, dreptcredincioși creștini, căci prin patimile, moartea și învierea Domnului nostru Iisus Hristos am scăpat de osînda morții, care este „plata păcatului”.⁶

3 I Corinteni 15, 6.
5 Idem. Peasna I.

4 Din Catavasiile Paștilor. Peasna 5.
6 Romani 6, 23.

Fără preget, dar, „să ne curățim simțirile”, iubiții mei fii sufletești, și luînd aminte la îndemnul pe care ni-l dă dumnezeiescul Apostol Pavel, „după cum Hristos a înviat din morți, așa și noi, întru înnoirea vieții să umblăm”.⁷

Ne-a ajutat Părintele ceresc să săvîrșim în pace calea sfîntului și marelui Post al Paștilor. Ne-am îndestulat, din darul Lui, cu întremătoarele mîngîieri ale rugăciunilor de pocăință. Iar după ce ne-am ușurat de prihanele noastre, spovedindu-ne, am gustat din „Paharul mîntuirii” și cu „Pîinea cea cerească”, de viață dătătoare, a Sfintei Cuminecături, ne-am întărit întru cele dinăuntru ale noastre. Ne simțim destul de tari acum ca răstignind și îngropînd pe „omul cel vechi”⁸ al păcatului, împreună cu Hristos să înviem la viață nouă, de **făpturi nouă!**

Zi de zi ne pătrundem tot mai adînc de convingerea că viața noastră poate — și trebuie — să se înfrumusețeze mereu, întru Hristos. Zi de zi ne vom nevoi să arătăm că viețuim cu adevărat întru Hristos umblînd așa cum El umbla cînd petrecea pe pămînt în trup omenesc.⁹

„Făptura cea nouă”¹⁰ nu se nevoiește decît întru dragoste, întru pace, întru îndelungă răbdare, întru bunătate, întru facere de bine, întru credință, întru blîndețe și întru înfrînarea poftelor.¹¹

„Omul cel nou”¹² se izbăvește — prin Hristos — pe sine. Unul ca acesta, pildă vrednică de urmat se face în toată bunăvremea. De oameni noi — oameni ai dragostei și bunătății, oameni ai păcii și înfrățirii tuturor — este nevoie oricînd, deci și în vremea noastră. Acum, cu atît mai vîrtos cu cît după ce cucerește cele mai înalte culmi ale științei, omul zilelor noastre se arată din ce în ce mai hotărît și mai destoinic să le pună în slujba propășirii și făuririi unei vieți pașnice și îmbelșugate.

În țara noastră dragă — prin înțelepciunea ocîrmuirii de Stat și cu pilduitoarea osîrdie obștească — sporesc mereu dovezile propășirii. Ogoarele noastre își vor înmulți statornic roadele, căci glia lor nu mai e muncită de-acum înainte numai prin silințe răzlete și cu uneltele neputincioase de odinioară. Ele sînt muncite astăzi prin chibzuita înfrățire a tuturor — care a fost

7 Romani 6, 4.

9 Cf. I Ioan 2, 6.

11 Cf. Galateni 5, 21.

8 Romani 6, 6; ș. a.

10 II Corinteni 5, 17; Galateni 6, 15.

12 Efeseni 2, 15; 4, 24; Col. 3, 10; ș. a.

îndeplinită în primăvara aceasta pe tot întinsul țării — și cu unelte desăvârșite de mintea omenească. Și aici are dreptate Scriptura, care zice: „**Mai fericiți sînt doi laolaltă decît unul, fiindcă au răsplată bună pentru munca lor. Căci dacă unul cade, îl scoală fratele lui. Dar vai de cel singur care cade și nu este altul care să-l ridice**”.¹³ Tocmai de aceea, se cade să fim buni chivernisitori ai roadelor muncii obștești și prin hărnicia pe care o arată întregul nostru popor, să le înmulțim și să le îmbunătățim neconținut. Că zice înțeleptul Solomon: „**Tot cel ce poartă grijă, are de prisos; iar cel dezmiardat și nepurtător de grijă în lipsă va fi**”.¹⁴ Făcînd astfel vom dovedi fiecare din noi, cît de mult ne iubim Patria și cum punem la inimă grija de propășirea ei necurmată.

Dar pe lîngă hărnicie și cruțare ca să fie întemeiat cu spor, belșugul mai are nevoie de „**vremi cu pace**”. Iar pacea, ca să fie temeinică și trainică, cere mai ales două lucruri: libertate și dreptate, nu numai pentru cei ce le avem, ci pentru toate popoarele. Porneala de eliberare a popoarelor subjugate a luat în zilele noastre cel mai mare avînt. Cu toate acestea, încă dăinuie pe alocuri unele „pete de necurăție”¹⁵ ale asupririi unui popor de către altul. Cei ce nedreptățesc pe semenii lor împilîndu-i sau tulburîndu-le tihna vieții cu zăngănitul armelor ucigătoare, să nu uite că: „**Cel ce duce în robie, de robie are parte, și cel ce ucide cu sabia, trebuie să fie ucis de sabie**”¹⁶ — zice Domnul.

Noi știm că făcătorii de pace fiii lui Dumnezeu se vor chema.¹⁷ Pentru care pricină să nu ne dăm îndărăt de la nici o jertfă cînd e vorba de sprijinirea pornelii binecuvîntate de prefacere a săbiilor în fiare de pluguri și de împăcare a toată lumea. „**Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viață ... și moartea n-are putere asupra Pămîntului**”.¹⁸ Tocmai de aceea, nu slăbim în credința că prin lupta oamenilor buni de pretutindenii, vom ajunge să vedem adevărîndu-se pe deplin cuvîntul Proorocului care zice: „**Am cutreierat Pămîntul și iată, tot Pămîntul era locuit și liniștit**”.¹⁹

13 Eclesiast 4, 9—10.

15 Iuda 12.

17 Cf. Matel 5, 9.

19 Zaharia 1, 11.

14 Pilde 14, 24.

16 Apocalipsă 13, 10.

18 Înțelepciunea lui Solomon 1, 13-14.

Iubiții mei fii sufletești,

„Invierea lui Hristos văzînd să ne închinăm Sfîntului Domnului Iisus, unuia Celui fără de păcat” și prin faptele noastre de bine să facem ca El să fie de-a pururi preamărit și lăudat.

Dorindu-vă cu părintească dragoste ca luminatul praznic al Sfintelor Paști să-l petreceți cu toții sănătoși, în pace și cu îndesulată bucurie duhovnicească și să-l ajungeți întru mulți, fericiți ani, Vă întîmpin cu străvechile noastre binețe creștinești:

HRISTOS A INVIAT !

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la Praznicul Invierii Domnului din anul 1962.

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor,

Biblioteca Mitropolitană Sibiu
N I C O L A E,
arhiepiscop și mitropolit

† T E O F I L

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

**Iubitului cler și dreptmăritorilor creștini, har și pace de la
Dumnezeu Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos**

*„După cum Hristos a înviat din morți...,
tot așa și noi întru înnoirea vieții să umblăm”.*
(Romani VI, 4)

Iubiții mei fii sufletești,

Este fără îndoială un mare dar al lui Dumnezeu că am ajuns să prăznuim din nou marea sărbătoare a Învierii lui Hristos, Izbăvitorul sufletelor noastre. Este un dar prețios fiindcă o dată cu El, în postul Paștilor, am înviat și noi din moartea păcatelor noastre, în Taina pocăinței. În postul Paștilor, peste care am trecut cu bine, noi creștinii ne-am înfrinat de la bucate și de la păcate, am combătut patimile noastre cele rele, ne-am plîns greșelile și le-am spălat cu lacrimi de căință în baia Sfintei Spovedanii.

După ce casa sufletului nostru am primenit-o astfel, L-am poftit pe Domnul să intre la noi și să rămână cu noi. El ne-a ascultat cu grăbire și întru noi s-a împlinit făgăduința Lui nemincinoasă: „**Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, rămîne în Mine și Eu rămîn în el**” (Ioan VI, 56).

Este știut că sub forma pîinii și a vinului euharistic, Hristos rămîne în noi cîteva clipe numai. Dar prin harul Său ceresc, El dorește să petreacă în sufletele noastre fără încetare. Harul Său ceresc, dobîndit de noi întîia dată la Botez și redobîndit în Taina Pocăinței, înseamnă prezența lui Hristos Dumnezeu în sufletul nostru nemuritor, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt: „Drept răspuns Iisus i-a zis: Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvîntul Meu și Tatăl Meu îl va iubi. **Noi vom veni la el și sălaș la el vom face**” (Ioan XIV, 23).

Harul cel ceresc este viața suprafirească a sufletului nostru. De altă parte, ceea ce se opune acestei stări a sufletului nostru, este păcatul greu săvîrșit de noi. Păcatul greu ne despoaie de

harul cel ceresc; el pune capăt prezenței lui Dumnezeu în ființa noastră. Păcatul greu desființează viața peste fire a duhului nostru. Păcatul aduce moartea sufletului nostru, care totuși nu se nimicește. Sufletul omenesc niciodată și nici într-un chip nu poate să se cufunde în neființă. „Apoi pofta când s-a zămislit — ne învață Sf. Apostol Iacob — dă naștere păcatului, și păcatul o dată făptuit, aduce moartea” (Iacob I, 15). Aici trebuie să ne gândim la moartea cea spirituală pe care o produce orice păcat mare.

Sfântul Apostol Pavel învață același adevăr când scrie Efesenilor: „Voi erați morți în greșelile și în păcatele voastre în care trăiați odinioară..., străini fiind de viața lui Dumnezeu” (Efes. II, 1, 2 și IV, 18).

Iubiții mei fii sufletești,

Rezemați pe mărturia Sfintelor Scripturi, noi credem și mărturisim dimpreună cu Sfinții Apostoli și cu toți creștinii, din toate veacurile: „A înviat Domnul cu adevărat și s-a arătat lui Simon” (Luca XXIV, 34). Hristos, după Înviere s-a arătat și celorlalți Apostoli, s-a arătat femeilor mironosițe și la peste cinci sute de frați deodată (I Cor. XV, 6). După ei toți, s-a arătat și lui Pavel. Zguduit de această arătare, deplin încredințat despre Învierea lui Iisus, vrăjmașul Nazarineanului — Saul — învie și el din rătăcirea lui, se transformă în Apostol neînfricat, tăgada lui se schimbă în apărare, ura lui se preface într-o dragoste fierbinte.

Propovăduind cu vreme și fără vreme Învierea Mîntuitorului, Sfântul Pavel scoate în evidență că această Înviere trebuie să fie icoana învierii noastre sufletești, trebuie să fie reazimul transformării noastre morale, și model pentru statornicia noastră în calea neprihănirii, în viața harului.

Cînd s-a sculat din morți, Omul-Dumnezeu a părăsit mormîntul, a lăsat acolo mahrama și giulgiurile, a trecut la o viață nouă, desăvîrșită, izbăvită de orice nevoi. Tot astfel și noi creștinii care prăznuim Paștile, sîntem îndatorați să ne sculăm din mormîntul păcatelor noastre, să părăsim giulgiul trîndăviei și să îndepărtăm de la noi mahrama cugetării pătimășe.

Deodată cu Paștile se cuvine să începem o viață nouă, mai curată, mai șilitoare, o viață ferită de toate greșelile pe care am început să le stîrpim, prin pocăință, în timpul Postului Mare. Gîndirea lui Pavel este gîndirea cerului. În scrisul lui se oglindește voința lui Dumnezeu. Indemnului lui este chemarea Părintelui nostru de Sus. S-o ascultăm: „Precum Hristos s-a sculat din morți..., așa și noi întru înnoirea vieții să umblăm” (Rom. VI, 4).

Cînd s-au întors de la Emaus cei doi ucenici, Cleopa și însoțitorul său, cei unsprezece Apostoli și cei ce erau cu ei, în cenacul, au vestit cu mare glas: „S-a sculat Domnul cu adevărat...” (Luca XXIV, 34). Mîntuitorul a înviat aievea, nu numai la părere. El a dovedit prin fapte netăgăduite că **s-a sculat într-adevăr**, că a purtat același trup care a fost pironit pe Cruce și după moarte, așezat în mormînt. În cele patruzeci de zile pe care le petrecu pe pămînt după Inviere, El s-a arătat de repetate ori Apostolilor și învățăcelilor Săi. Ca să le spulbere orice îndoială, le-a arătat semnele cuiei în mîinile și picioarele Sale, și rana lăsată de sulită, în coasta Sa. Ca să-i încredințeze pe deplin de Invierea Sa reală, nu părătită, s-a lăsat atîns de ei și a mîncat împreună cu ei.

Ținînd seamă de acestea, învierea noastră sufletească trebuie să fie și ea adevărată, întocmită după chipul Invierii lui Hristos. Invierea noastră proprie se cere să se oglindească în trecerea de la o viață egoistă, stearpă, la o viață altruistă, rodnică în fapte bune; de la o trăire trîndavă la una străduitoare, închinată lui Dumnezeu și binelui obștesc; de la o purtare prihănită, la una fără prihană.

Schimbarea aceasta a vieții noastre se impune apoi să fie țiitoare, să fie statornică; să nu cădem mereu în greșelile ce ni s-au prefăcut, poate, în obicei. Invierea lui Lazăr cel din Betania, ca și învierea tînarului din Nain și a fiicei lui Iair, au fost și ele adevărate sculări din morți. Totuși ele nu ne-au fost propuse ca model pentru îndreptarea noastră. Se naște întrebarea: de ce oare? Lămurirea ne-o îmbie Fericitul Augustin. Invierea lui Lazăr, cu toate că a fost veritabilă, peste fire și minunată, ea a fost totuși o înviere trecătoare, care pe Lazăr nu l-a eliberat cu totul de legile morții și nu l-a scos din mormînt, decît pentru cîtva timp. Însă Dumnezeu voiește ca întoarcerea noastră la neprihănire, la virtute, să nu fie atît de puțin durabilă; El vrea ca ea să dăinuiască pînă la sfîrșitul zilelor noastre.

După mărturia Sfintelor Scripturi, noi știm că Omul-Dumnezeu a înviat pentru totdeauna. O dată înviat, El nu mai poate să moară. Moartea pe Dînsul nu-l mai stăpînește. Biruința Lui asupra morții este deplină și veșnică. Tot astfel scularea noastră din moartea păcatului se cere să fie statornică. „Știind că Hristos, după ce a înviat din morți nu mai moare, că moartea nu-L mai stăpînește pe Dînsul..., așa și voi socotiți-vă că sînteți morți păcatului și vii pentru Dumnezeu...” (Rom. VI, 9—11).

Iubiți credincioși,

Orice creștin este un ucenic al lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Răspunsul dat de Iisus unui ucenic care dorea puțin răgaz spre a se duce să-și ia rămas bun de la ai săi, este valabil pentru toți cei ce vor să-L urmeze pe El: „Oricine pune mîna pe plug și se uită înapoi, nu este destoinic pentru împărăția lui Dumnezeu” (Luca IX, 62).

Cel ce s-a apucat să slujească Domnului cu tot dinadinsul, acela a pus mîna pe plug ca să tragă brazdă dreaptă, brazdă adîncă, în ogorul Domnului și al binelui obștesc. A se uita înapoi înseamnă a se întoarce cu gîndul și cu inima către desfătărilor părăsite, înseamnă a se întoarce la faptele păcătoase și egoiste, de care s-a lepădat mai înainte. Cînd omul nestatornic și schimbător nu-i socotit destoinic nici pentru îndeletniciri și treburi pămîntești, cum ar putea să fie potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu?

Iubiții mei fii sufletești,

Răsplătire veșnică, fericire îmbelșugată, bucurie și pace neînchipuit de dulce, sînt hărăzite de Dumnezeu tuturor celor ce-L iubesc pe El și iubesc pe semenii lor de orice rasă, de orice neam, de orice credință. Pe semenii săi îi iubește cel ce înțelege să le vină în ajutor, sprijinind năzuințele lor pentru libertate, pentru pace și bunăstare. Nu de la om greșitor, ci de la Dumnezeu avem această îndatorire sfîntă: „Purtați-vă sarcinile unii altora și veți împlini astfel Legea lui Hristos” (Gal. VI, 2).

Dragostea, pacea și bunăvoirea se cade să domnească între toți cei uniți frățeste într-o mare familie. Dimpreună cu dumnezeiescul Pavel, vă rog și eu: „Faceți-mi bucuria deplină și aveți întreolaltă o simțire, o dragoste, un suflet și un gînd” (Filipeni II, 2).

Rugînd pe Dumnezeu ca luminatul praznic al Sfintelor Paști să vă fie izvor de pace, de mîngîiere și sufletească îndestulare, vă întîmpin cu strămoșeasca binețe creștinească:

HRISTOS A INVIAT!

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh, să fie cu voi cu toți.

Al vostru al tuturor, voitor de tot binele, ...

† TEOFIL

Episcop

- Dată în reședința Noastră episcopală din Cluj, la praznicul Invierii Domnului din anul 1962.

„Iar acum Hristos s-a sculat din morți, începătură celor adormiți s-a făcut, că de vreme ce prin om s-a făcut moartea, prin om și învierea morților. Că precum întru Adam toți mor, așa întru Hristos toți vor învia“.

(I Cor. XV, 20-22).

† V A L E R I A N

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL ORADIEI

Iubitorului de Hristos cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini, din această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și îndurare de la Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, iar de la smerenia Noastră arhieresti binecuvîntări.

HRISTOS A INVIAT !

Biblioteca Mitropolitană Sibiu
Iubiții mei fii duhovnicești,

Despre mari și deosebite întîmplări am luat cunoștință în ultimele trei zile, pentru ca Iisus Hristos, Mielul cel nevinovat, să-Și arate puterea Lui cea dumnezeiască, iar icoana Lui să rămîna neștearsă în amintirea creștinilor.

Incepînd de vineri, cînd I s-a pus pe umerii chinuiți Crucea cea grea, Hristos urcă treptele unor culmi de dureri ce ameteșc gîndirea și stîrnesc uluirea. Bătut, umilit, batjocorit, îmbrăcat în hlamidă roșie, încununat cu coroană de spini, cu fața brăzdată de sînge, cu Trupul plin de lovituri nedrepte, Iisus își ducea Crucea cu resemnare.

Sus pe Golgota durerilor, El e întins pe lemnul blestemului și al ocării, mîinile și picioarele Li sînt străpunse de piroane și-n mijlocul a doi tîlhari este ridicat în văzduhul înfiorat de sălbătăcia chinurilor.

În culmea durerilor, ca un testament transmis veacurilor, Iisus rostește cele șapte cuvinte de aur, pline de duhul iertării și al iubirii fără margini.

Tîlharul se convertește, Longhin sutașul mărturisește, soarele se întuneacă, pămîntul se cutremură, Iuda se spînzură, coasta

lui Iisus e împunsă cu sulița, dar El murise. Luat de pe Cruce, Trupul Răstignitului este așezat într-un mormînt cu piatră sigilată și cu strajă puternică a soldaților în jur. Galileeanul misterios, Care zguduise conștiințele boierilor și mai-marilor cetății Ierusalimului, trebuia zăvorît pe veci în adîncul pămîntului.

Dar a treia zi, foarte de dimineață, femeile mironosițe au văzut o lumină mare și pe îngerul care răsturnase piatra mormîntului, care le-a încurajat, zicînd: „**Nu vă temeți... Știu pe Cine căutați. Pe Iisus Nazarineanul. S-a sculat, nu este aici, veniți de vedeți mormîntul...**”. De frica luminii celei prea orbitoare și a cutremurului, fugiră soldații să spună minunea celor ce-i puseseră de strajă; Petru și Ioan alergînd la mormînt au văzut giulgiurile singure zăcînd, și s-au convins că Iisus a înviat, făcîndu-se: „**începătură învierii**” oamenilor, și astfel toți au întărit adevărul că: „**Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd...**”. Credința în înviere devine astfel punctul central al creștinismului, dezlegîndu-se în felul acesta taina vieții, a morții și a vieții veșnice.

Iubiții mei fii întru Hristos,

Prin Inviere Iisus Hristos ne-a dat răspunsul la cele mai grele probleme pe care și le pune cel ce crede.

Iisus a venit pe lume să restabilească armonia dintre cer și pămînt; să împace pe om cu Părintele ceresc; să însănătoșească firea cea stricată de păcat, ridicîndu-ne la starea cea dintîi, în care chipul lui Dumnezeu nu se întunecase în om. De unde omul înainte era după chipul și asemănarea cu Dumnezeu, alegînd calea păcatului, omul a ajuns robul suferințelor, al morții și al necuratului, precum grăiește Scriptura: „**Printr-o singură greșală a venit osînda pentru toți oamenii**” (Rom. V, 18), și „**Printr-un singur om a intrat păcatul în lume și prin păcat, moartea**” (Rom. V, 12).

Omul, prin puterile lui nu se mai putea sui la Dumnezeu, și de aceea a fost nevoie ca Dumnezeu să pogoare la om, pentru că să-i ridice la El, precum spune aceeași Scriptură: „**Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Unul Născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică**” (I, IV, 16).

Scopul venirii lui Hristos în lume a fost: răscumpărarea și ridicarea omului la Dumnezeu, înfierea și redobîndirea vieții veșnice, ridicarea din moarte la viață, din stricăciune la nestricăciune. „**Pentru că plata păcatului este moartea, iar darul lui Dum-**

nezeu: **viața veșnică, întru Hristos Iisus, Domnul nostru**" (Rom. VI, 23).

Pentru creștini, cunoașterea lui Dumnezeu și unirea cu El, înseamnă viața și fericirea eternă și supremă; El este izvorul a tot ce este bun, curat și frumos; El este iubirea, dreptatea, calea și adevărul; El este **„mărirea și puterea și slava și biruința și strălucirea și toate câte-s în cer și pe pământ"** (I Paral. XXIX, 11). Din El izvorăște **„rîul și apa vieții"** (Apoc. XXII, 1), iar a-L cunoaște pe El este **„dreptate desăvîrșită"**, și a ști puterea Lui, este **„rădăcina nemuririi"** (Înțelepciunea lui Solomon, XV, 3).

Facerea omului și a lumii este sinteza înțelepciunii divine, omul fiind nu numai coroana creaturilor, ci și un microcosmos, care cuprinde în miniatură întreg universul.

Prin păcat, însă, omul s-a îndepărtat de la Creatorul său și a umbrit într-însul strălucirea vieții dintru început, distrugînd din el rădăcina nemuririi. Dar Dumnezeu, prin Iisus Hristos, l-a atras din nou pe om pe culmile Edenului și i-a creat condițiile vieții veșnice.

Iisus Hristos este a doua creație a omului, viața de creștin fiind o viață altoită în Iisus Hristos, în unirea omului cu Divinitatea prin Hristos, care ne oferă posibilitatea mîntuirii și fericirii veșnice, și care a restabilit echilibrul din armonia inițială a creației, ce se stricase prin păcat.

„Mie a vieții este Hristos", exclama oarecînd marele Pavel; deci, pentru noi creștinii, Hristos este viața, iar Evanghelia Lui este duh și viață. **„Eu sînt viața"**, a zis Hristos, și nu numai că ne-a spus ce este viața, dar a și trăit-o între noi și cu noi, devenind cel mai strălucit exemplu de urmat.

Hristos este modelul vieții noastre celei mai frumoase și mai alese, care ne înalță și ne dă valoare, așa cum spune Apostolul Pavel: **„Nu mai trăiesc eu, ci Iisus Hristos trăiește în mine..."**. Hristos este **„butucul viței"**, noi **„mlădițele"**, iar prin credință dobîndim viață, pentru că: **„Cel ce crede în Mine, viu va fi, chiar dacă ar fi murit"** (Ioan XI, 25).

„Plata păcatului este moartea", spune Scriptura. Intoarcerea în pămîntul din care au fost luați a fost sancțiunea pentru trufia și lăcomia arătată de protopărinții noștri și totuși, după credința noastră, moartea nu mai este un fapt jalnic și înspăimîntător, cum a fost ea pînă la Invierea Domnului. Moartea nu mai este nimicirea totală, pentru că ea nu poate distruge partea cea mai

esențială din noi. Moartea pentru creștini nu este decît despărțirea sufletului de trup, aceasta fiind deci poarta care se deschide în fața noastră pentru o lume nouă, ancorarea în veșnicie, întoarcerea în împărăția păcii și a iubirii, din care am căzut oarecînd.

Moartea este hotarul lucrărilor și sfîrșitul călătoriei omului pe pămînt, este ușa prin care intrăm la Dumnezeu, este a doua naștere a noastră pentru viața în care ne așteaptă Iisus Hristos, Măicuța Sfîntă și toți Sfinții, pentru că **„Dumnezeu n-a zidit moartea, ci totul a făcut pentru existență”** (Înțelepciunea lui Solomon I, 13).

„Dacă plata păcatului este moartea”, Hristos ne-a adus viața veșnică (Rom. VI, 23), El fiind eliberatorul omului din robia morții și a diavolului (Evrei II, 14—15). El este: **„Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii”** (Ioan I, 29). **„Precum păcatul a stăpînit în moarte”,** tot așa bunătatea lui Dumnezeu a rînduit ca prin Hristos **„să stăpînească darul... spre viața veșnică”** (Rom. V, 21).

Pentru Hristos, moartea nu este decît o trecere la viața veșnică, pentru că prin minunile Sale, El a dovedit că moartea poate fi înfrîntă și că viața veșnică este posibilă, de aceea spunea Sf. Pavel că moartea este un cîștig: **„Mie a vieții este Hristos, iar a muri este, cîștig”** (Filip. I, 21): **„Dorință am a mă elibera și a fi împreună cu Hristos”** (Filip. I, 23); trecerea de la cele „stricăcioase” la cele „nestricăcioase” (I Cor. XV, 53—54).

Numai **„prin moarte se ajunge la viață”,** spune Sf. Ambrozie, **„n-avem pentru ce să ne înfricoșăm de moarte, dacă în viață n-am săvîrșit ceva de care să ne putem înfricoșa”.**

Iubiții mei fii sufletești,

Darul iubirii lui Dumnezeu pentru oameni este învierea, pentru că El n-a zis numai: **„Eu sînt învierea și viața”** (Ioan XI, 25), ci a dovedit-o aceasta cu fapta, deoarece Învierea lui Hristos este dovada înfrîngerii morții. Iisus nu s-a oprit la jertfa de pe Golgota, ci peste culmile ei a revărsat în văile vieții omenești, bogăția de lumină a bunurilor Învierii, împreună cu nădejdea adevărată a vieții eterne.

Învierea înseamnă triumful vieții asupra morții, biruința asupra boldului distrugerii și eternizarea ființei umane, înseamnă că Iisus Hristos este **„Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat, din Dumnezeu adevărat”.** Iată pentru ce Sfinții Apostoli fac din Învierea Domnului punctul central al propovăduirii lor, și se

provoacă mereu la acest minunat fapt: „Căci de nu învie morții, nici Hristos n-a înviat...; zadarnică este și credința voastră, iar voi încă sînteți în păcatele voastre. Încă și cei ce au adormit întru Hristos au pierit..., iar acum Hristos s-a sculat din morți, începătură celor adormiți s-a făcut, că de vreme ce prin om s-a făcut moartea, prin om și învierea morților. Că precum în Adam toți mor, așa întru Hristos toți vor învia” (I Cor. XV, 16—18; 20—22). Este, dar, nu numai o Înviere a lui Hristos, ci și o înviere a morților, Iisus făcîndu-se „începătură celor adormiți”, căci prin El toți morții se vor scula din mormintele lor, continuîndu-și viața în împărăția cea neînserată a lui Dumnezeu, fiecare în locul care i s-a rînduit de Marele Judecător.

Învierea Domnului a făcut cu puțință desăvîrșirea firii noastre slăbite de păcat. Trupul nostru cel înviat va trece printr-o transfigurare, apropiindu-se de asemănarea Trupului lui Hristos Iisus Cel înviat, așa precum spune Sf. Apostol Pavel, care ase-măna această transfigurare cu sămînța de grîu, care trebuie să putrezească, pentru a da o plantă nouă aducătoare de rod în-sutit: „Ceea ce se seamănă — zice Sf. Pavel — nu înviază de nu va muri” (I Cor. XV, 36). Trupul duhovnicesc și nemuritor al omului înviat va fi asemănător Trupului lui Iisus de după Înviere, precum spune același dumnezeiesc Pavel: „Seamănă-se întru stricăciune, scula-se-va întru nestricăciune; seamănă-se întru necinste, scula-se-va întru slavă, seamănă-se întru slăbi-ciune, scula-se-va întru putere; seamănă-se în trup firesc, scula-se-va trup duhovnicesc” (I Cor. XV, 42—44).

Învierea Domnului a adus cu ea învierea morților, iar aceasta aduce cu sine judecata, adică darea de seamă a noastră de felul cum ne-am întrebuințat talantul vieții. Atunci, din fap-tele sale, omul au se va mîntui, au se va osîndi, martor fiind pen-tru fiecare din noi conștiința noastră: „Flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc, însetat am fost și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați cercetat, gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat...” (Mat. XXV, 34—36). Acestea vor fi cu-vintele, sentințele divine, care vor frămînta sufletele noastre.

Și vor întreba dreptții, în modestia lor: „Cînd Ți le-am făcut, Doamne?”.

Și vor întreba nedrepții, întru viclenia lor: „Cînd nu Ți le-am făcut, Doamne?”.

Și le va răspunde Dreptul Judecător: „Adevărat vă spun că, ori de cîte ori n-ați făcut aceste lucruri unuia dintre aceștia foarte neînsemnați frați ai Mei, Mie nu Mi le-ați făcut!”. Răspunsul

acesta exprimă precis anumite îndatoriri în cadrul raportului de iubire dintre Dumnezeu și om și dintre om și om.

Orice lacrimă pe care am șters-o, bucățica de pâine pe care am dat-o celui flămînd și orice altă faptă bună făcută, toate acestea le-am făcut lui Hristos. Iisus ia asupra Lui chipul „**frăților Săi mai mici**”, simțind durerea și mizeria lor ca și cînd ar fi ale Lui însuși. Valoarea omului înaintea lui Dumnezeu este în strictă dependență de această iubire și milă către aproapele. Nici renumele, nici multa cunoaștere, nici facerea de minuni nu ne vor putea ajuta în ziua judecății, ci numai credința și faptele noastre cele bune vor fi măsura după care vom fi judecați.

În ziua judecății vom străluci numai prin roadele bunătății pe care am purtat-o în inima noastră, de aceea ziua aceasta se numește: „**Timpul secerișului**” (Mat. XIII, 39); „**Ziua răscum-părării noastre**” (Lc. XXI, 28); „**Nașterea cea de a doua**” (Mat. XIX, 28), pentru că se va reînnoi întreaga zidire, iar pentru noi va începe o viață fără umbre și fără îngheț, unde va stăpîni o veșnică lumină și un veșnic prezent. „**Și nu va mai fi moarte, nici plîngere, nici strigare, nici durere nu va mai fi; căci cele dintîi au trecut**” (Ap. II, 4); vom fi uniți cu dreptii și cu îngerii „**ca fii ai aceluiași Părinte, Care va fi totul întru toți**”.

Învierea Domnului ne-a lămurit asupra vieții, morții, învierii și răsplătirii noastre. Iisus ne-a arătat că viața aceasta este sămînța celei viitoare, și că moartea nu este ultimul capitol din viața omului, ci că va urma învierea noastră, ca urmare a Învierii lui Hristos, prin care ni s-a arătat dragostea lui Dumnezeu, Care nu ne-a creat ca să fim înghițiți de timp și dați putreziciunii.

În aceste gînduri ne lăsăm legănați de farmecul luminii și de vraja bucuriilor acestui praznic al Paștilor, care ne umple sufletul de nădejde în biruința asupra păcatului și în bunătatea lui Dumnezeu cea fără de margini.

„Cine pune mîna pe plug și se uită înapoi, nu este vrednic de Mine” (Luca IX, 62).

Iubiții mei fii sufletești,

Praznicul acesta al Învierii corespunde cu izbucnirea cea năvalnică a primăverii, în care cîntecul viu al păsărilor se înalță în văzduhul scaldat de soare, iar imensul covor verde, împestrit cu toate culorile, îmbracă iarăși în frumusețe și zumzet pămîntul mohorît și încremenit de o iarnă foarte lungă. Țarinile și

ogoarele înțelenite așteaptă și ele mîna vrăjită a țaranului harnic, care să le dea viață și rodire îmbelșugată.

Nu este colț de pămînt, de țarină, de vie, de grădină, care să nu aibă nevoie de intervenția grabnică a omului. Întîrziind din cauza vremii cu desțelenirea și însămînțarea ogoarelor, ceea ce poate amenința rodul așteptat, o avalanșă a muncii se impune în toate părțile, mai ales la țară, pentru ca timpul pierdut să fie răscumpărat și pentru ca fiecare zi frumoasă să fie folosită din plin, spre binele nostru al tuturor.

Nu vă îndoiiți nicidecum de biruința voastră totală și finală, ci aveți încredere și ieșiți cu drag și voie bună la ogoarele care vă așteaptă să fie lucrate. Folosiți-vă de fiecare zi frumoasă sau mai puțin frumoasă; puneți umăr la umăr și înjghebați-vă gospodărie puternică și bogată, alături de cele fruntașe, pentru că de voi și de felul muncii voastre depinde soarta voastră, a satului. Faceți tot ce vă stă în putință pentru ridicarea materială și morală a obștii în care trăiți, ajutînd astfel progresul lumii întregi și al vieții noi ce se construiește peste tot în lume.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Aportul nostru în munca de zidire a noii vieți ce înmugurește și înflorește pretutindeni în țara noastră, este cu atît mai necesar, cu cît prin aceasta contribuim la apărarea și consolidarea celui mai mare și mai scump tezaur al omenirii: PACEA. Muncind cu tragere de inimă, supunîndu-ne și îndeplinind prevederile legilor patriei, noi apărăm și întărim pacea, pentru că țara noastră este o țară a păcii, alături de celelalte țări din tabăra păcii.

Se frămîntă popoarele, se frămîntă omenirea ca să păstreze acest bun neprețuit, care exprimă însăși viața și rostul nostru pe pămînt. Oamenii de conducere dinspre soare-apune, cu interese meschine și cu vederi înguste și dorinți nesăbuite de îmbogățire, se frămîntă și ei ca să dărîme mărețul edificiu al păcii.

Constrînși de voința popoarelor lor, conducătorii acestora au fost nevoiți să participe la Conferința celor 18 țări de la Geneva, unde se discută despre cea mai acută problemă a contemporaneității: dezarmarea.

Rezolvarea acestei probleme a fost pusă în discuție în fața lumii de către Uniunea Sovietică, trezind în inima popoarelor nădejdi luminoase pentru viitorul lor.

Delegații conducătorilor popoarelor apusene, influențați de

fabricanții de arme, caută să îngreuneze rezolvarea problemei. Noi totuși credem că punctul de vedere al majorității popoarelor va învinge și dezarmarea se va înfăptui peste capul acelor care nu vor. Iată pentru ce noi sîntem alături de iubitorii de pace, care cer distrugerea desăvîrșită a armelor de război; a acelor care cer încetarea experiențelor cu armele atomice și termonucleare.

Noi binecuvîntăm și luptăm pentru realizarea în lume a împreunei-viețuiri în pace a popoarelor și înfrățirea lor, prin legături culturale, economice și științifice, și a tot ce poate duce la buna înțelegere din toată lumea.

În lumina marelui praznic al Învierii Domnului, Care și-a revărsat darul păcii din prima zi a sculării Sale din morți, spunînd către Apostoli căroră li se arătase: „PACE VOUA!”, noi nu putem, ca fii ai Bisericii și frați ai lui Hristos, să nu ne bucurăm și să nu dorim realizarea păcii prin distrugerea armelor infernale de ucidere a oamenilor. Pacea trebuie păstrată ca pe o comoară scumpă, oricare vor fi sacrificiile care se vor cere pentru realizarea ei dreaptă în lume.

Noi ne rugăm și ostenim pentru „PACEA a toată lumea și pentru unirea tuturor”. Noi ne rugăm și cerem sălășluirea împărăției dreptății și fericirii și pe pămînt a oamenilor și a popoarelor, scăpați de orice înrobire și asuprire, fiecare avînd egală îndreptățire la înfruptarea din toate bogățiile și roadele pămîntului.

Cu aceste gînduri, doresc ca praznicul Învierii Domnului să vă aducă pacea și liniștea în sufletele voastre, nădejde bună și încredere în ziua de mîine, dragoste de muncă, spor în toate și îndeplinire deplină în toate bunurile morale și materiale.

Doresc ca viața și gîndurile voastre să fie senine, inimile voastre curate și îmbucurate, gospodăriile voastre pline de belșug, iar familiile voastre mulțumite, sănătoase și fericite.

Domnul Hristos, Cel ce ne-a adus bucuria mîngîierii și a izbăvirii duhovnicești, să vă aducă și vouă tuturor bucuria învierii nădejdlor de mai bine, spre lumină, spre înălțare, spre izbăvirea cea vremelnică și veșnică a sufletelor voastre.

HRISTOS A INVIAT !

Al vostru rugător către Dumnezeu,

† VALERIAN
Episcopul Oradiei

ALEGERI DE ÎNALȚI IERARHI

În vederea înzestrării Eparhiilor Timișoarei și a Romanului și Hușilor cu arhipăstori proprii și pe baza legiuitei convocări făcute în termen, Colegiul Electoral Bisericesc pentru alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți s-a întrunit la București, în Palatul Patriarhal, sîmbătă 17 februarie 1962.

Lucrările Colegiului Electoral Bisericesc au fost precedate de săvîrșirea Doxologiei îndătinate în paraclisul Palatului Patriarhal. După aceea, membrii Colegiului Electoral Bisericesc au trecut în sala de ședințe.

În cuvîntul de deschidere, Prea Fericitul Patriarh Justinian a arătat scopul întrunirii Colegiului Electoral Bisericesc.

Domnul Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne, a dat citire Decretului emis de Consiliul de Stat al Republicii Populare Romîne, pentru deschiderea lucrărilor Colegiului Electoral Bisericesc.

După aceea, cu îndeplinirea procedurii prevăzute de legile și regulamentele bisericești în vigoare, s-a trecut la alegerea noului Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolit al Banatului.

Colegiul Electoral Bisericesc, prezidat de Prea Fericitul Patriarh Justinian, a ales Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolit al Banatului pe Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Nicolae Corneanu, Episcopul Aradului.

Duminică 18 februarie a. c., Colegiul Electoral Bisericesc, prezidat de Înalt Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a ales Episcop al Romanului și Hușilor, pe Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Partenie Ciopron.

Luni 19 februarie a. c., Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne — întrunit în ședință plenară, sub președinția Prea Fericitului Patriarh Justinian — a procedat la cercetarea canonică a alegerilor săvîrșite și le-a întărit.

În ziua de 24 februarie a. c., Înalții Ierarhi nou-aleși au făcut o vizită de prezentare la Departamentul Cultelor, fiind pri-

miți cu solemnitatea cuvenită. Cu acel prilej, Domnul Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, a dat citire Decretului Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, prin care ocîrmuirea de Stat confirmă pe Inalt Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Nicolae Corneanu ca Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolit al Banatului, iar pe Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Partenie Ciopron ca Episcop al Episcopiei Romanului și Hușilor. Inalții Ierarhi nou-aleși au fost felicitați de cei prezenți.

În cinstea noilor Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Romîne, Departamentul Cultelor a dat, cu acel prilej, o masă de onoare.

Festivitățile împreunate cu înscăunarea nou-aleșilor ierarhi au avut loc în ziua de Duminică 4 martie a. c., în orașele de reședință ale Eparhiilor respective, fiind prezidate de către Prea Fericitul Patriarh Justinian la Timișoara și de către Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei la Roman.

Departamentul Cultelor a fost reprezentat la solemnitatea înscăunării noului Mitropolit al Banatului de către Domnul Secretar General, Prof. Dumitru Dogaru, iar la solemnitatea înscăunării noului episcop al Romanului și Hușilor de către Domnul Director General I. N. Bărbulescu, însoțiți de directori și inspec-tori din Departament.

În catedrala ortodoxă din Timișoara, Sfînta Liturghie arhierască a fost săvîrșită de către I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei, fost locțiitor al Mitropoliei Banatului, împreună cu P. Sf. Episcopi Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului și Valerian al Oradiei, înconjurați fiind de un sobor de preoți și diaconi.

Gramata Patriarhală de înscăunare a fost citită de către Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist, vicar al Sfintei Patriarhii.

Înmîinîndu-i cîrja de arhipăstorire cu îndeplinirea ceremonialului îndătinat, Prea Fericitul Patriarh Justinian a condus apoi pe Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului la jețul vlădicesc și a rostit, din fața Sfîntului Altar, cuvîntarea festivă de înscăunare. Exprimîndu-și încrederea că va fi un ierarh care-și va conduce clerul și credincioșii pe căile mîntuirii cu blîndețe și cu dreptate, Prea Fericirea Sa a felicitat călduros pe Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și i-a urat să pășească pe urmele sfințite ale pururea-pomenitului vlădică bănățean Iosif de la Partoș, canonizat de curînd.

Din partea Arhiepiscopiei, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a fost întîmpinat cu dragoste fiiască și cu făgăduințe de

ascultare deplină prin purtătorul de cuvînt al Consiliului Eparhial, P. C. Consilier cultural Dr. Victor Vlăduceanu.

A răspuns Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, cucerind inimile tuturor celor ce umpleau spațioasa catedrală mitropolitană. Arătînd că după o scurtă arhipăstorire la Arad, bunul Dumnezeu i-a rînduit să-și ia toiagul și să plece spre a-și continua apostolia aci, Înalt Prea Sfinția Sa a mărturisit că vine la Timișoara nu ca „prooroc în patria lui”, ci ca frate al tuturor clericilor și credincioșilor. Pe toți îi cheamă să păstreze unirea Duhului întru legătura păcii, iubindu-se unii pe alții cu iubirea cu care Tatăl ceresc ne iubește pe noi toți. Iubirea, pacea și bucuria să ne fie tuturor zestre nedezlipită în toate zilele vieții noastre. Trăim astăzi o vreme cum alta mai măreață n-a fost. Mergem spre o viață fericită. Să fim demni de ea, ca credincioși și ca cetățeni.

O vie emoție a cuprins pe toți clericii și credincioșii prezenți la festivitatea înscăunării cînd Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae, de încheiere, le-a cerut tuturor să nu-l lase să fie altfel decum îi este datoria, în nici o împrejurare.

Au fost de față, între numeroșii oaspeți, din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu, însoțit de P. C. Consilier administrativ Ioan Nicoară, iar din partea Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu — P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, însoțit de P. C. Profesori Dr. Grigorie Marcu și Dr. Corneliu Sîrbu.

La masa de onoare pe care a dat-o după aceea Arhiepiscopia Timișoarei, un număr de vorbitori au toastat cu însuflețire pentru noul arhipăstor al Mitropoliei Banatului, felicitîndu-l călduros și făcîndu-i urări de viață îndelungată, cu pace, sănătate, bucurie și spor în ostenele împreunate cu apostolia sa.

A răspuns, mulțumindu-le tuturor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae.

La festivitățile înscăunării Prea Sfințitului Episcop Partenie al Romanului și Hușilor, au luat parte, ca delegați ai Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. C. Consilier economic Ioan Velțan și P. C. Consilier cultural Ioan Vlad.

Noul Mitropolit al Banatului, Înalt Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Nicolae Corneanu, s-a născut la 21 noiembrie 1923 în Caransebeș (regiunea Banat), din părinții: preot Liviu Corneanu († în 1932) și soția Elena (născ. Oprea).

Școala elementară a urmat-o în Caransebeș, între anii 1930-1934, iar liceul — tot acolo, între anii 1934—1942.

S-a înscris apoi la Facultatea de Teologie din București, ale cărei cursuri le-a urmat în anii 1942—1946, luîndu-și diploma de licență în teologie, la 15 iulie 1946, cu calificativul „magna cum laude”. La 30 iunie 1949 a fost promovat Doctor în Teologie al Institutului Teologic de grad Universitar din București, cu calificativul „excepțional” (10).

Pe data de 1 aprilie 1947 a fost numit profesor suplinitor la Caransebeș. De acolo, pe data de 21 septembrie 1948, a trecut ca secretar eparhial al Arhiepiscopiei Timișoarei, la 1 aprilie 1949 a fost numit referent principal, iar la 1 iunie 1952, consilier administrativ al aceleiași Arhiepiscopii.

Pe data de 1 octombrie 1956 a fost numit profesor la Seminarul Teologic din Caransebeș.

De acolo, la 1 martie 1959, a trecut la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu, în funcție didactică de conferențiar universitar.

La 15 decembrie 1960 a fost ales Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. În 16 decembrie 1960 Sfîntul Sînod al Bisericii noastre a făcut cercetarea canonică a alegerii și a întărit-o. Hirotonit arhieru în 15 ianuarie 1961, la 19 ianuarie 1961 a primit legiuina investitură, iar în 22 ianuarie 1961 a fost înscăunat sărbătorește la cîrma Episcopiei Aradului.

La Timișoara, Caransebeș, Sibiu — unde și-a desfășurat perioada de culme a activității sale didactice — și Arad, Înalt Prea Sfîntitul Mitropolit Nicolae s-a afirmat ca un slujitor bisericesc de-o rară distincție sufletească, temeinic pregătit și gata la săvîrșirea a tot lucrul bun, lui Dumnezeu bine-plăcut și oamenilor de folos.

Cu prilejul intrării sale în episcopat, revista aceasta a dat glas întristatei bucurii prilejuite de plecarea Înalt Prea Sfîntiei Sale din centrul Mitropoliei Ardealului, unde a lăsat atîtea — și atît de bune — amintiri. (Vezi rev. „Mitropolia Ardealului”, VI, 1961, nr. 1—3 p. 12—21). Acum, ca și atunci, părerea de rău de a nu-l mai avea în mijlocul nostru zi de zi, este atenuată de bucuria de a-l ști, din noua poziție în care se află, ocrotitor și îndrumător fidel și atent al Institutului nostru Teologic, alături de Înalt Prea Sfîntitul nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului și împreună cu ceilalți înalți ierarhi ai Eparhiilor ardelenе și bănațene.

Inalt Prea Sfinția Sa
MITROPOLITUL NICOLAE AL BANATULUI

Noul Episcop al Romanului și Hușilor, Prea Sfinția Sa D. D. Dr. Partenie Ciopron, s-a născut la 30 septembrie 1896 în Păltiniș (Dorohoi).

A luat parte, în calitate de combatant, la eroicele lupte de la Oituz, din cursul primului război mondial, fiind rănit pe front.

A intrat în monahism la Sfânta Mănăstire Slatina și apoi a urmat cursurile Seminarului teologic „Mitropolitul Veniamin” din Iași.

Prețuindu-i însușirile alese pe care le dovedea, ocîrmuirea bisericească l-a îndrumat și sprijinit să-și continue studiile, obținînd licența în teologie și apoi titlul de Doctor în Teologie (1937).

Ridicat la rangul de arhimandrit, a funcționat o vreme ca exarh al mănăstirilor din cuprinsul Mitropoliei Moldovei. În aceeași vreme redacta revista „Viața monahală”.

În iunie 1937, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne l-a ales episcop.

A fost hirotonit întru arhieru la 25 septembrie 1937 și apoi instalat la reședința sa din Alba Iulia. A deținut această înaltă demnitate pînă în anul 1948.

Între 13 septembrie—1 decembrie 1947 a fost și Episcop-Locotenent la Roman.

După 1948 a fost o vreme Episcop-vicar patriarhal și apoi profesor la Seminarul Teologic superior de la Sfînta Mănăstire Neamțu. Apoi, s-a închinoviat în Sfînta Mănăstire „Sfîntul Ioan cel Nou” din Suceava. De acolo, astă toamnă, Sfîntul Sinod l-a chemat la cîrma Episcopiei Romanului și Hușilor, ca locțiitor de scaun, iar la începutul anului acestuia a fost așezat arhipăstor statornic al acelei de Dumnezeu păzite Eparhii.

Prea Sfinția Sa Episcopul Partenie al Romanului și Hușilor este o frumoasă figură a soborului ierarhilor ortodocși romîni. Evlavios și cult, rîvnitor și experimentat în îndeplinirea îndatoririlor vlădicești, cu ajutorul lui Dumnezeu și bucurîndu-se de ascultarea deplină a clerului în subordine, Prea Sfinția Sa va înscrie o pagină aleasă în istoria străvechii Eparhii al cărei arhipăstor este acum.

*

Lucrările și festivitățile împreunate cu completarea scaunelor vlădicești vacante de la Timișoara și Roman ne înlesnesc unele concluzii deosebit de îmbucurătoare. Ele vădesc grija ocîrmuirii noastre bisericești de-a fi așezați la cîrma eparhiilor arhipăstori destoinici, evlavioși și temeinic pregătiți, cu calități sufle-

tești și intelectuale alese, cu nume bun și cu orientări superioare în problemele de conducere duhovnicească a credincioșilor. Pentru acest lucru, cler și credincioși, sîntem în mod deosebit mulțumitori și recunoscători Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne în primul rînd, precum și Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți.

Pe de altă parte, ne-am dat seama și în această împrejurare — cu deosebire la Timișoara, unde reprezentarea confesională a fost mai variată, datorită stărilor de fapt de dincoace de munți — „cît este de bine și cît e de frumos a fi frații împreună” (Psalm 132, 1). Reprezentanții feluritelor culte religioase vor mai fi stat lîngă olaltă și altă dată. Acest lucru are ceva nobil și superior în el. Dar, spre deosebire de trecut, ei stau acum laolaltă nu contra a ceva, ci pentru ceva — ceea ce nu-i tot atîta, ceea ce reprezintă un important pas înainte. Acum, reprezentanții cultelor creștine și chiar cei ai cultelor necreștine, stau laolaltă, solidari, în voința de-a vedea pe oameni din ce în ce mai buni și mai fericiți, în năzuința superioară spre pace și bunăstare obștească, în lupta de apărare a păcii și de făurire a fericirii tuturor oamenilor.

Slujitorii cultelor sînt solidari cu poporul nostru în acțiunea de îmbunătățire și înfrumusețare maximă a vieții obștești, pe care o desfășoară cu atîta înțelepciune și cu o consecvență pilduitoare ocîrmuirea de Stat a Republicii Populare Romîne. Ideile înaintate ale zilelor noastre — respectul pentru valoarea și demnitatea omului, urgisirea discriminărilor care învrăjbesc pe oameni întreolaltă și înveninează relațiile dintre ei, alipirea de cei mulți, cinstiți și simpli, fermitatea în combaterea oricăror manifestări ale „războiului rece”, lupta necurmată pentru apărarea și consolidarea păcii — sînt astăzi însușite de slujitorii cultelor în chip matur, cu sinceră participare lăuntrică, și propovăduite cu convingere, de pe pozițiile corespunzătoare credinței pe care o mărturisim și a dragostei de Patrie ce ne însuflețește pe toți.

E o constatare îmbucurătoare, pe care a făcut-o atît conducerea Bisericii noastre, cît și ocîrmuirea Patriei noastre dragi. O încreștăm la răboj cu nădejdea că n-o vom dezminți prin activitatea noastră ulterioară — și cu cele mai fierbinți și respectuoase urări de spor bun pentru Înalții Ierarhi de la Timișoara și Roman în apostolia ce le este hărăzit s-o desfășoare spre binele Sfintei noastre Biserici și al Patriei noastre înfloritoare.

Intru mulți și fericiți ani, Înalt Prea.Sfințite Părinte Mitropolit Nicolae și Prea Sfințite Părinte Episcop Partenie!

PORUNCA CEA MARE: DEZARMARE ȘI INCETAREA EXPERIENȚELOR CU ARME NUCLEARE

Pacea pentru om e ceea ce e aerul, pîinea și apa pentru sănătatea lui. Propășirea în toate cele bune și folositoare oamenilor, ca și popoarelor, nu e cu puțință decît sub domnia păcii și a bunei înțelegeri. În pace se zidește belșugul și înflorește țara. Dar în vreme de pace se zidesc și oamenii întru cele dinăuntru ale lor: în iubire frățească, în cultură, în știință; în tăria sufletului și în înțeleapta lui înaintare către tot ce este bun și frumos. Războiul, dimpotrivă, e moartea vieții. El înseamnă sărăcie, ologi și orbi, văduve și orfani, jale, deznădejde, scrum și ruine.

Cine dorește războiul? Am crede că nimeni. Și totuși, se găsesc și astăzi oameni care pricinuesc în lume vrajbă și ațîță la un nou război. Aceștia sînt împătimitii avuțiilor nesocotite, năra-viți să trăiască din munca altora și dornici să robească popoare și țări. Ei nu se tem de Dumnezeu și nu se rușinează de oameni în încercarea de-a stîrni o nouă involburare războinică, mai cumplită decît cea prin care am trecut nu demult.

Dar noi ne mîngîiem cu știința că tabăra iubitorilor de pace e mult mai numeroasă și mai puternică decît a celor ce se trudes în chip nesocotit să aprindă vîlvătaile unui nou război.

Și noi facem parte — ca credincioși creștini și ca cetățeni ai Patriei noastre dragi — din această tabără.

Sîntem încredințați că Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos fericește pe „făcătorii de pace” (Matei 5, 9) — și nu pe pricinuatorii de răboaie. Pe de altă parte, cursa înarmărilor costă scump pe toți oamenii și toate popoarele.

De aceea, astăzi, ca și pînă acum, sprijinim cu toată convingerea strădaniile binecuvîntate ce se depun și de către ocîrmuirea țării noastre pentru dezarmare generală și totală și dezaprobăm cu energie experiențele cu arme termonucleare ce se fac în Oceanul Pacific. Acestea sînt profund dăunătoare pentru viață.

Măreța cucerire științifică a energiei atomice trebuie pusă exclusiv în slujba propășirii oamenilor.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, prin silințele necurmăte ale tuturor oamenilor de bine, de pretutindeni, vom izbuti în curînd fie să ardem armele ucigătoare — ca în viziunea Proorocului Iezechiil (39, 9—10) — fie să prefacem „săbiile în fiare de pluguri și sulile în seceri” (Isaia 2, 4), sau în alte unelte folositoare propășirii omului. Atunci, Pămîntul va fi cu adevărat așa cum îl vrem cu toții: „liniștit și locuit” (Zaharia 1, 11) de oameni care cunosc din plin bucuria traiului tihnit și fericit.

Va fi aceasta cea mai de seamă biruință și cea mai mare bucurie a „fiilor lui Dumnezeu”.

Sibiu, 5 mai 1962

† NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

SFINȚII PETRU ȘI PAVEL DESPRE DREPTATE, PACE ȘI ADEVĂRUL CREȘTIN¹

„Ca cei ce sînteți între Apostoli mai în-
tîi pe scaun șezători și lumii învățători,
Stăpînului tuturor rugați-vă, PACE lumii
să dăruiască și sufletelor noastre mare
milă”.

(Troparul Sf. Petru și Pavel)

Sărbătorim astăzi pe Sfinții Petru și Pavel, care prin cre-
dința, dragostea și jertfelnicia lor, au rămas pildă vie și lumi-
noasă.

Sfinții Petru și Pavel sînt două nume sfinte, pe care crești-
nismul le va păstra ca pe o amintire scumpă, două pietre pre-
țioase în cununa credinței creștine.

Deosebirea dintre ei a fost doar aceea, că Sf. Petru a fost
chemat mai întîi la apostolie, iar Sf. Pavel mai pe urmă; cel dintîi
martor ocular al vieții, morții, învierii și înălțării lui Hristos, pe
cînd cel de al doilea nu l-a văzut pe Domnul decît cu ochii sufle-
tului, în mod supranatural.

*

Făcînd pomenirea Sfinților Petru și Pavel, corifeii Aposto-
lilor, este bine să ne amintim că nu toți creștinii i-au înțeles așa
cum se cuvine, viața și învățătura lor fiind schimbată de unii,
tendențios și diformat. Lor li s-au atribuit anumite fapte și atitu-
dini ciudate, care au fost departe de intenția și de conștiința lor
de urmași fideli ai lui Hristos și apostoli.

S-au găsit, însă, urmași ai lui Hristos, care au înțeles să-l
expropieze pe Sf. Petru, interpretîndu-i viața și învățătura prin
prisma intereselor lor, altele decît cele ale Bisericii lui Hristos,
încercînd să vadă în Sf. Petru un punct de plecare în justificarea
schimbării senzului Evangheliei și a învățăturii Mîntuitorului.

¹ Din cuvîntarea ținută, în cadrul serbării de sfîrșit de an școlar, în ziua de
29 iunie 1962, la Institutul Teologic din Sibiu.

Dacă Sf. Petru ar fi trăit pînă astăzi, sau s-ar întoarce acum printre noi cu trupul, el s-ar mira mult, văzîndu-i pe cei ce-și zic urmașii săi, cum au încercat să-l transforme în șef suprem al Bisericii și conducător politic al tuturor popoarelor, căruia — în numele unei teorii false — trebuie să i se închine orbește toți conducătorii Bisericii creștine și cei ai statelor politice! Ce mirat cred că ar fi Sf. Petru auzind de năstrușnica teorie „a celor două săbii” ca și de celelalte teorii, în virtutea cărora i se apleacă — volens nolens — și-i sărută picioarele — celui care pretinde a-i fi urmaș — patriarhi, episcopi, principii, regi, conducători de state! Ce mirat ar fi Sf. Petru văzînd că are o armată, ambasadori, generali și chiar închisori; monedă de schimb cu chipul său și tot felul de întreprinderi comerciale și bănci, dintre care una poartă chiar numele de „Banca Sf. Spirit”!

Ce mirat ar fi Sf. Petru cînd ar vedea că în numele său acești preținși urmași au instituit tribunale eclesiastice, închisori și alte instituții de reprimare a celor de alte convingeri religioase sau politice, înlăuntrul cărora imense turme omenești au fost schilodite sau date morții prin moartea de rug, cu fariseica recomandare „de a nu fi pedepsiți prin vărsare de sînge”, dar totuși trimiși la moarte pe rug! Cît de mirat ar putea fi Sf. Petru cînd ar vedea cîte „războaie sfinte” s-au purtat în numele crucii și Evangheliei sau cînd și-ar vedea astăzi pe unii din preținșii săi urmași, încercînd să azvîrle lumea în prăpădul morții atomonucleare.

Cred că văzînd toate acestea Sf. Petru ar putea exclama:

— „O! Iisuse Doamne! Tu care Te-ai născut în iesle și Te-ai smerit în toată viața, sfîrșindu-Ți existența pămîntească pe Lemnul ocării: Tu care ai fugit și de ispitirea de a deveni stăpînitorul lumii acesteia, condamnînd orice gînd de întemeiere a unei stăpîniri pămîntești; cît de departe sînt gîndurile Tale de gîndurile oamenilor, și judecățile Tale de judecățile oamenilor! Cît de departe este inima Ta de inima și faptelor lor! Cei ce se consideră „vicarii” și „locuitorii” Tăi pe pămînt au trecut peste smerenia Ta, s-au îmbrăcat în haina trufiei lui Lucifer; au trecut peste slujirea Ta și s-au făcut pe ei despoți și tirani; au trecut peste slujirea Ta și s-au îndumnezeit pe ei înșiși. Iartă-i Doamne că nu Te-au înțeles și au umbrît opera și scopul venirii Tale pe pămînt. Iartă-i Doamne că nu știu ce fac!”.

Nu-i de mirare, dacă în urma abuzurilor comise, creștinismul a fost denigrat și umbrît în strălucirea lui și slăbit în pu-

tărea de a-și apropia sufletele omenești. Pentru greșelile și abuzurile unora, pietrele învinuirii — pe drept cuvînt — au trebuit să cadă asupra întregii Biserici creștine. Așa se întîmplă totdeauna cînd ne îndepărtăm de izvorul limpede și curat al sfințelor învățături, interpretîndu-le denaturat, tendențios și abuziv, în flagrantă contradicție cu învățătura Mîntuitorului. Așa s-a întîmplat și cu persoana Sf. Petru, a cărui viață și învățătură interpretîndu-se greșit, s-au provocat repercursiuni dăunătoare asupra întregului creștinism.

Din nefericire, cei ce se pretind vicarii lui Hristos și urmașii lui Petru, continuă și astăzi să meargă pe o cale, care este total potrivnică învățăturii lui Hristos. Urmărind realizarea unei stăpîniri pămîntești universale, la adăpostul crucii și al Evangheliei, cel ce se pretinde a fi urmaș al lui Petru, a lansat o chemare la un pretins sobor a toată lumea, cu țelul mărturisit al unei reunificări a tuturor bisericilor creștine, dar cu un alt scop nemărturisit, de a înjuga toată lumea creștină la carul celor ce vor să se facă stăpînii lumii acesteia, țel condamnat întotdeauna de Mîntuitorul.

În spatele acestei momeli cu „reunirea tuturor”, se ascund țeluri politice, pe care preînșii urmași ai lui Petru nu s-au sfiit să le facă cunoscut public ca: organizarea, de exemplu, a unui „front” — pretins creștin — împotriva țărilor progresiste din răsarit. Amestecul Bisericii creștine în treburile politice n-a adus — în trecut — nici un folos creștinismului, ci numai pagube ireparabile. A opune astăzi carul Bisericii împotriva vrerilor universale ale popoarelor, ce vor să-și schimbe soarta și să-și orînduiască singure o altă viață, mai dreaptă și mai fericită, ar fi o crimă împotriva dreptății și a umanității, întrucît bunul Dumnezeu n-a făcut pămîntul și bunurile lui, numai pentru ca acestea să fie spre folosul unei minorități, care vrea să trăiască, fără să muncească.

Cei ce-și zic urmași ai lui Petru, dacă vor să-și întemeieze stăpîniri lumești pe pămînt, ar putea să-și aducă aminte de comandamentele Domnului, care a spus clar și răspicat: „**Împărăția mea nu este din lumea aceasta**” și „**Cel ce vrea să fie mai mare între voi să fie tuturor slugă**”. Unde-i duhul smereniei și al slujirii, prin iubire a tuturor, fără de nici un interes vremelnic al celor ce-și zic urmașii lui Petru? Biserica lui Hristos are de scop mîntuirea sufletească a oamenilor și unirea lor în Duhul păcii, iar nu organizarea de „fronturi de luptă” a unora împotriva altora, care totdeauna au dus la războaie pustiitoare, în care s-au

vărsat imense rîuri de sînge omenesc. Sînt prea multe victimele războaielor religioase și ale inchiziției din trecut, sînt prea proaspete și nevindecate rănile cauzate de cele două războaie mondiale, pentru ca, cei ce-și zic „urmașii lui Petru”, să nu trebuiască să înțeleagă, că nu pentru aceasta a venit și s-a jertfit Hristos și Sfinții Săi Apostoli Petru și Pavel.

Refacerea unității de gînd și de faptă a tuturor creștinilor, este un țel sfînt pentru toți urmașii lui Hristos. Întrebuințarea acestui ideal sacru. pentru realizarea de împărății pămîntești este condamnată de Domnul Hristos și împotriva realizării acestui țel luciferic au luptat și Sfinții Apostoli Petru și Pavel.

S-au găsit și creștini care l-au înțeles și interpretat greșit pe Sf. Pavel, încercînd să-și justifice cu învățătura sa, concepțiile lor individualiste, libertine și raționaliste în teologie. În felul acesta, ruptura în două a cămășii Domnului Hristos, produsă în 1054, s-a mărit considerabil. răsărind sute de confesiuni creștine, cu mărturisiri de credință așa de deosebitoare, încît aproape nu se mai recunoaște nimic din frumusețea dumnezeiască a învățăturii lui Hristos și a teologiei creștine, pe care a propovăduit-o Pavel.

Interpretarea personală, libertină a învățăturii creștine în general și cea a Sfinților Petru și Pavel în special, „a putut duce la învățătura antihristică, pe care o profesează unii teologi apuseni, care cer întrebuițarea armei termo-nucleare spre „salvarea” — spun ei — a Sf. Cruci și a Evangheliei.

*

Biserica Ortodoxă a interpretat fidel pe cei doi corifei ai Apostolilor după cum fidel a interpretat întreaga operă a Mîntuitorului.

„Ortodoxia nu se bazează numai pe Sf. Petru, cum fac unii sau numai pe Sf. Pavel cum fac alții, ci ea se bazează pe moștenirea sfîntă lăsată nouă de Mîntuitorul, avînd rîvna lui Petru, adîncimea teologică a lui Pavel și dragostea nesfîrșită pentru oameni a Sf. Ioan Evanghelistul”. Ortodoxia înseamnă, deci, înmănunchierea fericită a spritului care i-a stăpînit pe acești trei mari și neîntrecuți Apostoli ai Domnului.

Biserica Ortodoxă învățînd pe oameni, a respectat întotdeauna și a aplicat cu fidelitate principiile fundamentale care izvorăsc din tezaurul sacru al Evangheliei. Ea a călăuzit pe fiii ei, pe drumul cel drept al mîntuirii sufletești. Ea a mîngîiat și a iubit pe toți, ținînd seamă de interesele tuturor și stînd alături

de poporul căruia i-a simțit pulsul și cu care s-a bucurat în ceasurile lui senine și a plîns în ceasurile lui grele.

Ortodoxia propovăduiește **libertatea** pentru toți oamenii și popoarele și condamnă asuprirea unor popoare de către alte popoare, sub orice formă. „**Voi fraților ați fost chemați la libertate**” (Gal. 5, 13) zice Apostolul, „**țineți-vă cu tărie și nu vă prindeți iar în jugul robiei**” (Gal. 5, 1). De aceea e dureros și revoltător că și astăzi mai există colonii și popoare care sînt înrobite și exploatate de către alte popoare, care se mai numesc și creștine. Biserica Ortodoxă încurajează și binecuvîntă pe toți cei ce luptă pentru eliberarea oamenilor și popoarelor de sub orice jug, precum și pentru ajutorarea popoarelor mai înapoiate.

Biserica ne învață **toleranța** și **îngăduința** și condamnă asuprirea și intoleranța pe care au practicat-o unii chiar în numele Evangheliei („silește-i să intre”).

În virtutea cuvintelor Mîntuitorului: „**Împărăția mea nu este din lumea aceasta**”, Biserica Ortodoxă n-a recurs la forță și n-a avut niciodată tendința de **stăpînire lumească**, mulțumindu-se să atragă sufletele credincioșilor, pe care i-a îndemnat să fie buni creștini și buni cetățeni, împlinindu-și datoriile către Biserică și Patrie, dînd lui Dumnezeu ceea ce este a lui Dumnezeu și Patriei ceea ce este a Patriei. Limitîndu-se la activitatea de mîntuire a sufletelor, Biserica Ortodoxă nu și-a pus credincioșii să se omoare pentru ambiții de stăpînire lumească.

În raport cu **Statul**, Biserica Ortodoxă înțelege să colaboreze și să sprijinească eforturile spre mai bine ale conducerii populare. Ea nu se suprapune Statului cum au făcut alții și nici nu se confundă cu el, mijloacele ei de acțiune fiind de natură pur religioasă și scopul ei fiind mîntuirea sufletească a credincioșilor. Ea nu are pretenția să rezolve problemele sociale, ci le lasă în grija Statului. Precum Mîntuitorul Hristos a făcut o delimitare precisă între datoriile către Cezar și Iehova, pe care iudeii de atunci le înțelegeau greșit, așa Ortodoxia înțelege să respecte hotarul între domeniul de activitate al Bisericii și cel al Statului și între datoriile de natură spirituală și cele de natură civică, totuși împlinirea acestor datorii revenind deopotrivă credincioșilor, ei fiind în același timp fii ai Bisericii și fii ai Patriei pămîntești.

Neamestecîndu-se în treburile interne ale Statului, Biserica Ortodoxă a fost scutită de conflictele cu Statul și de șirul întreg de neplăceri pe care le pot aduce acestea. Dacă sub regimurile nedrepte ale trecutului, Biserica și-a păstrat linia ei de independență și a fost înafara conflictelor, cu atît mai vîrtos este ferită

de conflicte astăzi, cînd la conducerea țării au ajuns fiii adevărați ai poporului și trăim într-o orînduire care luptă pentru pacea și fericirea tuturor, pe care Biserica înțelege s-o sprijinească în măsura posibilităților ei.

Ortodoxia nu s-a opus niciodată progresului științelor experimentale și n-a ars pe rug pe nimeni pentru convingerile sale privitoare la știință sau la oricare alt domeniu. Biserica nu se substituie științei și nu-i pune piedici în dezvoltarea ei, ci dimpotrivă, își manifestă tot interesul, dorind ca știința, cu realizările ei minunate, să fie pusă exclusiv în slujba păcii și fericirii oamenilor.

Biserica Ortodoxă ne învață **cumpătarea** și combate lăcomia nesăbuită după averi, care de cele mai multe ori se face în paguba altora, ducînd la asuprirea și jefuirea lor. Ea ne învață că bunurile pămîntului sînt ale tuturor și nu ale unora și că toți trebuie să se înfrupte din ele deopotrivă. Cînd Dumnezeu a zis celor dintîi oameni: **„creșteți și vă înmulțiți și moșteniți pămîntul”**, s-a adresat prin ei tuturor oamenilor, vrînd să-i facă pe toți părtași de aceste bunătăți, Dumnezeu n-a împărțit bogățiile pămîntului cu hectarul sau cu kilogramul, ci le-a dat oamenilor, ca prin munca lor, să le folosească toți, deopotrivă, ca într-o familie. Deci împărțirea în liberi și robi, în stăpîni și stăpîniți, în bogăți și săraci, nu este de la Dumnezeu, ci diavolul a insuflat omului această împărțire nedreaptă, încă de la uciderea lui Avel de către Cain. Proprietatea obștească a pămîntului și a bogățiilor lui este singura binecuvîntată de Dumnezeu dintru începutul începuturilor. **„La început — zice Sf. Ioan Gură de Aur — Dumnezeu n-a creat pe unul bogat iar pe altul sărac ... ci tuturor le-a dat același pămînt spre stăpînire. De unde dar, din ceea ce este comun, ai tu atîtea pogoane, pe cînd semenul tău nu are nici un bulgăre de pămînt?”**. Natura ne oferă un exemplu mult grăitor cînd ne arată că ea produce totul pentru comuna întrebuințare a tuturor: **„Natura indică dreptul de proprietate comună — zice Sf. Ambrozie de Mediolan — pe cînd proprietatea particulară a fost introdusă prin uzurpare”**.

Făpturile cele mai mici, cum sînt albinele și furnicile nu ne vorbesc și ele destul de lămuritor despre munca în viața de obște? Oare numai noi oamenii nu vrem să înțelegem că în ritmul dezvoltării progresului social munca și proprietatea obștească e cea mai adecvată, cea mai justă, cea mai creștinească, pentru că nu trebuie să uităm că la început creștinii au trăit o viață de obște, și nimeni nu ducea lipsă de nimic, zice Sf. Carte.

E un păcat strigător la cer, cînd chiar la adăpostul Crucii și Evangheliei, pentru a acumula bogății imense, unii recurg la înrobirea și exploatarea altora și la justificarea războiului atomic.

Biserica ne învață să avem **dragoste** față de toți oamenii și să nu facem rău la nimeni. Căci poruncă avem „**să ne iubim unul pe altul**” (I Ioan 3, 23), că „**cine nu iubește pe fratele său rămîne în moarte**” (I Ioan 3, 14) și acela „**n-a cunoscut pe Dumnezeu**” (Ioan 4, 8). Dragostea noastră trebuie să se răsfrîngă asupra tuturor oamenilor, indiferent de rasă, de limbă sau de neam. Precum soarele își revarsă razele luminii sale peste toți, așa iubirea noastră ca un soare trebuie să-i cuprindă și să-i încălzească pe toți. De aceea Ortodoxia condamnă ura șovină, ura rasială, națională sau confesională și vestejește persecuțiile barbare ce se duc împotriva celor de altă culoare, precum și orice asuprire a omului de către om.

Biserica Ortodoxă propovăduiește pacea, bunăînțelegerea și înfrățirea între oameni și popoare și condamnă violența și războiul. Pentru că „**înșelăciunea — zice înțeleptul Solomon — este în inima celor ce gîndesc rău, iar bucuria celor ce dau sfaturi de pace**” (Pilde 12, 20). „**Pacea va fi lucrul dreptății, roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci de veci**” (Ps. 32, 17), adaugă Psalmistul.

Intr-o lume în care s-au născocit cele mai infernale arme de distrugere, care într-un eventual război ar pustii pămîntul cu tot ce s-a creat pe el în curs de veacuri și milenii, Biserica Ortodoxă se alătură marei și neînfriccatei lupte a celor ce vreau să în-lăture războiul și să salveze pacea. Ea binecuvîntă pe cei ce vreau — în mod sincer — să se ajungă la dezarmarea generală și totală și la nimicirea armelor ucigătoare, precum și la încetarea experiențelor nucleare. Ea binecuvîntă pe cei ce ostenesc pentru înțelegerea și înfrățirea popoarelor și la cimentarea legăturilor dintre ele.

Ortodoxia este pătrunsă de **spiritul unității**, ostenind pentru împlinirea dorinței Mîntuitorului: „**M-am rugat pentru voi ca una să fiți!**”. Contribuția Ortodoxiei la refacerea „Cămășii lui Hristos” adică a unității Bisericilor creștine, s-a dovedit ori de cîte ori s-au făcut încercări în acest sens. Participarea Bisericilor Ortodoxe la Conferințele de la Praga, New-Delhi și Rhodos confirmă buna intenție și dorință a Ortodoxiei de a ajuta la rezolvarea marilor probleme ale vremii, cum este cea a păcii, a înfrățirii și cea a unificării sufletului creștinesc.

Iată cîteva din principiile înalte ale Ortodoxiei ce se desprind din gîndul și Evanghelia Mîntuitorului și a celor doi corifei

ai săi: Sfinții Apostoli Petru și Pavel, care prin aplicarea și respectarea lor fidelă probează cu elocvență apostolicească și curățenia adevărurilor ei de credință, în răsăritul celor douăzeci de veacuri.

Biserica Ortodoxă din Ardeal a fost credincioasă acestor principii, și, dacă ea a știut să respecte credința altora, a știut să apere și dreapta credință a fiilor ei, îndemnându-i la unire și dragoste frățească. Datorită acestui spirit de înfrățire și iubire, s-a putut face unificarea religioasă a românilor ardeleni.

Biserica Ortodoxă din Ardeal a păstrat și mîngîiat sufletul ortodocșilor de-a lungul veacurilor zbuciumate. Ca o mamă bună ea a stat lîngă inima poporului simțind toate bucuriile și durerile lui și l-a încurajat și îmbărbătat, fără intermitență, în lupta lui cu viața și cu stăpînirile haine.

Din Sibiu s-au revărsat în tot Ardealul raze binefăcătoare de lumină și nădejde. Școlile care s-au deschis în Sibiu au fost oaze de lumină pentru toți românii ardeleni ortodocși, cărțile care se tipăreau aici, se răspîndeau în tot Ardealul, preoții care se hirotoneau aici se împrăștiu și dincolo de hotarul arhidiecezei, ajutoarele care se solicitau Sibiului, se simțeau pînă și în Bihorul îndepărtat.

Înalt Prea Sfinția Sa, actualul Mitropolit Nicolae Colan al Sibiului, a păstorit Clujul și într-o vreme și Oradea. În ceasuri de grea încercare, I. P. S. Sa a rămas în mijlocul turmei, ca păstorul cel bun din Evanghelie care sufletul său își pune pentru oi. I. P. S. Sa a știut să încurajeze, să înalțe și să mîngîie, turnînd în sufletele obidite fiorul nădejdilor luminoase și al unui răsărit de soare care va încălzi și își va revărsa razele binefăcătoare peste toți, deopotrivă, în ani fără de apus. Spre acest neobosit arhipăstor care vă iubește pe toți ca și Evanghelistul Ioan, se cuvine să ne îndreptăm în clipa aceasta, gînd cald de recunoștință și nețarmurit devotament, rugînd Cerul să-i păstreze sănătatea și bucuria neprihănită de a mai putea păstori, cu același gînd senin, cu aceeași rîvnă și aceeași dragoste pentru toți. În rugăciunile pe care le veți rosti, pomeniți cu căldură și numele Părintelui și Arhipăstorului vostru iubit, I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae, cerîndu-i sănătate de la Domnul și viață lină.

Să păstrăm mai departe credința cea dreaptă și dragostea de Biserica Ortodoxă, care ca o mamă bună vă cuprinde la sînul ei și ne poartă grija mîntuirii sufletești. Să ne împlinim cu drag datoriile către Sf. Maică Biserică și către Patria noastră scumpă Republica Populară Romîină, care prin orînduirea cea nouă și

dreaptă, deschide zărilor unei vieți liniștite și fericite pentru toți.

Vouă, dragi tineri, candidați de sacerdoțiu, care ați pășit aici cu gândul să fiți iconomii Tainelor lui Dumnezeu, vă adresez îndemnul meu cald, rupt din inima mea părintească, să fiți urmași vrednici ai Sfinților Apostoli Petru și Pavel, pe care îi prăznuim, inspirându-vă din credința lor puternică și din dragostea lor fierbinte pentru Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. V-ați ales nu o carieră, ci o misiune înaltă, care vă va aduce multe bucurii sufletești, respectul și dragostea credincioșilor și bogată răsplată cerească de la Dumnezeu. Nu în mică măsură veți dobîndi și bunăvoința și aprecierea stăpînirii pămîntești, dacă veți ști să fiți preoți vrednici, prin pilda vieții, prin hărnicia și rîvna voastră, împlinindu-vă datoria întru toate, dînd lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu și Cezarului ceea ce este al Cezarului.

Fiți dreapți, fiți harnici, fiți statornici în drumul vostru și veți binemerita de la noi toți: de la credincioșii care vă așteaptă cu drag, de la arhipăstorii voștri, de la Stăpînul vostru ceresc și de la Patria care înfloarește și se întărește prin munca cinstită a fiecăruia, în locul în care i-a fost rînduit.

Să luăm cu toții exemplu de la Sfinții Apostoli Petru și Pavel, pe care i-am sărbătorit și „privind la sfîrșitul vieții lor să le urmăm credința”. Exemplul vieții lor luminoase să ne fie permanent în fața ochilor, mergînd pe urmele credinței lor tari și a iubirii lor aprinse către Hristos. Curajul în încercările vieții, răbdarea în credință, grija de mîntuire, dorul unirii cu Dumnezeu, să nu ne părăsească niciodată, așa cum niciodată nu i-a părăsit pe Sfinții Petru și Pavel, cărora le aducem prinos florile recunoștinței noastre și ale dragostei noastre de urmași pe cărările credinței lor nestrămutate și biruitoare.

În aceste gânduri vă împărtășesc arhierestiile mele binecuvîntări, rugînd pe Stăpînul cel Atotputernic să vă țină sufletul curat, să vă dea gânduri drepte, rîvnă și însuflețire în dragostea pentru Hristos și Sfînta Sa Biserică.

Împreună cu Sf. Biserică, îndreptîndu-ne inimile și gândurile către cei doi mari corifei ai Ortodoxiei : Sfinții Petru și Pavel, să zicem:

„Ca cei ce sînteți între Apostoli mai întîi pe scaun șezători și lumii învățători, Stăpînului tuturor rugați-vă, PACE lumii să dăruiască și sufletelor noastre mare milă”. Amin.

† VALERIAN ZAHARIA

Episcopul Oradiei

CREȘTINATATEA IN SLUJBA INFRAȚIRII, PACII ȘI PROPAȘIRII UNIVERSALE

— PE MARGINEA ADUNĂRII GENERALE A CONSILIULUI ECUMENIC AL
BISERICILOR DE LA NEW-DELHI (INDIA)

Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu — în dorința de-a oferi ostenitorilor săi, profesori și studenți teologi, orientări competente asupra problemelor de actualitate — a programat pe data de joi 19 aprilie a. c. o conferință, cu program artistic adecvat, dedicată celei de-a III-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale cărei lucrări s-au desfășurat la New-Delhi (India), în zilele de 19 noiembrie—5 decembrie 1961.

A fost invitat să vorbească despre acest subiect Prea Cucernicul Preot Alexandru Ionescu, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, deputat în Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române, membru al delegației Bisericii noastre la amintita adunare.

Prea Cucernicia Sa a răspuns cu deosebită plăcere invitației ce i-a fost adresată, fapt pentru care i s-au exprimat mulțumirile cuvenite.

La Sibiu, P. C. Sa a fost găzduit la reședința mitropolitană, ca oaspete personal al Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit Nicolae, cu care s-a întâlnit și întreținut în cursul unei audiențe particulare.

Conferința a avut loc la data arătată, în aula Institutului Teologic Universitar, la orele 17. Erau de față — înafară de profesorii, funcționarii și studenții teologi — slujitorii centrului eparhial în frunte cu P. C. Vicar Tr. Belascu, precum și preoții-parohi din localitate în frunte cu P. C. Protopop raional Ion Munteanu.

Programul artistic a fost executat de corul studenților teologi, dirijat de P. C. Conf. Gheorghe Șoima.

P. C. Rector Dr. Sofron Vlad a prezentat asistenței pe conferențiar și i-a exprimat calde mulțumiri pentru promptitudinea cu care a răspuns invitației ce i-a fost adresată din partea Institutului nostru teologic.

A luat apoi cuvântul — călduros aplaudat de cei prezenți — P. C. Preot Alexandru Ionescu, făcând o expunere amplă, documentată și deosebit de interesantă asupra celei de-a III-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Ce este acesta?

Consiliul Ecumenic al Bisericilor este „Asociația frățească a Bisericilor care privesc pe Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor”.¹ Din el fac parte circa două sute comunități creștine organizate, care au cel puțin 10.000 de membri. Majoritatea covârșitoare a membrilor lui sînt comunități protestante. Biserica romano-catolică nu este membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ea continuînd să se situeze pe poziția exclusivistă care se cunoaște și în temeiul căreia toate celelalte biserici și grupări creștine dinafara ei sînt considerate „schismatice”.

Din țara noastră, sînt astăzi membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor: 1. — Biserica Ortodoxă Romînă; 2. — Biserica Luterană-Evanghelică C.A. (Confesiunea de la Augsburg); 3. — Biserica Luterană Ungară și 4. — Biserica Reformată.

În vederea participării la lucrările Adunării Generale a Consiliului Ecumenic de la New-Dehî (India), în 14 noiembrie 1961 a plecat din țara noastră o delegație a bisericilor sus-menționate, alcătuită din: Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor (reprezentînd Biserica Ortodoxă Romînă), Dl Prof. Dr. Hermann Binder, decanul Secției Evanghelice a Institutului Teologic Protestant din Cluj, Ia Sibiu (reprezentînd Biserica Ev.-Lut. C.A.), Dl Prof. Tiberiu Kosma (reprezentînd Biserica Luterană Ungară, Cluj), Eminența Sa Episcopul Alexandru Buthi (reprezentînd Biserica Reformată din R. P. Romînă) și Dl Iosif Chivu (ca oaspete al Bisericii Reformate, îndeplinind și rolul de translator). Cu avionul, peste Sofia, Belgrad, Atena, Teheran, delegații romîni au ajuns la New-Delhi (India), fiind primiți și găzduiți cu cinstea cuvenită prin purtarea de grijă a biroului special al Consiliului Ecumenic.

În zilele de 15—18 noiembrie 1961, delegații romîni au făcut o vizită protocolară ambasadorului Republicii Populare Romîne în India, au vizitat unele monumente de seamă din capitala indiană și au luat contact cu delegații celorlalte biserici ortodoxe, precum și cu aceia ai altor biserici, cu care în special I. P. S. Mitropolit Iustin are legături frățești întinse și temeinice. În seara zilei de 18 noiembrie 1961, I. P. S. Mitropolit Iustin a acordat un interviu reprezentantului unui ziar cu limbă de apariție hindu.

Lucrările Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor au început în ziua de 19 noiembrie 1961, prin servicii religioase de deschidere,

1 Aceasta este „baza” comună a Bisericilor creștine întrunite în Consiliul Ecumenic, care a fost adoptată în 30 august 1948, de prima Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținută la Amsterdam (Olanda). La New-Delhi, ea a fost lărgită — ceea ce dovedește că încetul cu încetul, Bisericile creștine află tot mai multe puncte comune de mărturisire și conlucrare armonică, spre binele tuturor celor ce cred în Iisus Hristos Mîntuitorul și, indirect, al întregii omeniri.

săvârșite de reprezentanți ai Bisericilor participante: Ortodoxă, Anglicană, Luterană, Ortodoxă-Siriană, etc.

La dispoziția Consiliului Ecumenic, pentru desfășurarea lucrărilor Adunării Generale, au fost puse: clădirea Vigyan Bhavan, precum și o șamiană amenajată pe un teren larg, în imediata apropiere a celei dintâi.

Vigyan Bhavan (care se tâlcuiește: Casa Științei), este o clădire impunătoare și încăpătoare, construită de U.N.E.S.C.O., spre a servi pentru întrunirile de mari proporții. În sala ei de ședințe pot lua loc, comod, 2.000 de persoane. Alte săli și camere, necesare bunei desfășurări a lucrărilor unui congres de proporții (pentru comisii, comitete, presă, consfătuiri intime, etc.), stau la dispoziție în cele două etaje spațioase ale clădirii. În sala de ședințe, ca și în încăperile destinate lucrărilor pe comisii, este asigurată traducerea în mai multe limbi. Pentru această adunare generală au fost folosite ca limbi oficiale: engleza, franceza, germana, rusa și spaniola. Fiecare delegat putea lua cuvântul de la locul său din sală, în oricare din aceste limbi, folosind microfonul de pe banca sa. Traducerea se făcea imediat în cabinele respective și de acolo se transmitea prin aparatele de audiție, fiecare delegat având posibilitatea să asculte ceea ce se vorbea, într-una din cele cinci limbi. Un personal numeros, venit din toate continentele — unii, pe cheltuielă proprie — a lucrat în birourile de traduceri, dactilografieri, informație, poștă, etc. Peste trei sute de reprezentanți ai diferitelor ziare, reviste, societăți de radiodifuziune și televiziune dintr-un mare număr de țări — cărora li s-au adăugat numeroși ziariști indieni — au difuzat cu regularitate știri și comentarii privitoare la lucrările și hotărârile Adunării.

Șamiana din vecinătatea clădirii Vigyan Bhavan era un cort mare (un fel de umbrar) sub acoperișul căruia puteau fi adăpostiți pînă la zece mii de oameni. În India, astfel de șamiane — de diferite dimensiuni — se întocmesc în mod obișnuit pentru diferite adunări, nunți și alte întruniri obștești. Șamiana respectivă era înzestrată cu toate cele necesare pentru oficierea serviciilor de cult: estradă cu altar, amvon, în părțile laterale ale estradei — locuri speciale rezervate pentru coruri, orgă sau orchestră. În șamiană au avut loc și acele ședințe plenare la care — înafară de delegați, observatori, consilieri, etc. — luau parte și invitați.

Lucrările Adunării s-au desfășurat în: ședințe generale, ședințe deliberative și de lucru, ședințe pe secțiuni (comisii) și ședințe de comitete.

Tema generală a Adunării a fost: „Iisus Hristos — Lumina lumii”. Cele trei aspecte ale temei — Mărturia, Serviciul și Unitatea — au fost dezbătute în trei comisii corespunzătoare.

Pentru dezbaterile diferitelor aspecte ale activității desfășurate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor au luat ființă și au lucrat 18 comitete.

Delegații Bisericilor Ortodoxe au luat parte — în dimineața zilei de 19 noiembrie 1961, la orele 7 — la săvârșirea Sfintei Liturghii, într-o sală special amenajată în acest scop la hotelul Ashoka. A slujit I. P. S. Arhiepiscop Iacob al Americii, înconjurat de 12 preoți. Răspunsurile au fost date alternativ, în limbile greacă și slavonă.

La serviciul divin mixt, oficiat ceva mai târziu în șamiană, I. P. S. Arhiepiscop Iacob al Americii a rostit Simbolul Niceo-Constantinopolitan.

După aceea, delegații — încolonați în procesiune, ca și la venire — au purces spre clădirea Vigyan Bhavan, de unde s-au împrăștiat către locurile de găzduire.

În după amiaza aceleiași zile, la orele 15, a avut loc ședința inaugurală a lucrărilor celei de-a III-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic. Din ordinea de zi a acestei ședințe, sînt de reținut următoarele amănunte:

Secretarul general al Consiliului Ecumenic, pastorul W. A. Visser't Hooft, a prezentat darea de seamă asupra activității Mișcării Ecumenice de la Adunarea Generală din 1954 (care a avut loc la Evanston, în Statele Unite ale Americii) și pînă astăzi. Bunul Dumnezeu a stat într-ajutor Consiliului Ecumenic, pentru ca în cursul celor 7 ani trecuți de la adunarea generală precedentă, legăturile dintre Bisericile creștine să se strîngă, voința lor de comuniune să se accentueze și astfel ele să-și fi putut spune cuvîntul în diferitele probleme ale vieții internaționale. DSA a arătat că există posibilități de lărgire a spațiului de activitate ecumenică, prin integrarea Consiliului Internațional al Misiunilor² în Consiliul Ecumenic și prin intrarea unor Biserici Ortodoxe în Mișcarea Ecumenică. S-au ivit chiar și unele posibilități de colaborare cu Biserica Romano-Catolică, ai cărei delegați participau la Adunarea Generală de la New-Delhi ca observatori.

2 Paralel cu acțiunea misionară desfășurată de Biserica Romano-Catolică — încă înainte cu un sfert de veac — o dată cu expansiunea colonială a Occidentului, a luat ființă și amploare și acțiunea misionară protestantă, îndeosebi în Asia și Africa, intensificîndu-se mai ales în ultimii 150 de ani.

Inițial, acțiunea misionară protestantă era desfășurată de comitete și societăți misionare care depindeau direct de Bisericile occidentale angajate în această lucrare.

Cu timpul, misionarii europeni au ajuns să se izbească de greutate: băștinașii îi priveau cu neîncredere, văzînd în ei agenți ai colonialiștilor sau cel puțin sprijinitori ai lor, iar în religia creștină o religie a „omului alb”. Pe de altă parte, reînviau în continentele respective străvechile religii păgîne. În această situație, munca misionară a fost trecută din ce în ce mai vădit în seama misionarilor recrutați dintre băștinași, care cunoșteau mai bine sufletul conaționalilor lor și puteau desfășura o activitate mai rodnică decît misionarii europeni.

Pentru coordonarea muncii misionare, a luat ființă în anul 1921 Consiliul Internațional al Misiunilor. Prin natura lui, acesta se ocupa și de probleme ale unității Bisericilor creștine. Prin integrarea lui în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, săvîrșită la Adunarea Generală de la New-Delhi, unitatea creștină s-a întărit, iar Consiliul Ecumenic s-a însărcinat să se ocupe în viitor, în mod mai intens, și de problema misionară.

Cu unanimitate de voturi, s-a aprobat în aceeași ședință integrarea Consiliului Internațional al Misiunilor în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, avizându-se totodată asupra necesității de-a aduce modificările impuse de acest eveniment îmbucurător constituției Consiliului Ecumenic.

Episcopul luteran Gottfried Noth a dezvoltat apoi tema generală a Adunării: „Iisus Hristos — Lumina lumii”, luînd ca punct de plecare cuvintele Mîntuitorului înregistrate la Ioan 8, 12: „Eu sînt lumina lumii”. Iisus Hristos este lumină deoarece El este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. Revelația dumnezeiască, a cărei culminație este înșasi întruparea Mîntuitorului, are menirea să schimbe fața lumii. Noi, credincioșii, avem datoria de-a mărturisi că Hristos este lumina lumii. Pe această mărturisire comună se bazează unitatea noastră a creștinilor, unitatea Bisericii. Recunoașterea acestui adevăr implică și acceptarea completării pe care a făcut-o Mîntuitorul, cînd a zis că cei ce-l urmează pe El nu umblă întru întuneric. Primînd acest adevăr, ucenicii Mîntuitorului l-au urmat fără șovăire, supunîndu-se întru toate poruncilor Lui și devenind slujitori ai semenilor lor. În nici un chip nu s-au gîndit ei să ia locul Învățătorului lor. Ei știau că lumina lui Hristos nu luminează fără El. În decursul veacurilor, însă, creștinătatea a fost tentată uneori să ia locul lui Hristos. Acesta este păcatul ei original: voința de-a lua locul lui Dumnezeu, nu pentru a servi pe oameni, ci pentru a le cere serviciile lor.

În ședința de luni 20 noiembrie 1961, pastorul W. A. Visser't Hooft a informat Adunarea că în 17 noiembrie 1961, Comitetul Central a analizat cu deosebită atenție cererile tuturor Bisericilor care au solicitat primirea în Consiliul Ecumenic. Amînînd soluționarea unora din ele, Comitetul Central, cu unanimitate de voturi, a propus admiterea în Consiliul Ecumenic al Bisericilor a 23 de Biserici, între care 11 din Africa. El a vorbit, apoi, despre intrarea în Consiliul Ecumenic a Bisericilor Ortodoxe: Rusă, Romînă, Bulgară și Polonă, a căror primire — cu îndeplinirea formalităților de rigoare — s-a și săvîrșit în cursul aceleiași zile.

Bucuria cu care a fost întîmpinată primirea acestor patru Biserici în Consiliul Ecumenic a fost exprimată de numeroși vorbitori, din rîndurile cărora reținem pe venerabilul profesor de teologie Dr. Amilcar Alivizatos, delegat al Bisericii Ortodoxe a Greciei, unul din cei mai vechi participanți la lucrările Mișcării Ecumenice, precum și pe I. P. S. Arhiepiscop Athenagoras al Thiatirelor. Acesta din urmă, după ce a amintit de Enciclica Patriarhiei Ecumenice din anul 1920, care în bună parte stă la temelia activității Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a felicitat Adunarea din partea Patriarhiei Ecumenice și a Patriarhiei Apostolice a Ierusalimului pentru primirea celor patru Biserici Ortodoxe în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, exprimîndu-și convingerea că aceste Biserici vor aduce contribuții pozitive la desfășurarea ulterioară a activității ecumenice.

Trecîndu-se la numărarea voturilor, s-a constatat că fiecare din cele patru Biserici Ortodoxe a întrunit mai mult de 2/3 din voturile exprimate. În consecință, ele au fost admise cu însuflețire în Consiliul Ecumenic, delegații lor fiind felicitați călduros și înmîinîndu-li-se solemn insigna de membri ai Adunării.

În aceeași zi, după o pauză de 30 de minute, Dr. Franklin Clark Fry, președintele Bisericii Luterane Unite din America și președinte al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a prezentat Adunării raportul Comitetului Central. În el, între altele, se constată că Comitetul Central al Consiliului Ecumenic „a căutat să mențină ritmul accelerat al vieții ... lansînd o serie de anchete de mare anvergură asupra modului în care creștinii, în mediile lor foarte diferite, pot să ajute națiunea (poporul) lor să facă față transformărilor sociale rapide. Prin Comisia Bisericilor pentru Afacerile Internaționale și prin înseși acțiunile Comitetului Central, el s-a aflat în avangardă în momentul în care unele crize puneau în joc războiul și pacea”.

Vorbînd despre programul Consiliului Ecumenic, președintele Fry a arătat că la baza lui stă principiul: „Scopul Consiliului Ecumenic al Bisericilor este acela de a servi Bisericile pentru împlinirea în lumea întreagă a chemării lor comune date de Dumnezeu”. În acest înțeles, ca instrument al Bisericilor pentru împlinirea misiunii lor în lume: a) — Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o linie de unire între Bisericile membre și se străduiește să creeze legături de fraternitate activă între ele; b) — Consiliul Ecumenic al Bisericilor este în serviciul Bisericilor; c) — Consiliul Ecumenic al Bisericilor favorizează studiul ecumenic al problemelor de interes comun pentru Biserici; d) — Consiliul Ecumenic al Bisericilor facilitează acțiunea comună a Bisericilor; e) — Consiliul Ecumenic al Bisericilor activează și se pronunță în numele Bisericilor, în problemele de interes comun, în care ele i-au dat această sarcină.

În ședințele care au urmat, au fost dezvoltate cele trei teme care fac parte din întregul temei generale a Adunării: „Iisus Hristos — Lumina lumii”, precum urmează:

Tema: „Chemați să mărturisim” a fost dezvoltată de pastorul indian Dr. Paul D. Devenandan;

Tema: „Chemați să servim” a fost dezvoltată de profesorul Massae Takenake de la Universitatea Doshisha din Kyoto (Japonia);

Tema: „Chemați la unitate” a fost dezvoltată de pastorul luteran Dr. Josef Sittler, profesor de teologie la Universitatea din Chicago (S.U.A.).

Între altele, pastorul Devenandan a arătat că acțiunea misionară a Bisericilor nu poate aduce roade decît dacă mesajul Bisericii locale îmbracă

forme variabile, potrivite cu diversele nevoi particulare ale omului din veacul nostru. Mesajul creștin trebuie să se îndrepte „spre realitățile concrete ale situației contemporane, pentru a exprima mai deplin în relațiile umane voința lui Dumnezeu pentru pace, dreptate, egalitate și libertate pe pământ”.

La rîndul său, prof. univ. M. Takenade a arătat că lumina lui Hristos a provocat în lume o transformare decisivă, o adevărată „metanoia” (pocăință), răscolind-o și aducînd-o din întuneric la lumină, din moarte la viață și din disperare la speranță. Serviciul nostru creștinesc față de oameni, oricare ar fi valoarea sa, este totdeauna insuficient, totdeauna limitat de păcatul nostru, de greșelile noastre. Numai în măsura în care Bisericiile acceptă să servească lui Iisus Hristos în căință și într-o constantă reînnoire, vor fi ele capabile să-și continue slujirea în lume, pînă la venirea Lui.

În ziua de marți 21 noiembrie 1961, membrii delegațiilor ortodoxe au luat parte la Sfînta Liturghie arhierască, săvîrșită la hotelul Ashoka de către I. P. S. Arhiepiscop Nicodim, șeful delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, înconjurat de un sobor de 4 preoți.

În aceeași zi, Adunarea Generală a ascultat mesajul ce i-a fost adresat de către Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Athenagora din Constantinopol. Citirea mesajului a făcut-o I. P. S. Arhiepiscop Iacob al Americii.

După aceea, I. P. S. Arhiepiscop Nicodim a citit mesajul adresat Adunării Generale de către Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii. În acest mesaj, înființătorul Bisericii Ortodoxe Ruse vorbește despre necesitatea unirii tuturor creștinilor, despre evitarea prozelitismului și a intoleranței religioase și insistă îndeosebi asupra îndatoririi tuturor mărturisirilor lui Hristos de a-și spori eforturile pentru statornicirea în lume a unei păci trainice.

În după-amiaza aceleiași zile, participanții la Adunare au luat parte la recepția organizată în cinstea lor de către Președintele Indiei, la palatul Rashtrapati Bhavan. În lipsa președintelui Prasad, care era suferind, oaspeții au fost primiți călduros de către Vicepreședintele Indiei, Radakrishnan. Delegații romîni au stat de vorbă, între alții, cu un membru al Parlamentului indian care a vizitat țara noastră și vorbea încîntat despre ea.

La orele 18,30 delegații au lucrat în comisii. I. P. S. Mitropolit Iustin a lucrat în Secția „Unitate”; Prof. H. Binder, Episcop Al. Buthi și P. C. Pr. Al. Ionescu — în Secția „Mărturie”; Prof. T. Kosma — în Secția „Serviciu”.

În ședința de miercuri 22 noiembrie 1961 au fost prezentate, între altele, trei referate la tema: „Laicii — Biserica în lume”. Primul referent, Dr. Klaus von Bismarck, a arătat că conceptul de „laic” continuă să fie înțeles în chip diferit: germanii numesc „laic” pe creștinul care n-a făcut studii

teologice; grecii — pe cel ce nu este preot; de la Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic de la Evanston (1954) încoace, laiciii sînt creștinii în lume. În continuare, el a dezvoltat principiul că Biserica este chemată să propovăduiască în întregul ei: clerici și laici.

Deosebit interes a stîrnit conferința intitulată: „Incotro merge Africa?”, prezentată joi 25 noiembrie 1961 de către Sir Francisc Akanu Ibiam, guvernatorul general al Nigeriei Orientale. Fiindcă autorul nu apucase încă să sosească la New-Delhi, conferința a fost citită de soția sa.

Conferința începea prin a arăta împrejurările în care creștinismul a pătruns în Africa încă în epoca apostolică. Eunucul reginei Candachia a Etiopiei — despre care e vorba în cartea Faptele Apostolilor (8, 26 urm.) — a fost în această privință un precursor: el a întreprins o lungă călătorie la Ierusalim, spre a afla lumină. Este demn de menționat apoi că atunci cînd un rege alb, Irod Idumenul, căuta Pruncul Iisus ca să-l ucidă, Dumnezeu a trimis în Africa pe Fiul Său pentru a afla refugiu și ocrotire. În drum spre Golgota, tot un african — Simon Chirineanul — a împărțit cu Mîntuitorul povara purtării lemnului crucii.

Africanii recunosc cu grațitudine serviciile remarcabile pe care Bisericile creștine din Europa și America — și, recent, cele din Asia — li le-au făcut și omagiază în chip deosebit pe acei misionari care au fost puși în continentul negru la grele încercări.

Se știe că Evanghelia a făcut un progres lent și greu în Africa. Creștinii sînt în minoritate acolo, atît din pricina redeșteptării vechilor religii păgîne, cît și din pricina comportării necorespunzătoare a multor albi față de negri. Influența creștină în Africa e pe cale de diminuare.

Spre a remedia această stare de lucruri Bisericile creștine trebuie să refuze cu hotărîre orice sprijin practicilor discriminatorii rasiale. În al doilea rînd, ele trebuie să-și ferească misionarii de-a se transforma în paznici ai supremației albilor în Africa. Uitînd adeseori rostul adînc al slujirii lor creștine, misionarii merg adeseori în țările Africii ca stăpîni care desconsideră pe supușii lor. „Misionarul trăiește într-un cerc și într-o lume aparte. El dă ordine; el este patronul, oricare ar fi lipsa de cunoaștere a mediului sau lipsa sa de experiență. Africanul este determinat să înțeleagă că misionarul știe totul, iar el — nimic. Este cu totul neobișnuit ca un misionar să meargă în casa africanilor creștini și cu atît mai puțin în cea a necreștinilor. Chiar astăzi lucrul acesta nu se întîmplă aproape niciodată”.

Și totuși — a spus în continuare conferențiarul — în Africa este nevoie de misionari. Ei vor fi bine primiți „dacă cred că drepturile și privilegiile umane sînt pentru toți și că, în orice societate, orice om are dreptul deplin de-a atinge cel mai înalt nivel de dezvoltare care îi este accesibil; dacă ei cred că toți oamenii sînt egali înaintea lui Dumnezeu; dacă ei cred că africanul, ca orice ființă umană, are demnitatea sa...”.

O altă dificultate pe care trebuie s-o învingă Biserica în Africa este lipsa ei de unitate. Africanii privesc cu neîncredere pe creștinii divizați în anglicani, baptiști, luterani, metodiști, catolici, etc. De aceea, numai un front unic al Bisericilor lui Hristos în Africa mai poate înrîuri pozitiv asupra băștinașilor.

În Africa se simte lipsa unor misionari bine pregătiți, recrutați dintre negri. Intrucît misionarii europeni au sprijinit politica statelor colonialiste, astăzi „milioane de necreștini consideră creștinismul ca o religie a omului alb”. De aceea, o dată cu sfărîmarea jugului colonialist, mulți africani nici nu vor să mai audă de „religia albilor”. Numai un corp misionar african bine instruit mai poate servi acolo cauza creștină.

În continuare, conferențiarul s-a ocupat de activitatea sa pentru pace și înțelegere în continentul african, despre legislația opresivă a puterilor colonialiste în Africa de Sud — pe care au susținut-o și unele Biserici —, despre vinovăția Angliei în izbucnirea tulburărilor din Africa de Sud, spre a încheia cu unele propuneri concrete privitoare la desfășurarea ulterioară a activității bisericești în Africa.

În această conferință s-au spus unele adevăruri crude cu privire la atitudinea necreștină a unor creștini față de băștinașii din continentul negru. Ele trebuie să dea de gîndit tuturor celor pe care-i privesc, fie direct, fie indirect.

Directorul Comisiei pentru Afacerile Internaționale din cadrul Consiliului Ecumenic, Dr Frederik Nolde, decanul Seminarului Luteran Teologic din New-York, dezvoltînd tema: „Viitorul a și început”, a spus că Consiliul Ecumenic trebuie să se străduiască „să dea păcii elementele esențiale ale dreptății, ale adevărului și ale libertății”. Prin toate laturile activității sale — conferințe, contacte între oameni de naționalități și rase diferite, ajutorarea între Biserici, acțiunea misionară, studii privitoare la transformările sociale rapide, schimb de gînduri și experiențe, contacte între studenții creștini, etc. — Consiliul Ecumenic trebuie să ducă — și duce realmente — o ofensivă permanentă împotriva războiului și nedreptății, manifestîndu-și convingerile sale în această privință cu orice prilej și îndeosebi prin acțiunile Comisiei Bisericilor pentru Afacerile Internaționale. În continuare, conferențiarul a vorbit mai pe larg despre aceste acțiuni în favoarea destinderii situației internaționale actuale și despre căile de întărire a păcii în lume.

Vineri 24 noiembrie 1961, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a vorbit la postul de radio-televiziune Canada, în cadrul unei emisiuni dedicată lucrărilor Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New-Delhi. I. P. S. Sa a declarat următoarele:

„Cu mare bucurie și cu emoție vie am luat cunoștință de faptul că

aproape toate Bisericile membre ale Adunării Generale au votat în favoarea admiterii Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Exprimînd Bisericilor surori gratitudinea frățească a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a preoților și credincioșilor ortodocși romîni, mărturisim că de acum înainte rugăciunile noastre se vor înălța cu mai multă ardoare către Domnul nostru Iisus Hristos, cerînd lui Dumnezeu să binecuvînteze lucrarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor și să o facă utilă întregii omeniri.

Noi am venit la cea de a treia Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor cu convingerea neșrămutată că dragostea lui Dumnezeu, care „depășește toată cunoștința”, ne călăuzește să „gătim calea Domnului, drepte să facem cărările Lui”, pentru a realiza în viitor unitatea Bisericilor creștine.

Biserica Ortodoxă Romînă consideră că scopurile Consiliului Ecumenic oferă un larg cîmp de activitate în acest sens tuturor Bisericilor, cu condiția ca ele să nu înceteze să se lumineze de la lumina lui Iisus Hristos, urmînd totdeauna calea pe care El ne-o arată. Tocmai pentru acest motiv, Biserica Ortodoxă Romînă, în acord cu principiile stabilite de Patriarhia de Constantinopol, în Enciclica din anul 1920, a susținut Mișcarea Ecumenică la începuturile ei, participînd la Congresele Ecumenice de la Stockholm în 1925, de la Lausanne în 1927 și de la Oxford în 1937.

În acest fel, Biserica noastră se dovedește animată de cel mai curat spirit ecumenic; ea a fost și este gata să contribuie la orice efort pentru a asigura răspîndirea dragostei frățești în lumea întreagă.

Noi sîntem fericiți să constatăm că colaborarea frățească ce a fost realizată în România între toate Bisericile creștine, pe temeiul dragostei evanghelice și al respectului mutual, poate servi de exemplu la alte țări. Această colaborare mutuală se va lărgi și se va intensifica în viitor cu sprijinul celor patru Biserici ale noastre, membre în Consiliul Ecumenic.

Începînd de la această Adunare de la New-Delhi, Biserica Ortodoxă Romînă se încadrează în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu intenția de a pune întregul ei tezaur de credință și pietate — la lumina Scripturii Sfinte și a Tradiției bisericești — în serviciul Evangheliei în lumea contemporană. De acum înainte, ea are posibilitatea să lucreze mai intens, pe plan ecumenic, la triumful dragostei creștine și al Unității Bisericilor, pentru bună înțelegere între oameni și pace între popoare”.

Cuvînt clar, răsplat, cu pondere de program pentru activitatea ulterioară a Bisericii noastre pe plan ecumenic, declarația I. P. S. Mitropolit Iustin exprimă vederile ocîrmuirii noastre bisericești în această importantă problemă de actualitate și de viitor.

În cursul după-amiezii aceleiași zile, Arhiepiscopul de Canterbury, Dr.

Arthur Michael Ramsay (anglican), primatul Angliei — teolog de mare reputație — a vorbit despre unitatea, sfințenia și adevărul Bisericii, avînd ca text de mîncare Rugăciunea Mîntuitorului din Ioan cap. 17. Din pricina condițiilor în care Bisericele creștine au trebuit să-și desfășoare activitatea, a spus DSA, creștinii s-au abătut de la unitate; sfințenia a fost compromisă sub presiunea vieții mondene; adevărul religios a fost alterat de subtilitățile gîndirii umane. Teologiei îi revine rolul de-a remedia această situație. Din nefericire, însă, în Apus există astăzi un spirit de „teologie ușoară” (teologie de suprafață), care nu va putea rezolva nicidecum marile probleme ale creștinismului contemporan. Adevărata teologie — teologia cea bună, care călăuzește spre crucea Mîntuitorului, de unde izvorăște sfințenia — ne duce la adevăr. O asemenea teologie se întemeiază pe Sfînta Scriptură, pe operele vechilor Părinți bisericești și pe Sfînta Liturghie. Ea micșorează distanțele dintre creștini, îi unește.

A urmat la cuvînt Dr. Nikos Nisiotis, profesor la Institutul Ecumenic de la Bossey, care a dezvoltat tema: „Ortodoxia orientală mărturisește o singură Biserică și stă în serviciul ei”.

În cugetarea ortodoxă, a spus el, unitatea Bisericii este o realitate absolută, identică cu unitatea care există între Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul (cf. Ioan 17, 22—23). „Unitatea nu este un atribut al Bisericii; ea este însăși viața ei”. Dacă astăzi, uneori, spunem că voim să căutăm unitatea Bisericilor, nu înseamnă că intenționăm să creem noi această unitate, ci numai că noi ne străduim să ne dăm seama de ea, fiindcă ea există în realitate. Termenul „ortodox” nu este adjectivul sau calificativul unei confesiuni. El este sinonimul cuvintelor „catolic” și „apostolic”. El nu este un termen exclusiv, ci inclusiv și cuprinsul său se întinde dincolo de Bisericile care se numesc ortodoxe. El include toate Bisericile și pe credincioșii care caută să mărturisească sincer credința lor, să trăiască fără erezii și schisme și să ajungă la deplinătatea revelației divine în Hristos. În acest înțeles dinamic, mărturia ortodoxă pentru unitate poate „introduce în Biserică cea una toate comunitățile separate”. Astfel, încetînd de-a trăi în trecut, „noi ar trebui să încetăm să ne tratăm reciproc ca schismatici. Nu există schismatici, ci Bisericile istorice, prin diviziunile lor, sînt în situație schismatică în sînul Bisericii celei una și nedespărțită”. Unitatea pe care o căutăm noi nu este una rezultată dintr-o disciplină bisericească impusă de o instituție centrală autoritară, nici una care se întemeiază numai pe mesajul Evangheliei propovăduite în lume, ci o unitate harismatică și euharistică, fondată și meținută în mod esențial prin darurile Duhului Sfînt împărtășite obștei credincioșilor în Biserică istorică respectivă.

Mărti 28 noiembrie 1961, dimineața, participanții la Adunarea Generală au asistat la săvîrșirea Sfîntei Liturghii a Sf. Iacob, în șamiană.

În cursul aceleiași zile, a fost expusă tema: „Bisericele față de rapidele transformări sociale”. Între altele, unul din oratori a arătat că în societatea modernă nu există loc pentru o viață strict individuală. Societatea este organizată și dirijată de grup, nu de indivizi. Din această societate nu se poate retrage nimeni. Este o iluzie să se creadă că omul modern s-ar putea refugia într-o atitudine de puritanism sau pietism. Societatea dinamică îl antrenează în mersul ei rapid. Considerații similare se pot face și despre națiuni sau popoare. Ele nu se pot dezvolta decât în contextul unei economii și comunități mondiale. În aceste condiții, „pentru prima oară în istorie, pacea a devenit indivizibilă”. Creștinii sînt dator să se încadreze în ritmul și în spiritul acestei societăți nu numai fiindcă sînt membrii ei, dar și pentru rațiuni de ordin religios. Potrivit învățăturii Mîntuitorului, dragostea lui Dumnezeu cuprinde întreg neamul omenesc. „Comunitatea economică și socială la nivel mondial, luptele stăruitoare pentru pace și ordine universală nu sînt altceva decât exemple ale acestei credințe fundamentale”. Dar pentru a face față responsabilităților lor, Bisericele trebuie să activeze în mod unitar, să se informeze unele pe altele, să se ajute în lucrarea lor în această societate dinamică.

Joi 30 noiembrie 1961, Comitetul scrisorilor de acreditare și-a prezentat raportul. Din el rezultă că la cea de-a treia Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, de la New-Delhi, în afară de observatori, consilieri, oaspeți și ziariști, au fost împuterniciți să participe 583 de delegați din partea Bisericilor membre, 21 de delegați din partea Consiliului Internațional al Misiunilor și 4 membri ai prezidiului; în total — 608 delegați. Din aceștia, 31 de delegați n-au putut participa, așa că *numărul delegaților prezenți la Adunare a fost de 577*.

În Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor au fost aleși, între alții, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și Dl. Prof. Dr. Hermann Binder (Sibiu).

În aceeași zi a fost adoptată Rezoluția cu privire la antisemitism. Pentru însemnătatea ei, redăm în întregime cuprinsul rezoluției:

„A treia Adunare amintește cuvintele următoare, care au fost adresate Bisericilor de înția Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în 1948 (scil.: la Amsterdam):

Noi chemăm toate Bisericele pe care le reprezentăm să denunțe antisemitismul inconciliabil cu profesarea și practicarea credinței creștine. Antisemitismul este un păcat împotriva lui Dumnezeu și împotriva omului.

Numai dînd aproapelui nostru evreu dovada convingătoare că cerem pentru el drepturile și privilegiile pe care le vrea Dumnezeu pentru fiii Săi, putem să-l întîlnim în așa fel încît să ne fie posibil să-l facem să participe la cele mai bune lucruri pe care ni le-a dat Dumnezeu prin Iisus Hristos.

Adunarea reînnoiește acest apel pentru faptul că mai continuă să existe situații în care evreii sînt victime ale discriminării, chiar ale persecuției. Adunarea îndeamnă Bisericele membre să reziste cu toate puterile lor la orice formă de antisemitism. În învățămîntul religios creștin, evenimentele istorice care au dus la Răstignire nu trebuie să fie prezentate în așa fel încît să se pună pe umérii evreilor de astăzi responsabilitățile care apasă pe întreaga noastră omenire și nu pe o singură rasă sau comunitate. Evreii au fost cei dintîi care au primit pe Iisus și evreii nu sînt singurii care nu-l recunosc". Rezoluția aceasta, pusă la vot a fost adoptată în unanimitate de Adunarea Generală.

În aceeași zi, la șamiană, șapte oratori din diferite părți ale lumii, au dat răspuns la întrebarea: „De ce trebuie să vorbești?”.

Unul din ei a declarat că „noi trebuie să vorbim ca să nu pierim”. Oratorul era american din S.U.A. „Vreme de 150 de ani — a declarat el — America a trîmbițat pretutindeni că ea este țara libertății. Și totuși această libertate nu aparține tuturor. De aceea, Biserica trebuie să vorbească. Discriminarea și privarea de libertate pentru rațiuni rasiale, economice sau religioase nu va dispărea decît dacă și Biserica va depune eforturi susținute, determinînd pe fiecare dintre membrii ei să ducă pînă la capăt această luptă”, — a încheiat J. Irwin Miller, savant, industriaș și bancher, președinte al Consiliului Național al Bisericilor lui Hristos din S.U.A.

Alt orator, Constantin Patijn, deputat în Parlamentul Olandei din partea Partidului Socialist și profesor de Relații internaționale la Universitatea din Utrecht, a arătat motivele pentru care creștinul trebuie să activeze în viața politică. Definind politica numai ca „efort necesar pentru crearea de condiții sociale care favorizează pacea, dreptatea și mărirea productivității”, el socotește necesar ca un creștin să-și dea contribuția sa în acest domeniu. Lucrul acesta este deosebit de important dacă se are în vedere faptul că religia creștină și-a pus pecetea sa „pe spiritul oamenilor și pe concepția pe care ei o au despre relațiile sociale”. În acest sens, el declară că: respectul profund față de lege, supunerea față de autoritate, grija de săraci, văduve, orfani, bolnavi, etc., sînt de origine creștină. În încheiere, a arătat aportul dat de creștinii de pretutindeni — solidari în trăirea idealurilor creștine — în lupta contra fascismului.

Doamna Mary More, medic misionar și soție de misionar — venită cu soțul ei din Scoția spre a activa în cadrul Bisericii din India — la întrebarea: „De ce să vorbim?” — a răspuns: „Pentru a face misiune trebuie să vorbim. Creștinismul nu este o religie în sensul curent al cuvîntului; el este un mesaj care vorbește; el este un fel de-a trăi, care vorbește” prin el însuși.

Vineri 1 decembrie 1961, dimineața, la șamiană, conducătorii delegațiilor ortodoxe — I. P. S. Lor Arhiepiscopul Iacob, Arhiepiscopul Nicodim, Mitropolitul Iustin, Mitropolitul Nicodim din Bulgaria și Mitropolitul Dionisie de Edessa și Pella — înconjurați de un sobor de preoți, au săvârșit Sfânta Liturghie în prezența participanților la Adunarea Generală.

În aceeași zi, Comitetul de referate pentru directivele generale a propus Adunării Generale următoarea bază a Consiliului Ecumenic al Bisericilor:

„Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o asociație frățească de Biserici care mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor, după Scripturi, și se străduiesc să răspundă împreună la chemarea lor comună pentru slava unui singur Dumnezeu Tată, Fiul și Sfântul Duh”.³

Deosebit de interesantă a fost comunicarea Arhiepiscopului anglican de York, Frederick D. Coggan, președintele Societății Biblice Unite, cu tema: „Față de nevoile lumii”. Vorbind despre lucrarea pe care o săvârșesc societățile biblice, oratorul a arătat că aceasta a început în 1804, prin înființarea Societății Biblice Britanice (British and Foreign Bible Society). În vremea aceea, Biblia era tradusă în 71 de limbi. Astăzi numărul lor a sporit la 1.165. Această cifră reprezintă limbile vorbite de aproape 95% din populația globului pământesc. Bine-înțeles, în această cifră intră și traduceri parțiale din Biblie. Multe traduceri ale Bibliei nu sînt, însă, corespunzătoare, deoarece n-au fost făcute de oameni de specialitate. De aceea, în lumina progreselor făcute de critica biblică, se simte azi nevoia revizuirii vechilor traduceri.

Pastorul baptist englez Edwin H. Robertson, secretar de studii al Societăților Biblice Unite, a arătat că în vremea noastră se constată o renaștere în domeniul studiilor biblice atât la protestanți, cît și la romano-catolici și ortodocși.

Intr-o ședință care a avut loc în după-amiaza zilei de sîmbătă 2 decembrie 1961, a fost analizată activitatea Comisiei Bisericilor pentru Afacerile Internaționale. Dintre problemele cu care are să se ocupe în viitor această Comisie, sînt menționate în raport următoarele:

A. — Pacea și securitatea internațională. a) — Dezarmarea și experiențele nucleare; b) — Diminuarea tensiunilor internaționale în regiunile tulburate: Congo, Angola, Vietnam, Coreea, Republica Dominicană, etc.; c) — Responsabilitatea națiunilor neangajate.

B. — Transformarea structurilor comunității internaționale. a) — O organizație universală a națiunilor; b) — Instituții regionale; c) — Transformări și reglementări pașnice; d) — Etică internațională.

C. — Probleme ale țărilor noi și pe cale de dezvoltare. a) — Probleme

3 Aceasta este noua „bază” adoptată la New-Delhi.

de evoluție politică; b) — Probleme de dezvoltare economică și de interdependență în societate.

D. — Drepturile omului și libertatea religioasă.

În ședința din după-amiaza zilei de Duminică 3 decembrie 1961, între altele, s-au purtat discuții asupra mesajului aflat în curs de întocmire de către o comisie de redactare. Au fost criticate unele forme nepotrivite de alcătuire a proiectului de mesaj. Astfel, Episcopul luteran Heinrich J. A. Meyer, profesor la Universitatea din Hamburg, a propus, în spiritul eshatologiei consecvente, ca în textul mesajului să se adauge câteva cuvinte de mângâiere pentru omenire, deoarece și aceasta ar putea să facă parte din economia mântuirii.

Împotriva acestei susțineri s-a ridicat imediat Părintele Profesor Vitaly Borovoi de la Academia Teologică din Leningrad.

Pe de altă parte, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a cerut ca toate rezultatele pozitive ale Adunării Generale de la New-Delhi să fie amintite în mesaj într-un fel oarecare. Mesajul, în întregul său, trebuie să aibă un caracter optimist, radiind buna înțelegere între Biserici și hotărîrea lor comună de a lupta pentru pace și progres.

Adunarea Generală a socotit că pentru dezvoltarea legăturilor bisericești dintre Est și Vest, Mișcarea creștină pentru pace de la Praga este foarte indicată ca teren de întâlnire.

În dimineața zilei de luni 4 decembrie 1961, Adunarea Generală a primit vizita Dlui Jawaharlal Nehru, prim-ministrul Indiei, însoțit de ministrul Afacerilor Externe și de o suită de înalți demnitari. DSA a fost salutat călduros de președintele Franklin Fry.

Luînd cuvîntul, primul-ministru Nehru și-a exprimat satisfacția că Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor — eveniment unic, cu mare răsunset pe plan internațional — s-a întrunit în India, precum și pentru faptul că Bisericile creștine se arată preocupate în mod serios de marile probleme internaționale, de soluționarea cărora depinde soarta omenirii. Există motive ca omenirea să pășească cu încredere în spre viitorul ei. În examinarea problemelor internaționale, Bisericile trebuie să se limiteze la examinarea aspectului lor moral, nu al aspectului politic. Apoi, ele trebuie să dea mărturie publică despre convingerile lor, pentru a influența soluționarea justă a acestor probleme. Credincioșii creștini, sub influența Bisericilor lor, vor putea determina conducerile statelor să țină seama de convingerile lor. În situația actuală, pentru a evita creșterea încredării internaționale, este necesar să se caute pe toate căile curmarea războiului rece. În fapte sau în vorbe, să nu se întreprindă nici o acțiune care ar putea intensifica tensiunea internațională actuală. În general — a spus premierul indian — cel ce privește spre altul cu prietenie, va fi privit

și el amical. Strângerea legăturilor de prietenie între toate popoarele va contribui la consolidarea păcii în lume.

În cursul aceleiași zile, a fost prezentat și discutat raportul Comitetului pentru Institutul Ecumenic. Înființat la Evanston, în 1954, Institutul Ecumenic — instalat într-un vechi castel, la Bossey, în regiunea Genevei — are scopul „de a servi Bisericilor, fiind un centru de studii și de învățămînt, de cult și de experiență ecumenică, unde bărbați și femei pot aprofunda cunoștințele lor despre chestiuni ce se raportează la reînnoirea, la mărturisirea și la unificarea Bisericii”.

Tot atunci — la propunerea I. P. S. Arhiepiscop grec Iacob — cu unanimitate de voturi, a fost adoptată Declarația cu privire la libertatea religioasă, precum și un Mesaj către creștinii din Africa de Sud.

Mărti 5 decembrie 1961, Adunarea Generală a adoptat textul unui *Apel către toate guvernele și către toate popoarele*.

Apelul are următorul cuprins:

„1. Cea de a treia Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, grupînd creștini din toate părțile lumii, adresează prezentul apel guvernului și poporului din orice națiune.

2. Astăzi, războiul este acela care este dușmanul nostru comun, căci el este o crimă împotriva naturii omului. Viitorul unui mare număr de generații și moștenirea trecutului sînt în joc. Ele sînt ușor de distrus de cînd actele și erorile de calcul ale vreunora pot să provoace o hecatombă. Ele sînt mai greu de păstrat și de-a le face să progreseze, deoarece aceasta cere de la toți o acțiune consacrată. Trebuie rezervă și abnegație în lucrurile care pot duce la război, răbdare și tenacitate în căutarea soluțiilor la problemele care divizează, îndrăzneală și curaj în lucrurile care contribuie la pace.

3. Pentru a ne întoarce de la drumul războiului și a urma pe cel al păcii, toți trebuie să renunțe la amenințarea cu violență. Aceasta înseamnă sfîrșitul războiului nervilor, a presiunii asupra țărilor mici și a șantajului cu bomba. Nu este cu puțință de a duce în același timp o politică de amenințare și o politică de dezarmare.

4. Este urgent să se pună capăt cursei înarmărilor. Ținta visată de toți este dezarmarea completă și generală. Fapte concrete trebuie să fie săvîrșite pentru a o atinge. În așteptare, căutarea unui prim pas decisiv, ca încetarea controlată a experiențelor nucleare, ar trebui să fie grăbit, cu toate obstacolele și eșecurile.

5. Instituțiile pașnice și metodele normale de transformare și de ușurare a certurilor sînt esențiale, dacă se vrea ca rațiunea să fie substituită forței și voința de dezarmare să fie susținută. Aceasta implică datoria de a întări Națiunile Unite în cadrul spiritului Chartei. Toate țările au

parte la această datorie, fie că sînt sau nu aliniate la marile blocuri de puteri. Acele care nu sînt aliniate, pot să aducă contribuția lor prin imparțialitatea lor; cu celelalte, ele pot să se facă apărătorii principiilor Chartei.

6. Pentru a construi pacea în dreptate, să atacăm barierele neîncrederii la toate nivelurile. Încrederea mutuală este astăzi capitalul cel mai de preț al lumii; n-ar trebui deloc să fie pierdut și s-ar cuveni să fie sporit încă mai mult. Principiile unei societăți deschise sînt esențiale pentru ca să se dezvolte contacte în mod liber, de la om la om și de la popor la popor. Obstacolele împotriva relațiilor trebuie să dispară, îndeosebi acolo unde ele divizează popoarele, Bisericile și chiar familiile. Libertatea de raporturi umane, de informație și de schimburi culturale este esențială pentru construirea păcii.

7. Națiunile ar trebui să ia asupra lor riscuri rezonabile în vederea păcii, pentru a întări încrederea mutuală. De exemplu: O bază echitabilă pentru dezarmare înseamnă, pe de o parte, că se acceptă riscurile unei inspecții și unui control care desigur nu va fi numai de probă, iar pe de altă parte, primejdia ca inspecția să-și depășească obiectul. Cei care voiesc să sfărîme cercul vicios al neîncrederii, trebuie să aibă curajul să deschidă drumuri noi.

8. Există o ocazie măreață de acțiune constructivă în lupta pentru dezvoltarea lumii. A fi părtaș la binefacerile civilizației cu toată omenirea este un obiectiv nobil și accesibil. A duce războiul împotriva sărăciei, boalei, exploatării și ignoranței necesită sacrificii și o angajare de resurse științifice, educative și materiale, mai mari ca niciodată în trecut. Popoarele să găsească în această îndatorire comună un program pozitiv de pace, o compensație morală în locul războiului.

9. O strategie creatoare de pace în dreptate necesită recunoașterea universală a revendicărilor umane — oricare ar fi situația, rasa, sexul sau credința. De teamă ca noile puteri ale omului să nu servească pentru a distruge libertatea sa și demnitatea sa de om, guvernele trebuie să-și aducă aminte că ele sînt în serviciul cetățenilor și că ele au datoria să respecte valoarea fiecărui individ. Incununația acțiunii unui guvern este de a ridica demnitatea omului și de a-l elibera pentru ca el să se folosească în mod creator de capacitățile sale cele mai nobile.

10. Noi adresăm acest apel către toate guvernele și către toate popoarele, fiind constrinși prin ascultarea noastră de Hristos — Lumina lumii, Domnul istoriei, care cere să fim drepți și îndurători, luminînd națiunile și inimile oamenilor. Pentru ca să vină pacea în dreptate, noi angajăm eforturile noastre neconținute și cerem ajutor de la toate Bisericile prin acțiunea și rugăciunile lor".

În ședința de după-amiazi, conducătorul delegației etiopiene a spus că prima Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a avut

loc la Amsterdam (1948), în Europa; a doua — la Evanston (1954), în America; a treia — la New-Delhi (1961), în Asia. Este firesc, deci, să se aprobe ca a patra Adunare Generală să se întrunească în Africa. Autoritățile bisericești și de stat, în frunte cu împăratul Haile Selasie, pun la dispoziție în acest scop orașul Adis-Abbeba, capitala Etiopiei.

Indată după aceea, Arhiepiscopul anglican Frank Woods din Melbourne, a cerut stăruitor ca a patra Adunare Generală să se întrunească în Australia.

Mulțumind călduros pentru cele două invitații, președintele Fry a propus ca ele să fie transpuse Comitetului Central, pentru a decide în timp util.

A fost examinat apoi și adoptat cu unanimitate de voturi ultimul punct din ordinea de zi: *Mesajul celei de-a treia Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor*. El are următorul conținut: —

„A treia Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, întrunită la New-Delhi, adresează această scrisoare către toate bisericile membre ale Consiliului și către parohiile lor.

Noi sîntem bucuroși și mulțumim lui Dumnezeu pentru faptul că sîntem aici o comuniune mai vastă și mai adîncă decît înainte. Biserici-membre noi, în număr și cu puteri considerabile, au venit atît din vechea tradiție ortodoxă a creștinătății orientale, cît și din Africa, din Asia, din America Latină și din alte regiuni ale lumii, ceea ce demonstrează că creștinismul ocupă acum locul său în toate părțile lumii. În această comuniune, noi sîntem capabili să vorbim și să activăm liber, căci noi sîntem „împreună-lucrători cu Hristos”. Laolaltă, noi am căutat să sesizăm sensul chemării noastre comune la mărturie, la slujire și la unitate.

Noi sîntem profund recunoscători pentru rugăciunile a nenumărați creștini și pentru studierea temei noastre centrale: „Iisus Hristos — Lumina lumii”. Sînteți mulți voi cei care ați luat parte la lucrarea noastră. Iată-ne deci pregătiți să ne întoarcem în Bisericile noastre pentru a îndeplini împreună cu voi lucrurile care ne-au fost arătate aici.

În lumea întreagă se caută activ, adică cu pasiune, formule noi de viață, de libertate și de prosperitate. În unele țări, binefacerile pe care le poate oferi o societate specializată în tehnică au produs o deziluzie profundă. Pe deasupra tuturor planează umbra unei distrugerii masive printr-un război total. Cu toate acestea, omenirea nu este paralizată de aceste amenințări. Forța care împinge la transformări nu este frînată. Noi, creștinii, participăm la această căutare fierbinte a vieții, la eliberarea de mizerie, de oprimare și de boală. Dumnezeu

lucrează și deschide căi noi omenirii actuale. El lucrează chiar cînd forțele răului se răzvrătesc împotriva Lui și atrag asupra lor judecata Sa. Noi nu știm prin ce ne va face Dumnezeu să trecem, dar noi punem încrederea noastră în Iisus Hristos, care este viața noastră de acum și pentru totdeauna.

Adresîndu-ne oamenilor, ca creștini, noi avem datoria să proclamăm adevărul credinței noastre: Nu există decît un singur drum care duce la Tatăl, Iisus Hristos, Fiul Său. Pe această cale unică, noi sîntem ținuți să întîlnim pe fratele nostru. Noi întîlnim pe fratele nostru creștin. Noi întîlnim de asemenea pe fratele nostru om; și mai înainte de a-i fi vorbit de Hristos, Hristos l-a și găsit.

Hristos este calea. În consecință, noi avem de mers împreună, în El, dînd mărturie prin slujirea față de toți oamenii. Așa este porunca Lui. Nu există o mai mare slujire față de oameni decît de-a le vorbi despre Hristos cel viu; nu există mărturie mai eficace decît o viață oferită în slujire. Indiferența sau ostilitatea oamenilor pot face să eșueze libertatea cuvîntului nostru. Dumnezeu, însă, El nu poate fi redus la tăcere. El vorbește prin slujbele religioase și prin suferințele Bisericii Sale. Rugăciunile pe care ea le rostește și răbdarea de care dă dovadă face parte din mărturia pe care El o dă despre Hristos, primind în harul Său aceste acte de credință pe care ea le îndeplinește.

Noi trebuie să elaborăm împreună, în mod concret, forme ale slujirii creștine care convin astăzi; noi trebuie să lucrăm împreună conformîndu-ne lor. Niciodată, în nici un domeniu, colaborarea creștină n-a fost mai masivă, nici mai eficace decît în slujirea față de oamenii care se zbat în tot felul de lipsuri. Nu există datorie mai urgentă pentru creștini decît de-a se strădui împreună pentru o comunitate între națiuni și pentru pace în dreptate și libertate între ele, pentru ca pricinile atîtor mizerii contemporane să poată fi extirpate. Noi trebuie să luăm atitudine împotriva nedreptății făcute oricărei rase sau oricărui om fiindcă aparține unei anumite rase. Noi trebuie să învățăm să plătim tributul nostru slujirii oamenilor, prin mijlocirea organismelor lumești. Dragostea creștină cere stăruitor nu numai împărțirea bunurilor acestei lumi, ci și o slujire personală care ne costă. Pretutindeni în lume, unii tineri dau exemplu, oferindu-se ei înșiși în mod spontan.

Noi avem datoria să căutăm plinătatea unității creștine. Pentru a ajunge acolo, avem trebuință de toți membrii familiei creștine, de tradiția orientală ca și de tradiția occidentală, de vechile și de noile Biserici, de bărbați și femei, tineri și bătrîni, de orice rasă și din orice națiune. Frații noștri în Hristos ne sînt dați, nu îi alegem noi. Asu-

pra anumitor puncte, convingerile noastre nu ne permit să lucrăm împreună; dar noi trebuie să găsim peste tot lucrurile pe care noi le putem face împreună încă de acum; trebuie să le întreprindem în mod fidel, lucrînd și rugîndu-ne totdeauna pentru o unitate mai totală, pe care o vrea Hristos pentru Biserica Sa.

Această scrisoare este scrisă de Adunarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Dar, adevărata scrisoare scrisă pentru lumea de astăzi nu este alcătuită din cuvinte. Noi, creștinii, oriunde am fi, sîntem scrisoarea scrisă de Hristos lumii, care îi aparține, scrisoarea „scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu cel viu, nu pe table de piatră, ci în inimile oamenilor”. Mesajul acesta este: că Dumnezeu, în Hristos, a împăcat lumea cu Sine. Să spunem aceasta, să o trăim cu bucurie și încredere, fiindcă Dumnezeu, care a zis: să strălucească lumina din întuneric!, El a strălucit în inimile noastre spre luminarea conștiinței slavei lui Dumnezeu, în persoana lui Iisus Hristos”.

O dată cu aprobarea textului Mesajului, lucrările celei de-a treia Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținută la New-Delhi, au luat sfîrșit.

Cuvîntarea de închidere a fost rostită de Dr. Franklin Fry, care a exprimat mulțumiri tuturor celor ce au contribuit la buna reușită a acestei mari și importante întruniri.

După cuvîntare, a avut loc un serviciu religios de închidere a lucrărilor Adunării, în cursul căruia a predicat cunoscutul pastor Dr. Martin Niemöller. Intreaga asistență a rostit apoi următoarea mărturisire:

— Mărturisim pe Iisus Hristos, Mîntuitor al oamenilor și lumină a lumii;

— Împreună, noi ne supunem poruncilor Lui;

— Reînnoim făgăduința noastră de a da mărturie despre El printre oameni;

— Ne aducem pe noi înșine pentru a servi pe toți oamenii în dragostea pe care Iisus Hristos o trezește în noi;

— Primim din nou chemarea de a face vădită unitatea noastră în El;

— Ne rugăm să ni se dea darul Sfîntului Duh pentru lucrarea noastră.

La propunerea Comitetului Central, textul acestei mărturisiri a fost atașat Mesajului adoptat de Adunarea Generală, pentru a putea fi folosit la serviciile divine din parohii și mai ales la serviciile de cult interconfesionale.

În zilele de 6 și 7 decembrie 1961 au avut loc lucrările Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, din care fac parte și delegații romîni: I. P. S. Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei și Dl Prof. Dr. Hermann Binder (Sibiu).

Președinte al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic a fost ales pastorul luteran Dr. Franklin Clark Fry, iar vicepreședinte — pastorul baptist Dr. Ernest A. Payne, secretar general al Uniunii Baptiste din Marea Britanie și Irlanda.

Secretar general al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic a fost ales pastorul reformat Dr. W. A. Visser't Hooft.

Între membrii Comitetului Executiv au fost aleși, între alții: I. P. S. Arhiepiscop Nicodim de Iaroslav și Rostov, I. P. S. Arhiepiscop Iacob de Filadelfia (S.U.A.), Profesorul Dr. J. L. Hromadka din R. S. Cehoslovacia, etc.

Între membrii numeroaselor comitete ale Diviziilor, Departamentelor, Comisiilor și Secretariatelor se află și înalți ierarhi și profesori ai Institutelor noastre teologice: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Episcopul Al. Buti, rectorul Sofron Vlad, Profesorii Gh. Moisescu, N. Chițescu, ș. a.

În ședința din 7 decembrie 1961, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a exprimat mulțumiri călduroase tuturor delegaților la Adunarea Generală pentru simpatia pe care au arătat-o Bisericii Ortodoxe Române, ca și celorlalte Biserici Ortodoxe⁴ și a analizat rezultatele pozitive ale acestei însemnate întruniri creștinești.

Plecând din New-Delhi marți 12 decembrie 1961, cu avionul, peste Moscova — unde au făcut o oprire de o zi — joi 14 decembrie delegația română a sosit la București, fiind întâmpinată cu cinstea cuvenită.

Activitatea delegației române la Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic de la New-Delhi a fost remarcabilă. Ea s-a afirmat în participarea efectivă la lucrări, în luarea de contacte cu reprezentanții celorlalte Biserici creștine, în afirmarea unității ortodoxe răsăritene în problemele de actualitate și mai presus de toate în reintrarea Bisericii noastre în Consiliul

⁴ Intr-adevăr, Ortodoxia răsăriteană este văzută din ce în ce mai favorabil — în adevărata ei lumină — de către celelalte comunități creștine. Impresionant și elocvent este, între alte următorul episod: În vara anului 1961, în cadrele festivităților prilejuite de intronizarea noului Arhiepiscop de Canterbury și Primat al Angliei, Eminența Sa A. M. Ramsay, delegația Bisericii noastre — alcătuită din I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. C. Pr. Alexandru Ionescu — s-a aflat la un moment dat într-o reuniune care aduna laolaltă ortodocși, anglicani, vechi-catolici, luterani, reformati, etc. Între cei ce au exprimat bucuria întâlnirii acesteia se afla și întăistătorul Bisericii vechilor catolici, Eminența Sa Arhiepiscopul de Utrecht, Dr. Andreas Rinkel. Luând ca text de mîncare cuvintele: „Cît de bine și plăcut este cînd se găsesc frații împreună” (Psalm 132, 1), Arhiepiscopul Rinkel a spus, între altele, că întâlnirea respectivă depășește cadrele viziunii Psalmistului. „Aici nu se găsesc numai frați; acum este adunată întreaga familie. Noi, frații sîntem bucuroși cînd ne întîlnim unii cu alții. Dar bucuria noastră, a fraților, este deplină astăzi, cînd avem între noi pe părinții noștri. Părinții noștri sînt ortodocși...” Deși declară ca învechite unele practici ale evlaviei sau cultului nostru ortodox, sau critică teologia noastră ca „imobilă”; protestanții mai ales — nu mai vorbim de vechii-catolici — privesc cu simpatie și uneori cu oarecare nostalgie Biserica Ortodoxă Răsăriteană.

Ecumenic.⁵ Acolo, ea a făcut să răsună năzuința și voința credincioșilor și slujitorilor Bisericii noastre de-a vedea întărindu-se unitatea Bisericilor creștine și de-a triumfa în lume pacea și prosperitatea tuturor popoarelor, fără păgubitoarele discriminări de nu importă ce natură, care învrăjdesc pe oameni întreolaltă și înveninează relațiile dintre ei. I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, prin experiența ecumenică și pregătirea sa⁶ a făcut Bisericii noastre servicii excepționale.

5 La sesiunea sa de la Toronto, din anul 1950, Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a stabilit — pentru curmarea oricăror nedumeriri — ce este (mai precis: ce nu este) acest Consiliu Ecumenic, în următoarele puncte a căror cunoaștere este utilă și pentru noi, slujitorii Bisericii Orodxe Române:

a) — Consiliul Ecumenic nu este și nu trebuie să devină niciodată o supra-Biserică;

b) — Scopul Consiliului Ecumenic nu este să negocieze uniri între Biserici, căci aceasta nu poate fi decât o chestiune a Bisericilor înseși, care activează din propria lor inițiativă. Scopul lui este să stabilească un contact viu între Biserici și să promoveze studiul și discutarea problemelor pe care le pune unitatea Bisericii;

c) — Consiliul Ecumenic nu poate și nu trebuie să fie fondat pe o concepție particulară despre Biserică, oricare ar fi ea. El nu rezolvă de mai înainte problema eclesiologică.

d) — Aderarea unei Biserici la Consiliul Ecumenic nu implică, deci, că ea consideră din acel moment ca relativă concepția sa despre Biserică și

e) — A face parte din Consiliul Ecumenic nu implică acceptarea unei doctrine particulare despre natura unității Bisericii.

Toate Bisericile — inclusiv Biserica papală — admit că există membri ai Bisericii „extra muros”, aparținând Bisericii „aliquo modo”, sau chiar că există o „ecclesia extra ecclesiam”. În acest sens, Mișcarea Ecumenică țintește să determine Bisericile să stabilească raporturi frățești cu toți acești creștini „extra muros”, care și ei mărturisesc domnia lui Iisus Hristos.

La New-Delhi, Biserica papală și-a avut observatorii ei, cinci la număr (unul din S.U.A., doi din India și cîte unul din Olanda și Franța). E o situație care reprezintă un progres față de trecut și care dă loc la speranțe de contacte mai frecvente și mai apropiate pentru viitorul relațiilor interconfesionale.

6 Mărturie despre acest lucru stă și vizita făcută de delegația Bisericii Ortodoxe Române Bisericii Siriene din Malabar, la invitația călduroasă a acesteia, în zilele de 6—10 decembrie 1961.

Malabar este un district din India de Sud, aparținător Statului Kerala. Cea mai mare parte a creștinilor din India se află în această regiune. Cîtă vreme în India creștinii reprezintă abia 2 la sută din populația țării, în statul Kerala ei reprezintă 32 la sută din populație.

După o tradiție străveche — la care creștinii din Malabar țin cu tărie — apostolul Indiei ar fi fost Sfîntul Toma. Acest lucru îl afirmă și scrierea apocrifă „Faptele Sfîntului Toma”. După ce a convertit la creștinism pe evreii sălășluiți pe coasta apuseană a peninsulei, precum și unele familii indiene de vază, Sfîntul Toma ar fi călătorit în China. De acolo, a revenit în India, suferind moarte martirică la anul 72 d. Hr., aproape de Madras, în localitatea Mylapore, la locul numit Calamina (adică „Muntele mic”, sau „Colina Sfîntului Toma”), fiind străpuns cu sulița de un brahman.

Stîncă de pe care propovăduia Sfîntul Apostol Toma, ca și locul morții sale mucenicești, sînt locuri de pelerinaj pentru creștinii din India.

Vizita a avut loc potrivit dispoziției primite în acest scop din partea Preafericitului nostru Patriarh Justinian.

La această vizită — care a prilejuit mari bucurii duhovnicești Bisericii Siriene din India de Sud — au luat parte și delegați ai Patriarhiei Ecumenice, Patriarhiei Ortodoxe Ruse și Arhiepiscopiei Greciei.

Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New-Delhi a dovedit că creștinătatea stă ferm în slujba înfrățirii tuturor oamenilor, a apărării păcii popoarelor și a propășirii universale. Hotărârile ei, documentele adoptate, trebuie studiate minuțios și temeinic, pentru a ne însuși cât mai corect și mai complet orientările trebuincioase în vederea aprecierii și activizării participării noastre ca credincioși creștini la soluționarea dreaptă a marilor probleme de viață contemporană, în cadrele Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române și în frățească împreună-lucrare cu celelalte Biserici surori Ortodoxe Răsăritene.

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DEZARMAREA GENERALA ȘI TOTALA — NECESITATE UNIVERSALĂ URGENTĂ

La 25 mai a. c., premierul sovietic Dl Nichita Hrușciov a rostit la posturile de radio și televiziune ale Uniunii Sovietice o cuvîntare care a stîrnit interes deosebit în lumea întreagă.

Referindu-se la situația internațională, șeful guvernului sovietic a arătat că printre problemele de cea mai mare importanță, de care depind în bună măsură destinele lumii și care își așteaptă demult rezolvarea, se numără în primul rînd probleme ca: încheierea tratatului de pace german și rezolvarea problemei Berlinului occidental, problemele dezarmării, ale încetării experiențelor cu arma nucleară. Partenerii noștri occidentali — a spus Dl Nichita Hrușciov — dau dovadă de rigiditate în toate aceste probleme, manifestă o lipsă de dorință de a reglementa pe cale pașnică problemele urgente. Ei nu-și dau seama sau nu vor să-și dea seama de schimbările în raportul de forțe care s-au produs în ultimii ani pe arena internațională și se mai străduiesc să promoveze în relațiile cu țările comunității socialiste politica „de pe poziții de forță”. Această politică este sortită eșecului. Acum, cînd puterea Uniunii Sovietice și a întregului lagăr socialist a crescut nemărginit, a profera amenințări este un lucru cel puțin nereserios.

Declarația aceasta — sobră și realistă — este bine venită. Milioane și milioane de oameni — nu numai din țările comunității socialiste, ci și din cele neangajate și chiar din cele capitaliste — recunosc în cuvintele Dlui Hrușciov expresia majoră și fidelă a propriilor lor năzuințe permanente, a năzuințelor lor de culme: focarele pricinuitoare de învrăjpire să fie stinse; în lume — inclusiv pe căile care duc spre stele — să fie pace și bunăvoință; dezarmarea generală și totală să fie realizată; fondurile pe care le înghite cursa înarmărilor să fie transformate în mijloace făuritoare de bunăstare și fericire!

Ideile cuprinse în declarația premierului sovietic au fost reluate și valorificate din nou, pentru scopurile superioare ale limpezirii actualei situații internaționale, atît de Dl Nichita Hrușciov, cu prilejul memorabilei

DSale vizite în țara noastră, care a avut loc în iunie a. c., cât și de către Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romine, cu același sărbătoresc prilej.

Ne găsim astăzi într-un astfel de moment istoric contemporan în care se poate spune că ideile expuse mai sus sînt un bun comun al generației actuale. Tocmai de aceea, ele mobilizează pături din ce în ce mai largi ale populației planetei noastre la lupta pentru triumful lor grabnic și definitiv, pentru sălășluirea pe Pămînt a unei păci reale și de durată, pentru efectuarea dezarmării generale și totale, care constituie unica cheazășie materială a stîrpirii războaielor din viața omenirii zilelor noastre și a celor viitoare.

Astăzi, spiritul coexistenței pașnice a statelor cu orînduiri politice și sociale diferite pune stăpînire pe tot mai multe cugete omeneshi. Generația contemporană a condamnat iremediabil așa-numita „politică de pe poziții de forță”. Ea s-a pătruns de convingerea că nu există litigiu internațional care să nu poată fi stins pe cale de tratative pașnice. Contactele culturale, artistice, științifice între oameni și popoare din cele două zone ale omenirii actuale sînt din ce în ce mai intense, mai vii și mai largi. Se fac cunoștințe și schimburi de idei, se încheagă prietenii durabile și calde, se dă ajutor — indirect, dar nu mai puțin eficace — ocîrmuitorilor politici bine intenționați în strădanile lor de a feri lumea de pustiirile unui nou război.

În ciuda acestei tendințe binecuvîntate de generalizare a climatului de încredere și prețuire reciprocă ce fîntește să se înstăpînească în relațiile dintre oameni și popoare, revanșarzii din Germania federală întrefîn în centrul continentului nostru o atmosferă nesănătoasă, ostilă năzuințelor superioare ale generației actuale. Fascismul înflorește acolo fără nici o opreliște. Dimpotrivă, însuși cancelarul federal, Dl Konrad Adenauer și guvernul său, încurajează manifestațiile pro-fasciste și revanșarde care au căpătat în vremea din urmă o amploare îngrijorătoare. Cînd și cînd, chiar amintitul cancelar face vizite provocatoare în Berlinul occidental și ceea ce declară el acolo nu reprezintă cituși de puțin o contribuție la conservarea și apărarea păcii, nu se încadrează în spiritul înțelegerilor de la Yalta și Potsdam ale partenerilor coaliției antihitleriste din vremea celui de al doilea război mondial. În astfel de condiții, nu e de mirare că în Germania occidentală organizațiile revanșarde de tip fascist se numără cu zecile, iar primarul general al Berlinului occidental, Willy Brandt, după vizita lui Adenauer în acel oraș, care a avut loc la începutul verii, își îndemna fățîș grănicerii să tragă în poliștii din sectorul răsăritean, aparținător Germaniei democrate. Astfel de manifestații stîrnesc, pe bună dreptate, nu numai nedumeriri grele, ci și justificată indignare în rindurile tuturor oamenilor de bine. Iar aceștia sînt și mulți, și puternici, din ce în ce mai puternici

pentru că sînt nu numai din ce în ce mai mulți, dar și din ce în ce mai hotărîți în vrerea lor nestrămutată de-a bara calea ațîțătorilor la un nou război. Amploarea mărturiilor ce se depun cu deosebire în vremea din urmă pentru sprijinirea acțiunii de efectuare a dezarmării generale și totale, vădește cu prisosință acest lucru. Ele arată că dezarmarea generală și totală este considerată astăzi *necesitatea majoră a vieții internaționale*, o necesitate politică, economică și morală totodată.

Din noianul de mărturii pe care oamenii de cele mai felurite orientări politice, apartenențe sociale și credințe religioase le depun în favoarea efectuării dezarmării generale și totale, încreștăm la răboj, de astă dată, următoarele:

1. — *Eminența Sa Primatul Angliei, Arhiepiscopul de Canterbury R. W. Ramsay*, a declarat în mai a. c., că pacea poate fi obținută numai prin lichidarea sau reducerea considerabilă a tuturor categoriilor de armament. Interzicerea armei nucleare nu poate înlătura întru totul primejdia unui nou război, mai costisitor decît toate cele ce l-au precedat. De aceea este necesară dezarmarea generală și totală.

Mărturia aceasta ciștigă în pondere dacă luăm în considerare faptul că ea are valoarea unei directive pentru clerul anglican, dat fiind faptul că declarația Primatului Angliei a fost făcută în cadrele conferinței Eparhiei de Canterbury, consacrată problemei dezarmării nucleare.

2. — *Celebrul explorator norvegian Thor Heyerdahl* — autorul cărții renumite „*Expediția Kon-Tiki*”, are vîrsta de 48 de ani, are soție și copii, are prieteni și colaboratori, are un program de cercetări științifice care poate fi dus la îndeplinire numai în condiții de pace. Cu o plută, navigînd în derivă pe colosala distanță de 4.300 de mile marine, de la țărmurile Perului, a reușit să ajungă teafăr tocmai în insulele Polineziei (Oceanul Pacific), dovedind astfel că e posibil ca locuitorii lor, sau parte din ei, să fi urmat aceeași cale, cu ambarcațiuni rudimentare, ca să se strămute din America Latină tocmai în mijlocul Oceanului Pacific. Thor Heyerdahl, neted vorbind, are interes — ca orice om teafăr la cuget — să trăiască; și anume, să trăiască fără să plătească cine știe ce bir de suferință unui nou război.

Vizitînd în primăvara aceasta Moscova, Thor Heyerdahl — ca participant activ la războiul împotriva fascismului — a arătat că este preocupat în mod sincer și permanent de problemele războiului și păcii.

„Un nou război ar fi cumplit — a spus el. Doar sîntem oameni. Trebuie să trăim în pace cu alții. Cînd, înainte vreme, oamenii voiau să călătorească dintr-o țară în alta, aveau nevoie de săptămîni sau chiar de luni de zile. Acum, însă, ne-am apropiat unii de alții. Gagarin, Titov și Glenn au zburat în jurul globului pămîntesc... Distanțele s-au micșorat. De aceea

sint convins că forțele care ne apropie sint mult mai puternice decit cele care ne despart. Iar principala datorie a fiecărui om este să dureze punți ale prieteniei între popoare”.

Neliniștit de reluarea de către Statele Unite a experiențelor nucleare în atmosferă, savantul norvegian a arătat că opinia publică internațională socotește aceste experiențe o calamitate. Dacă marile puteri nu vor ajunge la un acord cu privire la încetarea experiențelor nucleare, multe alte țări vor începe, la rîndul lor, experiențe similare, iar primejdia radioactivității va spori. („Veac Nou”, nr. 19/1962).

3. — Cine nu cunoaște pe celebrul fizician englez, profesorul și savantul de renume mondial John Bernal, laureat al Premiului Nobel și președintele Comitetului executiv al Consiliului Mondial al Păcii?

În repetate rînduri, Prof. John Bernal a luat atitudine deschisă față de marile probleme ale vieții internaționale, militînd pentru soluționarea lor neîntîrziată în modul cel mai avantajos pentru interesele superioare ale omenirii vremii noastre. Încă în primăvara anului trecut, cu prilejul întrunirii de la Delhi (capitala Indiei) a sesiunii Consiliului Mondial al Păcii, Prof. John Bernal spusesese: „Principalele obiective ale luptei noastre rămîn aceleași: dezarmarea, lichidarea colonialismului, asigurarea independenței naționale — pe plan politic și economic —, organizarea relațiilor pe baza coexistenței pașnice. Sîntem convinși — aceasta este poziția noastră de la crearea Consiliului Mondial al Păcii — că dezarmarea (și în special dezarmarea nucleară) a fost și rămîne obiectivul principal”.

De atunci încolo, opinia publică internațională a auzit încă în cîteva rînduri cuvîntul competent al acestui om de seamă al vremii noastre. De fiecare dată, Prof. John Bernal accentuează că dezarmarea generală și totală rămîne problema numărul unu în ce privește actualitatea și urgența soluționării ei.

4. — Doctorul Yoși Fukushima este președintele secției internaționale a Consiliului japonez împotriva bombelor A și H. Declarațiile lui (vezi revista „Orizonturi”, nr. 121/1961) privitoare la inutilitatea bombardării orașelor Hiroshima și Nagasaki din Japonia, în august 1945, de către aviația americană, au făcut ocolul planetei noastre, zguduind conștiințele și avertizînd pe năvăliții războiului rece asupra consecințelor eventualei repetări a unui astfel de măcel. Între altele, doctorul Yoși Fukushima a spus: „Se știe că bombele H existente astăzi echivalează (scil.: în forță distructivă) cu 2.500 bombe A de tipul Hiroshima-Nagasaki. Sint de-ajuns două explozii pentru a nimici întreaga viață omenească de pe teritoriul japonez. De aceea, opinia publică este unanimă în a cere interzicerea lor”.

5. Maestrul Acad. Tudor Arghezi este cel mai mare poet în viață al poporului nostru. Cu toată vîrsta sa înaintată, de peste optzeci de ani, Dl

Tudor Arghezi participă din plin, cu energie tinerească și optimism exemplar, la viața cea nouă a poporului nostru, se pronunță — cu măiestrie și competență — în marile probleme la ordinea zilei.

Dintre numeroasele sale declarații care văd lumina tiparului în cele mai răspindite reviste literare și ziare actuale, reținem — pentru scopurile articolului de față — aceste rânduri semnificative:

„Ce-i de făcut pentru curmarea teroarei, pricinuită de amenințările unui nou război?

O singură soluție: dezarmarea generală și totală”. („Gazeta Literară”, nr. 19/1962).

6. — Cu diferite prilejuri — în cadrele ședințelor de lucru ale Adunărilor Eparhiale, ale Adunării Naționale Bisericești, în scrisorile pastorale pe care le adresează clerului și credincioșilor la Crăciun și la Paști, unii chiar la adunările Consiliului Național pentru Apărarea Păcii — înalții ierarhi ai Bisericii noastre Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, iau poziție creștinească și patriotică, de fiecare dată, față de problema arzândă a dezarmării generale și totale.

Astfel Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, în Pastorală de Învierea Domnului din acest an, între altele, spune:

„Noi știm că făcătorii de pace fiii lui Dumnezeu se vor chema (cf. Matei 5, 9). Pentru care pricină să nu ne dăm îndărăț de la nici o jertfă când e vorba de sprijinirea pornei binecuvîntate de prefacere a săbiilor în fiare de plug și de împăcarea a toată lumea. „Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viață ... și moartea n-are putere asupra Pământului” (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13—14). Tocmai de aceea, nu slăbim în credința că prin lupta oamenilor buni de pretutindeni, vom ajunge să vedem adevărindu-se pe deplin cuvîntul Proorocului care zice: „Am cutreierat Pământul și iată, tot Pământul era locuit și liniștit” (Zaharia 1, 11).

7. — Alături de aceste mărturii răzlețe, există o mărturie colectivă, de proporții covârșitoare și de tărie înfrangibilă: e mărturia generației actuale. Ea înmănunchiază năzuințele și vrerea a sute de milioane de oameni, de pe toată suprafața Pământului. Acești oameni — care constituie, numeric, aproape unanimitatea populației planetei noastre — vreau pace și, deci, vreau dezarmare generală și totală, vreau lichidarea mijloacelor ultramoderne de purtare a unui nou război, vreau convertirea fondurilor uriașe pe care le înghite cursa înarmărilor în făuritoare de bunăstare și fericire pentru toți oamenii, fără nici o deosebire. Forța lor e imensă, tocmai pentru că alta e astăzi conștiința răspunderii colective pentru soarta omenirii actuale și viitoare. Forța aceasta — ca valul, ca uraganul, ca vișorul — va fi în stare, nu ne îndoim, să măture din calea ei pe toți așifătorii la un nou

război, pe toți profitorii nesăfioși de pe urma furniturilor de război din lumea capitalistă.

Pentru acești oameni — cărora le aparținem și noi — dezarmarea este cea mai acută problemă de actualitate, la nivel de preocupare mondială primordială.

Oricât de paradoxală ar părea această afirmație, fapt este că dezarmarea a fost totdeauna actuală, pentru că viața de pînă acum a omenirii a fost zguduită periodic de învișoratele încăierări ale războaielor.

Intr-adevăr, un grup de experți din Geneva a făcut socoteala anilor, banilor și oamenilor „cheltuiți” în războaie.

Anii sînt înfrorător de mulți. Incepînd din anul 3.200 î. Hr. și pînă astăzi, omenirea a avut parte de numai 292 ani de pace. În acest răstimp îndelungat, 14.513 războaie mari și mici au pricinuit moartea a 3.640 milioane de oameni. Cheltuielile și pagubele rezultate de pe urma acestor măceluri se ridică la fabuloasa sumă de 2.150 trilioane franci elvețieni. Suma aceasta — irosită pentru măcel și distrugere de bunuri agonisite cu atîta trudă — ar fi suficientă spre a încinge Pămîntul, pe la ecuator, cu un briu de aur gros de 10 metri și lat de 161 kilometri. („Veac Nou”, nr. 14/1960).

Ce s-ar putea face cu fondurile consumate astăzi de cursa înarmărilor, dacă ele ar fi puse în slujba unor scopuri de pace, se arată mereu în presa și publicațiile noastre de specialitate. Am spicuit și noi — pentru orientarea preoșimii din această parte a țării — unele mărturii documentare extrem de elocvente. (Vezi, spre exemplu, această revistă pe anul 1960, nr. 5—6, mai-iunie, p. 322 urm.). Un exemplu din cele multe, familiar celor ce ne îndeletnicim cu „ispitirea” Scripturii inspirate: Pentru irigarea pustiului palestinian este suficient un fond egal cu cît cheltuiesc Statele Unite ale Americii pentru înarmări într-o singură zi. („Veac Nou”, nr. 4/1960), adică ceva peste 70 de milioane dolari, la puterea de cumpărare a acestei monede din anul 1959 (vezi rev. aceasta pe anul 1959, p. 652).

Dacă dezarmarea a fost totdeauna actuală deoarece viața omenirii a fost tulburată aproape în permanență de vișorele războaielor mari și mici, adevărul este că abia în zilele noastre se duce o acțiune organizată, de porții corespunzătoare, pentru efectuarea dezarmării. Altădată nu existau state sincer interesate în sălășluirea pe Pămînt a unei păci adevărate și de durată. Capitalismul, prin el însuși, este generator de războaie de expansiune imperialistă. Comunitatea țărilor socialiste pe de-o parte, iar pe de altă parte blocul țărilor neutre, neangajate — care constituie majoritatea populației globului pămîntesc — sînt vital interesate în problema abolirii războiului, a curmării cauzelor care duc la războaie, a sălășluirii pe Pămînt a unui climat sănătos, de pace și bunăvoință, de prietenie și co-

laborare internațională, mai presus de deosebiri de ordin ideologic, politic, social și economic care se constată de la popor la popor, sau de la un grup de popoare la altul.

Necesitate politică și economică de prim rang, dezarmarea generală și totală este în egală măsură — sau cel puțin în aceeași măsură — o necesitate morală pentru omenirea actuală și viitoare. În zilele noastre, științele au făcut pași uriași pe calea progresului multilateral cu care se laudă — pe bună dreptate — înaintatul, superbul nostru veac. Oamenii sînt mai ridicați din cele mai multe puncte de vedere decît altădată și sușul lor pe spițele de aur ale scării unei propășiri fără precedent este din ce în ce mai viguros. Mașini create de geniul omenesc, au stabilit contact palpabil cu suprafața Lunii, depunînd acolo fanionul cu stema de Stat a Uniunii Sovietice. Dacă am găsit drumul pînă la Lună — și năzuim să răzvim cît mai adînc în imensitatea Cosmosului — să nu fie în stare generația actuală să afle drumul pînă la inima „omului de peste drum”? Resorturile ei morale sînt din ce în ce mai sănătoase: ea nu va permite celor de trag foloase de pe urma cursei înarmărilor — puțini și josnici — să-și realizeze nesăbuitele lor poște de azvîrlire a omenirii actuale în iadul unui cataclism nuclear. „Zburînd în jurul Pămîntului cu nava-satelit, am văzut cît de minunată este planeta noastră. Oameni, să ocrotim și să sporim această frumusețe, nu s-o distrugem!” E chemarea pe care o adresează întregii omeniri — simplu și emoționant — unul din cosmonauții sovietici (prin intermediul revistei „Uniunea Sovietică”, ce apare în 17 limbi).

Da, s-o ocrotim și să sporim această frumusețe! Este loc pentru toți pe această ospitalieră planetă — și chiar pentru mai multe ființe omenesti decît cele care o populează astăzi. Ne vom dovedi cu adevărat, țîria de caracter și superioritatea netă față de toate celelalte viețuitoare numai trăind în pace unii cu alții, nu un an-doi, ci în vecii vecilor.

Avem și noi, slujitorii Bisericii Ortodoxe Romîne, un rol de îndeplinit în această direcție, față de credincioșii pe care-i păstărim. Să nu pregetăm a răspunde chemării ce ne revine în această direcție!

La Geneva — unde Comitetul celor 18 state discută, cu destulă încetinelă, problemele dezarmării generale și totale — s-a făcut la sfîrșitul lunii mai a. c. un pas important pe calea normalizării situației internaționale. Comitetul pentru măsurile care contribuie la destinderea încordării internaționale a aprobat o declarație în problema încetării propagandei de război.

Declarația prevede, între altele, condamnarea îndemnuirilor la război și la reglementarea litigiilor dintre state prin folosirea forței, precum și con-

damnarea declarațiilor cu privire la necesitatea sau inevitabilitatea războiului, ea chemind toate statele „să adopte în cadrul sistemelor lor constituționale măsuri practice adecvate, inclusiv măsuri de ordin legislativ, de către statele care vor socoti potrivită o asemenea formă, în scopul înfăptuirii prezentei Declarații cu privire la interzicerea propagandei de război”. Afițatorii la un nou război primesc astfel o mustrare usturătoare din partea unui for internațional în componența căruia intră și reprezentanții lor diplomatici, minus aceia ai revanșarzilor de la Bonri.

Nu ne putem stăpini să nu dăm expresie satisfacției noastre depline de-a aparține ca cetățeni uneia din țările comunității socialiste, în sinul căreia propaganda de război e prohibită iar pacea e apărată prin legi. Avem în această direcție un avans, față de statele occidentale, care ne cinstesc. Pe de altă parte, iarăși nu putem da uitării faptul că președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romine, Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej este cel ce a cerut și a propus — la cel mai înalt nivel de for internațional — ca tineretul întregii lumi să fie crescut în ideile păcii, prieteniei și colaborării internaționale.

Ca oameni și slujitori ai Bisericii Ortodoxe Romine — că pătași vechi, sinceri și strădalnici la lupta pentru apărarea păcii — întîmpinăm marele congres al popoarelor pentru dezarmare, care va avea loc la Moscova, în iulie a. c., reafirmîndu-ne voința noastră neînfrîntă de a sprijini — cu mijloacele specifice misiunii noastre, în rindurile credincioșilor Bisericii noastre — orice acțiune menită să ducă la efectuarea dezarmării generale și totale.

Sintem încredințați de însași cartea de căpății a creștinătății că „Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viață ... și moartea n-are putere asupra Pămîntului” (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13—14).

REDACTIA

PE CALEA UNEI VIEȚI FERICITE ȘI ÎMBELȘUGATE

— LA ÎNCHEIEREA COLECTIVIZĂRII AGRICULTURII —

I

P R E L U D I U L

În ultima lună a anului trecut, vreme de cinci zile, Capitala Patriei noastre a găzduit Consfătuirea pe țară a țăranilor colectivști. Lucrările Consfăturii s-au desfășurat în marea sală nouă a Palatului Republicii Populare Române și au fost cinstite cu prezența ocîrmuitorilor Statului nostru, în frunte cu Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al R. P. Romîne.

Consfătuirea a analizat deschis, pe bază de date și studii temeinice, mersul acțiunii de socializare a agriculturii în țara noastră și a stabilit liniile ulterioare de desăvîrșire a acestei acțiuni.

De mai bine de un deceniu, ocîrmuirea democrat-populară a țării noastre chema țăranimea muncitoare să pășească pe calea socializării agriculturii, calea viitorului de belșug și bunăstare către care tindem cu toții. An de an, lună de lună, zi de zi erau tot mai numeroși acei țărani muncitori cu gospodărie individuală care se hotărau din propriu îndemn lăuntric să dea ascultare acestei chemări la belșug, la îndeustulare, la bunăstare.

Pe măsură ce trecea vremea și se vedeau rezultatele îmbucurătoare dobîndite de primele unități socializate ale agriculturii, se împutîneau ezităările — firești, în fața a ceea ce este nou — și creștea numărul celor ce deveneau ei înșiși propagandiști voluntari ai celei mai avansate forme de cultivare a pămîntului: agricultura socialistă. Încă în anul 1956, țăranimea muncitoare din părțile dobrogene, în totalitatea ei, s-a înscris pe locul întii în istoria construirii socialismului la sate, colectivizîndu-se. După ea, pe locul doi, a urmat țăranimea muncitoare a regiunii București, ajunsă curînd din urmă de țăranimea regiunilor Banat, Galați, ș. a. În vremea aceea, raioane întregi din alte regiuni erau colectivizate și ele.

Socializarea agriculturii luase atunci un astfel de avînt, încît era evident că procesul de colectivizare pe întreaga țară avea să se încheie cu mult înainte de anul 1965.

Aşa cum a arătat Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej în cuvîntarea rostită la încheierea lucrărilor Consfătuirii, gospodăriile colective deţineau „rolul preponderent în agricultură”. Ele cuprindeau atunci 67 la sută din suprafaţa arabilă colectivizabilă, fără localităţile de munte, ceea ce înseamnă peste 5.000.000 hectare şi grupau aproape 2 milioane de familii de ţărani colectivişti — în timp ce numărul întovărăşirilor se micşorase la circa 7.100, avînd atunci 23 la sută din suprafaţa agricolă arătată mai sus. Gospodăriile agricole colective şi întovărăşirile, laolaltă cu gospodăriile agricole ale statului, deţineau deci peste 90 la sută din totalul suprafeţei arabile. Înafara sectorului socialist se mai aflau numai 700.000 de hectare, fără a mai socoti localităţile de munte.

Înainte cu patru ani, cînd a avut loc Consfătuirea de la Constanţa, erau predominante în ţara noastră întovărăşirile agricole: numărul lor se ridica la circa 12.000, reprezentînd circa 30 la sută din totalul suprafeţei agricole colectivizabile, în timp ce numărul gospodăriilor colective era doar de 2.700, cuprinzînd 19 la sută din această suprafaţă. Totodată, înafara sectorului socialist al agriculturii se mai afla atunci ceva peste 4.800.000 hectare, aparţinînd ţăranilor cu gospodărie individuală, ceea ce reprezenta 49 la sută din suprafaţa arabilă a ţării.

Confruntarea acestor date statistice arată pasul substanţial ce se făcuse între timp pe calea luminoasă a socializării agriculturii.

Succesul acţiunii de colectivizare sau socializare a agriculturii stătea în realizările cu adevărat remarcabile obţinute de ţăranii colectivişti. Pe cale de experienţă a simţurilor, oamenii s-au încredinţat încetul cu încetul că pămîntul lucrat cu mijloace mecanizate, după regulile agrotehnice elaborate de ştiinţa cultivării pămîntului, dă recolte mai sigure şi mai substanţiale decît cele pe care le pot obţine ţăranii cu gospodării individuale. Iar de mecanizarea deplină a agriculturii nu se putea vorbi acolo unde persista mica proprietate individuală. Pe de altă parte, chemările la colectivizare pe care regimul de democraţie populară le adresa consecvent şi convingător ţărănimii muncitoare, s-au făcut din ce în ce mai ascultate, deoarece ele au fost întărite de fiecare dată de puterea exemplului: ţăranii muncitori cu gospodărie individuală s-au convins încetul cu încetul că colectiviştii cîştigă mai bine decît ei. Oamenii care-şi rupeau oasele — cum se spune în popor — muncindu-şi petele lor de pămînt din primăvară pînă în toamnă, pentru ca să constate la urma-urmelor că s-au ales cu destul de puţină agonisită, după ce au intrat în gospodăria colectivă şi-au construit case noi, înzestrate cu mobilier de gazdă prosperă, se îmbrăcau şi se hrăneau bine şi cunoşteau binefacerile culturii avansate a vremii noastre, care pătrundea în tot mai multe din satele cotropite altădată de ignoranţă şi de flagelul sărăciei. La împărţirea avansurilor şi a veniturilor

țărani colectivști transportau acasă cantități mari de produse agricole și încasau sume frumoase de bani pentru zilele-muncă prestate în cadrele unității gospodărești căreia îi aparțin.

Realitățile acestea le vedeau și colectivștii, și cei ce încă nu pășiseră în rîndurile lor. Cei dintii se bucurau din plin de binefacerile vieții nouă pe care și-au ales-o de bunăvoie; ceilalți, mai curînd sau mai tîrziu, se desprindeau fără regrete de viața lor de pînă atunci, care nu le putea oferi satisfacții deosebite de ordin material și cultural.

Consfățuirea pe țară a țăranilor colectivști — așa cum a arătat Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej — a avut „un caracter de lucru”; dar ea nu a fost lipsită „de momente emoționante”, ca acelea prilejuite de solemnitățile înmînării unor titluri, ordine și medalii celor ce s-au distins prin munca lor plină de abnegație pentru dezvoltarea agriculturii socialiste. Un număr de 5 președinți de gospodării agricole colective au primit înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste, intrînd astfel în șiragul valorilor — al elitelor socialiste — cu care poporul nostru harnic și capabil se mîndrește pe bună dreptate.

Amintita Conferință pe țară a țăranilor colectivști a întrunit laolaltă peste 3.000 de participanți, dintre care 1.800 erau delegați ai colectivștilor — președinți de gospodării colective mai vechi și mai nouă, brigadieri, îngrijitori de animale și mulgători, fruntași ai agriculturii din toate regiunile țării — precum și ingineri și tehnicieni agronomi, zootehniști, mecanizatori, conducători de Gostat-uri, oameni de știință, cadre din institutele de cercetări agricole, din industria constructoare de mașini și chimică, etc. Între ei se aflau destui oameni care n-au uitat umilintele vremurilor de exploatare moșierească, oameni care în trecut petreceau în beznă tuturor neajunsurilor împreunate cu starea de argat la cei-avuți. Regimul de democrație populară al Republicii noastre i-a eliberat de exploatare pentru totdeauna. În rîndurile lor au fost descoperite atîtea „mărgăritare de mult preț” care trimise la școli de calificare agrotehnică, au devenit apoi elemente însărcinate cu munci de răspundere în cadrele acțiunii salutare de socializare a agriculturii.

Zeci de delegați au luat cuvîntul în cadrele Consfățuirii, la dezbateri, fără să mai punem la socoteală pe cei mulți care au lucrat în diversele comisii constituite pe specialități economice agricole.

În cuvîntările lor, fruntașii agriculturii noastre socialiste au împărtășit confrăților lor rezultatele la care au ajuns în muncă, au desfășurat planuri și și-au luat angajamente pentru viitor, au făcut o mulțime de propuneri prețioase, precum și observații critice menite să ducă la îmbunătățirea continuă a activității organelor de Stat, centrale și locale în tărîmul agriculturii.

La Consfătuire, reprezentanții gospodăriilor milionare și multimilionare au povestit cu îndreptățită mândrie despre succesele lor răsunătoare dobândite în sporirea producției agricole, despre creșterea continuă a nivelului de trai al colectivităților. În același timp s-a constatat, critic, că unele gospodării colective stăteau în fața sarcinilor de-a se consolida din punct de vedere economic și organizatoric, ca să devină și ele unități socialiste puternice și înfloritoare.

Dezbaterile Consfăturii — cum a arătat Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej — aveau să constituie „un puternic îndemn pentru colectivitățile din gospodăriile fruntașe de a obține noi succese, și mai mari”, iar pentru colectivitățile din gospodăriile mai puțin dezvoltate la vremea aceea — „de a ajunge pe cele fruntașe, de a se ridica la nivelul acestora și chiar de a le întrece”.

În numele Consfăturii a fost adresată atunci o Chemare către țărani colectivități și întovărășiți, către țărani care își mai cultivau singuri bucata de pământ, către mecanizatorii din gospodăriile de stat și stațiunile de mașini și tractoare, către tehnicienii, inginerii și oamenii de știință din agricultură.

Chemarea respectivă era un document pătrunzător al realizărilor acțiunii de construire a socialismului la sate și un angajament de a duce la bun sfârșit, cu cele mai indicate mijloace și în timpul cel mai scurt, lucrarea de însemnătate epocală a ridicării nivelului de trai al țărânilor noastre la nivelul corespunzător vremii înaintate în care trăim. „Noi, colectivități — se spunea în acea Chemare — sîntem astăzi o mare forță. Însușim laolaltă peste două milioane de familii și stăpînim mai mult de 5 milioane hectare de pământ. Reprezentăm așadar marea mulțime a țărânilor, nădejdea cea mare a agriculturii din țara noastră, chezășia belșugului.

Ogoarele unite ne dau putința să facem mai multe culturi, să dăm pământului mai multe întrebuințări, să-l folosim mai chibzuit, să-l lucrăm cu mașini, în cea mai mare parte și în muncile cele mai grele, după toate regulile agrotehnice, în așa fel încît de la un an la altul să avem recolte tot mai mari și să creștem tot mai multe animale”. În Dobrogea, spre pildă, după trei ani de la terminarea colectivizării, producția de cereale ajunsese de două ori mai mare decît înainte de aceea. „Așa este pretutindeni unde țărani au înfemeiat gospodării colective”, — preciza Chemarea.

Colectivizarea a înnoit fața satelor noastre și a primenit traiul oamenilor. „Colectivități trăiesc mult mai bine ca înainte, și-au făcut case de cărămidă, acoperite cu țiglă, ca la oraș”. Este știut lucru că acum „nimeni nu mai umblă desculț, că (colectivități) sînt mai arătos îmbrăcați, că o mare parte sînt atît de înlesniți că și-au luat radio, televizoare, aragaz, biciclete și unii dintre ei motocicletă. Țăranul colectivizat se bucură azi de un

traie civilizat, el citește și învață pentru a-și da singur seama ce este lumea și viața, după cum le arată știința și adevărul”.

„Așezările — comunele și satele — sînt mai frumoase și mai curate. Parcă ar fi mereu gătite de sărbătoare. Pe ulițele satelor de colectiviști întâlnești seara, deseori, oameni — tineri și bătrîni, fete și femei — venind de la bibliotecă cu o carte în mînă, că nu-i sat fără bibliotecă și nu-i bibliotecă fără sute de cititori.

În multe sate vezi ferestrele și curțile luminate ca ziua de becuri electrice, auzi cîntarea difuzoarelor și undeva, la căminul cultural, vezi mulțime mare venită la cinematograf.

Satul de colectiviști se cunoaște de departe, după acarele frumoase ale gospodăriei, după cirezile de vite de rasă, după pătulele pline, după șirele de paie, după ținuta oamenilor pe care-i întâlnești pe drum, după vorbirea lor”.

Toate acestea „sînt rodul colectivizării care a dat satelor belșug și mare înlesnire”.

„Asemenea rezultate, care creează colectiviștilor o viață tot mai îmbelșugată — spune Chemarea — înseamnă un mare îndemn pentru țărani care au mai rămas la gospodăria individuală, unde nu se pot obține nici pe departe asemenea recolte”, de mii de kilograme la hectar, ca cele realizate de colectiviști. „De la sat la sat, oamenii află totul prin viu grai și, trecînd pe drumurile ce taie cîmpurile, văd cu ochii deosebirea dintre recoltele de pe fișiile răzlețe ale individualilor și cele de pe ogoarele întinse ale colectivelor”.

După amplul și substanțialul schimb de experiență pe care l-au făcut în cadrele Consfăturii, participații colectiviști au purces spre casele lor înzestrați cu noi cunoștințe și însuflețiți de noi îndemnuri lăuntrice de a realiza recolte din ce în ce mai mari, de-a folosi din ce în ce mai avantajos fiecare porțiune de teren, de-a ridica nivelul creșterii animalelor atît cantitativ, cît și calitativ.

Acum patru ani, la Constanța, și mai ales în a doua jumătate a lunii decembrie 1961, la București, s-a văzut că într-adevăr țăranul nostru — numit cu duioșie demagogică „talpa țării” de către cei ce storceau beneficii nemeritate, pentru că erau nemuncite, din irosirea puterilor lui — în Republica Populară Romînă, patria celor ce muncesc cu brațele și cu mintea la orașe și la sate, este element de seamă în opera de construire a socialismului și aliatul de căpetenie al clasei muncitoare, care deține puterea în Stat. Viața lui se schimbă pe zi ce trece. Munca lui sporește în însemnătate și în rentabilitate. Societatea socialistă — care se construiește și cu participarea lui substanțială — îl ridică pe țăranul muncitor la cea mai înaltă cînstire care se poate da valorii și demnității omului. În Republica

Populară Română țăranul nu mai slugărește. El creează și construiește umăr la umăr cu clasa muncitoare țara cea nouă și înnoită a visurilor noastre înflăcărare de atracția propășirii reale și multilaterale. Adevărul acesta l-au înțeles cât se poate de bine țărani înșiși. De aceea, după amintita Consfătuire de la București, ei au pornit în iureș în spre înlesnirile traiului pe care le cheazășuiește socializarea agriculturii. De aceea a fost cu puțință să se petreacă ceea ce a urmat câteva luni mai târziu.

II

I M P L I N I R E A

În primăvara aceasta, la 27 aprilie 1962...

La București, într-o sală nouă, de-o construcție arhitectonică la nivelul exigențelor actuale, Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române se întrunea în sesiune extraordinară consacrată unui mare eveniment istoric în viața poporului nostru: *terminarea colectivizării în agricultură*.

„În Republica Populară Română socialismul a învins definitiv la orașe și la sate”! Cu această constatare și-a început Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al R. P. Române, substanțialul DSale „Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii”. Sub luminoasa boltă de sticlă și plastic a sălii de întrunire, 11.000 perechi de palme aplaudau frenetic istorica propoziție rostită de iubitul conducător al poporului nostru muncitor, iar inimile vibrau cu putere — și, cu inimile lor, vibra inima întregii țări. Marea Adunare Națională avea oaspeți numeroși și aleși: 11.000 de cetățeni, cei mai buni fii ai Patriei noastre, consfințeau evenimentul fără precedent al terminării colectivizării în agricultură. E aci o potrivire de cifre semnificativă, pe care maestrul Acad. Tudor Arghezi, invitat de onoare la sesiune, a reținut-o și comentat-o precum se cădea: În 1907 „au fost împușcați 11.000 răsculați. Azi au venit din toată țara 11.000 de socialiști. Dacă i-aș căuta la piept aș afla poate la bătrînii Dumneavoastră dedesubtul decorațiilor Republicii biruitoare semnul gloanțelor regale, de acum 55 de ani...”.

Prin încheierea colectivizării agriculturii, țărănimea muncitoare din țara noastră, în totalitatea ei, a pășit umăr la umăr cu clasa muncitoare și cu intelectualitatea progresistă, în spre zările desăvîrșirii epocalei lucrări de construire a socialismului la noi. Victoria dobîndită prin aceasta, a fost — pe bună dreptate — sărbătorită și valorificată înțelepțește de către cei 11.000 participanți la istorica sesiune extraordinară a Marii Adunări Naționale. Sesiunea a făcut bilanțul uriașei activități desfășurate de oamenii muncii pe tărîmul transformării socialiste a agriculturii, a dezbătut pro-

blemele privind creșterea continuă a producției agricole, reorganizarea conducerii agriculturii corespunzător cu cerințele noii sale etape de dezvoltare și a luat măsuri pentru asigurarea și înzestrarea agriculturii socialiste cu cadrele trebuincioase de specialiști.

Din raportul prezentat de Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, ca și din debaterile care i-au urmat, s-a desprins în primul rând o constatare de însemnătate fundamentală: ocîrmuirea de Stat a Republicii Populare Romîne, în cei 13 ani de economie planificată de pînă acum, a pus în centrul atenției sale dezvoltarea industriei grele și în primul rînd pe aceea a industriei constructoare de mașini. De ce? Deoarece această ramură a industriei grele este „factor hotărîtor în crearea bazei tehnice materiale a socialismului, în dezvoltarea tuturor ramurilor economiei” țării noastre.

În anul trecut (1961), producția industrială a R. P. Romîne a fost de aproape 5 ori și jumătate mai mare decît în anul 1949. În același an trecut (1961) producția industriei constructoare de mașini, a industriei energiei electrice și a materialelor de construcții a fost de peste 12 ori mai mare decît în 1938, iar a industriei chimice de peste 14 ori.

Aproape 500 de întreprinderi existente au fost reutilitate, modernizate și dezvoltate în perioada anilor 1949—1961, iar peste 280 de întreprinderi și secții noi au fost construite în același interval de timp în industria republicană.

Este grăitor și îmbucurător faptul că realizările primului trimestru al acestui an (1962) — care va încheia prima jumătate a planului de 6 ani — depășesc prevederile planului și înregistrează față de perioada corespunzătoare a anului trecut un spor de circa 13 la sută pe ansamblul industriei. „Am produs în trimestrul I al acestui an de 2—3 ori mai multă energie electrică, fontă, oțel, produse sodice și altele decît în tot anul 1938”, — constată raportul Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Creșterea continuă a producției industriale ne-a îngăduit, între altele, să sporim volumul relațiilor noastre economice cu alte țări. Astăzi, Republica noastră are relații comerciale cu peste 80 de țări. Între anii 1949—1961 volumul total al comerțului nostru exterior a sporit de peste 4 ori.

Pe de altă parte, industrializarea socialistă ne-a permis să pășim viguros la socializarea agriculturii. Agricultură socialistă — se știe acest lucru — se face cu mașini agricole de înaltă tehnicitate. Mecanizarea agriculturii — ținută în atenție deosebită de ocîrmuirea de Stat republicană — a dus la sporirea continuă a producției agricole vegetale și animale, a asigurat satisfacerea nevoilor crescînde de consum ale populației și a cerințelor aprovizionării industriei cu materii prime.

Ca urmare a extinderii sectorului socialist în toate ramurile de pro-

ducție, în anul 1961 venitul național a fost de peste 3 ori și jumătate mai mare decît în 1949. În venitul național — precum se știe — se reflectă potențialul economic al unei țări.

Sporirea resurselor materiale și financiare ale țării ne-a permis ca în perioada 1949—1961 să investim pentru dezvoltarea economiei naționale peste 180 miliarde lei — adică de aproape 10 ori mai mult decît întregul buget al statului din anul 1950. Ca urmare a creșterii acumulărilor socialiste, volumul investițiilor prevăzut pentru anul în curs este de peste 8 ori mai mare decît cei din anul 1949.

În ultimii 12 ani, salariul real a crescut de două ori, cheltuielile statului pentru acțiuni social-culturale de 5 ori, volumul desfacerii de mărfuri prin comerțul socialist a sporit în 1961 de aproape 5 ori față de 1949, iar construcțiile de locuințe au luat un avînt deosebit.

În agricultură, sectorul socialist s-a extins an de an, ajungînd cu timpul să pună capăt pentru totdeauna exploatării omului de către om. Primele gospodării agricole colective s-au constituit în anul 1949. Ele sînt „pionierii agriculturii noastre socialiste”.

În anul 1949 se numărau în total 3.067.000 de gospodării individuale. Crescînd treptat, sectorul colectivizat a ajuns să cuprindă în anul 1952 un număr de 166.000 familii cu 664.000 hectare suprafață arabilă. În anii de după aceea, o dezvoltare deosebită au luat mai ales întovărășirile agricole, care au fost o bună „școală” de socializare a agriculturii.

Trecerea în masă a țărănimii spre colectivizare s-a accentuat „mai ales după Consfătuirea pe țară a colectiviștilor din decembrie 1961”, despre care am vorbit mai sus. „Lucrările Consfătuirii și chemarea adresată de colectiviști au avut un mare ecou în rîndurile întregii țărănimii”, — constată raportul citat.

Succesul răsunător al colectivizării agriculturii se datorește în primul rînd faptului că *ocîrmuirea de stat a Patriei noastre și-a „concentrat permanent eforturile principale în direcția consolidării economice a gospodăriilor colective, astfel ca ele, prin exemplul viu al rezultatelor obținute în producție și în ridicarea nivelului de trai al colectiviștilor, să devină un mijloc puternic de convingere a maselor țărănești că numai acesta este drumul pe care trebuie să-l urmeze”*. Acest drum nou pe care a apucat cu hotărîre întreaga noastră țărănire muncitoare înseamnă viață nouă, muncă înlesnită și cu mare indice de rentabilitate, viitor fericit, asigurat de un trai îmbelșugat accesibil tuturor celor ce muncesc.

Am fost martori ai unui eveniment de însemnătate deosebită pentru propășirea continuă a poporului nostru: în primăvara aceasta, prin încheierea colectivizării agriculturii, socialismul a învins definitiv și la sate.

Știrea trecerii în masă a țărânimii noastre pe calea colectivizării a fost întâmpinată cu mare și vădită dezamăgire și amărăciune de către foștii exploataitori, de ideologii capitalismului peste tot. E explicabil, din două motive:

1. — Încheierea colectivizării spulberă definitiv teoriile reacționare care pretind că țărâtimea ar fi refractară socializării;

2. — Această victorie strălucită a socialismului în țara noastră înseamnă năruirea pentru totdeauna a speranțelor foștilor exploataitori în restabilirea vechilor și anacronicelor rînduiri politice, sociale și economice, învinse și spulberate de viața cea nouă pe care o trăim astăzi.

Referindu-se la acest fapt, raportul citat arată, între altele, că:

„Transfugii pripășiți la posturile de radio imperialiste deplîng trecerea țărânimii pe făgașul socialismului și vorbesc cu nostalgie despre „amintirea evocatoare a unui trecut fericit”, despre „satul pitoresc și patriarhal de altădată”. Cum arăta satul acesta „pitoresc și patriarhal”, care era trecutul acesta „fericit”? Țărâtimea își amintește foarte bine de anii cînd muncea din zori pînă în noapte pe pămîntul moșierilor și chiaburilor, neavînd nici cele mai elementare condiții de viață omenească; de lipsa de pămînt, apăsarea moșierului, cămătarului, perceptorului, biciul vătăfului și patul de armă al jandarmului; de înăbușirea în sînge a răscopalelor, cînd cuțitul ajungea la os și țărâtimea se ridica împotriva stăpînirii boierești, ca în 1907 cînd au fost uciși 11.000 de țărani, iar alte zeci de mii au umplut ocnele și închisorile”.

Țărâtimea noastră, pornită pe calea traiului îmbelșugat, prețuită ca factor de seamă în opera de construire a socialismului, s-a despărțit fără regrete de umilirile la care a fost supusă în trecut, ca și de viața pe care i-o asigura proprietatea agricolă individuală, dacă peste tot o avea. Intr-adevăr, redensămîntul din anul 1930 a găsit 700.000 de familii țărănești fără nici un petec de pămînt; alte 610.000 familii nu aveau, în medie, decît un pogon, în vreme ce un număr de 12.200 moșieri stăpîneau o suprafață arabilă mai mare decît 2.460.000 de familii țărănești laolaltă.

O statistică făcută de Ministerul Agriculturii în 1935 arăta că aproape 37 la sută din gospodăriile țărănești nu aveau nici o viță de muncă, o treime nu aveau nici o vacă, aproape o jumătate nici un porc și nici o oaie.

Monografia făcută de Institutul de Științe Sociale în 1938 a găsit un plug la 3 gospodării, o grapă la 4 gospodării cu suprafețe între 1—3 hectare. „Milioane de țărani, care nu își puteau asigura pe mica proprietate de pămînt existența lor și a copiilor, erau îndatorați pînă în gît la bancheri și cămătari din cauza ratelor pe care trebuiau să le plătească pentru așazisa împroprietărire, a împrumuturilor făcute pentru cumpărarea de vite sau unelte, a impozitelor și dobînzilor. În 1929, după datele economiștilor burghezi, aproape 2,5 milioane de mici gospodării țărănești aveau datorii de 37,4 miliarde lei”, — arăta raportul citat.

Sînt realități care nu pot fi date uitării.

Din aceste jalnice stări de fapt care defineau situația țărănimii noastre în vremea regimurilor burghezo-moșierești rezultau o seamă de alte consecințe funeste. Mai mult de jumătate din totalul populației rurale nu știa carte, era anafabetă totală, iar asistența medicală la sate lipsea aproape cu desăvîrșire. Din cauza lipsei de hrană și a bolilor sociale, 20 la sută din copiii pînă la un an se prăpădeau cu zile. Și tabloul sumbru al păcatelor pe care ocîrmuitorii de altădată le-au făcut prin nesocotirea intereselor minimale ale țărănimii muncitoare încă nu este complet.

Regimul de democrație populară a pus capăt pentru totdeauna acestor stări nedrepte.

În ultimii 12 ani, statul a îndreptat spre agricultură investiții în valoare de peste 23 miliarde lei, din care cea mai mare parte pentru mașini și utilaje.

Agricultura socialistă dispune astăzi de 54.000 tractoare, 50.000 semănători mecanice, 25.000 combine pentru păioase și alte mașini agricole.

Socializarea agriculturii a ridicat încă de-acum nivelul de trai al țărănimii noastre. În ultimii trei ani, spre exemplu, numai prin rețeaua rurală a cooperației de consum au fost vindute mărfuri în valoare de 31 miliarde lei. În perioada 1956—1961 s-au construit la sate peste o jumătate de milion de case de locuit. Numărul satelor electrificate va ajunge — pînă la sfîrșitul anului 1962 — la aproape 4.500.

Pe lîngă extinderea rețelei de spitale orășenești și din centre raionale, astăzi funcționează în mediul rural 2.000 case de nașteri și aproape 3.000 de circumscripții medico-sanitare, cu peste 6.600 de medici.

Analfabetismul a fost stirpit încă în cursul primului cincinal. Circa 7.300 săli de clasă au fost construite la sate. Întregul tineret sătesc de vîrstă școlară, în număr de 1.860.000, a fost cuprins în învățămîntul general de 7 ani. Fiii de țărani, datorită purtării de grijă a statului democrat-popular, au largi posibilități de a ajunge pînă la cele mai înalte trepte ale învățămîntului și culturii.

Peste 11.600 cămine culturale și case de citit, mai mult de 3.300 de cinematografe, mii și mii de formații artistice și teatrale de amatori fac să înflorească zi de zi viața culturală a satelor noastre.

Mergem înainte ca niciodată — și nimic pe lume nu va putea opri acest iureș obștesc în spre desfătările unei vieți din ce în ce mai fericite pentru toți cei ce muncesc cu brațele și cu mintea.

*

Ca tot ceea ce contribuie la crearea unei vieți mai bune, din ce în ce mai tihnită și mai fericită, problema socializării agriculturii interesează îndeaproape și pe slujitorii bisericești, ca unii care viețuiesc în mijlocul ță-

rănimii muncitoare, din rîndurile căreia fac parte majoritatea credincioșilor Bisericii noastre. În cadrele parohiei, ca păstori de suflete și ca cetățeni devotați ai Patriei, ei au avut un cuvînt de spus în această problemă.

L-au spus și pînă acum, cu curaj, cu seninătate, cu convingere, cu tactul care asigură de fiecare dată răsunetul scontat. L-au spus exact așa cum cere învățătura Bisericii noastre, precum și interesele superioare ale vieții noastre obștești.

Pildă de atitudine clară și corectă față de problema socializării agriculturii slujitorii Bisericii noastre au pe înșiși ocîrmuitorii sfîntei instituții. Cu diferite prilejuri — cu cele mai indicate prilejuri — arhiepiscopii noștri, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, s-au rostit răsplat pentru promovarea acțiunii de socializare a agriculturii, însemnătatea și avantajele ei, superioritatea ei față de agricultura individuală fiind o evidență pentru orice om de bunăcredință.

Ținta actualei ocîrmuirii a Patriei noastre — ieșită din popor și sprijinită de întregul nostru popor — este *pacea și bunăstarea* obștească. Prin osîrdia întregului nostru popor muncitor, a venit vremea în care putem spune că s-a împlinit previziunea Proorocului și Psalmistului: „În țară va fi belșug de pîine pînă și pe vîrfurile munților și holdele se vor pleca sub bătaia vînturilor ca pădurea Libanului și prin cetăți oamenii vor înflori cum înflorește iarba țărinilor” (Psalm 71, 16—17).

Orice cuvînt spus în favoarea măreței acțiuni de socializare a agriculturii, orice gest făcut pentru ea, orice fel de sprijin dat — cu vorba și cu fapta — celor ce s-au străduit direct să definitiveze procesul istoric de socializare a agriculturii, din punct de vedere creștinesc și patriotic deopotrivă, este act de manifestare concretă a dragostei de aproapele, este mărturie concretă a respectului nostru pentru valoarea și demnitatea omului.

Regimul de democrație populară al Republicii noastre înfloritoare într-acolo tinde: să pună în lumină cît mai clară valoarea și demnitatea omului, ridicîndu-l pe culmile de propășire cuvenite și vremii noastre înaintate, și oamenilor minunați care făuresc cu brațele și cu mintea strălucirea acestui veac fără pereche în tot trecutul istoriei omenirii.

REDACȚIA

VIRTUTEA N-ARE VIRSTĂ

— CU PRIVIRE LA COLABORATORII SFÎNTULUI APOSTOL PAVEL —

De cînd e lumea — și, desigur, cît va fi lumea — relațiile normale dintre dascăl și ucenici, dintre maestru și elevii săi se întemeiază pe prețuire reciprocă. Cei ce învață, prețuiesc în învățătorul lor **omul și ceea ce este el**, ce reprezintă el profesional. Învățătorul prețuiește în ucenicii săi **omul și ceea ce poate deveni fiecare din aceștia**, dacă pe parcursul pregătirii lor sînt îndeplinite obișnuitele condiții obiective și subiective clar definite de elementele Pedagogiei moderne și contemporane.

Dacă la simțămîntul de prețuire reciprocă se adaugă, fortificîndu-l, și dragostea, atunci e cu atît mai bine și pentru unii și pentru alții.

Intru cuvînt și faptă, Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a arătat o înaltă prețuire statornică Sfinților Săi Apostoli. El a iubit pe toți oamenii, chiar și pe păcătoși. N-a suferit păcatele acestora — și ca nimeni altul i-a ajutat să se ușureze de ele. Dar mai mult decît pe alții — omenеște vorbind — Iisus Mîntuitorul i-a iubit pe Apostolii Săi. „**Voi prietenii mei sînteți**, de veți face toate cîte am poruncit vouă. De acum nu vă mai zic slugi, căci sluga nu știe ce face stăpînul său, ci v-am numit prieteni, pentru că toate cîte am auzit de la Tatăl meu, v-am arătat” (Ioan 15, 14—15). Prieteni în cel mai profund înțeles al cuvîntului, ca unii care aveau un cuget și o simțire, și împărtășeau aceleași înalte năzuințe religioase-morale.

Dintre „prietenii Mirelui” (cf. Ioan 3, 29), unul s-a ridicat la starea fără egal de cel mai mare prieten pămîntesc al Fiului lui Dumnezeu întrupat: Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, care

cu drept cuvînt poate fi socotit ca deținătorul „primației cordiale” în sînul Soborului Apostolesc.¹

La rîndul lor, Sfinții Apostoli au făcut experiențe similare cu propriii lor învățăcei, lucru care se vede — avînd la dispoziție înregistrări scrise mai bogate decît cu privire la ceilalți Apostoli — în viața și activitatea misionară a Sfîntului Pavel. Personalitate puternică și deosebit de atrăgătoare, pe Sfîntul Apostol Pavel ucenicii îl împresurau precum albinele stîpul. Cu tact și înțelepciune niciodată dezmințite și eu clara și prelunga perspectivă a lucrului său sfînt, pe care o avea totdeauna, Sfîntul Pavel a știut **să-i ocupe și să-i educe** ca nimeni altul. Îi ocupa dîndu-le însărcinări deosebit de cinstitoare, la nivel de îndatoriri apostolești. Recunoscători, ei își dădeau silința — și izbuteau — să le împlinească așa cum ar fi făcut Apostolul însuși în locul lor. Îi educa îndreptîndu-le mereu atenția în spre Iisus Hristos Mîntuitorul și Modelul desăvîrșirii religioase-morale creștine. Ca să aprindă în ei rîvna imitării Modelului suprem — și nu din trufie — uneori se dădea ucenicilor săi pe sine însuși pildă de plinire negreșnică a vocii lui Dumnezeu. „Rogu-vă, dar, ca **mie să-mi urmați**” (I Cor. 4, 16), — scrie Apostolul. Iar cîțiva ani mai tîrziu, reia îndemnul pătrunzător ca o rugare: „**Urmați-mi mie**, fraților, și vă uitați la cei ce umblă după pilda noastră” (Fil. 3, 17). Căile lui sînt autodefinite drept „**căile mele cele întru Hristos**” (I Cor. 4, 17). „**Mie a vieții este Hristos**” (Fil. 1, 21). „**Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește întru mine**” (Gal. 2, 20). E tot atîta ca și cînd ar fi formulat astfel: **Urmați-i lui Hristos!** Cu deosebirea că dîndu-se pe sine pildă de urmat — nu sieși, ci lui Hristos — **întărește** în conștiința ascultătorilor săi **convingerea că imitarea Modelului-Hristos este posibilă**, că „jugul” perfecționării religioase-morale creștine nu este cu neputință de purtat. Și aici, străvechiul dicton țîșnit din zăcămintele inepuizabile ale înțelepciunii populare: „...exempla trahunt”, este valabil întru totul — și pentru oricine. El se dădea drept exemplu și, indirect, îi invita să se convingă, lăsîndu-se examinat, controlat, verificat de oricine dintre următorii săi și oricînd.

În viața Sfîntului Apostol Pavel, ca și în viețile devotaților săi ucenici și colaboratori — vremelnici sau de durată — se vede o dată mai mult cît de adevărat este că **virtutea n-are vîrstă**.

1 Amănunte în studiul meu: „Locțiitorul” Fiului. Pretinsul „primat” al Sfîntului Apostol Petru văzut în lumina unor detalii ioaneice; în rev. „Mitropolia Ardealului” II, 1957, p. 787—817.

În cele ce urmează, câteva portrete neotestamentare de ucenici paulini vor întări această evidență pe care creștinismul pune preț deosebit.

1. — SFINTUL TIMOTEI

Mai vădit decît Asia Mică de astăzi, străvechea Asia Minor era un pămînt al contrastelor. O bună parte din belșugul epocii cezarilor — alimentat din plin de căile de circulație maritimă care împânzeau bazinul levantin al fecunde Mare Nostrum — se îngrămădea în prospererele așezări omenești înșirate în laturile de vest și sud ale litoralului ei zimțat. Nordul și mai ales regiunile de interior, în antichitate ca și acum, prezentau rare puncte de atracție, acolo predominînd stepa săracă și nisipurile aprinse ale pustiurilor.

Licaonia — regiune situată la nord-vest de lanțul munților Taurus — făcea parte din aceste ținuturi cu pămînt sărac, a căror avuție de căpetenie erau turmele de oi și de capre. Cîteva așezări destul de prospere în veacul I al erei noastre — Iconium, Lистра și Derbe — împodobeau totuși această regiune.

Iconium (=Iconia) există și astăzi. Cale de 6 stadii spre sud de această localitate se află satul turcesc Khatyn Serai, în preajma căruia au fost identificate urmele cetății Lистра, despre care se știe — dintr-o inscripție descoperită cu prilejul unor explorări arheologice — că pe vremea lui Octavianus Augustus fusese transformată în colonie romană.

Aci, la Lистра, este locul de obîrșie al lui Timotei, cel mai de seamă dintre numeroșii ucenici și colaboratori de durată ai Sfîntului Apostol Pavel.

Viața lui — ca și a mai tuturor fruntașilor creștinătății primare — ne este cunoscută numai fragmentar. Datele, întîmplătoare și sporadice, pe care le posedăm asupra lui, permit totuși reconstituirea conturilor acestei personalități de vază, căreia creștinătatea veacului apostolic îi datorește o bună parte din rodnicia sa penetrație în spațiul greco-roman al vremii.

Timotei se trăgea dintr-o familie mixtă. Tatăl său era grec (élinos, ἑλληνας), iar mama lui evreică (ioudai, Ἰουδαία) credincioasă, convertită la creștinism (cf. F. Ap. 16, 1). Din II Tim. 1, 5 cunoaștem și numele ei: Eunice. Împreună cu bunica lui Timotei, pe nume Loida, ea a îmbrățișat din bunăvreme dreapta credință creștinească și textul citat ne îngăduie să afirmăm că convertirea amîndurora a fost promptă și totală, ele devotîndu-se cu ardoare noii religii.

Nimic nu ne împiedică să presupunem că duhul Evangheliei lui Hristos s-a înstăpînit și în sufletul tatălui lui Timotei. Elinii, în general, nu erau refractari creștinismului. El, cu atât mai puțin cu cît ca soț al unei evreice, este de presupus că a devenit prozelit iudeu. Faptul că Sfîntul Apostol Pavel nu-l asociază la omagiile pe care le aduce (în II Tim. 1, 5) zelului creștinesc al bunicii și mamei lui Timotei, avînd în vedere data tîrzie a alcătuirii acestei epistole, poate să însemneze doar atât că tatăl lui Timotei se va fi săvîrșit curînd din viață.

Convertirea la creștinism a acestei familii trebuie să fi avut loc necondiționat în cursul primei călătorii misionare a Sfîntului Apostol Pavel, cînd acesta a cercetat și evanghelizat — împreună cu Sfîntul Varnava — cetatea Listrei. E drept că Sfîntul Luca nu face pomenire despre aceasta în referatul din F. Ap. 14, 6—20, dar roadele cu care s-a soldat binecuvîntata zăbavă apostolească în cetatea Listrei ne încurajează să presupunem că printre ucenicii care l-au ocrotit și îngrijit pe Sfîntul Pavel după lapidare (F. Ap. 14, 20), se aflau și membrii acestei familii. Justețea acestei deducții este vădită de faptul că autorul cărții Faptele Apostolilor notează — în referatul privitor la a doua călătorie misionară — că Timotei era „ucenic vechiu” la vremea aceea, cu stațiu în credință, recrutat la creștinism într-o ocazie anterioară (cf. F. Ap. 16, 2).

Educația creștinească și-o datora în primul rînd mamei și bunicei sale. Ele au făcut să rodească sămînța cea bună aruncată de Sfîntul Apostol Pavel în sufletul lui Timotei.

S-a dovedit deosebit de zelos, dintru început, pentru credința cea nouă. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel — care a zăbovit în casa lui cînd se afla călător misionar pentru a doua oară în Asia Minor — l-a luat cu sine, ca însoțitor permanent al său, după ce în prealabil l-a determinat să se circumcidă. Prin săvîrșirea acestui act ritual, Sfîntul Apostol Pavel a călcat un principiu pentru triumful căruia luptase cu atîta ardoare. A știut, însă, de ce-și îngăduia această excepție. Circumciderea lui Timotei este o mostră de tact pastoral paulin. Ca și Mîntuitorul, Sfîntul Pavel își pornea misiunea de propovăduire a Evangheliei mîntuirii, din sinagogă. Faptul că lui Timotei — fiu al unei evreice — îi lipsea circumciziunea, în ochii iudeilor din diaspora și din Palestina deopotrivă, ar fi constituit un prilej de scandal și, deci, o piedică în calea pătrunderii Evangheliei lui Hristos în mijlocul lor. Fă-

cînd această concesie consîngenilor săi refractari deocamdată hotărîrii Sinodului Apostolesc de la Ierusalim (cf. F. Ap. 15, 23 urm.), Sfîntul Apostol Pavel își ușura și lui, și lui Timotei accesul în sinagogile pe care avea să le întâlnească în drumețiile sale misionare. Aceasta este rațiunea actului înregistrat de Sfîntul Luca în F. Ap. 16, 3.

Părtășia Sfîntului Timotei la înființarea bisericilor pauline din călătoriile misionare a doua și a treia a fost substanțială. Era alături de Sfîntul Pavel cînd neobositul apostol a început asediul duhovnicesc al țărimurilor europene pentru Evanghelia lui Hristos.

Dintru început i-au fost încredințate misiuni pline de răspundere. S-a achitat de ele în chipul cel mai lăudabil. Il aflăm, apoi, alături de Sfîntul Apostol Pavel și în captivitatea întîia romană.

După eliberarea din această captivitate a fost orînduit locuitor apostolesc — sau episcop — la Efes (cf. I. Tim. 1, 3).

În apăsătoarea însingurare a celei de-a doua captivități romane, Sfîntul Pavel a dorit să-l mai vadă o dată, înainte de a-și fi vărsat sîngele pentru Hristos (cf. II Tim. 4, 9. 13).

Sfîntul Apostol Pavel l-a prețuit în mod deosebit. Tovărășia acestui devotat ucenic i-a fost de cel mai mare folos în atîtea împrejurări ale alergăturilor sale apostolești de-a lungul și de-a latul lumii vechi. Acest lucru se poate vedea din următoarele date:

1. — îl asociază de 6 ori în adresele epistolelor sale (II Cor., Fil., Col., I și II Tes. și Filimon);

2. — i-a adresat două epistole (I și II Tim.);

3. — de 23 de ori amintit în Noul Testament fiind, 17 din aceste mențiuni despre ostenele și calitățile sale le face Sfîntul Apostol Pavel (Rom. 16, 21; I Cor. 4, 17; 16, 10; II Cor. 1, 1. 19; Fil. 1, 1; 2, 19—25; Col. 1, 1; I Tes. 1, 1; 3, 2. 6; II Tes. 1, 1; I Tim. 1, 2. 18; 6, 20; II Tim. 1, 2; Filimon 1), iar restul de 6 sînt datorite Sfîntului Luca (în F. Ap. 16, 1; 17, 14. 15; 18, 5; 19, 22; 20, 4). Calificativele cu care-l distinge sînt dintre cele mai călduroase: „fratele” (II Cor. 1, 1; Col. 1, 1; Filimon 1), „memoria” Apostolului (I Cor. 4, 17), „simțirea” Apostolului (Fil. 2, 19—23), ș. a.

Fire impresionabilă, de-o rară delicateță sufletească, fizicește plătînd și suferind, Sfîntul Timotei este antipodul Sfîntului Tit, omul de-o rară energie și elementul de asalt al Sfîntului Apostol Pavel în sfărîmarea tuturor împotrivirilor față de sporul

în credință, disciplină și viață creștinească a tinerelor biserici creștine ctitorite de „atletul” lui Hristos.

Istoriograful bisericesc Eusebiu al Cezareei (Ist. bis. III, 4; Migne P.G. XX, 220) spune că Sfântul Timotei — după moartea martirică a Sfântului Apostol Pavel — a păstorit în continuare la Efes, fiind primul episcop al acelei biserici înfloritoare. După o informație păstrată de marele patriarh Fotie al Constantinopolului (Bibliotheca, col. 254; Migne P.G. 104, 101), s-ar fi săvârșit din viață în vremea domniei lui Domițian (81—96), fiind ucis cu un ciomag.

În calendarul sfințeniei creștine, pomenirea cu laudă a Sfântului Timotei este orînduită pe data de 22 ianuarie a fiecărui an bisericesc.

Tînăr (cf. I Tim. 4, 12) și, pe deasupra, și suferind (cf. I Tim. 5, 23), Sf. Timotei s-a învrednicit — ca și Sf. Tit — să fie rînduit păstor al unei biserici de însemnătatea aceleia din capitala Asiei Proconsulare și să primească două epistole din partea Sfântului Apostol Pavel. E o îndoită favoare. A meritat-o, desigur, întru totul, de vreme ce s-a împărtășit de ea.

Asupra acestor amănunte de excepție s-a oprit și Sfântul Ioan Hrisostom — cel mai înzestrat și mai competent tîlcuitor al scripturilor pauline. Punînd întrebarea: „De ce oare scrie numai lui Timotei și Tit, deși Sila era dintre cei încercați, și Luca de asemenea”? — Sfântul Părinte pomenit răspunde astfel: „Fiindcă numai acestora le-au fost încredințate (scil.: spre păstorie) biserici, pe cînd pe ceilalți îi purta încă cu dînsul; pe aceștia, deci, îi rînduise în niște locuri știute (anumite).

Pentru Sfântul Timotei, care era mai tînăr, Sf. Ioan Hrisostom simte nevoia unui supliment de explicație: „Cît de mare era meritul acestui bărbat, încît nici tinerețea nu l-a împiedecat (cf. Tim. 4, 12; vezi și 5, 1); ...căci, cînd este virtutea, toate celelalte sînt prisoselnice și nimic nu ar putea fi ca piedică”. „De aceea, vorbind despre episcopi și multe însușiri cerîndu-le, nicăieri nu insistă asupra vîrstei lor”. (Com. la Ep. Past., trad. de Arhiepiscopul Theodosie Athanasie Ploesteanul. București, Ed. Socec și Co. 1911, p. 4). Cu alte cuvinte: Virtutea n-are vîrstă.²

2. — SFÎNTUL TIT

Patru din cele 14 scripturi pauline — inclusiv epistola ce i-a fost adresată — pomenesc de 12 ori (Gal. 2, 1.3; II Cor. 2, 13; 7, 6.

² Pentru amănunte, să se vadă, eventual, și studiul meu: *Ephesus redivivus. Pe urmele celei mai de seamă ctitorii pauline a Asiei Minor; în rev. „Mitropolia Ardealului” III, 1958, p. 506 urm.*

13. 14; 8, 6. 16. 23; 12, 18; Tit 1, 4; II Tim. 4, 10 numele — remarcabil prin scurtimea și frumusețea lui — acestui vlăstar ales al primei generații creștine.

Deși apare pe arena strădaniilor depuse pentru răspîndirea și consolidarea creștinismului în lumea elino-romană încă de la anul 51, Sfîntul Luca nu ia act niciodată de părăsirea lui la ostelurile misionare pauline. Să fie oare exactă presupunerea lui Farrar (Viața și operele Sf. Pavel. Traducere de Patriarhul Nicodim. Partea III. Mănăstirea Neamțu 1943), care atribuie tăcerea cărții F. Ap. faptului — nedovedit — că Sf. Luca, din întâmplare, nu-l va fi întîlnit niciodată în tovărășia Apostolului? Ne îndoim. Iscusitul medic antiohian și istoriograful creștin încercat a scris în cea de-a doua carte a sa adresată patricianului roman Teofil, despre destui fruntași creștini pe care e exclus să-i fi văzut vreodată „față către față”. Să fie la mijloc o ignorare voită, purceasă din cine știe ce tainică rivalitate? Nu-l putem crede capabil de așa ceva pe minuțiosul istoriograf care a „cercetat toate cu deamănuntul” (Luca 1, 3), despre cîte scrie. Încă ceva: Cum ar fi justificat față de Sfîntul Apostol Pavel o astfel de omisiune, bine-știind că de vreme ce acesta a mai trăit patru ani după redactarea cărții F. Ap., putea oricînd să-i ceară socoteală și să pretindă astuparea lacunelor constatate. Să fie alte considerente la care nu ne-am putut gîndi? Să-l fi omis intenționat, din modestie, fiind cumva frate bun al Sfîntului Tit, cum au presupus — sau dedus — unii exegeți? Mister!

Elin de obîrșie, Tit îl însoțește pe Sfîntul Apostol Pavel în călătoria pe care a făcut-o la Ierusalim, după 14 ani de la consumarea convertirii petrecute în preajma porților Damascului. Se discuta acolo, în plin Sobor Apostolesc, problema de crucială însemnătate a obligativității sau neobligativității Legii mozaice pentru păgînii politeiști care aspirau la încreștinare. Practic și hotărît să lichideze o prejudecată, Sfîntul Pavel apărură în mijlocul „stîlpilor Bisericii” însoțit de acest vlăstar elin. Era o procedură îndrăzneată, fără să fie ostentativă: nimeni nu i-a pretins „păgînului” Tit să-și legitimeze convertirea la Hristos tăindu-se împrejur. Exegetul protestant Ad. Schlatter a sesizat just acest început bun: „Tit a fost, așadar, întîiul păgîn credincios care a stat în însași cetatea Ierusalimului, între Apostolii și creștinii de acolo, ca părăș la același har și prăznuind laolaltă cu ei Cina Domnului” (Titus; art. în: Biblisches Handwörterbuch Calwer Bibellexikon. Ed. 4. Stuttgart 1924, p. 767). Patru ani mai tîrziu,

provocat de defecțiunile ivite în bisericile Galatiei, Sfântul Pavel așterne în scris acest amănunt deosebit de prețios pentru biografia ucenicului său (cf. Gal. 2, 1. 3).

Că Tit a fost convertit la creștinism chiar de către Sfântul Apostol Pavel, e sigur: expresia „adevărat fiu în credință”, cu care avea să-l califice mai târziu (Tit 1, 4), sprijinește această afirmație. Calificativul acesta, chiar când e formulat de-o peană generoasă ca cea paulină, nu putea să porceadă din cine știe ce considerente de complezanță. Aceasta e străină de mentalitatea și deprinderile Sfântului Apostol Pavel.

Unde este a se căuta locul convertirii și, implicit, al obârșiei lui Tit? Sfântul Ioan Hrisostom indică — nu fără ezitare — Corintul. La temelia acestei presupuneri zace, probabil, o confuzie. Tit nu e Titius Justus din F. Ap. 18, 7: Sfântul Luca s-ar fi simțit obligat să ia act de activitatea ulterioară a gazdei corintene a Sfântului Apostol Pavel. Exegeți din vremurile mai noi (ca: Bisping; Com. la Ep. c. Tit) se gîndesc la Antiohia Siriei, unde-l întâlnim întâia oară în tovărășia Sfântului Apostol Pavel. Inclinaăm să credem că presupunerea aceasta e exactă. În orice caz, pe temeiul mențiunii din Gal. 2, 1 conchidem că convertirea lui Tit trebuie să cadă cel mai târziu în spațiul temporal care desparte primele două călătorii misionare ale Sfântului Apostol Pavel (48—51).

Tăcerea Sfântului Luca nu constituie un indiciu că Tit n-ar fi participat, măcar parțial, la cea de-a doua călătorie misionară a Sfântului Apostol Pavel. În călătoria a treia a fost trimis din Efes la Corint ca să curme dezordinea ce domnea în tînăra biserică creștină de-acolo și să ducă la bun sfîrșit colecta inițiată de Sf. Apostol Pavel în beneficiul săracilor întreținuți de Biserica-mamă din Ierusalim. Faptul e pe deplin adevărat, cu toate că Sfântul Luca îl trece sub tăcere. Misiunea era ingrată. Dacă Sfântul Pavel i-a încredințat-o lui, preferîndu-l altor colaboratori ai săi, aceasta e posibil să fi făcut-o nu numai îndemnat de destoinicia și energia omului plin de tact pastoral care se dovedise a fi Tit, ci și pentru că cunoștința lui cu creștinii din capitala Ahaiei data de mai de mult. De cînd anume?

Poate de pe vremea întemeierii bisericii corintene, care se săvîrșise în cursul călătoriei a doua misionare. În orice caz, misiunea lui la Corint s-a soldat cu un succes deplin. Biserica de-acolo, sfîșiată de frămîntări launtrice și de ispitiri dinafară, l-a primit „cu frică și cu cutremur” (II Cor. 7, 15). Inapoiat la Sfîn-

tul Apostol Pavel — cu care se întâlnește undeva (Filipi?) în Macedonia — raportează îndeosebi amănuntul pe care nu uită să-l reproducă, spre îmbărbătarea creștinilor din Corint, în cea de-a doua epistolă păstrată, că „inima lui (Tit) este și mai mult la voi, aducându-și aminte de ascultarea voastră a tuturor” (II Cor. 7, 15).

Cu această epistolă la sîn sau în traista de piele a drumețului antic, fidelul ucenic paulin pornește a doua oară în spre Corint, unde se vede că mai erau unele neajunsuri de oblit. Cum stările îngrijorătoare de-acolo s-au normalizat — și aceasta o deducem din faptul că criza corinteană nu mai perzistă în preocupările ulterioare ale Sfîntului Apostol Pavel — ne socotim în drept să considerăm misiunea repetată pe care Tit a îndeplinit-o acolo, ca examenul definitiv al maturității sale apostolești. De-altcun, din amintitele locuri ale Epistolei II către Corinteni se poate vedea că Sfîntul Apostol Pavel nu-i precupește elogiile de care se învrednicise a se împărtăși „adevăratul fiu în credința cea nouă”: Tit este calificat rînd pe rînd frate (2, 13), însoțitor și împreună-lucrător (8, 23) fidel, umblînd în același duh și călcînd pe aceleași urme ca și părintele său sufletesc. Le-a meritat, desigur, de vreme ce i le acordă Apostolul. Și a le merita cînd te zbați să oprești alunecările credincioșilor din ușuratica cetate a Corintului, nu-i puțin lucru. Așa ceva presupune nu numai completă stăpînire de sine, energie infrangibilă, o inepuizabilă doză de negreșelnic tact pastoral, ci — credem noi — și o respectabilă cultură laică. Corintul, la vremea aceea, era un bulevard al filozofilor de felurite nuanțe, de la austerul înțelept stoic și pînă la epicureul libertin. A lucra într-un astfel de mediu, era tot atîta cît a te aventura pe drumul care coboară din Ierusalim la Ierihon... Tit nu s-a lăsat răpus de relele care-l puteau doborî pe oricare altul. De aceea Sfîntul Apostol Pavel avea să-i hărăzească, după oarecare trecere de vreme, misiunea de locuitor apostolesc în Creta.

Misiunea aceasta era mai dificilă decît cea de la Corint din două motive: era o misiune de durată, iar oamenii cu care avea de lucru în cursul ei erau plămădiți parcă numai din însușiri contradictorii. Viguroși și mîndri, neguroși și dîrji, viteji și cu neputință de subjugat, acești insulari originali erau pe de altă parte imorali, mincinoși și lacomi. Chiar un poet-filozof de-al lor, Epimenides — contemporan al înțeleptului legislator democrat Solon (640—558 î. Hr.), — a scandat sentința definitivă asupra

caracterului lor dubios, într-un hexametrul poemei sale despre oracole, care nu reprezintă cîtuși de puțin un elogiu: Κρήτες ἀσέβησθαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί care se tâlcuiește: Cretanii (sînt) pururea mincinoși, fiare rele (crude), pîntece lenevite de îmbuibare). Șase veacuri mai târziu, Pavel, ucenicul lui Hristos, avea să-și aducă aminte de ele și să i le reproducă veritabilului său fiu întru dreapta credință, lui Tit (1, 12). Semn lămurit că nici după o tăcere de vreme de șase veacuri nu s-a schimbat nimic în firea bravilor insulari cretani.

Rememorarea acestei vechi și competente caracterizări, pornită din constatările unuia de-ai lor, vădește — din nefericire — nu numai că Epimenides a fost judecător obiectiv, dar și aceea că el își merită pe deplin cinstitorul calificativ de „prooroc” cretan, cu care Sfîntul Pavel l-a gratificat fără ezitare. Pentru chibzuitul ucenic paulin și încercatul colaborator al celui mai dotat misionar creștin, aceeași rememorare valorează cît o consolare reconfortantă: Oricît de îndărătnici ar fi cretanii, Tit să nu deznădăjduiască. Nu el e primul care se izbește de îndărătnicia lor. De aceea, să persevereze în voința de a-i aduce la brazdă, bineștiind că Evanghelia lui Hristos are puterea de-a curăți cugetele întinate, de-a domoli firile răzvrătite, de-a potoli patimile înfierbîntate, de-a înnoi făpturile îmbătrînite în rele!

De-altcun, nici Sfîntul Pavel și nici Tit nu puteau ignora cunoscuta capcană silogistică a „Mincinosului”, care prindea în pleasna usturătoare a biciului ei satiric pe cei mai răi trei K ai antichității: Κρήτες, Καππαδόχαι, Κίλικες, τὰ τρία Κάππα κάκιστα (în tâlcuire liberă: Cretani, capadochieni, cilicieni, cei mai răi trei Kapa, — sau: cel mai rău soi de oameni). Să se observe că cretanii dețin întîietatea în acest întunecat pomelnic. Insușirea nu poate fi întîmplătoare. Ea corespunde, desigur, stării de fapt, de vreme ce ordinea alfabetică (capadochieni, cilicieni, cretani) este lezată.

Intr-adevăr, nu lipsesc glasuri care accentuează această tristă precădere, mai ales că ea este întărită de mărturii antice, demne de crezare. (La Farrar, trad. rom., partea III, p. 306, nota 556 și la Wettstein: Nov. Test. Vol. II. Amsterdam 1752, p. 370, cu trimiteri la Polybiu, Ovidiu, Tit Liviu, ș. a. Cf. E. Jacquier: Hist. des livres du N. T. Vol. I, ed. 11, Paris 1930, p. 389).

În această ordine de idei, poate că nu-i inutil să reamintim că faima perversă pe care și-au cîștigat-o în antichitate destrăbălata Capua și sodomitul Corint, este serios disputată — în

„specialitatea” locului: minciuna — de cetățenii Cretei. Expresia *κρητίζειν*, în interpretarea renumitului grămatic Suidas (veacul 10) era un eufemism pentru „a spune minciuni”.

Inzestrat cu astfel de însușiri native sau câștigate de-a lungul vremii, cretanul antic are psihologia — și comportarea — omului care-și irosește viața în atmosfera viciată a marilor aglomerații portuare: e flecar, fiindcă află înaintea altora cîte toate; e ușuratic și petrecăreț, fiindcă nimic nu-l îndeamnă să prețuiască o viață pîndită la tot pasul de cele mai felurite primejdii; poartă în cerul gurii aromele amare ale aventurii.

Cu astfel de oameni avea de lucru de-acum încolo ucenicul paulin Tit. Ca să ducă la bun sfîrșit ceea ce începuse în Creta Sfîntul Apostol Pavel, Tit trebuia să vădească toată măsura însușirilor de ocîrmuitor bisericesc destoinic și curajos. Aptitudinile sale de locuitor paulin — nu-i zicem încă episcop, deoarece expresia are nevoie de anumite lămuriri — erau, la vremea aceea, definitiv conturate și verificate destul de sever. În această calitate a primit el epistola care-i poartă numele în suprascrierea canonică știută.

Cum s-a achitat de îndoita sarcină de-a pune „rînduială în cele ce mai lipsesc” și de-a așeza „preoți în fiecare cetate”, precum i-a „poruncit” (Tit 1, 5) înaintestătătorul său? Prompt și fără greș. Dovada e la-ndemîna în epistola ce i-a fost adresată (Tit 3, 12) și în II Tim. 4, 10. De undeva din Peninsula Balcanică (Nicopolis?), Sfîntul Pavel îi dă de știre că în curînd Artemas sau Tihic o să debarce în Creta, spre a-i ține locul, Tit urmînd să plece fără preget la Nicopolis, unde Apostolul hotărîse să ierneze. Însărcinări noi, pe care Tit le putea duce la îndeplinire mai cu succes decît oricare alt ucenic paulin, reclamau prezența sa acolo. Scurtă vreme după aceea îl găsim propovăduind în Dalmația (II Tim. 4, 10). De va fi pornit acolo de la Roma — unde îl va fi însoțit pe Apostolul captiv pentru a doua oară — sau direct din Nicopolis, nu putem ști. Amănuntul e de-altcum lipsit de însemnătate.

După ce capul Sfîntului Apostol Pavel a căzut sub paloș, Tit s-a înapoiat în Creta — așa ne informează istoria bisericească — păstorind bisericile de-acolo pînă la moarte. Se pare că a ajuns la venerabila vîrstă de 94 de ani, petrecuți în statornică îmbunare a sufletului și — cum spun Sfîntul Ignatie al Antiohiei și Fericitul Ieronim — în nezmintită neprihănire a viețuirii sale religioase-morale.

În calendarul sfințeniei creștine pomenirea lui cu laudă e așezată la data de 25 august a fiecărui an.³

3. — SFINTUL EVANGHELIST LUCA

Cu numele, apare doar de trei ori în textele inspirate ale Noului Testament. Mențiunile respective se datoresc Sfântului Apostol Pavel (vezi Col. 4, 14; II Tim. 4, 11; Filimon 24) și îi sînt pe de-a-ntregul favorabile, cordiale chiar. În schimb, prezența lui — ca participant direct și activ la evenimentele istorisite — se simte în toate acele texte ale cărții Faptele Apostolilor care sînt redactate la persoana întîia plural.

Creștinătatea îi datorește Sfântului Evanghelist Luca două din cele 27 de cărți inspirate ale Noului Testament: Evanghelia a treia și cartea Faptele Apostolilor, care o continuă, în timp, de la înălțarea la cer a Domnului și pînă la anul 63 al erei noastre. Laolaltă, aceste scrieri lucanice alcătuiesc cea dintîi istorie a începuturilor creștinismului. Autorul lor este, deci, mai îndreptățit decît Eusebiu al Cezareei să poarte onorabilul calificativ de „părinte” al Istoriei Bisericii creștine; sau — cum s-a sugerat de cineva, spre a nu-l expropria pe Eusebiu de cinstea ce i-a fost acordată în cursul vremii — măcar pe acela de „proto-părinte” al Istoriei bisericești.⁴

Dacă Sfîntul Apostol Pavel ne-a dat cel mai mare număr de scrieri inspirate, iar Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan este singurul autor inspirat care ilustrează toate cele trei genuri literare reprezentate în Noul Testament — istoric (prin Evanghelia a patra), didactic (prin cele trei Epistole sobornicești ale sale) și profetic (prin Apocalipsă) — Sfîntului Evanghelist Luca îi este rezervată favoarea de-a fi hărăzit Bisericii lui Hristos cea mai voluminoasă operă literară inspirată. Într-adevăr, Evanghelia a treia (cu 24 de capitole, alcătuite din 1.151 de versete și 19.414 de cuvinte) depășește ca întindere oricare altă carte a Noului Testament. Împreună cu cartea Faptele Apostolilor (care numără 28 de capitole, cu 1.006 de versete și 18.396 de cuvinte), dă un lăsamînt literar superior oricăruia din cele datorite celorlalți șapte autori de scrieri inspirate neotestamentare.⁵

³ Mai pe larg în lucrarea mea: Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Tit. Introducere, text și comentariu. Sibiu 1947.

⁴ Vezi: Studiul Noului Testament. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice. București 1954, p. 48 urm.

⁵ Cf. Manualul citat, p. 48 și 69.

Opera inspirată lucanică se distinge prin remarcabile calități de fond și formă. Limba ei originală este greaca epocii de apariție a cărților Noului Testament, iar stilul — acela al unui om cult, care și cugetă grecește, nu numai scrie în această limbă. Expunerea evenimentelor bisericești pe care le înregistrează în scrierile sale, Sfântul Luca o încadrează la tot pasul în contextul istoriei profane, sincronizînd-o cu datele acesteia, după metoda de lucru a celor mai distinși istoriografi greci ai antichității.

Datele biografice pe care le posedăm asupra sa sînt relativ reduse. În orice caz, cunoaștem mai bine omul decît detaliile petrecerii sale „în trup”.

Era grec de obîrșie. Acest amănunt este confirmat, deductiv, de limba originală a scrierilor sale inspirate, iar afirmativ de textul din Col. 4, 14 (în care apare laolaltă cu frații creștini care nu fac parte dintre cei tăiați împrejur, amintiți nominal în 4, 7—11).

E aproape sigur că se trăgea — fie prin naștere, fie prin sălășluire timpurie — din Antiohia Siriei. Varianta din Textul B al cărții Faptele Apostolilor — la 11, 27 urm. — sugerează acest lucru, iar Eusebiu al Cezareei îl afirmă expres: Λουκᾶς δὲ τὸ μὲν γένος ὄντων τῶν ἀπ' Ἀντιοχείας (în: Ist. bis. III, 4, 6), întemeiat desigur pe indicații documentare premergătoare veacului viețuirii sale.

Cînd se va fi încreștinat, nu știm. Mențiunea citată a textului B al F. Ap. (11, 27 urm.) arată că la anul 44 el făcea parte din comunitatea creștină a Antiohiei Siriei. În orice caz, tradiția creștină străveche care face din el unul din cei 70 (72) de ucenici ai Mîntuitorului nu are șanse de-a fi exactă. Termenii în care e redactat prologul Evangheliei a treia pe de-o parte, iar pe de altă parte calitatea sa de grec politeist prin obîrșie, fac cu neputință acceptarea ca valabilă a amintitei tradiții. Ea a luat ființă, foarte probabil, printr-o asociație de idei a lui Epifaniu, deoarece numai Sfântul Evanghelist Luca vorbește despre existența celor 70 (72) de ucenici ai Mîntuitorului (vezi Luca 10, 1 urm.). Din aceleași motive Sfântul Luca n-a putut fi tovarășul lui Cleopa în drumul spre Emmaus, cum a conjecturat la timpul său Sfântul Grigorie cel Mare († 604) pornind de la faptul că istorisirea respectivă are toată prospețimea unei relatări de martor ocular (cf. Lucă 24, 13 urm.).⁶

Sfântul Evanghelist Luca era medic de profesiune. Acest lucru e afirmat explicit de către Sfântul Apostol Pavel (în Col.

6 M.—J. Lagrange: *Evangile selon Saint Luc*. Ed. II. Paris 1921, p. XIX.

4, 14) și e dovedit indirect de faptul că maladiile tămăduite de Mântuitorul, precum și cele despre care e vorba în unele locuri din F. Ap., sînt numite de fiecare dată cu termenii tehnici medicali uzitați atunci.⁷

Pe scena istoriei Bisericii creștine a veacului apostolesc Sfîntul Luca apare în întreita calitate de medic personal al Sfîntului Apostol Pavel, misionar creștin atașat marilor expediții duhovnicești pauline și autor de scrieri inspirate, canonice.

Se știe că Sfîntul Pavel pătimea de-o maladie destul de rebelă și de durată.⁸ Prezența Sfîntului Luca în preajma sa, ca medic curant permanent, este atît de sigură încît o competență de talia lui Ad. von Harnack traduce expresia *ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητός* din Col. 4, 14 cu: „medicul meu”.⁹

Despre substanțiala sa părtășie directă la desfășurarea activității misionare a Sfîntului Apostol Pavel vorbesc deslușit, indirect, textele din cartea Faptele Apostolilor redactate la persoana întîia plural. În prima și a doua captivitate romană — în a doua, numai el singur (cf. II Tim. 4, 11) — Sfîntul Luca era alături de mult încercatul Apostol, învrednicindu-se de o deosebită considerație din partea lui pentru zelul de care da dovadă în propovăduirea Evangheliei și pentru atașamentul cald ce-l avea constant față de persoana sa (cf. loc. cit., Col. 4, 14 și Filimon 24).

După moartea mucenicească a Sfîntului Apostol Pavel, Sfîntul Luca i-a continuat ostenețile duhovnicești. Unde anume, e greu de stabilit. Pare probabil că spațiul său misionar a înglobat rînd pe rînd Dalmația, Italia, Macedonia și mai ales Ahaia, unde s-ar fi și săvîrșit din viață la o vîrstă venerabilă.

În anul 357, din ordinul împăratului Constantin, osemintele sale au fost ridicate din mormîntul aflat în Teba (Beoția) și transportate la Constantinopol, fiind așezate în renumita biserică a Sfînților Apostoli.¹⁰

O tradiție veche, înflorită pe vatra creștinătății ierusalimite, îi atribuie Sfîntului Luca însușiri de pictor iscusit și face din el patronul picturii creștine. Theodor Anagnostul (sec. VI)

⁷ Acest lucru a fost demonstrat cu argumente filologice (resp.: tehnic-medice) convingătoare mai ales de W.—K. Hobart: *The medical language of St. Luke*. Dublin 1882 și de Ad. von Harnack: *Lukas der Arzt, der Verfasser des dritten Evangeliums und der Apostelgeschichte*. 1906. — Să se vadă, eventual, și Maurice Goguel: *Introduction au Nouveau Testament*. Tomul III: *Le Livre des Actes*. Paris 1922, p. 142, cu nota 1.

⁸ Amănunte în cartea mea: *Saul din Tars*. Sibiu 1939, p. 64—73.

⁹ La Lagrange: *o. c.*, p. X.

¹⁰ Cf. Manualul citat, p. 49.

afirmă că Sfântul Luca ar fi zugrăvit întâia icoană a Prea Sfintei Fecioare Maria. Oricum ar fi, cert este că iconografia creștină îi datorește mult Sfântului Luca, din a cărui Evanghelie și-au luat temele favorite mai ales pictorii Evului Mediu și ai Renașterii.¹¹

În iconografie, simbolul Evangheliei Sfântului Luca este o vită. Aceasta, după Sfântul Irineu, din pricina caracterului sacerdotal al începutului Evangheliei a treia, fără a omite nici vitelul cel gras tăiat în cinstea fiului care „pierdut a fost și s-a aflat...” (Luca 15, 11 urm.: pericopă proprie Sfântului Evangelist Luca).¹²

Pomenirea cu laudă a Sfântului Luca se face în ziua de 18 octombrie a fiecărui an bisericesc.

Cinstitoarele mențiuni din Col. 4, 14; Filimon 24 și II Tim. 4, 11 pe de-o parte; textele cu „noi” din F. Ap., ampla sa moștenire literară inspirată și calitățile ei unanim apreciate chiar și-n afara țării teologice, pe de altă parte, ne încredințează că însușirile care împodobeau personalitatea de seamă a acestui înzestrat ucenic paulin erau: priceperea profesională, cultura temeinică și aleasă, încadrarea organică în șuvoiul de viață nouă al Bisericii creștine și — mai presus de toate — devotament exemplar față de Sfântul Apostol Pavel. Fără el, creștinătatea veacului apostolesc ar fi fost lipsită de una din valorile sale de căpetenie.

4. — APOLLO ALEXANDRINUL

De zece ori apare numele deosebit de frumos pentru elinii de acum două mii de ani — fiindcă l-ar fi purtat mitologicul zeu al soarelui — al acestui distins colaborator paulin, în scrierile inspirate ale Noului Testament. Două din aceste mențiuni (F. Ap. 18, 24 și 19, 1) le datorim Sfântului Luca, iar celelalte (I Cor. 1, 12; 3, 4. 5. 6. 22; 4, 6; 16, 12; Tit 3, 13) Sfântului Apostol Pavel.

De obârșie iudeu elenist din Alexandria Egiptului (cf. F. Ap. 18, 24), Apollo este unul din cei mai simpatici propovăduitori voluntari ai Evangheliei lui Iisus Hristos înafara hotarelor Palestinei.

Când s-a convertit la Hristos — și unde — nu putem ști. Poate în Alexandria, cetatea sa de obârșie; poate, în Ierusalim, sau chiar în Efes. Fapt este că această convertire a fost pe cât de temeinică, pe atât de utilă propășirii Evangheliei.

¹¹ Lagrange: o. c., p. XVIII urm.

¹² Idem, p. XX.

Aducea cu sine în slujba lui Hristos o adâncă cunoaștere a Scripturilor (Vechiului Testament) și o frumoasă cultură laică, întregite de excepționale posibilități speculative și de-o elocvență fremătătoare. Temperament viu, pasionat, Apollo a îmbrățișat cauza Evangheliei cu ardoare și o propovăduia cu aprinsă și irezistibilă însuflețire. În sinagoga din Efes și-a câștigat curînd reputația de vorbitor iscusit, meșter neîntrecut în tâlcuirea Scripturilor, din slova sfințită a căroră le dovedea iudeilor eleniști sălășluiți acolo — fără putință de contrazicere — că Iisus Nazarianul este cu adevărat Hristos, Mesia cel făgăduit prin prooroci.

Soții creștini Acvila și Priscila, martori ai debutului său înflăcărat de misionar creștin, îl ascultau cu admirație și cu bucurie. Tot ceea ce învăța Apollo era adevărat, dar propovăduirea lui vădea o lacună de pregătire în materie de doctrină creștină: El nu cunoștea decît botezul lui Ioan, ignorînd baia nașterii din apă și din Duh, pe care ne-a hărăzit-o jertfa Mîntuitorului cu slăvita Lui înviere.

L-au luat, deci, cu ei, completîndu-i pregătirea. Abia după ce a trecut prin școala temeinică a acestor binecredincioși soți creștini Apollo a devenit „tare în Scripturi” (F. Ap. 18, 24) în toată puterea cuvîntului — adică nu numai extensiv, ci și intensiv.

De la Acvila și Priscila a aflat Apollo despre roadele binecuvîntatei zăbave a Sfîntului Apostol Pavel în Corint și înțelegînd că acolo se găsește un mediu potrivit pentru talentul și zelul său misionar — după ce a mai predicat o vreme în Efes — a luat hotărîrea de-a purcede într-acolo. Acvila, Priscila și ceilalți ucenici din Efes au întîmpinat cu bucurie această hotărîre și i-au dat la mîna scrisoare de bună mărturie către Biserica din Ahaia.

În Corint, unii creștini localnici, vrăjiți de elocvența lui, au mers atît de departe cu dovezile admirației lor încît au sfîrșit prin a comite eroarea de a-l promova fără știrea și mai ales fără voia lui — ca și pe Sfîntii Pavel și Petru — șef de „grupare” religioasă-bisericească. Eroarea aceasta — care a dus, vremelnic, la împărecheri păgubitoare unității Bisericii lui Hristos — Sfîntul Apostol Pavel avea s-o combată viguros și eficace în Epistola I către Corinteni (3, 1—23).

Nu tot atît de mulțumit a fost însă Apollo de creștinii din Corint. Deși obișnuit cu atmosfera ușuratică ce domnea în marile metropole ale anticîității — o cunoștea doar din Alexandria —

superficialitatea corintenilor și vrăjmășia iudeilor l-au contrariat într-atâta, încît și-a întors fața de la ei, revenind la Efes. Cînd petrecea aici, spre sfîrșitul călătoriei a treia misionară, Sfîntul Apostol Pavel l-a sfătuit să se înapoieze la Corint, unde era nevoie de verbul său pătrunzător. Prompt, dar delicat, Apollo a refuzat această invitație, promițînd — vag — că îi va da urmare mai tîrziu. Încă nu se vindecase de dezamăgirea pe care i-au pricinuit-o unii dintre corinteni creștini.

Apollo a rămas vreme îndelungată în preajma Sfîntului Apostol Pavel, împărțind cu el ostenele propovăduirii Evangheliei pînă către sfîrșitul vieții marelui Apostol.

După eliberarea Sfîntului Pavel din prima captivitate romană, Apollo a activat alături de el în Macedonia.

Către anul 65, aflîndu-se în drum spre cetatea sa de obîrșie, Apollo oprește — împreună cu fruntașul creștin Zinas, juriconsult de profesiune (νομικός) — în insula Creta, înmîinîndu-i Sfîntului Tit epistola pe care i-a adresat-o Sfîntul Apostol Pavel (cf. Tit 3, 13). Tit e îndemnat de dascălul său să le ușureze continuarea călătoriei în spre cetatea de la gurile Nilului, punîndu-le la dispoziție toate cele trebuincioase în acest scop. De nu va răzbi să le facă singur înlesnirile cerute de Sfîntul Pavel, ceea ce este de presupus, Tit e îndemnat să-și asocieze concursul Bisericii cretane. Creștinii de-acolo aveau astfel un prim prilej de-a da urmare recomandăției pauline din 3, 8: să poarte grijă să fie în frunte la săvîrșirea de fapte bune. În cazul de față, trebuința cerea o astfel de faptă de binefacere. Să nu zăbovească, deci, a o plini, dovedind că sămînța îndemnului apostolesc a dat roadă.¹³

În calendarul sfințeniei creștine, pomenirea cu laudă a lui Apollo se face an de an la data de 14 decembrie.

Prezența lui Apollo în pleiada ucenicilor și colaboratorilor Sfîntului Apostol Pavel simbolizează așezarea înțelepciunii antice (ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου și a strălucitei ei „ritorii” în slujba Evangheliei lui Hristos. Amîndouă și-au aflat în el un reprezentant de elită, înzestrat cu alese însușiri native, pe tulpina sănătoasă a căroră s-au altoit darurile Duhului Sfînt.

5. — SILA IERUSALIMITEANUL

Sinodul Apostolesc de la Ierusalim — ale cărui dezbateri Sfîntul Luca le redă pe larg în F. Ap. cap. 15 — consfințează o

¹³ Vezi lucrarea mea: Ep. către Tit, p. 42.

stare de fapt: Cei „netăiați-împrejur”, politeiștii păgîni, căpătau acces la Hristos direct, nu pe ocolite. Cu alte cuvinte, Legea mozaică — și în primul rînd circumciziunea, de care aveau oroare — nu era obligatorie pentru ei și, deci, nu le îngreuna convertirea la creștinism.

A fost o hotărîre înțeleaptă. Ea a înlăturat ultimul obstacol care mai stătea în fața încreștinării greco-romanilor și a celorlalte seminții politeiste antice din spațiul de apariție și expansiune al creștinismului.

Hotărîrea urma să fie adusă la cunoștința celor pe care-i privea. Neliniștiți și tulburați nu o dată de pretențiile iudaizanților, proaspeții convertiți la creștinism din Antiohia Siriei, Cipru și regiunile sudice ale Asiei Minor așteptau cu sufletul la gură confirmarea solemnă, săvîrșită la nivel de sobor apostolesc, a valabilității intrării lor în obștea Bisericii lui Hristos.

Redactată în termeni adecvați însemnătății ei — cu aspect de decret — hotărîrea aceasta (vezi textul ei în F. Ap. 15, 23—29) a fost încredințată delegaților bisericii din Antiohia Siriei, care erau Sfinții Apostoli Pavel și Varnava.

Ei erau însoțiți de doi membri de frunte — probabil preoți — ai Bisericii-Mame din Ierusalim: Iuda Varsava și Sila (Silvanus), amîndoi călduros recomandați, pentru însușirile lor alese, în „decretul” apostolesc (cf. F. Ap. 15, 26).

Ca oameni de încredere ai Bisericii-Mame din Ierusalim, Iuda Varsava și Sila aveau misiunea să întărească prin viu grai, față de creștinii dintre păgîni, — și, în forma aceasta, să închidă gura clevetitorilor iudaizanți, semănători de zîzanie între frați — ceea ce se hotărîse de către căpeteniile Bisericii.

La Antiohia Siriei erau așteptați cu legitimă nerăbdare.

Scrisoarea apostolească a fost citită și explicată într-o adunare obștească. Iuda și Sila au vorbit credincioșilor, mîngîindu-i și întărindu-i în credință. Cel dintîi, s-a înapoiat la Ierusalim, spre a raporta despre îndeplinirea misiunii primite. Sila s-a decis să rămînă la Antiohia Siriei. Alături de Sfîntul Apostol Pavel și de Sfîntul Varnava — și împreună cu mulți alții — s-a ostenit cu osîrdie pilduitoare pentru consolidarea acestei biserici înfloritoare.

De 16 ori apare numele lui în scrierile inspirate ale Noului Testament. Din acestea, 3 mențiuni îi aparțin Sfîntului Apostol Pavel (I Tes. 1, 1; II Tes. 1, 1; II Cor. 1, 19), una Sfîntului Apos-

tol Petru (I Petru 5, 12) și celelalte 12 Sfântului Luca (F. Ap. 15, 22. 27. 32. 40; 16, 19. 25. 29; 17, 4. 10. 14. 15; 18, 5). Insași distribuția acestor texte, pe scripturi inspirate, oferă indicații clare asupra legăturilor de muncă misionară pe care și le-a făcut Sf. Sila (Σιλας, cum e numit constant în F. Ap.), sau Silvan Σιλουανός, cum îl numesc Sfinții Apostoli Pavel și Petru).

Făcea parte dintre apropiații Sfântului Apostol Petru. Mențiunea din I Petru 5, 12 este, în această privință, concludentă: Îi făcea acestuia oficiul de secretar și se bucura din parte-i de considerația cuvenită unui „frate credincios”, cum îl califică acolo. Element de echilibru între iudaizanti și cercurile creștinești de orientare „universalistă”, prin însărcinarea de mare răspundere pe care i-a dat-o Sinodul Apostolesc de la Ierusalim pe lângă Biserica din Antiohia Siriei, Sfântul Sila ajunge în anturajul Sfântului Apostol Pavel. Între ei se leagă o prietenie trainică, întemeiată pe simțăminte de prețuire reciprocă. Numai așa ne putem explica faptul că Sfântul Pavel — după eșecul încercării de-a purcede din nou la drum cu Sf. Varnava — l-a „ales” (cf. F. Ap. 15, 40) pe Sila spre a-i fi tovarăș de osteneli în călătoria a doua misionară.

Alegerea aceasta s-a dovedit înțeleaptă și utilă, cu atât mai virtos cu cât calitatea de civis romanus, pe care o avea Sila (cf. F. Ap. 16, 37), soluționa prompt și favorabil eventualele neînțelegeri cu organele de ordine ale autorităților romane. Cazul de la Filipi — asupra căruia nu ne oprim, fiind deosebit de deslușit relatat de către Sfântul Luca (F. Ap. 16, 16 urm.) — este mărturie în această privință.

Din Corint, la anul 52, Sfântul Apostol Pavel a expediat la destinație primele sale două epistole. În amîndouă (vezi I. Tes. 1, 1 și II Tes. 1, 1), îl asociază pe Sila (Silvan) în adresă, înaintea lui Timotei, care era mai tînăr și ca vîrstă, și ca achiziție de pîrtășie la munca de evanghelizare. Acest amănunt de asemenea vădește considerația pe care i-o acorda Sfântul Apostol Pavel.

După călătoria a doua misionară a Sfântului Apostol Pavel, cărțile Noului Testament păstrează tăcere asupra lui Sila vreme de mai mulți ani. E de presupus că s-a înapoiat la Ierusalim și a lucrat în sînul bisericii de acolo.

Pe la anul 63 el se află la Babilon (pe Eufrat), în societatea Sfântului Apostol Petru, făcându-i servicii prețioase (vezi I Petru 5, 12).

Prezența lui Sila în preajma Sfântului Apostol Pavel dovedește că între cei doi corifei ai Apostolilor, — care s-au înfruntat cu creștinească îndrăznire la Antiohia Siriei, pe chestiunea neobligativității Legii mozaice pentru creștinii recrutați dintre polițiștii netăiați împrejur (vezi Gal. 2, 11 urm.) — nu existau resentimente de natură să întunece dragostea frățească și prețuirea ce și-o purtau reciproc, lucru adevărat de altcum direct de elogiul pe care Sfântul Petru i-l face Sfântului Pavel în II Petru 3, 15 urm. Și acest amănunt vădește lipsa de temeinicie a tezei lui Ferdinand Christian Baur, care distingea — artificial și abuziv — în sinul Bisericii veacului apostolesc două grupări antaguniste: petrini și paulini.

Cumpănit, fidel, gata de jertfă în orice împrejurare, străin de exclusivismul iudaic care pricinuia atîta vrajbă în vremea aceea, textul din F. Ap. 15, 22 și 26 spune tot despre Sfântul Sila, cînd îl caracterizează „bărbat cu vază între frați” și om care și-a dat sufletul „pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos”. Mai ales pentru Sfântul Apostol Pavel trebuie să fi fost deosebit de agreabil să aibă alături de sine un astfel de om care se bucura de deplina încredere a Bisericii-Mame din Ierusalim, precum și de protecția de excepție a legilor romane.¹⁴

Pomenirea lui cu laudă de către Biserica noastră se face în fiecare an la data de 30 iulie.

6. — TIHIC — CURIER PAULIN

Numele lui apare de 5 ori în Noul Testament: o dată, la Sfântul Luca (F. Ap. 20, 4) și de 4 ori în epistolele Sfântului Apostol Pavel (Ef. 6, 21; Col. 4, 7; Tit 3, 12 și II Tim. 4, 12).

Era originar „din Asia” Minor (cf. F. Ap. 20, 4).

Știm puține lucruri despre el. Atît cît știm, e suficient ca să ne încredințeze că avem de-a face cu unul din cei mai destoinici și mai cunoscuți împreună-lucrători ai Sfântului Apostol Pavel.

Apare în tovărășia acestuia la sfîrșitul călătoriei a treia misionare și nu-l va mai părăsi pînă în preajma morții martirice a Sfântului Apostol Pavel.

¹⁴ Cf. Josef Holzner: Paulus. Ein Heldenleben im Dienste Christi. Ed. II. Freiburg i. Br. 1937, p. 136 urm.

Bun cunoscător al stărilor de lucruri din bisericile Asiei Minor, de unde se trăgea, către sfârșitul întîiului său prizonierat roman, Sfîntul Pavel l-a însărcinat să cerceteze bisericile de-acolo, informîndu-le cu deamănuntul asupra situației sale. Cu o cale, a dus la destinație epistolele către Efesenii (vezi 6, 21—22), Colosenii (vezi 4, 7—9) și Filimon (cf. Col. 4, 9), precum și pe sclavul convertit Onisim la stăpînul său (Filimon din Colose), pe care îl părăsise în taină, păgubindu-l întru ale sale (Col. 4, 9 combinat cu Filimon 12. 15. 18).

Cîțiva ani mai tîrziu, din Roma, unde se afla întemnițat pentru a doua — și ultima — oară, Sfîntul Pavel l-a trimis la Efes (II Tim. 4, 12) ca să-i țină locul lui Timotei, acesta fiind chemat de urgență în preajma Apostolului prizonier (II Tim. 4, 9), pentru a-i aduce unele lucruri lăsate la Troas (II Tim. 4, 13) și, desigur, pentru a-i împărtăși ultimele dorințe.¹⁵

Între timp, Tihic sau Arfemas — potrivit planului anunțat în Epistolă către Tit (3, 12) — urmau să exercite, vremelnice, funcțiunile de locțiitor apostolești în bisericile din insula Creta.

Alte știri despre Tihic nu posedăm.

I-am zis acestui destoinic ostenitor în slujba Evangheliei lui Hristos: curier paulin. E prea puțin spus: I-a fost Sfîntului Apostol Pavel confident de prim rang. Altcum, nu i-ar fi încredințat misiunea de-a vorbi despre sine, în locul său, ca și cînd Apostolul însuși le-ar fi povestit bisericilor Asiei Minor peripețiile captivității sale romane întîia (vezi Ef. 6, 21—22 și Col. 4, 7—9).

Astfel de oameni, prin însași prezența lor în viața oamenilor cu adevărat mari, fac ca acestora să nu le fie viața pustie atunci cînd dificultățile îi împresoară din toate părțile.

7. — CEILALȚI MULȚI ... QUORUM NOMINA DEUS SCIT

Sfîntul Apostol Pavel a fost un om norocos: nicicînd n-au lipsit din preajma sa prieteni și colaboratori pe care se putea bizui.

Numele unora dintre ei — necuprinși în această expunere — le cunoaștem: Acvila și Priscila,¹⁶ Aristarh,¹⁷ Trofim,¹⁸ Filimon,¹⁹

¹⁵ Vezi: Ep. c. Tit, p. 40 urm.

¹⁶ Amintiți cu numele în: F. Ap. 18, 2. 18. 26; Rom. 16, 3. I Cor. 16, 19; II Tim. 4, 19.

¹⁷ F. Ap. 19, 29; 20, 4; 27, 2; Col. 4, 10; Filimon 24.

¹⁸ F. Ap. 20, 4; 21, 29; II Tim. 4, 20.

¹⁹ Filimon 1.

Arhip,²⁰ Epafraș,²¹ Epafrodit,²² Climent,²³ Evodia și Sintihi,²⁴ diaconița Fibi,²⁵ ș. a.

Mai presus de toți stă, însă, Sfântul Varnava Cipriotul,²⁶ cel întocmai cu apostolii — și, nedezlipit de el, nepotul său Ioan Marcu,²⁷ evanghelistul de mai târziu. Și unul și altul, au dreptul la câte un studiu biografic separat.

Ne propunem să-l facem, cu cel mai potrivit prilej.

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

20 Col. 4, 17; Filimon 2.

21 Col. 1, 7; 4, 12; Filimon 23.

22 Filipeni 2, 25; 4, 18.

23 Filipeni 4, 3.

24 Filipeni 4, 2.

25 Rom. 16, 1.

26 F. Ap. 4, 36; 9, 27; 11, 22. 30; 12, 25; 13, 1. 2. 7. 43, 46. 50; 14, 12. 14. 20; 15, 2. 12. 22. 25. 35. 36. 37. 39; I Cor. 9, 6; Gal. 2, 1. 9. 13; Col. 4, 10.

27 F. Ap. 12, 12. 25; 13, 5. 13. 15, 37. 39; Col. 4, 10; II Tim. 4, 11; Filimon 24; I Petru 5, 13.

ORTODOXIA ÎN FAȚA REFORMAȚIEI ȘI A UNIATEI

În fața credinciosului creștin stau acum trei mari evenimente confesionale: Soborul panortodox de la Rhodos, Congresul ecumenist al bisericilor de la New-Delhi (India) și conciliul romano-catolic de la Vatican. Astfel, în fața lumii actuale, creștinismul stă împărțit și aceasta contribuie și la îngreunarea înțelegerilor din cauza subiectivismului confesional; unii acceptă o platformă comună de înțelegere, alții subliniază colaborarea social-creștină spre pace și ultimii se mai încred încă în supremația papală. Deoarece actualitatea confesională este produsul evoluției istorice, ea nu poate fi bine înțeleasă fără cunoașterea acestui trecut, pe care tocmai cercetarea de față dorește să-l lămurească.

I. ÎN VREMEA REFORMAȚIEI LUTERANE

O consecință a luptei pentru moștenirea bizantină după 1453 a fost izbucnirea reformei evanghelice prin Martin Luther ca o continuare a protestului împotriva autoritarismului bisericesc papal. Dar spiritul critic luteran nu s-a inspirat din Ortodoxie, deși Luther, ajuns în contradicție cu Dr. Eck, privea Biserica Răsăritului drept adevărata Biserică primară și model de ortodoxie, pe cât îi permitea și spiritul său raționalist. Totuși, în Biblia ilustrată luterană au intrat elementele ciclului apocaliptic de la Sf. Munte Athos, cum o constată Heydenreich în 1939, și contemporanii luterani și catolici vor disputa textul original grecesc al Noului Testament, publicînd Polyglotele de la Complutum în 1522, a lui Robert de la Paris în 1546, a lui Th. Beza de la Geneva în 1565 și Anvers în 1571; apoi și cuprinsul Acriviei Sf. Ioan Damaschinul va deveni obiect de cercetare în edițiile latine de la Paris în 1512, Basilea în 1537 și Colonia în 1546, precum și în cele grecești de la Verona, din 1531, 1548, 1573 și altele. De asemenea și sf. canoane vor deveni obiect de ediții noi din partea lui Hervet la Paris și a lui Agyle din Basilea, în 1561. Latini vor

publica în 1521 și actele sinodului unionist de la Florența din 1439 contra protestanților, ca dovadă de supunere a grecilor către papă.

Acest fapt a provocat o desfășurare profundă de forțe critice și polemice, a slăbit tăria unității creștine și a surpat bazele „solide” ale papalității, încît spiritul umanist, alimentat și de cel bizantin mai vechi, contribuie la scuturarea de pe umeri din partea unora a instituției papale medievale, căutînd refugiu fie în realitățile istorice antice, fie în capacitatea rațională proprie, fie în marile descoperiri naturale. Spiritul religios germanic nordic preferă în cadrul renașterii religioase o Biserică invizibilă, cu sacerdoțiu universal, cu Sf. Scriptură ca singur izvor de revelație, interpretat subiectiv, sub asistența Sf. Duh, care domină epoca, cu credința singur mîntuitoare și determinismul haric; această formă place multora și deci se impune, cruțînd eforturi personale sufletești și economice.

Opunîndu-se papalității, Luther avea nevoie și de sprijinul Bisericii Ortodoxe și de aceea zicea prietenilor săi că răsăritenii „cred ca noi, botează ca noi, predică și ei ca noi, trăiesc ca noi”, fiind aprobat și de marele pictor A. Dürer. De aceea lucrarea sa „De libertate christianis” din 1521 ajunge curînd și la Sibiu, alături de alte publicații, încît Filip Melanchton zicea, pe la 1539, că învățătura luterană ar fi înregistrat și unele succese printre românii transilvăneni, desigur cu obiecțiile episcopului român ortodox Anastasie de Feleac și poate în legătură cu acțiunea umanistului german Ioan Honterus, care a cunoscut maximele Sf. Nil Grecul din mănăstirile românești și s-a decis pentru luteranism abia după 1543, după cum reiese din cercetările lui Revesz Imre, Debrețin 1938; Lupaș I., Sibiu 1944; Reinerth K., Gütersloh 1956; Benz D. în Irenikon pe 1955 și 1956 și din Manualul de Istoria Bisericii romîne, publicat de Patriarhia Romîna, vol. 1, 1957, p. 353ss.

În aceste împrejurări, în 1544, Melanchton publică Catehismul luteran în traducere greacă și-l trimite Patriarhiei ecumenice, prin mijlocirea învățatului grec Antonie Eparhul, fapt de care era informat și Honterus. Atunci apare și traducerea romînă a acestui catehism, dar nu atît la Sibiu, cît mai curînd la Brașov, după cum constată N. Sulică. Dar dieta catolică de la Turda, din 1545, caută să impună romînilor principii catolice și numai ciocnirea ei cu evanghelicii evită aplicarea măsurilor.

Prozelitismul luteran continuă prin Pr. Truber, care publică în 1550 la Tübingen un Catehism luteran în traducere slavonă

glagolitică și cu sprijinul lui J. Ungnad o lățea spre convertirea „neamurilor ilirice”. Alte succese se realizează în Lituania polonă datorită puternicei familii Radziwil, și de aceea papa Iuliu III se adresează țarului Ivan IV, prin trimisul său Steinberg, oferind în schimbul supunerii o coroană regală; dar propunerea eșuează, lovindu-se de conștiința ortodoxă, susținută de scrisul lui Maxim Grecul, precum constată Papamihail G. în monografia lui Maxim, din 1951, și răspuns negativ vine chiar și din Abisinia regelui Galaudeos, în 1555.

Totuși Melanchton stăruie mai departe în asaltarea ortodocșilor, căci după studierea Sf. Irineu, a Sf. Vasile, a Sf. Ioan Hrisostomul și a istoriei lui Nicefor Xantopoulos, credea că continuă lucrarea marilor înaintași, încît poate fi recunoscut luteranismul nu numai ca un aliat contra primatului papal, ci ca o credință axată pe Biserica primară. Era tocmai vremea în care papa Paul IV inaugura contrareforma prin înăsprirea inchiziției.

Patriarhia Ecumenică urmărea de departe aceste frământări, socotindu-le mai întîi ca o problemă proprie a Bisericii apusene. Dar cînd constată că obiect al prozelitismului devin și ortodocșii, atunci atenția devine mai activă. Astfel patriarhul Ioasaf II (1555—1565) îl însărcinează pe retorul umanist Iacob Diassorinos din Rhodos, care cutreierase Veneția, Parisul și Bruxella, să intre în legătură cu Melanchton și să-i cunoască intențiile, precum informează Hunger H., în Volumul Bibliotecii patriarhale din Alexandria, 1953, p. 90s. Apoi e trimis în Germania, la Wittenberg, Dimitrie Mysos, care ia contact cu Melanchton și primește ediția grecească a Confesiunii Augustane, tradusă de P. Dolscius și publicată la Basilea, împreună cu o scrisoare de bucurie pentru interesul arătat și cu nădejdea unei unificări de viitor. Se asociază și David Chytraeus acțiunii, căci cunoscînd niște greci în Viena s-a însuflețit pentru ortodoxia lor, deși nu le putea înțelege „superstiția” cinstirii sf. icoane și a sfinților. După o ședere de 6 luni, Mysos se întoarce prin Transilvania, în 1559, fapt de care profită luteranii lui H. Benkner ca să argumenteze că Patriarhia Ecumenică aprobă luteranismul. Deci cred că în legătură cu aceasta și cu decizia de luteranizare a românilor luată la Dieta protestantă din 1556, care suprimă episcopia catolică de la Alba Iulia și urmărește înlăturarea vlădicilor ortodocși Sava de Geoagiu și Marcu de Vad, apare a doua ediție românească a Catehismului luteran ca „întrebare creștinească”, tipărită de harnicul Diacon Coresi, fapt explicat amănunțit de N.

Șerbănescu în B.O.R. 11/12, 1959 și de V. Molin în „Mitropolia Ardealului”, 1/2, 1960.

Pînă să răspundă patriarhul, Truber și Ungnad continuă în 1561 acțiunea lor de răspîndire a cărții luterane de Biblie și Catehism în cirilică și glagolitică, nu numai în Slovenia ci pînă și în Moldova, fapt care îl determină pe primatul catolic al Ungariei, românul Nicolae Olahul, să combată în scris luteranismul și pe Honterus, cum constată I. Lupaș în 1940. La fel e combătut și de teologii ruși și atunci împ. german Ferdinand I găsește prilej să-l convingă pe regele Suediei că de la Moscova ar veni un mare pericol pentru toți principii creștini, dar în secret trata cu acesta pentru participare la Conciliul de la Trident, după cum referează Ed. Winter în eminenta lucrare: *Rusia și papalitatea*, vol. 1, Berlin 1960, p. 205s. În schimb, în Moldova se părea că Ioan Heraclid Despot, care vizitase și Wittenbergul, vrea să înființeze la Cotnari, în 1562, o școală luterană, deși ea primește numai caracter umanist, la care vine profesor I. Sommer de la Frankfurt, pe cînd ginerele lui Melanchton, Gaspar Peucer, evită să se prezinte, precum aflăm de la St. Bîrsănescu, *Schola latina*, București 1957. Pe această cale cred că a ajuns apoi la Mănăstirea Neamț, printre altele, și Biblia semnată de Luther.

Dar luteranii ardeleni constată că nu pot avea succese printre românii ortodocși și atunci ei, ca privilegiați, recunosc că nu au motive să stăruie pentru mîntuirea unor iobagi și deci se mulțumesc să le ia plata pentru tipărițiile lui Coresi, pentru care acordau hîrtia, mașinile și cerneala necesară. În schimb, calvinii vor fi mai îndrăzneți, deținînd și puterea politică, spre a face din calvinism un mijloc de stăpînire și astfel, la presiunea lor, Coresi tipărește Molitvenicul de la Brașov, din 1564. Dar așa-zisa caracteristică luterană și din Evanghelia lui Coresi din 1581, legată de lipsa Duminicii Ortodoxiei și de textul poruncii a 2-a din Decalog, nu este convingătoare. Dar principele calvin Ioan Zapolya merge mai departe și determină la dieta de la Sibiu, din 1566, în legătură cu dispoziția conventului de la Debrețin, ca să fie episcop calvin pentru romîni Gheorghe din Sîngeorz și la dieta de la Turda amenință pe aceia dintre romîni care nu vor să se convertează la adevărul calvin, ci stăruie în eresul lor superstițios, să părăsească neapărat țara.

Despre acestea află patriarhul ecumenic Mitrofan III (1565—1672), care mai primise tot atunci și o invitare din partea ambadorului francez Grantrie de Grandchamp, hughenot înfocat,

bine văzut de turci, să înceapă tratative de înțelegere și unire cu el. Atunci patriarhul ezită să răspundă și refuză tratativele propuse de D. Chytraeus, care din 1568 cutreiera Orientul, scriind în impresiile de acolo că grecii se află într-o stare de plîns din cauza fanatismului musulman, dar totuși merg la biserică, ascultă și predici; dar bisefici și școli au puține și supuse la biruri grele. Pentru aceste informații, Chytraeus poate fi socotit „descoperitorul Ortodoxiei” pentru conștiința apuseană, precum constată recent G. Holtz în Revista Universității din Rostock 2, 1953, p. 93ss.

Și pe cînd Pavel Tordași urma la cîrmuirea aspră a calvinilor romîni ardeleni, Chytraeus se lovea crunt și de iezuitul A. Possevino care stăruia, după uniunea de la Lublin, din 1569, ca învățătura catolică polonă să se reverse și în Lituania, căci ortodocșii sînt de „credință vulgară”, ca mujici. Ar fi fost un alt succes pe lîngă cel dobîndit atunci de Franța, de a patrona asupra creștinilor din Turcia. În 1571 dieta de la Tg. Mureș dispunea că numai credințele catolică, calvină, luterană și unitariană sînt recepte, pe cînd cea ortodoxă, a majorității locuitorilor, nu, fiind a iobagilor, deci expusă exterminării. Dar principele Ștefan Bathory nu era de acord, avînd nevoie de acești iobagi și de aceea le permite ca episcop pe Eftimie, în 1572, sfințit de patriarhul sîrb de la Ipek, urmat apoi de Cristofor și de Spiridon, dependent de Moldova, pentru regiunile nordice.

Pe atunci, teologii de la Wittenberg și Tübingen — ca Martin Crusius, Iacob Andrea și Iacob Heebrand — pregătind stabilirea „ortodoxiei luterane” prin formula concordiei, trimit din 1673 mai multe scrisori către patriarhul ecumenic Ieremia II (—1579), rugîndu-l să primească Confesia Augustană în traducere grecească și să răspundă favorabil. Era vremea în care Matia Flăcciu Iliricul își încheia istoria bisericească din Centuriile de la Magdeburg și dorea să fie mai bine informat despre Răsărit, căci nu avea încredere în istoricii latini și nu-i plăcea nici de Melancton, dar voia să justifice luteranismul și din punct de vedere istoric.

Atunci Crusius reușește, prin Ludovic din Württemberg, ca împ. Maximilian II să delege ca ambasador la Istanbul pe nobilul protestant David de Ungnad, căruia îi este atașat ca predicator teologul luteran Ștefan Gerlach. Acesta are misiunea să predea patr. Ieremia II, prin mijlocirea lui Ioan Zygomalas și a fiului său Teodosie, Confesiunea Augustană, tradusă în grecește

de însuși Crusius, împreună cu o scrisoare că luteranii sînt constituiți în biserică și deci nu sînt erezie, precum îi acuză propaganda catolică. Patriarhul promite să dea răspuns în 2 luni, dar acesta întîrzie. Deci teologii tûbingieni scriu din nou, la 15 sept. 1574. Acum patriarhul răspunde, dar cu numeroase obiecții de ordin teologic, imputînd protestanților că cred în biserică nevăzută, că acceptă filioque, că botează prin stropire, că nu respectă cele 7 Sf. Taine, că se deosebesc în privința Sf. Euharistii, că se reazimă pe solafideism, că au încetat cinstirea sf. moaște, a sf. icoane și altele. Pînă la urmă, în 1575 condamnă întreaga mișcare protestantă. Dar tocmai atunci primea și o altă adresă de înțelegere și anume din parte husiților de la Herrnhut, numiți Frații moravi. Dar pentru că aceste relații trezeau suspiciunea turcilor, lesne bănuitori, patriarhul mai trimite protestanților un al doilea răspuns negativ, la 15 mai 1576. De aceasta profita papa Grigore XIII ca să caute seducerea țarului rus prin Rd. Klenchen, pe cînd Mihai Tordași asupra pe ortodocșii din Ardeal prin calvinismul său.

Răspunsul luteran vine de la Luca Osiander, în 1577, care caută să justifice doctrina protestantă, împreună cu filioque, rugînd pe patriarh să nu se împotrivească învățăturii lor celei drepte. Acestei străduințe i se alătură și noul ambasador german protestant Ioachim de Zinzendorf, al cărui mare maestru de ceremonii ajunge cehul protestant Vařlav Budoveř. Bun cunoscător al reformei, după ce a cutreierat Germania, Danemarca, Olanda, Franța, Anglia, Italia și Roma, a studiat la Wittenberg, s-a împrietenit cu D. Chytraeus și J. Grynaeus și după întrevvedere cu șeful calvinilor Theodor Beza de la Geneva și al celor francezi, Filip du Plessis de Mornay, a trecut la calvinism. Budoveř se declară adversar categoric al practicilor papistășești și iezuite. Venind apoi la Istambul, Budoveř ia contact cu Gerlach, fiind îndemnat de Chytraeus să dea atenție Bisericii Ortodoxe. După ce respinge Coranul ca o carte de povești pentru copii, el privește Ortodoxia prin prisma unui om apusean care vine la Constantinopole să predice „primiția protestantă”. Astfel el constată, în urma discuțiilor avute cu patriarhul Ieremia II, cu patr. Mihail al Antiohiei, cu patriarhul armean și alții, primind răspuns negativ de la patr. Ieremia în mai 1579, că patriarhii trebuie să intre în voia turcilor și să plătească sume mari vizirilor și de aceea le lipsește timpul pentru știință; cărțile le copiază, predici nu țin și școli aproape că nu există; dar ei înșiși ar fi de vină

pentru situația lor precară, pentru că se țin de credință veche și și-au epuizat forțele prin opoziția îndelungată față de papalitate, încît stau ca evreii sub faraoni, avînd nevoie de căință ca să fie îndreptați. Pentru aceasta el, care a căutat să aprindă printre greci „razele luminii mîntuitoare, aprinse în Țara de Dumnezeu și aduse și de dînsul personal în Orient”, combate vehement eresul socinian, observat și la Istambul și socotit ca expresia ultimei erezii care tulbură lumea creștină. Cu toate acestea nu va avea succes, pentru că se înfățișează unilateral și încrezut. (Vezi Șesan M., V. Budovec, 1937 și Bartoș F., în *Krestanska Revue* 4, 1959, p. 47).

Ca și Gerlach și noul predicator luteran S. Schweiger din Sulz, Budoveț discută cu patr. Mitrofan III, venit iar în scaun, pentru că Apusul protestant așteaptă cu nerăbdare răspunsul patriarhului. În acest scop Budoveț îi arată Confesiunea Augustină, primită de la Chytraeus, precum și lucrarea acestuia: „*Oratio de statu ecclesiarum*”, publicată la Frankfurt, în care erau reproduse și scrisorile patr. Ieremia II și alte informații. Apoi Gerlach îi înmînează patriarhului confesia lui Luther, alcătuită de Heerbrand și tradusă în grecește de Crusius, adică probabil Formula concordiei, apărută tocmai în 1580. Dar pînă să răspundă, e înlocuit cu patr. Ieremia II (—1584). Gerlach și Budoveț vor părăsi Istambulul fără succes și își vor scrie apoi amintirile, Budoveț cu amărăciune chiar.

Patr. Ieremia II respinge orice încercare unionistă din partea protestanților și în 1581 le răspunde pe ton ferm că numai Biserica Ortodoxă este Biserica cea adevărată a Mîntuitorului Hristos, așa că ea nu are nevoie să se unească cu cineva, ci protestanții să vină și să primească Ortodoxia, păstrată autentic la biserica cea mare din Constantinopole. Deoarece protestanții tot mai nădăjduiau într-o înțelegere, patr. Ieremia II încheie orice discuție. Aceasta e motiv pentru Vitus Müller, biograful lui M. Crusius, să se exprime cu dispreț despre greci, numindu-i pripit, dar cu convingere, „superbi et superstitiosi”. Totuși pe viitor vor fi alții, care vor exprima multă apreciere, ca M. Bucer, H. Kettenbach, Pritius, G. Arnold, J. Böhme, Oettinger, W. Ludolf, Leibnitz, L. Zinzendorf, J. Heineccius și alții.

Între timp, — la îndemnul lui A. Possevino, care mai împlinise o misiune la Moscova din ordinul papii, ca să susțină în fața țarului teza, că fiind moștenitorul Bizanțului, are obligația să se supună papii după prevederile unirii florentine, — latinul

Stanislau Socolovius publică, după 1582, prima scrisoare a patr. Ieremia II către protestanți, cu titlul: „Censura orientalis Laſio donata...”, în care scoate în evidență faptul că și răsăritenii resping rătăcirile luterane. Apoi același Possevino, câștigînd alianța regelui polon, Ștefan Bathory, contra Moscovei, e ajutat de Sigismund Bathory al Transilvaniei, care permise romînilor ortodocși ca mitropolit pe Ghenadie, încă din 1579, să publice în romînește și ungurește combaterea calvinilor. Se asociază la acțiune și bielorusul ortodox V. Suraiski cu „Carte despre unire și adevărata credință”, contra protestanților în genere.

Fată cu aceasta, teologii tûbingieni răspund prin publicarea la Wittenberg a întregii corespondențe cu patriarhul Ieremia, sub titlul: „Acta et scripta theologorum Wittenbergensium et patriarchae Constantinopolitani Ieremiae”; iar M. Crusius atașează în 1584 lucrarea sa „Turco-graecia”, mai adăugînd și pasagi din cronica lui Manuil Malaxa și Const. Studitul despre Biserica greacă și apoi lucrarea „Germano-greciae libri sex”, publicată la Basilea, în care expune mersul discuțiilor spre a înlătura acuzele latinilor că protestanții ar fi suferit o înfrîngere în Răsărit, pentru că nu s-ar fi adresat patriarhului ca unui arbitru, ci numai i-au prezentat în mod parțial credința lor, urmărind apoi o înțelegere. Răspunzînd latinilor, el mai subliniază faptul că în Duminica Ortodoxiei se citește la Constantinopole o mare osîndă împotriva ereticilor, printre care este indicat și papa.¹

Astfel se fixează pentru prima dată în istoria bisericească pozițiile dogmatice și deosebiri teologice între Ortodoxie, Catholicism și Protestantism.

II. IN VREMEA CONTRAREFORMEI PAPALE

La 12 aprilie 1583 iezuitul A. Possevino expunea papii Grigore XIII un plan amănunțit pentru cucerirea Europei răsăritene pentru catholicism, fiind sprijinit și de Petru Skarga. La baza acestui plan stătea principiul latin al unirii florentine prin su-

¹ Despre aceasta au scris Heineccius, Schnurrer J., Pichler J., Mystakides V., Papadopoulos Chr., Arambatzoglu G., Karmiris I., Benz E., Zachariades G., Chițescu N. — Lucrări noi: Karmiris I., Ta dogmatiká kai symboliká mnemia, vol. 1, Atena 1952, p. 369ss; Benz, Die Ostkirche im Lichte der protest. Geschichtsschreibung, München 1952; idem, Die östliche Orthodoxie und das kirchl. Selbstbewusstsein der Reformation, Hamburg 1953; Dokumente der Orthod. Kirchen zu ökumen. Frage, vol. 2, Berlin 1958, vezi Jurnalul Patriarhiei din Moscova 1, 1959; wort. und Mysterium, Der Briefwechsel über Glauben und Kirche, Witten 1958. — Müller L., Die Kritik des Protestantismus in der russischen Theologie, Mainz 1961; idem, Russischer Geist und evang. Christentum, Witten 1951.

punere, iar ca formă era impus sistemul „uniației”, care în fond nu era un mijloc de unificare teologică, ci mai ales un instrument de luptă antiortodoxă.² Drumul spre această concepție nouă unionistă îl marchează Contrareforma papală, îndreptată mai întâi contra reformei protestante și ea își are rădăcinile în deciziile ample ale conciliului XIX general de la Trident, la sfârșitul căruia, în 1564, papa Piu IV a proclamat constituirea separată din vechea Patriarhie romană a „Bisericii romano-catolice” cu conținut dogmatic propriu, care singur și exclusiv asigură mântuirea. Prin aceasta se încheia de fapt efectul final al schismei din 1054, ducând la trifurcarea confesională creștină, în cadrul căreia necatolicii erau considerați „infideli, eretici și schismatici” și față de ei se credea că se pot lua tot felul de măsuri de reprimare, ca față de apostati.

În acest cadru Constantinopole turcească, în formă de Istambul mohamedan cu vaste relații spre Asia și Africa, este socotit ca un centru principal de diplomatie orientală papală, într-o vreme în care, după principiul machiavelic, orice diplomat trebuia să fie și un teolog iscusit, fapt reprodus și de Budoveț. Și papalitatea nu se ferea niciodată de acest joc și nici mai puțin suveranii, desconsiderând necesitățile reale sufletești ale credincioșilor lor catolici și protestanți.

Actul prim e dus cu ajutorul Poloniei feudale contra ortodocșilor răsăriteni încotro erau trimiși și absolvenții colegiilor papale iliric, grecesc și maronit. Ripostează în 1581 Constantin de la Ostrog, sprijinit de nobilul rus A. M. Kurbski, pe când Petru Schiopul al Moldovei se arăta mai docil, respingând în schimb luteranismul. Chiar patriarhii Ieremia II, și apoi Ioachim al Antiohiei ajută lui Constantin la înființarea de Frății de bresle la Ostrog, Leov, Vilna și Kiev spre a combate pe reprezentanții barocului iezuit, ca Petru Canisiu, P. Herbst, R. Bellarmin, Skarga și Possevino. Atunci acesta adresează patr. Ieremia II 3 tratate în apărarea lui filioque și patriarhul răspunde prin trimiterea corespondenței cu protestanții, pe când Gavril Seviros din Veneția preciza, că unirea florentină nu a fost decît „o farsă nenorocită” și fără urmări. De acord era și D. Chytraeuș ca și ucrain-

2 Autori mai vechi: Bibescu G., Archangelski B., Kalosymes K., Kyriakos D., Mihăilescu I., Papadopoulos Chr., Draganovici K. — Piolet J., Michel P., Fortescue A., Janin R., Korolevsky, Kidd B., Nicolescu Al., Clercq C., Lewicki K., Atwater T., Pernot M., Lialine C., Tyskiewicz, Béaudouin, — vezi Șesan M., De ce uniația, Iași 1946; Kostelnik G., Vatikan i pravosl. tserkov, Moscova 1948; Patriarhia Română, Manual de Istoria bisericească universală, vol. 2, 1956 passim.

nienii L. Karpovici și Z. Kopistenski, cu lucrarea „Apokrisis” și ortodocșii, din Cipru, Creta, Achaia și alte regiuni par să prefere latinilor stăpînirea turcească.

În acest cadru patr. Ieremia II recunoaște la sinodul patriarhilor din 1593 ca a cincia patriarhie ortodoxă pe cea a Moscovei, din Roma a treia care va rămîne neclintită. Toate acestea le urmărea cu luare aminte tînărul Ciril Lucaris, școlit la Veneția, Padua și Geneva.

Atunci se înțelege regele polon Sigismund III cu papa Clement VIII și cu vicesugul episc. C. Terlețki și Ig. Posii, care iau semnături în alb, se caută forțarea unirii ucrainienilor. Protestează sinodul ierarhilor ucrainieni și romîni de la Iași, din 1595, condus de exarhul patriarhal Nichifor, care apoi împreună cu Ciril Lucaris vin în Polonia ca să combată uneltirile. Dar sub scutul forței politice unirea este impusă la soborul de la Brest, din octombrie 1596 pe baza motivării legate de unirea florentină. Opoziția este înverșunată și atunci C. Lucaris explică regelui că ortodocșii niciodată nu se vor supune de bună voie primatului papal. Iezuiții trec la represalii, exarhul Nichifor moare în închisoare și Lucaris se refugiază în Moldova.³ Contrareforma caută succese între creștinii coptici egipteni, între cei inzi, la italogreci și dalmatini. Atunci Mihai Viteazul îl cheamă pe papă, în 1597, să părăsească aceste practici lipsite de frățietate și mai bine să se reîntoarcă la ortodoxia mîntuitoare.

Deoarece măsurile de represalii poloneze lovesc cu aceeași furie în evanghelici, luterani și sociniani, ca și în ortodocși, de aceea în 1599 se adresează către patriarhul ecumenic Matei II și Meletie Piga al Alexandriei o cerere comună a acestor evanghelici, de alianță contra catolicismului, așa cum o făcuse în 1452 și husitul C. Anglicul. În răspunsul său, patr. Meletie regretă, că creștinii se diferențiază pe confesiuni, fapt care împiedică vreo înțelegere între ele, dar își exprima nădejdea că va veni odată vremea cînd se va face sfîrșit acestor diferențe; pînă atunci însă toți creștinii să trăiască în dragoste și prietenie, suprimînd prozelitismul păgubitor. C. Lucaris care ducea acest mesagiu e atacat de prietenii lui P. Skarga și pentru compromiterea lui se

3 Vezi Andreev V., Pelesz J., Pierling, Likovski E., Tretiak J., Berg A., Korczok A., Ruziela Z., Völker K., Macurek J., Kutrzeba St., Lewicki K., Chodyncki K., Zacharias ab Harlem, Ziegler A., Waczynski B., Bodogae T., Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 de ani, Sibiu 1943; Sabatin, în Jurnalul Patriarhiei de Moscova 10/11 1951. Stan L., în B.O.R. 4/5 1952; Halecki O., From Florence to Brest, Roma 1958; Winter Ed., Russland und das Papsttum, vol. 1, Berlin 1960, lucrare eminentă.

publică o mărturisire de credință catolicizantă în forma unei scrisori către episc. Dimitrie Solikovski din Leov. Dar Lucaris reușește să demaște această primă plastografie.

De altă parte, arhid. Maxim al Alexandriei intră în legături cu olandezul George van der Does (Dousa) căruia îi trimite din operele sale patristice, precum și Viața în Hristos de N. Cabasila și Cuvîntul lui Gr. Palama despre purcederea Sf. Duh, cît și Dialogul antilatin al patr. Meletie, ca să aibe suficiente argumente pentru activitatea sa antilatină, precum ne informează R. Barbour în Volumul Bibliotecii Alexandrine din 1953, p. 111s.

Acum forțele papale sînt îndreptate contra Bisericii Ortodoxe Romîne, pentru „destructio Russiae” în speranța că astfel s-ar putea pune capăt ortodoxiei răsăritene.⁴ Deoarece Boris Godunov nu are urmași, Polonia trece de partea „falsului Dimitrie” și cu binecuvîntarea nunțiului papal Cl. Rongoni e cucerită Moscova, la 20 iunie 1605, și patr. Iov înlocuit cu filopolonul Ignatie. Dar poporul se opune. apare un „al doilea tarevici Dimitrie” și pînă la urmă, sub conducerea lui Cosma Minin și M. Pojarski, polonii sînt alungați, aventura se termină și ca patriarh legal ajunge Ermogen. Urmează cîteva lovituri reciproce: Harmonia latină e respinsă de Z. Kopistenski, mitrop. Anast. Crimca hirotonește episcop ortodox pentru Leov și papa organizează episcopii latine în Bosnia și la București. Războiul rece bisericesc era deci în toi.

Atunci atenția Vaticanului se îndreaptă spre Constantino-pole, unde ambasadorul regelui francez Enric IV a reușit să stabilească în 1609 o colonie de iezuiți, care încep lucrarea de seducere față de patriarhii Rafail IV, Neofit, Timotei I și At. Patelarie. În aceste împrejurări Carol de Nevers, care se considera moștenitor al Bizanțului, caută ajutorul Veneției, al Moldovei și Munteniei precum și al patriarhului sîrb de la Ipek spre a intra în posesia moștenirii. Dar planul său eșuiază, pentru că Anglia și Olanda denunță turcilor aceste planuri catolice, care mai erau sprijinite și de o literatură de ponegrire bine ticluită, ieșită din pana card. Cesar Baroniui în formă de Anale istorice, care subliniază vina exclusivă a grecilor pentru schismă și spargerea unității bisericești, ca asupra acestora să se abată disprețul unanim apusean. Se asociază și iezuitul L. Maimbourg cu „Istoria schismei grecești”, publicată la Paris și apoi continuatorii Analelor,

⁴ Despre aceasta: Tolstoi D., Pierling P., Berg L., Șmurlo E., Nikonov V. în Jurnalul Patriarhiei din Moscova 7, 1949; Winter, op. cit. 1, 1960, p. 243ss, 274ss.

H. Spondanus, A. Bzovius, O. Raynaldi și Aristarh-Anderus care înmulțește pînă la absurd erorile grecilor.

Dar din Polonia răspunde Zaborowski cu „Monita secreta” demascînd dedesubturile acțiunilor iezuite.

III. PE VREMEA PATRIARHULUI CIRIL LUCARIS

În împrejurările grele cînd la Istambul domnea sultanul Murad IV, supranumit „Nero al turcilor” (—1640) și în Apus bîntuia războiul crunt de 30 de ani pînă în 1648, ajungea patriarh ecumenic, în 1621, Ciril Lucaris, fost patriarh în Alexandria și suplinitor o vreme la Constantinopole, dar îndepărtat la intriga iezuită, care nu-i puteau ierta acțiunile antiunioniste din Polonia, și deci îl reprezintă ca filocalvin, sau ca și cînd ar fi recunoscut primatul către papa Paul V, după împrejurări; era a doua plas-tografie.⁵ Dar în realitate, în 1615, C. Lucaris comunicase ortodocșilor de la Tîrgoviște să se ferească de greșelile latinilor, ca filioque, împărtășania sub o singură formă, azimele, concepția despre judecata finală și papalitate. Nici turcii nu-i vedeau cu ochi buni pe acești iezuiți care cumpărau și conștiințe.

Deoarece regele francez Ludovic XIII, împăratul german Ferdinand II și regele spaniol Filip IV sprijineau acțiunile iezuite, de aceea patr. C. Lucaris era nevoit să mențină relațiile cu arhiepiscopii anglicani G. Abbot și Lund de la Canterbury și cu regii englezi Iacob I și Carol I, cărora le trimite scrisori, Codex Alexandrinus și pe Mitrofan Kritopulos, iar în Polonia îl trimite pe protos. Iosif, care să arate că biserica Romei nu are autoritate mai mare decît o are patriarhul ecumenic. Iar teologului calvin Utenbogaert de la Haga îi cerea cataloage de cărți, lucrarea lui Arminiu și altele de filozofie, teologie, artă și matematică.

Dar pentru accentuarea prozelitismului, papa Grigore XV organizează în 1622 la Roma „Congregația de propaganda fide” în cadrul căreia sînt atrași grecii latinizați P. Arcudios, L. Al-lațiu, M. Karyofil, P. Stavrinos, K. Rossis, N. Melissinos, D. Papanos și candidații întru patriarhie Ciril II Kontaris, Grigore IV și Atanasie III Patelarie, pe cînd în Ucraina se manifesta unitul slav Smotrițki. Pentru iezuiți, aceștia pregătesc „compromiterea

5 Expunere catolică: Hofmann G., Belmont R. și alții; contra: Loichiță V., 1912; Karmiris I., Mitrof. Kritopoulos. Atena 1937; volumul comemorativ: Kyrillos o Lukaris, Atena 1938 cu colaborările de Adamantios N., Diamantopoulos și Arvantidis Gh.; Hatziantoniou G., Patr. Kkrillos Lukaris, Atena 1954; Șesan M., în Mitropolia Ardealului 7/8 1958.

patr. Lucaris pînă la suprimare", sub patronajul ambasadorului francez Harlay de Cesy, la inspirația card. Richelieu. În acest cadru arminianul olandez Ant. Leger pregătea a treia plastrografie contra patr. Lucaris.

Deci patr. Lucaris caută simpatia sultanului și în acest sens mijlocește înțelegerea cu țarul Rusiei Mihail Romanov și obține restituirea Locurilor sfinte pentru patriarhia Ierusalimului. Apoi organizează în 1626 o școală și o tipografie, care însă va fi distrusă de ieniceri, la intrigă dușmană. De fapt, patriarhul are dușmani mulți. Arhiep. M. Smotrițki îl acuza în lucrarea „Apologia unui pelerin în părțile Orientului”, că ar fi calvin, ca ucrainenii să se salveze în brațele papii; calvinul Regenvolscius considera viața ortodocșilor plină de superstiții; regele suedez Gustav Adolf aprobă înființarea la Stockholm a unei tiparnițe slavone pentru tipărirea catehismului luteran pentru ruși și carelieni; Fr. Ingoli de la Propaganda Fide vrea să cîștige Athosul și începe organizarea unui ordin Basilian pentru monahii slavi și greci; se discută din nou despre sf. canoane după ediția lui Justel din 1615 și textul Neotestamentar după Polyglota lui Elzevir și de la Paris; însuși Mitrofăn Kritopulos se va înstrăina. Numai arhim, Petru Movilă de la Pecerska din Kiev, știind că Donația lui Constantin este un falsificat, combate acuzele contrarilor patr. Lucaris la mai multe soboare de la Kiev, Grodek și Leov, între 1627 și 1629. În ajutor mai stau ambasadorii Thomas Rowe al Angliei și Corneliu Haga al Olandei. Iezuiții vor fi fugăriți dar în locul lor vin Capucinii, îndrumați de la Paris de eminența cenușie, Iosif Leclecq du Tremblay. Atunci venețianul Boilo Contarini spera să joace un rol de arbitru între partide.

Jocul este înalt. Atunci apare la Geneva, în 1629, probabil cu contribuția nouă a lui Ant. Leger, acum moderator valdens și cu parafa ambasadorului Corneliu Haga, desigur plastografiat, o Mărturisire de credință sub numele patr. Ciril Lucaris și a celorlalți patriarhi răsăriteni cu conținut calvinizant; era a patra plastrografie. De această profită legatul papal Angelo Peticca și ambasadorii De Cesy și Rud. Schmidt ca să-l prezinte eretic pe patr. Lucaris, vînturînd în fața ochilor ortodocșilor acest text latin. Că și acum patr. Lucaris era ortodox se constată din răspunsul său către principele G. Bethlen din Transilvania, din 20 sept. 1629, că nu poate aproba trecerea romînilor la calvinism pentru că pentru un astfel de păcat nu ar exista pedepse de expiere. Ca să strice prietenia cu Corneliu Haga, M. Karyofil și

Van Tilen publică „Cenzura mărturisirii de credință...”, în care arată ca autor chiar pe ambasadorul olandez, care ar fi abuzat astfel de prietenia patriarhului. Dar în apărarea patr. Lucaris se pronunță regele suedez Gustav Adolf, nutrind pe atunci simpatie față de Rusia, așa că primește apelul patriarhului adus de Roman Nichifor și dînd în acest sens instrucțiuni ambasadorului său Paul de Strasbourg. La fel face și Vasile Lupu al Moldovei, și astfel patr. Lucaris este repus în scaun pentru a patra oară, fapt care dovedește că patriarhul nu putea fi răpus și nici compromis de dușmani și că jurămîntul său de dezvinovățire era convingător, contribuind și titlul mărturisirii la îndoială, nefiind corespunzător cu titlul altor mărturisiri, compuse de Mitrofan și patr. Dositei.

Dar în 1633 plastografia se repetă și mărturisirea apare la Geneva în limba greacă, ca să poată deruta direct acum pe grecii neștiutori de latină. Dar patr. Lucaris nu mai tace, ci răspunde prin „Apologie” în care combate calvinismul și apără Ortodoxia de învinuirile iezuiților (a fost însă dosită pînă în 1904); apoi afirmațiile le repetă în scrisorile sale către țarul Mihail, către episcopul ortodox de la Leov și către Frățiile din Leov, Luțk și altele. Iar patr. Teofan al Ierusalimului îl dezvinovățește la o consfătuire de la Iași. Dar ambasadorii Schmid și De Cesy caută prilej să-l prindă pe patr. Lucaris și să-l ducă în fața inchiziției papale de la Malta. Numai intervenția rapidă a lui Corneliu Haga salvează viața patriarhului, care apoi în 1637 revine pentru a șasea oară în tron, cu ajutorul lui Vasile Lupu, pe cînd Udriște Năsturel respingea seducerile franciscanului Rafail Levakovici.

Dar capucinii îl cîștigă pe marele vizir Bairam pașa ca să afirme în fața sultanului că patr. Lucaris ar complota cu cazacii din Azov; după o îndelungată stăruință sultanul decide condamnarea patriarhului. La 27 iunie 1638 patr. Lucaris e luat de ieniceri și omorît de un călău.

În jurul patr. Ciril Lucaris s-a dat o mare bătaie diplomatică și de proporții europene, între blocul catolic și cel protestant pentru „unire universală” pe seama Ortodoxiei; patr. Lucaris a căzut dar cu toate acestea el rămîne eroul principal al Ortodoxiei neînvînse. A căutat latinofronul Ciril Contaris să-l condamne la sinodul din 1639 și s-a căutat compromiterea patr. Partenie I și chiar despre mitrop. Petru Movilă s-a afirmat că ar promova un „criptoromanism”, dar totul era în zadar pentru că credincioșii își dădeau seama că patr. Ciril Lucaris era campion al Bisericii Ortodoxe, ca și ucenicul său mitr. Petru Movilă, care

alcătuiește o adevărată Mărturisire ortodoxă a Bisericii apostolice a Răsăritului (ed. Karmiris I, Atena 1953), încît e aprobată la sinodul panortodox de la Iași din 1642 și declarată de patriarhul ecumenic drept carte simbolică de Dumnezeu inspirată și adoptată succesiv de întreaga Biserică Ortodoxă.

Iar Catehismul calvinesc din 1640, orientat după cel de la Heidelberg din 1563, primește replica mitropolitului Varlaam al Moldovei, încît Răspunsul la acest catehism din 1645 constituie prima carte originală de teologie românească ortodoxă. Opoziția calvină prin: Scutul catehismului din 1656 nu are nici o urmare concretă.

Vigilența patr. Ciril Lucaris a biruit astfel atît prozelitismul catolic cît și pe cel calvin. Patriarhul și-a făcut datoria, povățuind încă să nu se facă rău nimănui, pentru că e păcat pedepsit de Dumnezeu.

Un fapt pozitiv din cadrul ciocnirii cu calvinii se înregistrează în Transilvania, unde principiul pedagogic al lui Ioan Amos Comenius despre limba poporului în școală și biserică a înlesnit publicarea ediției îngrijite a Noului Testament de la Bălgărad, în 1648 (vezi la Șesan M., în Mitropolia Ardealului 3/4 1959, p. 195s).

IV. UNIATIA FAȚA DE ORTODOXIE

Spre a se dezdăuna de eșecul suferit la Constantinople, papalitatea susține un prozelitism aprig față de sîrbi din patriarhia de la Ipek, față de bulgarii patriarhiei din Ohrida și față de muntenegrini; card. Pazmany de la Estergom forțează unirea carpaticilor la Muncaciu în 1648 și arhiep. Torosievici a armenilor din Haliciu, în parlamentul polon se cere mitrop. ortodox Silvestru să se supună papii, iar Fr. Richard și Leon Allațiu contribuie la defăimarea ortodoxiei prin scris. Dar răspund răspicat ortodocșii Gh. Koressios, patr. Partenie IV și sudanezul Zara Iacob din Axum; cărțile latine încep să fie arse.⁶ În Ucraina, Bogdan Hmelnițki ridică steagul revoltei pînă la înglobarea regiunii la Rusia moscovită în 1667; totuși sinoadele locale de la Moscova recunoșteau botezul latin, repetîndu-se doar miruirea, dînd dovadă de echilibru creștin.

⁶ Despre uniația printre bulgari și sîrbi au scris: Duicev I., Nezici C., Hadrovics L. — apoi Petrowicz Gr., *L'unione degli Armeni*, Roma 1950; Balogh-Leixner J., *Da vsi jedino budut*, prešov 1955; Lacko M., *Unio Uzhorodensis*, Roma 1955; Ivașin P., *Oborona vernoho celoveka*, Pravoslavna Mäsl 3, Praga 1957.

Atunci se publică la Haga contra catolicilor: Istoria adevărată a unirii neadevărate, scrisă de Silv. Sîropol ca răspuns evanghelic la afirmațiile latine și Bevergiu G. publică în 1667 la Oxford: Synodiconul canoanelor ortodoxe, dar e pus la Indexul catolic. Răspunde și Spătarul Nic. Milescu, compunînd la Stockholm apărarea Ortodoxiei intitulată: Enchiridion sive stella orientalis splendens, care va fi publicată la Paris în 1669 ca o carte de seamă.

În această frământare, cererea lui Amos Comenius după o reformă generală și radicală, care să întreacă și pe cele nedepine ale lui Luther, Zwingli și Calvin părea justificată, dar nimeni nu îndrăznește să o realizeze. Deci se continuă cu mărunțișurile. Janseniștii francezi Arnauld A. și Nicole discută cu calvinii Claude și F. Blanc dacă există vreo potrivire între calvinism și ortodoxie, iar ambasadorul francez Olivier de Nointel culegea în Orient textele mărturisirilor ortodoxe pe motiv că vrea să-i ferească pe ortodocși de erezia calvină. Pe atunci însă căzuse în disgrăție la Moscova croatul Iurie Krijanici, care în slujba Propagandei de fide voia, din 1659, să-i aducă pe ruși sub ascultarea papii pe baza ideii de panslavism, dar era combătut de I. Galeatovski și St. Iavorski (vezi Winter, p. 317s, 333s). Iar pentru prozelitismul scandalos de la Locurile sfinte patr. Nectarie va combate primatul papal și patr. Dositei va compune o Mărturisire de credință și Tomurile antilatine contra unionismului și unirii florentine, precum și contra filocalvinilor T. Korydaleu și I. Karyofil. Iezuiții răspund prin înființarea Ospiciului apostolic „Dei convertendi” și depun silințe pentru câștigarea românilor ortodocși la uniație; reușesc în parte prin sfărîmarea unității dintre frați în 1700 și pentru aceea iobagii sprijină răscoala lui Rakoczi,⁷ fiind însă batjocoriți de Szent-Ivany într-o disertație polemică, și apărați de Visarion Sarai valahul. Sîrbii din „granița militară” scapă însă fiind favorizați. Dar iezuiții pătrund la Moscova și deschid o școală de propogandă antiprotestantă, pe cînd frații Leichudis și Dimitrie de Rostov împărtășeau aceeași atitudine.

7 Autori mai vechi: Grama, Nilles N., Densușianu N., Dragomir S., Ciuhandu Gh., Bodogae T., Despre cunoștințele teologice ale preoților români de acum 200 ani, Sibiu 1944. Lupșa Șt., Biserica ardeleană și unirea, B.O.R. 9/12 1948 cu continuări; Pădureanu L., Adevărul asupra unirii religioase de la 1700, Ortodoxia 4, 1949; Patachi L., în Revista Teologică 9/12 1947; Șerbănescu N., Unirea cu Roma, B.O.R. 10/11 1956; Bisericanul ortodox, În ce ne deosebim, Timișoara 1956; Belășcu Tr.-Vlad S.-Câdea Sp., Mladin N., Cînd frații sînt împreună, Sibiu 1956; Dan M., În jurul unirii cu Roma, Mitropolia Banatului 7/9 1958; Patriarhia Romînă, Manual de Istoria Bisericii Romîne, vol. 2, 1958 passim.

Petru cel Mare combate unionismul papal și revendică la Istambul dreptul de patronat peste ortodocșii din Orient. Apoi stă de vorbă cu teologii sorboniști, în 1717, discutînd cu ei în sens galican și intervine în Polonia contra lichidării ucrainienilor, sprijinind și răspunsul antilatin din 1728 al patriarhilor Hrisant al Ierusalimului, Ieremia III al Constantinopolei și Atanasie al Antiohiei, sub forma unei mărturisiri de refuz al prozelitismului din partea „bisericii catolice orientale de credință ortodoxă” (Karmiris 820s, 860s). Ea mai era adresată și către gruparea engleză „nonjourners” (Karmiris 783s). La critica „apostolilor minciunii” se asociază Hr. Embaracomitis contra lui filioque, patr. Silvestru al Antiohiei contra primatului, patr. Nectărie al Ierusalimului și Eustr. Argentis contra infailibilității papale și de aceea patr. ecumenic Serafim I rînduiește în 1734, înserarea în sinaxar a lui Marcu Eugenicul „spărgătorul sinodului florentin”. Totuși prin înțelegerea dintre patr. Ieremia III și țarul Petru se recunoaște ca valabil botezul luteranilor și al calvinilor, deși un timp era refuzat și cel al catolicilor.

În acest cadru se naște și o discuție interconfesională. Crezînd St. Iavorski, fost unit, că Teofan Procopovici manifestă înclinații raționaliste, publică contra lui la Moscova lucrarea „Piatra credinței”, în 1728. Ea e cunoscută în Germania și o combat luteranii Buddeus și J. Mosheim, dar o apără dominicanul Ribeira. Deci răspunde Mosheim în 1731 și Ribeira îi dă replica, publicată la Viena, în 1732 cu titlul: *Responsum antapologeticum*. Dar pentru siguranță, țarina Ana oprește circulația cărții lui Iavorski. Astfel s-a terminat prima mare dispută teologică între ortodocși, luterani și catolici.

Dar tensiunea defavorabilă față de ortodocși nu s-a încheiat prin aceasta, ci a mai sporit. Astfel dominicanul Le Quien continuă cu disprețul în lucrarea: *Oriens christianus*, Paris 1740, avînd și alți continuatori, încît chiar unitul grec, Nic. Komnenos Papadopoulos se plîngea că cine defăima mai cumplit Răsăritul ortodox era considerat în Apus ca „mare evanghelist” (vezi Pulpea I., în *Ortodoxia* 2/3 1954). Ca exemplu servește și cazul generalului imperial Bukov, care „ca o fiară sălbatică” distrugea mănăstirile romîne ardelene. De aceea însuși sultanul Osman III retrage catolicilor, în 1757, avantajele acordate în Levant și la Locurile sfinte.

Răspunsul din partea ortodocșilor e dat de Nichifor Theotokis, care publică în 1775 la Halle lucrarea: *Pravoslavnicul răs-*

puns, respingînd amănunțit toate acuzele apusenilor. Intoleranța aceasta catolică se răzbuna și discriminările confesionale contribuie la împărțirea Poloniei între vecini, pînă în 1795. Dar Vaticanul nu învață nimic, ci crede în 1801, că trecerea ortodocșilor direct în catolicism va fi mai convenabilă, spre a-i „feri” pe aceștia de a se mai reîntoarce la Ortodoxie, părăsind uniția. De fapt aceasta nu mai prezenta o garanție, cînd înșiși autorii școlii latiniste ardelene, greco-catolicii Petru Maior, Gh. Șincai și Samuil Micu Clain, S. Bărnăuțiu și alții constatau că unirea florentină era o simplă „făgădășală” ca și cea din 1700, care a sporit doar neajunsurile romînilor, cum o constată prof. Marcu Gr. în „Ortodoxia” 3/4 1952 și 4, 1957; apoi Mladin N.-Vlad. I. în S. Micu Clain, 1957 și idem, Mitrop. Ard. 3/4 1959. Despre aceasta a spus apoi chiar un catolic la adresa uniților: „sărmani uniți, ortodocșii nu vă iubesc și catolicii nu au încredere în voi”.

Apusul francez era în deosebi supărat că marele lor împărat Napoleon a fost înfrînt de rușii ortodocși. De aceea ultramontanul J. de Maistre se răzbună în lucrarea: „Du pape”, Lyon 1821, gratificînd Răsăritul ortodox cu tot felul de epitete înjositoare. Atunci se pornește lichidarea uniției în Bielorusia prin mitrop. Iosif Simașko, începînd din 1836 și patriarhul ecumenic Grigore VI emite enciclici, din 1836, contra prozelitismului evanghelic și catolic (Karmiris p. 871ss). Iar cînd papa propunea înțelegerea uniată prin „Litterae ad orientales”, în 1848, cei patru patriarhi răsăriteni, în frunte cu patr. ecum. Antim VI au răspuns negativ în „Epistola enciclică”, răspîndită prin multe ediții și traduceri (Karmiris p. 902s). Atunci numește patriarhi proprii pentru aceste scaune și pentru eterodocși zicînd că „întregul orbis creștin trebuie să asculte de el”. De aici pornesc demersuri diplomatice și chiar acțiuni militare care culminează în Războiul Crimeii din 1854, cînd statele catolice apusene dau asistență Turciei pentru a stăpîni Locurile sfinte. Dar fără efect. Atunci grecul unit Pitzipios Bey propune intensificarea uniției și reorganizează secția „pro negotiis ritus orientalis” din cadrul Congregației de propaganda fide și în lucrarea „Biserica orientală”, Roma 1855 aruncă toată vina în mod tendențios pe răspunderea grecilor, ca să salveze valabilitatea unirii florentine. Dar certîndu-se cu papa, Bey dovedește în lucrarea „Romanism”, Viena 1860, cu aceleași argumente vina totală a papalității. Dacă H. Schmidt caută o împăcare prin lucrarea „Armonia”, Würzburg 1863, atunci galicanul Guettée VI. dovedește prin lucrările sale că „Papalitatea e schismatică” și „Papalitatea e eretică” și răs-

punzătoare pentru schismă (vezi Drăgulin Gh., Ortodoxia 3, 1959).

Atunci papa Piu IX, încrezut de altfel în autoritatea sa infailibilă, încearcă totuși o moderație, recunoscînd în Sylabusul din 1864, la teza 77 că: „în epoca noastră nu mai este de folos a socoti religia catolică drept unica religie de stat, cu excluderea tuturor celorlalte culte”. Era în aceasta și recunoașterea unei înfrîngeri.

V. IN VREMEA ECUMENISMULUI MODERN

Atmosfera europeană de după 1848, în care începe să se manifeste și postulatul popular, pune problema unor tratative confesionale mai irenice. Astfel anglicanii încearcă o apropiere de ortodocși prin arhiepiscopul de Canterbury și în 1862 ia ființă „Societatea anglo-continentală” pentru inițierea relațiilor cu confesiunile necatolice. Prof. Pussey de la Oxford și F. Overbeck se atașează de Ortodoxie și ultimul publică în 1865 lucrarea „Ortodoxia în opoziție cu papismul și protestantismul”, care face epocă; discuțiile continuă între sinodul episcopilor anglicani și patriarhii Sofronie III și Grigore VI, sistîndu-se prozelitismul anglican.

Atunci papa Piu IX îl invită pe patr. Grigore VI la conciliul XX general la Vatican, dar patriarhul nici nu atinge scrisoarea și avea dreptate, căci nu i se cerea nimic mai mult decît să subscrie dogma provocatoare a infailibilității papale (Karmiris, p. 926s). Atunci se vor intensifica discuțiile cu Vechii catolici, care s-au împotrivit dogmei papale cu privire la suprimarea lui filioque, recunoașterea Sf. Tradiții, Taina mărturisirii, a Penitenței și sf. Euharistie ca jertfă și despre rugăciunile pentru morți. Biserica Ortodoxă înceta astfel să mai fie considerată o pradă de cucerit, ci un partener serios și de tradiție respectabilă. De aici se naște necesitatea teologică de a fi studiate confesiunile în mod comparat și F. Kattenbusch va inaugura disciplina numită: Simbolica.

Deci papa Leon XIII schimbă tonul și de la uniție colectivă trece spre convertiri individuale, legate psihologic de promisiuni și impresiune prin splendoare. În enciclica „Grande munus” din 1880 proclamă ca sfinți catolici pe apostolii slavilor Ciril și Metodie, ca să cîștige simpatia slavilor ortodocși și după zece ani face același lucru cu sf. Ioan Damaschinul. Paralel, declan-

șează o nouă acțiune unionistă și în 1886 trimite felicitări noului patriarh ecumenic Ioachim IV, spre a da impresia că există înțelegere între ei și a suprima uzul din 1054 de a nu se mai trece în diptice numele patriarhului la Roma și al papii la Constantinopole. Dar manevra nu prinde, ortodoxia se reafirmă pe plan european și încep chiar numeroase reveniri spontane populare.

Atunci papa convoacă la Ierusalim un sinod spre elaborarea unui plan nou pentru convertirea ortodocșilor și la 20 iunie 1894 emite enciclica „Praeclara gratulationis” promițându-le pace și bună stare, dacă îl vor recunoaște ca șef al Bisericii. Dar patriarhul ecumenic Antim VII răspunde printr-o altă enciclică prin care respinge propunerile și demonstrează abaterile Apusului de la învățătura Bisericii; iar dacă papa dorește unificarea, atunci nu are decît să părăsească cele 10 inovații și să revină la învățătura autentică a Bisericii Mîntuitorului (Karmiris, p. 930s). Ca urmare, papa sporește mijloacele de convertire organizînd, printre altele, și Apostolatul Sf. Ciril și Metodie de la Velehrad, în 1907, pentru seducerea slavilor ortodocși, la 22 februarie 1908 îl sărbătorește pe Sf. Ioan Gură de Aur ca sfînt catolic și în 1917 ia ființă Congregația „pro ecclesia orientali” și Piu XI desfășoară o activitate febrilă unionistă, din care nu lipsesc și momente de persecuții în țările catolice, cu toată recunoașterea, în 1927, că „bisericile orientale păstrează multă sfințenie” și „sînt o parte din Hristos”. Apoi în enciclica „Mortalium animos” din 1928 revendică iar supușenia ortodocșilor și-i îndeamnă să se ferească de propunerile anglicane și evanghelice, care erau lansate din 1920 prin cadrul variațelor conferințe și întruniri ale Mișcării ecumeniste a bisericilor, prin activitatea ramurei „pentru credință și organizație” și „pentru viață și faptă”, cu congrese la Stockholm în 1925 și la Lausanne în 1927. Iar prin enciclica „Rerum orientalium” din 8 septembrie 1928 lansează metoda psihologică unionistă, căutînd să profite de împrejurarea că la întrunirile mișcărilor ecumeniste delegații ortodocși trebuiau să-și apere pozițiile tradiționale față de critica evanghelicilor și față de „teoria ramurilor”, potrivit căreia toate confesiunile erau coborîte la același nivel și Biserica lui Hristos părea constituită paritar și complementar din catolicitatea romană, din catolicitatea ortodoxă, din catolicitatea anglicană și catolicitatea evanghelică, anglicanii socotindu-se chiar „sîmburele” acestei ecumenicități. La fel s-a discutat apoi la conferințele mișcărilor de la Oxford și Edinburg din 1937, urmînd fuzionarea lor în Consiliul ecumenist al bisericilor.

Ortodoxia era astfel din nou descoperită și cu esența și istoria ei încep să se ocupe tot mai mulți cercetători, atât catolici cât și evanghelici. Pe cei catolici îi preocupa îndeosebi problema unirii față de care iau atitudini variate A. Erhard, F. Tournebize, A. Heisenberg, J. Bousquet, J. Calvet, R. Janin, J. Hollensteiner, E. Vercesi, L. Perrin, L. Compain, M. Pribila, G. Galassi, P. Andre, S. Huertevant, De Clercq, G. Ricciotti, M. Rademacher, E. Brehier, A. Amann, P. Henry, H. Hunger, M. Congar, J. Jugie, Fr. Dvornik, A. Michel, V. Grumel, G. Wunderle și alții, dar cu suprimarea totală în conștiința catolică despre noțiunea de „ortodoxie”. În 1939 papa Piu XII își anunța alegerea către patriarhul ecumenic. Dintre evanghelici dădeau atenție Bisericii ortodoxe protestanții Fr. Loofs, K. Holl, H. Koch, J. Behm, H. Müllert, Fr. Heiler, Fr. Schulte, Wendland, K. Friz, K. Onasch, E. Benz, Ed. Winter; anglicanii F. Gavin, J. Neale, A. Hore, F. Burkitt, J. Kild, G. Chesterton, apoi Visser't Hooft și J. Hromadka, după ce negativismul lui Ad. Harnack a fost abandonat.

În fața acestor împrejurări, Biserica Ortodoxă și-a menținut dispozițiile vechi și actualizate cu privire la romano-catolici, uniți, monofiziți, nestorieni, luterani, calvini, anglicani, neoprotestanți, hiliaști, apostati, iudei, saracini și alții (Karmiris, p. 972ss).

Al doilea război mondial a înăsprit însă relațiile din cauza „cruciadei” hitleriste antirăsăritene de care căuta să profite cât mai mult Vaticanul și în care cadru a avut chiar loc și sîngerosul unionism din Croația fascizată și Ucraina ocupată. După înfrîngerea fascismului s-a căutat înlăturarea elementelor care divizaseră popoarele. Din 1946 încoace, uniția s-a autolichidat în Ucraina, urmînd apoi încetarea celei din Carpatia, Transilvania și Slovacia. Ca răspuns, au venit iar enciclice îmbietoare din partea papii, în 1947 și anii următori și în 1954, cu ocazia aniversării a 900 de ani de la schisma cea mare, presa catolică a cunoscut și expuneri tendențioase, de răzbunare.

De aceea nu putea fi cu mirare, că Biserica ortodoxă a dat ascultare invitațiilor evanghelice de a participa la alte întruniri ecumeniste interconfesionale, cum au fost cele de la Amsterdam în 1948, Lund din 1952 și Evanston din 1954 și în fine St. Andrews în 1960, deși peste tot delegații ortodocși trebuiau să-și apere cauza împotriva unor păreri de desconsiderare susținute de cercurile opuse americane. Aceasta merită o cercetare deosebită, viitoare.

În schimb Biserica Ortodoxă participă din plin la toate întrunirile Mișcării creștine pentru pace, inițiată în 1957 de cercurile evanghelice, unde domnește un adevărat spirit creștinesc de înțelegere, la congresele de la Praga din 1958, 1959 și 1960, precum și la prima întrunire pancreștină pentru pace a acestei Mișcări de la Praga, în iunie 1961.

Dacă Vaticanul încă nu a înțeles să se facă simpatizat și să dea garanții suficiente pentru bunele sale intenții, eliminînd din preocupările sale substratul imperialist, apoi multe biserici evanghelice manifestă această stăruință spre bine, iar Ortodoxia a arătat întreaga sa înțelegere pentru nevoile actuale ale creștinismului divizat și dornic de înțelegere de pretutindeni.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANDREI RUBLIOV

MAESTRU AL VECHII PICTURI BISERICEȘTI

Monahul Andrei Rubliov (c. 1360—1430) ocupă un loc de cinste în galeria măștrilor artei universale. El a trăit și a lucrat într-o epocă de grele suferințe și mari prefaceri politice, culturale și sociale din istoria poporului rus. Viața și activitatea sa este strâns legată de Moscova și Mănăstirea Sf. Serghie de Radonej (Zagorsk). Ca și ceilalți pictori din evul mediu, A. Rubliov a pictat icoane, fresce și a împodobit manuscrise cu miniaturi. Locul principal în opera sa îl ocupă însă pictura de icoane.¹

Dificultatea cea mai mare pe care o întâmpină cercetătorii operei lui Rubliov este greutatea identificării lucrărilor lui. Rubliov, ca și ceilalți pictori vechi, potrivit tradiției bizantine, nu-și semnau niciodată lucrările. N-a ajuns pînă la noi nici o operă cu semnătura vreunuia din ei. Operele lor rămîneau anonime și într-un anumit sens impersonale, deoarece în evul mediu pictarea bisericilor și a iconostaselor nu era încredințată unui singur meșter, ci unui grup (atelier), unei echipe de pictori care lucra sub conducerea unui meșter iscusit. Pictorii oricît de talentați ar fi fost se ascundeau sub numele colectivului de creație din care făceau parte.

Metoda cea mai bună pentru identificarea lucrărilor este studierea lor prin comparație. Pentru identificarea picturilor lui Rubliov specialiștii folosesc de obicei icoana Sf. Treime. Ea este unicul indiciu pentru cunoașterea stilului lui Rubliov. Descoperirea și restaurarea ei în 1904 a pus bazele studiului științific

1 Privitor la viața și lucrările executate de A. Rubliov vezi mai pe larg: M. V. Alpatov, Andrei Rubliov, Moscova 1959 (în l. rusă, cu 60 fotografii); V. Lazarev, Andrei Rubliov, Moscova 1960 (în l. rusă, cu rezumat în l. franceză, germană și engleză; cu 62 fotografii); A. Jagodovskaia, Andrei Rubliov, Moscova 1960 (în l. rusă, recenzat de Const. Bărbulescu în rev. Ortodoxia, 1/1961, p. 100—108); I. Ivanov, Andrei Rubliov — La 600 de ani de la nașterea sa, în Jurnal Moskovski Patriarhii, nr. 6/1960, trad. de I. N., în rev. Bis. Ort. Rom., nr. 9—10/1960, p. 957—962; Mircea Scorobeș, Andrei Rubliov, în Mitropolia Ardealului, 1959/11—12, p. 918—932; Ierom. Irineu Crăciunaș, Andrei Rubliov, în Mitropolia Moldovei și Sucevei, nr. 3—4/1961, p. 241—260; vezi și alte lucrări recenzate de Const. Bărbulescu în rev. Glasul Bisericii, nr. 11—12/1960, p. 1080—1090 și în rev. Mitropolia Olteniei, nr. 9—12/1960, p. 775—783.

asupra operei lui Rubliov, deschizînd astfel un nou capitol în istoria artei ruse. Ea constituie punctul de plecare pentru identificarea și studierea critică a celorlalte lucrări ale lui. În acest fel specialiștii — în cadrul acțiunii de restaurare a vechii picturi rusești, începută în 1904 — au reușit să identifice o bună parte din lucrările acestui mare artist sau aparținînd școalei creată de el. Ei au trebuit să precizeze care opere din cele atribuite lui Rubliov îi aparțin lui cu adevărat și care din ele au fost executate de ucenicii și urmașii săi. Operația aceasta care necesită multă pricepere, răbdare, perspicacitate și migală a fost destul de dificilă, dar ea a fost încununată de succese care au întrecut așteptările. Astfel se pot preciza premisele istorice ale artei lui Rubliov, baza ei ideologică și estetică precum și caracteristicile stilistice ale ei, despre care vom trata în continuare.

Opera artistică a lui A. Rubliov face parte integrantă din patrimoniul artei europene a veacului al XV-lea, veacul mării reînnoiri a artelor plastice în Italia, Franța și în special în Țările de Jos. El a fost contemporan cu Massaccio, Gentile de Fabriano, Fra Angelico, Van Eyck și alți maeștri ai renașterii. Cu toate deosebirile de limbaj artistic, pe toți acești maeștri îi unește sensibilitatea față de noblețea omului, capacitatea de a-și exprima prin linii și culori concepțiile lor despre lume și viață, și credința în posibilitățile artei. Întoarcerea la idealurile clasicismului antic, care caracterizează pe artiștii renașterii, apare într-o măsură oarecare și la Rubliov. Pe lângă canonul picturii bizantine din veacul al XIV-lea, el a căutat să descopere grația antică, motivele antice de mișcare, echilibrul antic natural, echilibrul unei simplități nobile. Pentru a ne face o idee justă și completă despre epoca renașterii trebuie studiată deci neapărat și opera lui Rubliov. Totuși acest aspect este secundar în opera lui și are o explicație deosebită. Rubliov nu poate fi socotit un umanist, în sensul strict al acestui cuvînt. În opera lui omul nu are o independență totală, ca în lucrările Renașterii italiene. Rubliov concepe pe om în relație de comuniune cu Dumnezeu, cu lumea cerească. „Rubliov n-a pășit nici pe drumul realismului Renașterii, nici pe cel al naturalismului gotic de mai tîrziu. În Rusia n-au existat condiții corespunzătoare pentru astfel de direcții. Rubliov a pornit pe un drum propriu”.²

2 I. E. Grabar, V. N. Lazarev și N. N. Kemenov, *Istoria artei ruse*, vol. III, Moscova 1955, trad. liberă și rezumativă a cap. despre A. Rubliov (p. 102—186), de Pr. P. Iacobescu, în rev. *Mitropolia Banatului*, 1956/4—6, p. 145.

Opera lui Rubliov nu este o apariție spontană. Ea este legată prin nenumărate fire de tradițiile de veacuri ale picturii ruse. În opera lui se acumulează calități care apar fragmentar în lucrările maeștrilor mai vechi din Moscova, Vladimir și chiar Chiev, care pot fi socotiți predecesori ai lui Rubliov. Pictura lui Rubliov a exprimat tot ce a fost mai bun în arta rusă, întruchipînd toate năzuințele și căutările generațiilor de pictori ai epocii anterioare. El s-a format pe lîngă cei mai de seamă pictori ai vremii. Printre aceștia trebuie menționat în special Teofan Grecul, un artist cu totul remarcabil venit din Bizanț, care a exercitat o influență puternică asupra lui Rubliov. Examinarea atentă a icoanelor pictate de Rubliov pentru iconostasul catedralei Buna Vestire din Kremlin ne arată în ce constă această influență. Teofan l-a atras pe Rubliov către înalte tradiții monumentale, i-a ascuțit admirabilul dar artistic și l-a învățat metode noi de compoziție; el a fost precursorul lui direct în crearea formei clasice a iconostasului rus. Totuși nu se poate spune că Rubliov a fost un ucenic al lui Teofan în sensul strict al cuvîntului. Cu toată înrîurirea exercitată asupra lui, „Rubliov a rămas întotdeauna independent față de Teofan, păstrîndu-și o atitudine senină și armonioasă față de lume și o originalitate proprie în limbajul artistic”.³

Pentru a cunoaște și a înțelege deplin opera lui Rubliov trebuie să ținem seama apoi și de faptul că veacul al XV-lea, în care a trăit și a lucrat el, este veacul redeșteptării naționale a poporului rus și totodată un moment de o deosebită importanță pentru cultura rusă. Rubliov a participat intens la toate aceste prefaceri însemnate din viața poporului său; el a văzut suferințele poporului rus, a suferit împreună cu el și a fost însuflețit de aceleași aspirații după un viitor mai bun de libertate și unire. „Venind în contact cu cei mai reprezentativi oameni ai vremii și neîntrerupînd niciodată legătura cu poporul, Rubliov a simțit profund inevitabila ruptură ce trebuia să se întîmple cu tradițiile aduse din afară. El a fost pătruns de faptul că epoca nouă a avîntului național are trebuință de o artă nouă, capabilă să exprime gîndurile și simțămintele rușilor înaintați, în forme nu numai complet originale ci și desăvîrșite din punct de vedere estetic. Ca toți marii pictori, el sesizează cu abilitate spiritul vremii sale, pricepîndu-se să asimileze în chip minunat cele mai bune năzuințe ale epocii”.⁴

3 M. Scorobeț, o. c. p. 924.

4 I. E. Grabar, o. c., p. 145.

Trebuie să subliniem însă că pe lângă pregătirea artistică, cu influențele ei străine sau locale, unul din factorii care stau la baza creației lui Rubliov și care a fecundat din plin talentul său artistic creator este propria sa trăire religioasă și concepția ortodoxă în general și despre icoană în special. De fapt în condițiile vieții din evul mediu, în care a lucrat și Rubliov, pictura bisericească era concepută ca o activitate religioasă, aproape cultică. Marii pictori, de obicei monahi, erau și adânci trăitori ai vieții creștine, pe care o mărturiseau și o concretizau în pictură prin linii și culori. De aceea, potrivit îndrumărilor din vechile Erminii, cei ce practică meșteșugul picturii trebuie să aibă o înaltă viață morală și religioasă. Andrei Rubliov, ca și toți pictorii și zugravii bisericești, a întrunit și aceste condițiuni. El a trăit și s-a format ca om în duhul acelei pietăți specific rusă, creată de Sf. Serghie de Radonej. Vechile documente îl numesc pe Rubliov: „smerit”, „om prea distins ce întrece pe toți cu multa-i înțelepciune, avînd o bătrînețe cinstită” și „un bărbat desăvîrșit în fapte bune”, fapt ce arată că el nu a fost numai un mare pictor ci și o persoană morală deosebită. O înaltă viață spirituală de ascet, dragostea față de Dumnezeu și de oameni, bucuria curată și smerenia profundă, iată calitățile superioare ale monahului Andrei, care-l caracterizează ca om. Opera sa artistică este expresia acestei înalte vieți. Accentuînd acest lucru, V. M. Alpatov spune: „In operele sale, el a zugrăvit în primul rînd ceea ce simțea, ceea ce își imagina și ceea ce putea exprima prin mijloacele proprii artei. Iată de ce operele lui au asupra noastră (așa cum au avut și asupra strămoșilor noștri) o putere covîrșitoare și exercită un farmec intens. Vedem în ele rodul meditațiilor profunde și avînturilor creatoare ale artistului”.⁵ În Biserica rusă monahul Andrei Rubliov a fost trecut în rîndul cuvioșilor, atît pentru sfințenia vieții sale, cît și pentru faptul că a creat opere nemuritoare de artă bisericească, care sînt expresia geniului său, a credinței profunde ce-l însuflețea, a dragostei arzătoare și a devotamentului său față de Biserica Ortodoxă.⁶

În ceea ce privește baza filozofică sau aspectul teologic al creației lui Rubliov, cercetătorii accentuează influența teologiei Sf. Grigorie Palama († 1359). Documentele vremii arată

5 M. V. Alpatov, Andrei Rubliov — Maestru al vechii picturi ruse. La împlinirea a 600 de ani de la nașterea artistului, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, 1960/2, p. 16.

6 Pr. A. Ostapov, Cuviosul Andrei Rubliov — La 600 de ani de la nașterea sa, în rev. *Jurnal Moskovskoi Patriarhii*, 1960/11, p. 25, 29.

că în acel timp Rusia a întreținut într-adevăr legături strânse cu Bizanțul și Atosul, legături care au avut urmări binefăcătoare asupra diferitelor ramuri ale culturii ruse: viața bisericească, arta, școala, scrisul, etc. În mediul în care s-a format și a lucrat Rubliov erau bine cunoscute ideile teologiei palamite. „Astfel anii în care s-a dezvoltat personalitatea creatoare a marelui pictor bisericesc (Andrei Rubliov) coincid cu timpul în care influența ideilor morale și teologice ale Sf. Grigorie Palama s-a resimțit în cea mai mare măsură asupra Bisericii Ruse. În Rusia, interesul față de mișcarea duhovnicească și față de discuțiile teologice, privitoare la învățătura Sf. Grigorie Palama din mijlocul veacului al XIV-lea, nu a încetat în decursul vieții lui A. Rubliov ci a continuat și în veacurile XV și XVI”.⁷ Analiza lucrărilor sale dovedește că Rubliov și-a însușit ideile de bază ale teologiei palamite — învățătura despre ființa lui Dumnezeu, despre energiile necreate ale lui Dumnezeu, despre lumina divină (taborică) etc. — care au format obiectul vieții sale duhovnicești, pe care a mărturist-o apoi în pictură, prin linii și culori.

În concluzie putem spune că opera artistică a lui Rubliov este inspirată din cele mai autentice tradiții ale artei religioase bizantine și din cele mai curate izvoare ale tradiției și geniului artistic rus; aceste două elemente de bază ale creației sale Rubliov le-a asimilat și le-a prelucrat într-un chip original și creator, potrivit trăirii sale și concepției ortodoxe, ținând seama de aspirațiile poporului rus din vremea sa. În aceasta constă originalitatea lui Rubliov, care face ca opera sa să cucerească peste veacuri atenția și admirația credincioșilor și a iubitorilor de artă.

Pe lângă asemănările evidente ce există între pictura lui Rubliov și cea bizantină, maica vechii picturi rusești, ele se deosebesc totuși în unele aspecte. „Rubliov a însemnat întruchiparea pe solul slav a idealurilor artei paleologe și a adaptat stilul acelei picturi, ale cărei cuceriri el le asimilase ca nici un alt pictor moscovit din veacul XIV, la o ritmică lineară specific rusească. Fără să evadeze din tiparele iconografiei medievale, Rubliov a redat în arta lui cele mai profunde simțăminte ale lirismului duios. El a proslăvit în operele sale demnitatea, forțele spirituale și frumusețea umană, inspirându-se din viața omenească de toate zilele”.⁸

7 A. Vasiliev, Andrei Rubliov și Grigorie Palama. în rev. Jurnal Moskovskoi Patriarhii, 1960/10, p. 33; B. A. Alexandru, O influență palamită în iconografia rusă. în rev. Glasul Bisericii, nr. 3—4/1961, p. 265—272.

8 M. Scorobeț, o. c., p. 926; vezi M. V. Alpatov, Andrei Rublev e l'arte bizantina, în L'arte, 1958, iuglio-sett., 251—278; Natalia Demina, Poezia picturii: Andrei Rubliov, în rev. În apărarea păcii, 1954/41, p. 104—105.

Rubliov manifestă o sensibilitate deosebită față de frumusețea înfățișării omului. Pe calea virtuții el a ajuns la un nivel superior de înțelegere a vieții, la starea de filocalie (iubire de frumusețe), și a sesizat toată frumusețea plină de freamăt a ființei omenești și a naturii în general. Pînă la el, în pictură predominau figurile severe, solemne, rigide, uneori imobile; chiar cele în mișcare erau redată într-o mișcare simplă, unilaterală. În pictura lui Rubliov însă sfîntul este redat în toată frumusețea înfățișării corpului: se vede adeseori sveltețea corpului tînăr, grația și suplețea mișcărilor, armonia figurilor. Figurile sfinților au atitudini mai degajate, iar mișcărilor lor nestingherite sugerează farmecul descătușării lăuntrice dobîndită pe calea virtuții. În acest mod de tratare el păstrează limitele bunei cuviințe fără a ajunge la exagerări. Pictura lui Rubliov este lipsită de sensibilitatea în imagini, de naturalismul și impresionismul obișnuite în iconografia occidentală. Figurile lui nu au înfățișarea fadă, drăgălașă și lipsită de griji a celor din pictura Renașterii. Prin acest mod de tratare, sfinții zugrăviți de Rubliov par mai umani, ca și cum ar fi coborît din sfera lor cerească pe pămînt pentru a fi mai aproape de credinciosul care-i privește, fără ca totuși divinul să fie îmbrăcat în condiția sensibilității omenești. „Rubliov nu trece hotarul care desparte idealul artistic înălțător de caracterul pestriț și zgomotos al vieții de toate zilele”.⁹

Rubliov nu rămîne însă numai la aspectul exterior al înfățișării omului; el ne arată ceva și din adîncul sufletului omenesc. În pictura lui omul trăiește o viață lăuntrică bogată și plină de tensiune. Spre deosebire de pictura bizantină care ocolește realismul și cultivă simbolismul, în care figurile sfinților se disting prin nota de severitate, concentrare interioară și ascetism, pictura bisericească rusă și în mod deosebit a lui Rubliov este mai realistă, mai plină de umanitate, mai dulce. Figurile sfinților lui Rubliov te captivează prin farmecul lor atrăgător, care exprimă lumină, frumusețe duhovnicească, bucurie și în special o uimitoare notă de blîndețe și o profundă umanitate. În ele nu găsim nimic din severitatea și ascetismul bizantin. De aceea pictura lui este mai duiosă, mai poetică și mai senină decît aceea a înaintașilor săi. Chiar în scenele la care personajele s-ar preta la o tratare mai dură, mai severă, cum ar fi cele din Judecata din urmă, Rubliov face să domine tot duiosia, bunătatea și blîndețea

umană. Astfel chipul Sf. Petru, care călăuzește pe credincioși în rai, are o privire atât de blîndă și cuceritoare, încît credincioșii pe care-i chiamă la sine îl urmează cu nădejde și bucurie. Aceste caracteristici se observă și în picturile ce reprezintă pe Maica Domnului, Iisus Hristos și Dumnezeuirea în general. În icoana Maicii Domnului din iconostasul catedralei Adormirea din Vladimir, deși repetă schema tradițională bizantină, totuși printr-o mișcare imperceptibilă de linii, Rubliov a redat chipul ideal al femeii, al Maicii Domnului, plină de blîndețe, finețe, gingășie, duioșie, căldură și dragoste puternică; severa figură bizantină s-a transformat în blînda, trista și gînditoarea Mamă, care-și pleacă capul spre Fiul său. Mîinile întinse ale Maicii Domnului pare că sînt gata să primească și să ajute pe cel ce o privește. Chipul lui Iisus Hristos, din icoana zugrăvită de Rubliov pentru iconostasul catedralei din Zvenigorod, este redat de asemenea după această concepție nouă, neîntîlnită la pictori anteriori, care obișnuiau să reprezinte o Dumnezeuire severă, inaccesibilă omului, o ființă înaltă, triumfătoare, înzestrată cu o stăpînire și putere neobișnuită. În icoana Mîntuitorului din Zvenigorod te uimesc nu atât liniile regulate, cît expresia privirii plină de măreție, de calm și limpezime atotștiutoare. Hristos pare că-și îndreaptă privirea spre cei care-l contemplă. Ochii sînt calmi și limpezi. Privirea lor aduce liniște, mîngîiere, alungă îndoiala și-ți răspunde la întrebare. În figura lui Iisus, Rubliov redă astfel chipul bună-tății, al înțelepciunii și al dragostei, chipul care arată biruința binelui asupra a tot ceea ce este întunecat, mincinos și rău. Icoana Mîntuitorului din Zvenigorod ne duce cu mintea la vestitul tablou al lui Tizian, „Dinarul Cezarului”. În acest tablou Tizian prezintă două chipuri de oameni, două caractere, pentru a reda ciocnirea dintre șiretenia și meschinăria fariseului și noblețea, înțelepciunea înaltă a lui Iisus. Privind tabloul noi simțim cum biruința profund morală e de partea celui bun, mărinimos, curat și drept la suflet. Pentru a exprima această biruință, Tizian a avut însă nevoie de acest contrast viu; biruința binelui asupra răului apare din ciocnire și luptă. De aceea problema rezolvată de Rubliov era cu mult mai grea. Într-o singură figură el reușește să afirme ceea ce este mai luminos și mai frumos în sufletul omenesc, să arate victoria măreției morale și a înțelepciunii divine. Chipul Mîntuitorului din icoana lui Rubliov se distinge prin nota de măreție și blîndețe și mai ales prin acel profund sentiment de biruință a lumii, în chipul unic al perfecțiunii ome-

nești.¹⁰ Pe aceeași linie merge Rubliov și în reprezentarea Sf. Treimi. Chipurile celor trei îngeri din icoana Sf. Treime (Troița), care reprezintă cele trei persoane ale Sf. Treimi, respiră multă bunătate și o suavitate nesfârșită. Dinamismul vieții treimice pare că se dizolvă total într-o liniște tainică a existenței ipostasurilor divine etern egale, într-o convorbire prietenească, tainică, liniștită. Sf. Treime a lui Rubliov exprimă astfel experiența vieții religioase slave, în care maiestatea solemnă a lui Dumnezeu este îmbrăcată totuși într-o blîndețe evlavioasă.

Chipurile create de Rubliov sînt astfel profunde și complexe. Prin limbajul cromatic al liniilor și culorilor, mai grăitor decît vorbele, el știe să înfățișeze fin și precis caracterul, să redea nuanțele structurii sufletești. Pictura lui Rubliov constituie astfel o adevărată galerie de caractere. De pildă în frescele catedralei Adormirea din Vladimir găsim tineri cu privirea deschisă și prietenoasă, femei fermecătoare prin puritatea lor sufletească, bărbați în floarea vîrstei și a puterii și moșnegi cu barba albă, plini de înțelepciune și bunătate. „Ce bogăție și ce varietate de stări sufletești: găsim aici împăcarea cu sine plină de înțelepciune, sepranța sfioasă, nedumerirea, îngîndurarea contemplativă, chemarea plină de entuziasm, hotărîrea de a acționa, și, în sfîrșit, calmul reținut ce apare pe treapta cea mai înaltă a perfecțiunii — toate acestea luminate de raza veșnic caldă a bunătății înnăscute a omului. Rubliov a fost primul dintre artiștii noștri care a înfățișat chipul omenesc cu un zîmbet fluturînd pe buze”.¹¹ În opera lui se îmbină în chip armonios o simplitate emoționantă cu un rafinament ales, o naivitate aproape copilărească cu o înțelepciune pătrunzătoare; lirismul fin cu măreția monumentală. El avea o mîină sigură, bărbătească și totodată o gingășie feminină.

Pentru a defini mai precis concepția lui Rubliov, trebuie să spunem că el era preocupat de zugrăvirea chipului ideal al omului care merită fericirea paradisiacă. De aceea el s-a realizat atît de deplin mai ales în înfățișarea îngerilor, ființele spirituale care se împărtășesc de această fericire a împărăției lui Dumnezeu. Se disting în această privință Arhanghelul Mihail din iconostasul catedralei din Zvenigorod, îngerii din ansamblui Judecata din urmă de la Adormirea din Vladimir și în mod deosebit cei trei îngeri din icoana Sf. Treime, executată de Rubliov pentru biserica mănăstirii Sf. Serghie de Radonej, în anul 1411, iar după

10 A. Jagodovskaia, o. c., recenzia cit., p. 102—103.

11 M. V. Alpatov, A. Rubliov — Maestru..., p. 20.

alții în 1422 sau 1427. Sf. Treime este socotită ca cea mai valoroasă creație a lui Rubliov și totodată monumentul cel mai însemnat al artei ruse vechi. Ea este o capodoperă a artei universale. Frumusețea antică a figurilor, naturalețea atitudinilor, vioiciunea mișcărilor, suplețea mlădioasă și gingășia gesturilor fac ca Sf. Treime să sugereze viziunea frumuseții ideale. Ea reprezintă cele mai frumoase și mai poetice figuri ale întregii arte vechi rusești.

Trăind într-o epocă însuflețită de un năvalnic avânt patriotic și de înviorare a vieții religioase, Rubliov a căutat să întruchipeze în operele sale aspirațiile poporului rus, idealul estetic și moral al personalității umane. El n-a pictat portrete ale contemporanilor săi în sensul strict al cuvântului, cum au făcut pictorii renașterii italiene, dar multe din imaginile sale artistice constituie parcă un portret sintetic, colectiv, al oamenilor ruși din acea epocă. În această privință Rubliov, ca și ceilalți meșteri ai vremii, era preocupat nu atât de lucrurile pe care le vedea în viața de toate zilele, cât mai ales de ceea ce îi frământa pe oameni, de năzuința lor spre bine, de cerințele lor spirituale. Figurile sfinților lui Rubliov „reflectă reprezentarea ființei umane ideale, așa cum o realiza conștiința poporului rus, la începutul veacului XV”.¹² Pictura lui Rubliov tăinuiește în sine comorile gândirii și simțirii credincioșilor ruși din acea vreme; ea tălmăcește concepția națională despre ideal, despre frumos și măreție, despre om și despre valoarea, frumusețea și demnitatea lui. În acea perioadă virtuțile principale care formau chipul omului ideal erau mărinimia, bunătatea și iubirea de pace. Idealul spre care se tindea era omul bun la suflet, milostiv, înțelept, încrezător în semenii săi și mai ales plin de dragoste față de Dumnezeu și de oameni; aceste virtuți aveau în sine o putere reală, capabilă să învingă toate obstacolele care stau în calea realizării binelui, a dragostei și a păcii. Acest chip ideal credincioșii ruși îl vedeau realizat mai ales în personalitatea Sf. Serghie de Radonej († 1395). De aceea figurile sfinților lui Rubliov exprimă în mod plastic sentimentul specific al înălțării morale, al încrederii în puterile proprii și al speranței într-un viitor mai bun, care însuflețea pe oamenii din acel timp. În ele ni se descoperă, de asemenea, în mod impresionant și cuceritor, dăruirea totală a credinciosului față de Dumnezeu, smerenia și jertfelnicia creștină pe care le întâlnim la atâtea din per-

¹² David Arsennesvilli, Muzeul Andrei Rubliov din Moscova, în rev. Orienturi, iunie 1959, p. 82.

sonajele din romanele rusești; sensibilitatea rusă străbate în pictura lui Rubliov cu o vigoare excepțională. „În reprezentarea lui Hristos ca și în figurile apostolilor și ale sfinților se regăsesc trăsăturile specifice caracterului rus. Cîteva capete sînt atît de caracteristice țăranului rus încît par identice cu personajele lui Turgheniev și Tolstoi. Apostolul Petru, cu privirea sa dulce și capul rotund, pare a fi fratele duhovnicesc al țăranului Platon Karataev din **Război și Pace**”.¹³ Intrupînd astfel în lucrările sale idealurile celor mai distinși bărbați ruși despre lume și bună orînduire a vieții, el a devenit prin aceasta un meșter celebru, care stă în același rînd cu cei mai buni creatori ai culturii naționale ruse. Opera lui Rubliov redă idealul estetic și moral al unui întreg popor și prin aceasta ea intră în patrimoniul artei universale. Prin aceste calități opera lui Rubliov constituie, după părerea istoricilor sovietici, izvorul cel mai important al artei naționale ruse.

Modul de a trata personalitatea omului în opera artistică a lui Rubliov se aseamănă cu înfățișarea ei în scrierile lui Nil Sorschi († 1508), acel „uriaș scriitor și cugetător rus” din veacul XV, ucenic credincios al Sf. Serghie ca și Rubliov. Studiul operei lui Nil Sorschi duce la constatarea că în veacul XV s-a produs o slăbire a idealurilor ascetice tradiționale, în schimb s-au realizat mari progrese în sfera cugetării religioase și a sporit interesul pentru viața spirituală a omului individual. Tocmai acest lucru de altfel apropie scrierile lui Nil Sorschi de creațiile picturale ale lui Andrei Rubliov. În ambele domină o notă clară de optimism. Specialiștii au remarcat de asemenea o mare asemănare între opera lui Rubliov și a lui Pușkin, două nume care sună la unison în multe privințe. „Aceeși limpezime cristalină în felul de a vedea lucrurile, aceeași armonie elină a formelor, același lirism ca expresie a înțelegerii omului față de lume, aceeași capacitate de a pătrunde prin intermediul poeziei semnificația lăuntrică a lucrurilor. Lui Pușkin muza i-a apărut „în strigătele lebedelor”. Oare nu aceeași muză a luminat în chiliia lui Rubliov, atunci cînd acesta lucra la icoana Sfînta Treime?”.¹⁴

Toate acestea arată că Rubliov avea multă încredere în om. În opera lui omul apare ca o ființă esențialmente bună. Fără a depăși rolul său de artist, Rubliov a căutat să arate prin opera sa

¹³ Nicolai Kousmine, André Roubliov, în rev. *Oeuvres et Opinions*, 1960/8, Moscova, p. 186.

¹⁴ M. V. Alpatov, *Al Rubliov — Maestrul..*, p. 28.

că binele este sădit în însăși firea omului. De aceea el a zugrăvit fericirea într-un chip deosebit de atrăgător și a căutat să insuflă oamenilor încrederea în posibilitatea realizării desăvârșirii, a armoniei și a dragostei între oameni pe pământ. Această încredere în bunătatea omului imprimă universului artistic al lui Rubliov un caracter deosebit: o mare dragoste de viață, o vădită împăcare cu sine însuși.

Pe lângă caracterul profund realist al picturii lui Rubliov, care reiese din trăsăturile arătate mai sus, ea are însă și, un caracter simbolic. Continuînd și desăvîrșind strălucita moștenire bizantină, sub influența teologiei Sf. Grigorie Palama, pictura lui Rubliov reprezintă rodul unei viziuni duhovnicești. Ea nu este numai o carte care înfățișează plastic chipuri de sfinți sau întâmplări din viața lor, ci este și locul unde Dumnezeu și sfințenia sînt prezente prin har. „Din ea transpiră mai mult elementul duhovnicesc care stabilește în chip negrăit o punte de legătură, prin intermediul artei, între sufletul credinciosului și obiectul nevăzut al pietății sale”.¹⁵ Pe lângă semnificația directă pe care o au reprezentările din pictura lui Rubliov, acestea au deci și o semnificație tainică, simbolică, ce reiese din relația în care sînt puse ele cu diferite adevăruri dogmatice și cu lumea cerească în general. Prin acest mod de tratare — numit simbolism sau parabolă — Rubliov, ca și ceilalți pictori medievali, dă picturii (imaginii) o profunzime de idei, care adeseori nu poate fi înțeleasă decît prin intermediul unui comentariu teologic. Acest fapt dă picturii un caracter de taină. Rubliov se deosebește însă și în această privință de înaintașii săi. Pînă la el în pictură predomina caracterul simbolic față de cel realist. Era un simbolism abstract. De pildă în reprezentarea Sf. Treimi, pictorii nu reușeau să evite impresia că așezarea figurilor și a obiectelor este dictată de intenția de a exprima prin pictură credința lor religioasă. Rubliov chiar cînd recurge la parabole (simbolism), rămîne întotdeauna artist; în opera lui simbolismul lărgeste și adîncește semnificația imaginii, îi conferă un sens general uman. Independent de semnificația lor simbolică, imaginile artistice ale lui Rubliov impresionează pe privitor în primul rînd ca imagini artistice. Icoana Sf. Treime, cu cei 3 îngeri și atributele lor, deși include un anumit subtext, un simbolism, ea impresionează însă în primul rînd prin

¹⁵ Diaconul Nicolae, Icoana ortodoxă rusă, în rev. Mitropolia Banatului, 1955/10—12, p. 53.

sinceritatea și forța ei „asemenea unui cântec în care deslușim glasul inimii, chiar dacă nu-i înțelegem cuvintele”.

Pictura lui Rubliov are deci mai întâi un caracter realist, la care se adaugă apoi și cel simbolic care nu apare ca ceva forțat ci ca o concluzie logică. De aceea specialiștii numesc acest mod de tratare **realism simbolic**. „El urmează calea „**per realia ad realiora, de la chipul pămîntesc la chipul ceresc**”. Urmînd pe Sf. Dionisie Areopagitul și pe Sf. Grigorie Palama, el atribuie figurilor din icoanele sale un sens simbolic, îmbrăcîndu-le în chipul lumii cel mai presus de lume, pentru ca prin aceasta, ca printr-un fel de scară duhovnicească, noi să putem ajunge la această lume cerească”. În pictura lui Rubliov nu numai figurile sfinților au acest caracter realist simbolic, care ne conduce spre cunoașterea realităților divine, ci și graiul culorilor și toate celelalte procedee artistice servesc același scop. „Folosindu-se de toate aceste mijloace pe care le oferă arta, pictorul pare că ridică dinaintea ochilor noștri „cortina lumii materiale” și deschide vederii duhovnicești, pentru cel ce privește cu pietate în icoana sa, icoana lumii infinite, pașnică și nestricăcioasă, lumea noastră obișnuită, înălțată spre lumea de sus”.¹⁶ Prin aceasta icoana lui Rubliov nu demonstrează numai ci convinge, pînă la evidență, despre existența reală a lumii spirituale. În pictura lui pare că simți prezența lui Dumnezeu și a sfinților care te iubesc, care te cheamă. Pentru el arta picturii nu este un simplu mijloc de înfrumusețare a unui adevăr aflat undeva dincolo de domeniul artei. Prin mijlocirea picturii, a realismului simbolic, Rubliov tratează și rezolvă probleme teologice și filozofice profunde, fără a depăși sfera artei, fapt ce presupune un dar excepțional. De pildă icoana Sf. Treime reprezintă un adevărat tratat de teologie. Pe suprafața relativ redusă a icoanei de lemn este concentrat un uriaș conținut teologic, moral și estetic, de o mare valoare artistică totodată, redat în limbajul laconic și clar al unei formulări aproape matematice.¹⁷ Prin graiul realismului simbolic Rubliov reușește să ne dea o idee despre adîncimea de taină a Sf. Treimi și mai ales ne face să simțim dragostea lui Dumnezeu care se revarsă cu dărnicie în lucrarea de mîntuire a lumii. Privind această icoană vedem acordul, profunda înțelegere, unitatea în idei și acțiune, armonia, liniștea și pacea care caracterizează relațiile

16 A. Vasiliev, o. c., p. 44; M. Scorobet, o. c., p. 931, Pr. A. Ostapov, o. c., p. 25.

17 M. V. Alpatov, A. Rubliov — Maestru..., p. 20, 26.

dintre cele 3 Ipostasuri ale Sf. Treimi, reprezentate prin cei trei îngerii. În fiecare din cele trei figuri ale îngerilor „sînt descrise momente, care, ca treptele unei scări ce urcă în sus, ne duc la dezlegare, la ideea plină de măreție și noblete — aceea a jertfei de sine pentru iubirea de oameni”.¹⁸ „A. Rubliov vrea să spună prin această icoană ceea ce afirmă și Sf. Grigorie Palama, anume că Dumnezeu, care este complet necuprins pentru noi în esența ființei Sale, în viața de comuniune armonioasă a Ipostasurilor Sale, se descoperă față de lume și om prin energia necreată a iubirii Sale jertfelnice”.¹⁸

Icoana lui Rubliov reprezintă astfel chipul sau energia dragostei și a milei lui Dumnezeu îndreptată către oameni și totodată dorința vie a credinciosului ortodox după mîntuire, după transfigurarea lumii în iubirea lui Dumnezeu. Prin arta sa sublimul și abstractul devin accesibile omului. Pentru contemporanii lui Rubliov, care cunoștea simboalele religioase, limbajul acestei picturi le era apropiat și de înțeles. Ca și cartea scrisă, pictura realist simbolică era un vehicol potrivit pentru propagarea ideilor, a binelui.

Realismul simbolic constituie conținutul dogmatic al picturii lui Rubliov, în care se reflectă influența teologiei palamite. A. Vasilev (o. c., p. 44), studiind influența teologiei Sf. Grigorie Palama asupra operei artistice a lui Rubliov, ajunge la concluzia că „limba realismului simbolic pe care A. Rubliov a cunoscut-o în toată plinătatea și adîncimea ei, și-a luat baza ei filozofică din învățătura Sf. Grigorie Palama despre energiile necreate și despre ființa lui Dumnezeu”.

Conținutul plin de idei și simțăminte sublime al picturii lui Rubliov este exprimat în limbajul plastic al culorilor, liniilor, figurilor, printr-o tehnică și formă estetică desăvîrșită, care prezintă de asemenea unele caracteristici deosebite. În pictura sa, Rubliov s-a exprimat nu rece, ca un prozator, ci cald, ca un poet. Așa după cum poetul crează o muzică plăcută pentru auz prin ritmul melodic al cuvintelor, la fel și Rubliov avea o sensibilitate deosebită față de ritmul melodic al picturii. Ideile sale, adică simțirea și gîndirea artistului, sînt exprimate într-o haină plăcută, atrăgătoare, de aceea ele exercită o înrîurire deosebit de

¹⁸ A. Jagodovskaia, o. c., p. 107; descrierea pe larg a icoanei Sf. Treime la: M. Scorobeț, o. c., p. 928—931; N. Kousmine, o. c., p. 182—183; Andrei Rubliov, în Mitropolia Moldovei și Sucevei, 3—4/1961, p. 256—259; Natalia Demina, Andrei Rubliov, în Les Nouvelles de Moscou, din 14 IX 1960; B. A. Alexandru, Scena de la Hebron în iconografie, în rev. Mitropolia Olteniei, nr. 1—4/1961, p. 114—124.

puternică asupra privitorilor. Caracteristice lui Rubliov sînt parabolele line, cercurile, contururile rotunjite, ovale, trăsăturile cu nuanțe liniștite, calme, delicate, care compun o siluetă armonioasă, proporționată, aproape simetrică. La el conturul nu se mărginește doar să delimiteze obiectele, ci le și împletește între ele, formînd un arabesc, un desen complicat, care se scurge ca un fir de apă ce nu seacă niciodată. Pînă și spațiile goale, primesc un rol în ansamblul general al imaginii, un fel de intervale muzicale. Rubliov pornea totdeauna de la ansamblu, și de aceea amănuntele nu pot fi izolate din întreg, cum nu pot fi separate florile într-un buchet. El preferă totdeauna formele clare, simple, regulate. „Stilului bizantin sever, Rubliov îi opune un ansamblu colorat, calm și simplu; unei figuri bizantine care pare a vibra, el îi opune un desen sobru, care face să sesizezi figura dintr-o singură privire; sistemului complicat de reliefări din canonul bizantin, el îi opune o interpretare grafică precisă”.¹⁹ Prin activitatea sa Rubliov a contribuit astfel la cristalizarea unui nou stil de pictură, un stil pur bisericesc, la baza căruia stă linia ce primește o importanță deosebită nu numai în ceea ce privește desenarea figurii, dar și a structurii ei intrinsece. Artă lui stă în combinarea nuanțelor de o mare puritate morală. Astfel, Rubliov poate fi socotit un maestru al forme clare și pure.

O caracteristică principală, care dă un farmec deosebit picturii lui Rubliov, este faptul că, de la prima vedere, ea te uimește prin neobișnuita frumusețe și armonie a culorilor. Frăgezimea și suavitatea culorilor din picturile lui mîngîie ca razele lunii, ca pomul argintat în floare, ca jocul minunat al norilor scăldați în razele aurii ale soarelui. Între culori predomină azuriul cerului și nuanțele complementare ale auriului, care constituie un fel de cromatism sonor, ce dă naștere unui acord armonicos și dă picturii o stare sărbătorească, de bucurie. Culorile se armonizează în așa fel cu lumina încît ai impresia că aceasta nu vine dinafară, ci izvorăște chiar din culoare, din interiorul figurii reprezentate. Rubliov a cunoscut și a folosit desigur simbolica religioasă bizantină a culorilor prin care vorbește icoana rusă veche. El a folosit culorile însă și după semnificația lor în natura rusă a cărei frumusețe a sesizat-o atît de fin. În pictura lui Rubliov culoarea este un mijloc foarte bun cu ajutorul căruia el descoperă și redă lumea interioară a omului.

¹⁹ V. Lazarev, o. c., p. 26; M. V. Alpatov, Un titan de la peinture russe, în rev. La Culture et la Vie, Moscou, 1960/9, p. 57—58.

În culorile picturii lui Rubliov se resimte destul de puternic și influența teologiei Sf. Grigorie Palama despre lumina taborică. Pentru prima dată această influență o întâlnim la icoana Schimbarea la Față de la iconostasul bisericii Buna-Vestire din Kremlin. Spre deosebire de icoanele anterioare și cea a lui Teofan Grecul de la Pereslavl, în care predomină dramatismul psihologic, greoi, exprimat prin contraste de culori, pentru Rubliov Schimbarea la Față este o scenă sărbătorească, plină de armonia internă a personajelor, foarte pitoresc exprimată mai ales prin predominarea culorilor deschise. Tema luminii taborice, atât de scumpă și familiară lui Rubliov, se resimte și la icoana Sf. Treime, ca și în alte lucrări ale sale. Din aceasta se vede că autorul, când executa operele sale, cu ochii lui duhovnicești privea neîncetat spre lumina cea necreată a Dumnezeuirii. Mulțimea culorilor și contrastele dintre ele, minunat armonizate întreolaltă, a determinat pe cercetătorii de artă să compare această polifonie cromatică a Sf. Treimi cu un înălțător imn de orgă. Din ea se desprind ecourile unui imn închinat bucuriei și unității divine. Alături de bucuria și umanismul ce se degajă din pictura lui Rubliov, lumina și claritatea sînt notele dominante ale acestei picturi. „Calea lungă a creației lui l-a urcat către cea mai înaltă treaptă a luminii și la cea mai mare apropiere de izvorul bucuriei — Dumnezeu”.²⁰

În pictura lui Rubliov se îmbină astfel, în mod armonios, valorificîndu-se una prin alta: adîncimea lirică a conținutului, măiestria tehnică a unei forme desăvîrșite și bogăția culorilor. Accentul însă cade pe conținut. Liniile, culorile, umbrele și luminile și toate celelalte procedee tehnice, uneori abia observate cu ochiul, nu sînt decît mijloace prin care el reușește să imprime figurilor acea blîndețe mișcătoare și emoționantă, acel umanism sublim care constituie conținutul realist simbolic al picturii lui Rubliov.

Prin lucrările sale, Rubliov a creat astfel un stil care a stabilit principiile de bază ale picturii bisericești din școala moscovită și care au devenit apoi o tradiție a întregii picturi rusești. Fără a fi părintele iconografiei moscovite, Andrei Rubliov a fost cel mai însemnat reprezentant și înnoitor al ei. Școala de pictură de la Moscova este „adevăratul secol de aur al picturii rusești”, iar Rubliov este cel mai strălucit reprezentant al ei și totodată

²⁰ A. Vasiliev, o. c., p. 29; Maria Benedict. Șase secole de la nașterea lui Rubliov, în rev. *Arta Plastică*, București, VII/1960, nr. 6, p. 31—32; N. Kousmine, o. c., p. 182—183; M. V. Alpatov, *La valeur classique de Rublev*, în *Comentarii*, 1958, p. 25—37.

„cel mai mare pictor rus din toate timpurile”.²¹ „El a fost și rămîne cel mai mare pictor al Rusiei vechi”.²² Printre numeroșii iconari ruși, cei mai mulți necunoscuți încă, Rubliov a ocupat locul de frunte. El apare ca un maestru deosebit, ca un artist fermecător, cuceritor. Lucrările lui poartă pecetea genialității. Într-adevăr, în condițiile de anonimat în care lucrau vechii pictori, „trebuie ca opera și personalitatea lui Andrei Rubliov să fi exercitat o mare înrîurire asupra contemporanilor și asupra urmașilor încît acest nume a rămas de-a lungul veacurilor aureolat de o glorie legendară”.²³ Numele lui Rubliov a devenit sinonim cu pictorul ideal iar lucrările lui erau luate ca teme model și imitate de iconografii ruși; aceștia căutau să-și împodobească operele lor cu elemente din opera lui Rubliov, cu „citate” din moștenirea lui artistică. Sinodul de la Moscova, din anul 1551, propune pe A. Rubliov drept model de imitat în pictură. Influența lui Rubliov asupra picturii rusești s-a resimțit timp de aproape 2 veacuri (XV și XVI) și mai ales în a doua jumătate a veacului XV, cînd a fost în plină dezvoltare școala lui Dionisie.²⁴

În prezent — datorită acțiunii de restaurare²⁵ — opera lui Rubliov este cunoscută în adevărata ei înfățișare originală și apreciată la justa ei valoare, nu numai în patria lui ci și în străinătate. „Se poate afirma, fără a exagera, spune M. V. Alpatov, că dintre toți pictorii ruși, Rubliov se bucură în străinătate de recunoașterea cea mai deplină”.²⁶ Aceasta înseamnă că omenirea prețuiește aportul pe care l-a adus el în îmbogățirea tezaurului cultural al artei universale. Operele lui Rubliov, și în special Sf. Treime, au intrat de mult în patrimoniul culturii universale, stînd cu cinste alături de celelalte capodopere ale geniului uman; prin aceasta el aparține întregii omeniri.

Rubliov face parte dintre acele genii care, indiferent de locul și timpul în care au trăit, datorită măreției idealurilor de care au fost însuflețite și chipului desăvîrșit în care le-au exprimat, au

21 Georges Arout, Descoperirea icoanelor rusești, în rev. Orizonturi, iunie 1959, p. 88; I. Ivanov, Andrei Rubliov — La 600 de ani de la nașterea sa, în rev. Jurnal Moskovskoi Patriarhii, nr. 6/1960, trad. de I. N., în rev. Bis. Ort. Rom., 1960/9—10, p. 960.

22 V. Lazarev, o. c., p. 26; I. E. Grabar, o. c., p. 148; Pr. A. Ostapov, o. c., p. 23.

23 N. Kousmine, o. c., p. 184; V. Lazarev, o. c., p. 23; I. Ivanov, o. c., p. 960.

24 Despre influența lui Rubliov vezi mai pe larg: Andrei Rubliov, în rev. Mitropolia Moldovei și Sucevei, 1961/3—4, p. 246—249.

25 Vezi N. Kousmine, La peinture ancienne russe revit, în rev. La littérature soviétique, 1958/7, 210—220.

26 M. V. Alpatov, Andrei Rubliov — Maestru..., p. 14.

devenit adevărați dascăli de drum ai omenirii, în drumul ei de ascensiune spre adevăr, bine și frumos.

Pentru Biserica Ortodoxă opera lui Rubliov are o valoare și actualitate permanentă. Din viața și opera sa se poate desprinde figura aleasă a adevăratului pictor bisericesc, cu toate calitățile care trebuie să-i împodobească viața, precum și caracteristicile stilistice în care trebuie executată pictura, pentru ca să constituie într-adevăr o carte care să înfățișeze în mod viu și atrăgător, prin limbajul plastic al liniilor și culorilor, adevărul creștin, ideile și simțămintele sublime.

Prin limbajul tainic al picturilor sale, monahul Andrei Rubliov a chemat pe contemporanii săi la bucuria și fericirea pămîntească și cerească, la înțelegere frățească și unire, la umanitate, bunătate, blîndețe, pace și dragoste față de Dumnezeu și față de oameni. Acest mesaj al genialului artist, valabil totdeauna de-a lungul veacurilor, este tot atît de proaspăt, actual și valabil și astăzi, la șase sute de ani de la nașterea sa.

Protos. IRINEU CRĂCIUNĂȘ

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ICOANA UNUI SAT DIN TRANSILVANIA VEACULUI AL XVI-LEA, ZUGRĂVITĂ ÎN CUPRINSUL CITORVA PREDICI ROSTITE DE LA 1569—1585

I.

Frecventînd în deceniul al cincilea al veacului XX, aproape zi de zi, bogatele depozite de cărți și manuscrise păstrate cu îngrijire în biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu, izbutisem a-mi spori considerabil materialul documentar-informativ de neapărată trebuință pentru o istorie transilvană, cercetată de jos în sus, de la așezările rurale spre vîrfurile vieții urbane și statale. Metoda istoriei de adîncimi eram convins că sosise de multă vreme momentul să înlocuiască istoria de suprafață, care a zăbovit, veacuri de-a rîndul, la cercetarea vîrfurilor, neglijînd adeseori adîncimile, adevăratele temelii statornice ale vieții din trecut.

Intr-una din zilele de toamnă ale anului 1949, răsfoind fișele importantei colecții etichetate sub denumirea „Transilvanica”, am avut norocul să dăm peste un vast foliant germano-latin, cuprinzînd diferite predici, rostite de neobositul cuvîntător Damasius Dürer în mediul rural al comunei Apoldul de jos, din apropierea Sibiului. Cuprinsul acestui impunător manuscris este propriu să înfățișeze oricărui lector atent icoana aproape completă a unui sat din Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului izbit de frămîntările curenților de radicale reforme religioase.

Această împrejurare m-a determinat să dau manuscrisului toată atenția pe care o merită. Tot ea justifică titlul așezat în fruntea prezentei încercări de istorie sătească.

II.

Predicatorul Dürer, originar din Țara Bîrsei, studiasse la gimnaziul inaugurat de cunoscutul reformator, Ioan Honterus, în toamna anului 1544. În albumul istoric al acestui gimnaziu bra-

șovean se găsește înregistrat numele lui Dürer la anul 1553. După terminarea studiilor secundare cu bun succes, Dürer a avut posibilitatea să-și sporească învățătura la Universitatea din Wittenberg, audiind acolo — între altele — și lecțiile vestitului profesor Melancthon, sfetnicul principal al lui Martin Luther.

Intors în Transilvania la 1560, i s-a oferit lui D. Dürer ocazie să activeze ca predicator în Sibiu, iar la începutul anului 1569 a fost ales preot în Apoldul de Jos. Aci a păstorit 16 ani, pînă la moartea sa, întîmplată în anul 1585.

Activitatea lui predicatorială a luat proporții respectabile, prea puțin obișnuite la colegii săi contemporani, dintr-un mediu rural. Numeroase predici scrise și rostite de el s-au putut păstra pînă în a doua jumătate a veacului XVII în două foliante voluminoase, care au fost cumpărate cu două gălete de grâu și dăruite mai târziu decanatului (protopopiatului) din Sebeș-Alba. Un foliant s-a pierdut. Al doilea, păstrat pînă în timpul de față, e împărțit în trei categorii, cuprinzînd cea dintîi predicile rostite de la 1569—1578 în Duminicile și sărbătorile din 1-a jumătate a anului, pe o extensiune de 707 pagini (1—707). Cea de-a doua (p. 719—921) conține predici din 1573, despre patimile Mîntuitorului, în temeiul textelor biblice din cei 4 Evangheliști, purtînd acest titlu latinesc: „In passionem Salvatoris Domini nostri Iesu Christi secundum quatuor Evangelistas tratata: Anno 1573. Auctore Damasio Dyr”. Iar cea de-a treia este o colecție de predici la sărbători mai mărunte, avînd titlul latinesc: „Breves explicationes Evangeliorum, quae in Sanctorum feriis proponi solent per Damasium Dür, pastorem Apoldae inferioris pro sua ecclesia concionatae. Anno Domini M.D.L.X.X.” (1570).

În temeiul predicilor din cuprinsul acestui foliant a publicat preotul din Orăștie, Albert Amlacher, la 1883, un studiu monografic intitulat: „D. Dürer. Ein ev. Pfarrer und Dechant aus dem Jahrhundert der Reformation”. În același an a apărut la Frankfurt am Main și broșura lui Frederic Müller cu titlul: „Serviciu divin într-o biserică evanghelică săsească din Transilvania=Gottesdienst in einer evangelisch-sächsischen Kirche in Siebenbürgen”, reproducînd (la p. 34—53) textul uneia din predicile rostite de Dürer în biserica săsească din Apoldul de Jos.

III.

Fiind în practica serviciului divin, reformat prin dispozițiile lui Honterus, esențial redusă importanța liturghiei, spre a ceda

locul în bună parte predicii, era prea firesc să fie îndrumați preoții noii confesiuni evanghelice în chip amănunțit și lămurit cu privire la felul cum să-și întocmească și rostească predicile. Aceasta s-a și făcut printr-un regulament special (Kirchenordnung) tipărit la Brașov în 1547. Postulatul principal era să se predice, înainte de toate, pocăința și iertarea păcatelor, spre a se pregăti astfel roadele și faptele, „fără de care credința moartă este”. După textul biblic din fruntea predicii să urmeze o lămurire simplă și clară, vestind predicatorul „credința cea adevărată”, nimic amestecînd din părerile sale sau ale altora în învățătura Scripturii și neomițînd nimic din ceea ce lui nu i-ar plăcea. Din predică să fie date la o parte cuvintele de prisos, din care nu se poate lămuri nimeni și să nu caute nimeni a se trufi cu predici prea lungi, ci fiecare să-și dea silința să vestească învățătura Evangheliei în chip scurt și folositor. De aceea nici un preot să nu-și piardă ziua în trîndăvie, ori cu îndeletniciri stăine de chemarea lui, nici să nu se bizuie pe darul înnăscut de a flecări, urcînd amvonul, fără să fi citit și chibzuit de-ajuns, umplînd timpul destinat predicii cu povești netrebnice, numai de dragul obiceiului de a predica și să i se pară că ar fi făcut ceva, cu toate că aieva nu a isprăvit nimic. Predicatorul să nu întrebuințeze cuvinte de batjocură mușcătoare, săvîrșind lucrul lui Dumnezeu, să nu dea nicidecum frîu poftelor sale de răzbunare, ca nu cumva ascultătorii înstrăinați să înceapă a disprețui, deodată cu persoana predicatorului, însăși învățătura Sfintei Scripturi. Și cînd vreunul dintre predicatori nu ar avea suficientă deprindere de a predica liber, să citească ascultătorilor săi, în toată săptămîna, din Catehism și din alte cărți asemănătoare, predicile sorocite, ca nu cumva să ducă poporul în rătăcire prin predici rău întocmite. Și, în sfîrșit, nimeni să nu-și aleagă pentru predică un ceas nepotrivit, nici să nu lipsească a o rosti numai din pricină că numărul ascultătorilor ar fi prea mic, căci Dumnezeu o aude... Slujbele bisericești le susține obștea credincioșilor nu numai pentru învățătura poporului, ci și pentru lauda și rugăciunea închinată lui Dumnezeu. Pentru astfel de slujbă își primesc preoții veniturile și unde ele ar fi prea mici, să mai adauge și comunitățile cîte ceva, ca nu cumva mărturisirea Evangheliei, care este mîngîitoare pentru oricine, să fie numai pentru preoți apăsătoare, cîtă vreme știut este că osteneala și munca lor nu se micșorează nici după stîrpirea rătăcirilor” (cf. Müller, o. c., p. 28).

Merită subliniat faptul că în veacul XVI un om cu pregătire

universitară din străinătate s-a putut decide să-și schimbe situația din orașul Sibiu, care oferea totuși multe înlesniri ale traiului cotidian, cu aceea dintr-o comună rurală, a cărei viață socială-economică și bisericească — pornită spre destrămarea inerentă unor zbuciumări ca cele provocate de agenții diverselor curente de reformă religioasă, — lasă în toate privințele mult de dorit. Dar tânărul preot Dürr pare să fi fost pătruns de reală rîvnă sfîntă pentru chemarea sa predicatorială. Oricît de numeroase erau dificultățile ce avea de întîmpinat în Apoldul de Jos și, oricîte nenorociri l-au izbit în traiul său familiar, ele nu au fost în stare să-i zdruncine echilibrul sufletesc, nici să-i clatine ferma hotărîre de a-și împlini datoria pînă la capăt în cariera ce-și alesese.

IV.

Numărul credincioșilor săi abia depășea 150 de suflete. Preocuparea pentru chestiuni de interes obștesc ațipise, averea bisericească nu o mai respectau, începuseră a o înstrăina, clădirea însăși căzuse în ruină, ceea ce îl determină pe D. Dürr să facă într-o predică trista constatare că credincioșii săi mai repede găsesc bani pentru o moară, pentru o șură, pentru un grajd pe seama cailor sau a porcilor decît pentru o casă de rugăciune, pentru casa lui Dumnezeu. „Părinții voștri — adaugă predicatorul cu amărăciune — au ridicat o clădire așa de puternică, iar voi nu sînteți în stare nici să-i reparați acoperișul”... În ce măsură a scăzut dragostea enoriașilor pentru biserică și pentru școală, se putea înțelege din pornirea credincioșilor de a micșora contribuțiile datorate pentru leafa preotului și a învățătorului; bieții copilași ai acestuia din urmă, lipsiți de hrana și îmbrăcăminte necesară, erau nevoiți să șadă acasă „sugîndu-și degetele, umblînd desculți și goi”... În schimb se găseau bani pentru bețiile fără măsură, obișnuite la lăsarea secului, (noaptea postului=Fastnacht, cum îi ziceau ei). În „noaptea postului”, unii se amețeau atît de rău cu băutură, încît nu mai puteau rosti nici un cuvînt. Chiar și unele femei o luau razna, în noaptea aceasta, aruncîndu-și vâlul de pe cap și îmbrăcînd haine bărbătești...

Participarea credincioșilor la serviciul divin și la predică lăsau de dorit. Abia jumătate dintre ei frecventau biserica. Mulți lăsau să treacă o lună-două fără să asculte vreo predică, alții iarăși priveau chiorîș cînd se rostea în cuprinsul predicii vreo dojană sau osîndă pentru fărădelegile parohienilor. Predicatorul

era neobosit în stăruința de a-și sfătui credincioșii să nu provoace, prin purtarea lor „mînia lui Dumnezeu”, căci vor veni asupra lor pagube de foc, pîrjolindu-le casa, curtea, vitele și averile, ori îi vor călca vrăjmașii: turcii, tătarii și alții, răpindu-le femeile și copiii, ori vor cădea în rătăcirea Arienilor (unitarieni), pierzîndu-și trupul și sufletul. Roagă totuși pe Tatăl ceresc să facă a fi dovedit, în privința acestor amenințări, ca un prooroc mincinos. Pe unii dintre cei tineri Dürr îi dojenește că obișnuiesc a se apropia de Sf. Cuminecătură cu fața nespălată, cu părul nepieptănat, cu hainele necurățite, alții cu capul tuns după moda turcească; pe aceștia îi sfătuiește să-și lase părul să crească, după datina creștinilor, căci „părul nu este greu și e leneșă oaia care nu-și poate purta lîna”... Este datoria părinților să-și învețe copiii și servitorii, cum să se imbrace, cum să se poarte, cum să stea și cum să se roage în biserică.

Din cîteva predici transpiră sentimentul de milă și de iubire pentru cei obidiți, îndeosebi pentru mulțimea muncitorilor agricoli, pentru țărănimea osîndită să poarte jugul greu, muncind pentru alții săptămîni întregi și prea arareori putînd să se odihnească. Predicînd despre săturarea celor cinci mii de flămînzî în pustie, profită de ocazie spre a consola pe cei sărmani și obidiți, spunîndu-le că „minunea aceasta se repetă, arătîndu-și Tatăl ceresc iubirea pentru ei și trimițîndu-le ajutor”. Toate acestea le face Atotputernicul pentru ca să se știe că dacă pot să aibă oamenii ceva în mîna lor, nu se întemeiază pe avere și proprietate, ci pe darul și binecuvîntarea Domnului. Căci, precum spune proverbul: „Cui vrea Dumnezeu să-i dea, aceluia nici Sf. Petru nu-i poate lua” și iarăși: „Pe cine vrea Dumnezeu să-l piardă, pe acela întreagă lumea nu-l poate salva, nu poate nimeni să-i ajute”. Impotriva celor puternici este adeseori ascuțit tonul predicilor rostite în biserica din „Apoldia inferior”. Li dojenește fără cruțare pentru traiul lor în desfătări neconținute, cum procedează cîte un prinț, care pentru a-și satisface plăcerile, nu păsuiește poporul, ci îl asuprește cu felurite impozite. Pentru a iscodi oarecare îndreptățire de a storce astfel de impozite este învinuit dușmanul că ar vrea să pornească la război, ori se spune că trebuie clădită o cetate, o fortificație, un pod, pentru care se cer mulți bani. Dar, după ce au fost stoorse impozitele, te uiți împrejur și vezi numai „curat nimica”; este bună pace, dușmanii au fost biruiți, nu este nici pricină de a face război, nici de a clădi vreo cetate.

V.

Ca preot evanghelic-luteran, era firesc să-și îndrepte săgețile și împotriva Papei „care se laudă că ar fi locțiitorul lui Hristos”. Dar acesta umbla prin lume trăind umilit și în mare sărăcie, nepurtînd nici un fel de podoabă, numai o cunună de spini, o coastă rănită, o haină sîngerată, o trestie în mînă și o grea povară pe umăr, crucea pînă la Golgota... Papa se zice că ar fi „sluga tuturor slugilor Domnului”, dar minte de-i crapă gîtlejul, căci este un domn puternic și nu are înfățișare de slugă. Oamenii săraci sînt disprețuiți de el. Numai cei care se știu umfla, arătîndu-se grozavi, numai aceia îi sînt prieteni, numai cu ei se întovărășește bucuros... El stă în palate crăiești, cămărilor lui de bucate au tot felul de bunătăți. Toate podoabele plutesc asupra lui: capul Papei este încoronat cu întreită coroană de aur, trupul lui e îmbrăcat cu haine aurite. Acolo șade el ...”pe scaun de aur”, nu vrea să atingă pămîntul cu picioarele sale, ci se lasă „purtat de cîinii curții sale”. Ține în mînă un toiag de aur și dăruiește grația sa cum și cui vrea. Curtenilor săi le dă multe slujbe, îi face cardinali, patriarhi, episcopi, călugări și călugărițe... Așa-i gospodăria Papei, care s-a întins ca un vierme veninos peste toate țările și le-a stricat”.

Nu-i cruță nici pe nobili, nici pe principii la curtea cărora dreptatea nu-și poate găsi adăpost, — nici pe curtenii lingușitori, nici pe judecătorii și slujbașii necinstiți. Ceartă predicatorul Dürr pe toți cei trufași, ca și pe cei zgîrciți și pe cei lacomi, pe cămătari, pe falsificatorii de monedă, pe meșteșugarii și negustorii înșelători. Nu dă uitării nici purtarea servitorilor și servitoarelor, printre care se găseau adeseori elemente destul de rele. Dar se găsesc și stăpîni — patroni — care se poartă cu servitorii lor „ca în țara turcească cu robii”...

VI.

O problemă care-l preocupa statornic pe neobositul predicator din „Apoldia inferior” era aceea a vieții conjugale și a educației copiilor. În una din predicile sale așezase Dürr pe cei ce nu îndrăzneau să se căsătorească, în următoarele trei categorii: 1. Cei care nu-și pot da seama că viața familială este „o școală în care nu poate nimeni să învețe de-ajuns”: ei se tem că nu vor avea cu ce să-și hrănească soția și copiii, fiind anul așa de lung și trebuind să le dea în fiecare zi de cîte trei ori de mîncare. 2. Egoiștii, care spun că abia își pot cîștiga cele necesare

pentru traiul lor personal, cum să se mai încarce și cu povara de a se îngriji și de traiul familiei? 3. Vînătorii de plăceri, care nu vor să fie legați de o singură tovarășă de viață... Nu se sfia să cuvînteze astfel în predicile sale, nici să dea explicații — uneori ilariante — cu privire la împreunarea unor firi nepotrivite în căsnicie, trăgînd una în dreapta, alta în stînga, „întocmai ca doi boi neînvățați la jug”... Nu ezită să ironizeze și pe femeia guralivă, spunînd că ar fi de trei ori mai rea decît satana, de care poți scăpa „cu sfînta cruce sau cu fum de tămîie, pe cîtă vreme femeia blăstămată, care taie în plin cu sabia gurii sale, nu poate fi potolită și îmblînzită de nimeni”. „Dacă e bătută, poate fi scos cîte un drac din ea, dar alți zece intră și mai rău în locul celui izgonit”... Are cuvinte pline de grele amenințări pentru părinții care nu-și disciplinează copiii și nu înțeleg să-i crească în duh creștinesc, în frica lui Dumnezeu, cum știau să-i crească în vechime bătrîni, dîndu-și toată silința a îndruma tineretul spre ascultare și supunere. În scopul acesta era așezat în fiecare comună, la un anume loc, toiagul „fidel” — un instrument cu care urmau să fie pedepsiți, în văzul tuturor, copiii care își batjocoreau și necinsteau părinții.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

VII.

Nu lipsea din preocupările și din cuprinsul predicilor lui Damasius Dürr nici problema morții și a vieții de veci. Adeseori revine asupra ei cu stăruință, interpretînd texte biblice adecvate sau anume maxime latinești cum era cunoscutul dicton: „*contra vim mortis non est medicamen in hortis*”, pe care se silește a-l traduce în limba germană în această formă amplificată și verificată: „*Die ganze Welt klagt, dass kein Kraut wachse im Garten, welchs wider den todt thu arfen*”. (Toată lumea se plînge că nu crește în grădină vreo plantă, care să poată fi de folos contra morții).

A fost băut „aldămașul”, toți trebuie să murim cînd ne bate ceasul („*Der aldamas ist getrunken, sterben müssen wir alle*”). Este însă o mare deosebire cum se pregătesc de moarte cei credincioși, pe care nu-i înspăimîntă moartea, căci sufletelor credincioase nu le poate face nici o stricăciune („*den gottseligen Seelen kann der zeitliche todt nichts schaden*”) — și cum se tem de moarte ceilalți. De cîte ori îi cearcă o mică febră, ei aleargă să bea toate farmaciile („*sauffen alle apoteken auss*”) fiind gata

să-și dea toate averile, numai să nu moară. De ei nu se apropie moartea ca un somn lin, ci ca un oaspe neplăcut („nicht ein sanfter schlaff, sondern ein unlustiger gast”). Părintele ceresc așteaptă pocăință adevărată din partea tuturor, spre a-i face părtași de iertarea păcatelor, în milostivirea sa cea fără de sfârșit. Pocăință și rugăciune!

De aceea nu contenește predicatorul a-și îndemna credincioșii cu cuvîntul Scripturii: „Priveghiați și vă rugați, căci nu știți ceasul nici ziua, cînd va veni Domnul” („Vigilate et orate, quia nescitis horam neque diem, in qua veniet Dominus”).

VIII.

Dacă împotriva Papei obișnuia Dürr să fulgere adeseori în predicile sale, pentru reformatori de importanța istorică a lui Ioan Hus și Martin Luther avea numai cuvinte pline de laudă și entuziasm. Pe cel dintîi îl lăuda pentru curajul cu care a pășit pe rug, rostind cuvintele: „Iată, voi, papistașilor, frigeți, astăzi o gîscă, dar peste o sută de ani va veni o lebădă, pe care nu o veți putea prăji”. Precum a proorocit Ioan Hus, așa s-a și împlinit. Căci la o sută de ani a sosit Luther, un bărbat aprig și statornic, a început să predice Evanghelia cu duh puternic, căruia nici un om pămîntean nu i-a putut sta împotrivă. Papa, cardinalii, episcopii, călugării — cu toții și-au împlîntat dinții în bărbatul acesta, dar nu a izbutit nimeni să-l abată de la Evanghelie nici cu amenințări, nici cu făgăduieli, nici cu daruri, nici cu plăceri, nici cu primejduirea vieții. Cît de adeseori s-au ținut sinoade — „concilia” — în care Luther a apărut Evanghelia împotriva tuturor papistașilor romani, la Augsburg, la Worms, cînd se găsea în cea mai mare primejdie și totuși spunea Luther că vrea să meargă acolo chiar dacă s-ar afla atîția draci în oraș cîte țigle pe acoperișurile caselor. Atunci era și viața lui în grea cumpănă. Căci neputînd sta nimeni împotriva adevărului, au încercat papistașii să pornească pe altă cale, ca să-l piardă cu otravă pe slujitorul lui Dumnezeu. Amvonul și băncile unde predica Luther, le-au uns cu otrăvuri. Au angajat apoi ostași ucigași, care pîndeau să-l împuște pe omul cel sfînt. Dar Dumnezeu a făcut minuni, căci otrăvurile n-au prins a face pagubă și puștile nu s-au slobozit, așa că înșiși ucigașii au fost nevoiți a mărturisi că Dumnezeu a păzit pe bărbatul acesta de orice primejdie și nenorocire”.

În altă predică își punea întrebările: Oare pentru ce nu a izbutit Papa să stîrpească învățătura evanghelică? Oare pentru ce nu au izbutit turcii sau alți dușmani care ne-au jurat moartea? Cum de nu au izbutit, căci ei erau mulți și puternici, iar noi puțini și slabi? Cine a răsturnat planurile lor? Cine le-a stat împotriva? Și răspundea la întrebările acestea cu toată hotărîrea: „De bună seamă, nimeni altul decît Cel ce șade sus în cer. El își aduce totdeauna aminte de Unul născut Fiul Său iubit, de Iisus Hristos, care s-a rugat așa de frățește pentru mîntuirea obștei creștinești. Aceeași rugăciune este și va rămîne totdeauna puternică pînă la sfîrșitul lumii. Rugăciunea aceasta a rupt gîtul multor împărați, regi și principii, așa că nu au fost în stare să ducă la îndeplinire ceea ce aveau de gînd să facă împotriva bieților creștini. Dumnezeu și-a ținut cuvîntul și Biserica Sa, iar ei s-au prăbușit cu totul” (o. c., p. 75—76).

IX.

Spicuirile reproduse aci parțial ar mai putea fi sporite cu numeroase alte texte din cuprinsul seriilor de predici atît de variate și curajoase în atacarea celor mai delicate probleme, care nu erau preocuparea exclusivă a veacului XVI, ci au continuat și continuă să frămînte cugetarea umană în toate timpurile. Despre multe din ele se poate spune că rămîn de perpetuă actualitate.

Toate laolaltă îl înfățișează pe preotul predicator Damasius Dürer din Apoldul de Jos ca pe un slujitor al lui Hristos, ca pe un admirator și consecvent propovăduitor al învățăturilor lui Martin Luther, condamnînd fără cruțare pe ceilalți reformatori, combătînd doctrina lui Ioan Calvin relativă la „predestinație”, precum și pe aceea „antitrinitară” (unitariană) a lui Mihail Servet și a aderenților săi.

Pe lîngă valoarea lor omiletică, aceste predici din a doua jumătate a veacului XVI, constituie un neprețuit document istoric de ordin sufletesc, religios-moral și economic-social-cultural, contribuind la sporirea cunoștințelor relative la viața poporului dintr-o localitate rurală a Transilvaniei de Sud.

Este deosebit de plastică și lămuritoare descrierea ciumei, care a bîntuit țara Transilvaniei în anul 1573, descriere cuprinsă în predica rostită la „Joia verde” a anului următor (1574) în cuvinte ca acestea: „Aduceți-vă numai aminte, ce ni s-a întîmplat anul trecut, cînd Tatăl ceresc ne-a cercetat încînta cu ciurma, și ne-a răpit pe cîțiva dintre frații și surorile noastre. O, Doamne

bunule, cum v-ați îndepărtat voi atunci inimile voastre de la cei atinși de molimă, cum i-ați părăsit pe cei de un sînge cu voi: prietenii, vecinii și rudeniile voastre! În suferințele lor nu i-ați cercetat, nu v-ați dus la ei; nu i-a mîngîiat nimeni, nu i-a îmbiat cu nimic; un cumnat, un frate, un prieten nu s-a găsit să se apropie de ei. Voi v-ați astupat gura și nasul; pe bieții răpoșați i-ați lăsat să-i împingă spre groapă, cum este împins cîte un cîine mort. Bărbații nu au cutezat să se apropie de ei, fiind prea lași, îngrijind tot insul numai de pielea sa, dar s-au găsit cîteva femei, gata să ducă pe sărmanii morți la groapă și să le dea cinstea cea de pe urmă”. Pe marginea textului german de la pagina 634 a voluminosului foliant a ținut să adauge predicatorul, mai tîrziu, aceste două notițe latinești, din cuprinsul cărora se vede că și a doua soție a sa, cu numele Sofia, căzuse victimă a ciumei din anul 1573 și că se găsiră cîteva „femeiuști” (*mulierculae*) care i-au venit în ajutor la îngroparea ei: „Hoc erat anno Domini 1573, quando sua dilectissima Sophia secunda conjux simul occubuit” (Aceasta era în anul Domnului 1573, cînd prea iubită sa Sofia, a doua soție, de asemenea a decedat) și, ceva mai jos, altă notiță latinească întregeste textul în chipul următor: „In Apoldia inferiori mulierculae adeo officiosae in tumulandis mortuis”. (In Apoldul de Jos cîteva femeiuști, atît de ostenitoare la îngropăciunea morților). (A se vedea și studiul citat al lui Amlacher, p. 12, precum și un articol publicat de profesorul Wilhelm Schiller cu titlul: „Damasius Dürr, ein evangelischer Pfarrer des 16. Jahrhunderts” în volumul colectiv „*Bilder aus der Kulturgeschichte der siebenbürger Sachsen*”. Icoane din istoria culturală a sașilor din Transilvania — vol. I, p. 197).

X.

Intreg foliantul acesta bogat ar merita să fie tipărit ca o contribuție la istoria literaturii omiletice și, parțial, la cunoașterea traiului din satele transilvane ale veacului XVI.

În 1939 se făcuse un început pentru editarea acestui foliant respectabil. Inițiativa o luase o conferință preoțească a decanatului (protopopiatului) Sebeș-Alba. Au putut să apară însă numai 17 coale mari de tipar pe o extensiune de 136 pagini, cu acest titlu: *Dam. Dürr, Predigten 1554—1578. Herausgegeben vom Unterwälder Kapitel — Mühlbach 1939.*

Problema denatalității elementului etnic săsesc începuse a stârni îngrijorarea profundă a factorilor de la conducerea bisericească a acestui element. Încă de la sfârșitul veacului XV dăduse alarma preotul Gavriil Poldner, subliniind puținătatea credincioșilor săi în aceste părți transilvane: „Perpauci Saxones sumus in istis partibus” (prea puțini sași sîntem în părțile acestea; cf. Anuarul Institutului de Istorie, Cluj, vol. V, p. 595).

Este deci prea explicabil că și autorul predicilor din a doua jumătate a veacului următor stăruie de repetate ori asupra acestui fenomen al scăderii numerice, ivite în sînul nației sale. Astfel, la sfârșitul predicii rostite în întîia Duminică după Anul Nou, sfătuiește pe cei ce se tem de mulțimea copiilor, să nu se înspăimînte dacă le dăruiește Dumnezeu cîte 6—8 copii împrejurul mesei, căci cu fiecare copil trimite și cîte un înger păzitor. Cu cît este mai mic numărul copiilor, cu atît scade și numărul îngerilor. Arată, apoi, cum a aruncat Sf. Nicolae de la Mira Lichiei pungile cu bani pe fereastra casei tatălui sărman, îngrijorat de măritişul fetelor sale. Această istorie o amintește predicatorul spre a-și încuraja ascultătorii să nu se mîhnească din pricina mulțimii copiilor, ci mai degrabă să mulțumească pentru asemenea dar, socotindu-l ca o binecuvîntare cerească.

Indemnurile repetate ale predicatorului nu au produs însă efectul dorit. Numărul sașilor din „Apoldia inferior” a continuat să scadă rapid. Pe la mijlocul veacului XVII mai erau vreo 9 gospodari sași alături de 40 gospodari romîni. De la 1655 înainte, conducerea comunei a devenit pur romînească, iar la 1669 lucrurile de valoare ale bisericii săsești din acest sat au fost date în grija „scaunului de la Miercurea Sibiului”. În scurtă vreme clopotul bisericii din Apold a fost vîndut, ca să se poată plăti datoriile fostului preot (cf. Friedrich Teutsch, *Geschichte der evang. Kirche in Siebenbürgen*, vol. I, Sibiu, 1921, p. 512).

Conducătorii bisericești ai sașilor au desfășurat chiar un hiperzel în strădaniile lor de a-și feri turma credincioșilor de anume influențe inevitabile, pe care covîrșitorul mediu romînesc rural începuse a le exercita asupra elementului etnic săsesc. De la 1650 s-a păstrat amintirea documentară despre condamnarea unei tinere săsoaice — fata lui Gașpar Schnirs — la o pedeapsă de „trei punți ceară, fiindcă participase la hora romînească” (cf. Johann Daniel Henrich, *Monographie von Kleinpold* = Monografia Apoldului mic — în revista *Kirchliche Blätter* din Sibiu 1910, p. 223).

Elementul românesc pornise însă, prin superioritatea sa numerică, pe calea unei biruințe care nu mai putea fi zăticnită prin nici un fel de opreliște de ordin social sau politic-bisericesc, ori cîți punți de ceară ar mai fi fost condamnate să plătească, în chip de pedeapsă, fetele saxone care, îndemnate de firescul avînt al tinereții, începuseră a se obișnui să joace hōra cu flăcăii cei zdraveni ai Apoldului de Jos.

I. LUPAȘ

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

APOSTOLICITATEA BISERICII

Sinodul al 2-lea ecumenic (de la Constantinopol, anul 381) formulînd și proclamînd solemn, în articolul IX al Simbolului, credința „într-una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică”, stabilește astfel patru însușiri esențiale ale Bisericii: unitatea, sfîntenia, sobornicitatea și apostolicitatea.

Despre primele trei însușiri fundamentale ale Bisericii s-a mai scris ceva mai detaliat în literatura noastră teologică mai recentă;¹ despre apostolicitate, însă, numai atît cît se socotește de strictă trebuință a fi menționat în manuale, în conținutul obișnuit al prelegerilor de Dogmatică și Simbolică.² De aceea apare ca potrivită reluarea acestui din urmă subiect.

Noțiunea de apostolicitate se leagă direct de aceea de apostol, fapt datorită căruia conținutul ei se lămurește prin acela al numirii de apostol.

Cuvîntul apostol este grecescul *ἀπόστολος* = trimis (de la *ἀποστέλλω* = trimit) și corespunde în bună parte cu ebraicul *šaliach* (participiu de la *šalach* = a trimite), pe care evreii de limbă greacă îl redau prin *apóstolos*.

La grecii vechi, numirea de apostol se dădea unui trimis sau delegat cu împuterniciri speciale, nu unui trimis simplu, adică doar pentru a transmite un mesaj sau pentru a preda un obiect oarecare, ci unuia care, în cadrul misiunii încredințate și cu deplină răspundere proprie, poate să ducă tratative și să încheie înțelegeri în numele statului sau cetății sale. Prin extensiune, și o flotă sau un amiral care reprezentau Atena, împlinind voința acesteia, puteau să se numească apostol.

1 Pr. Prof. Liviu Stan, Probleme de eclesiologie, în „Studii Teologice”, nr. 5—6, Buc. 1954, p. 295—315; Prof. N. Chițescu, Sobornicitatea Bisericii, în „Studii Teologice”, nr. 3—4, Buc. 1955, p. 150—160; Prof. N. Chițescu: Alexei Ștefanovici Homiacov, Incercare de expunere catehetică a învățăturii despre Biserică: Biserica este una. (Notă introductivă și traducere). — „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 9—12, Iași 1960, p. 572—601.

2 Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Institutele Teologice, vol. II, Buc. 1958, p. 788.

Tot la greci, printre adepții filozofiei stoice se găseau învățători sau predicatori ambulanți, un fel de semănători de înțelepciune, care se numeau pe sine și apostoli, întrucît se considerau trimiși ai zeilor, sub a căror protecție se credeau că stau, pentru a învăța pe oameni și chiar pentru a-i supraveghea. Predicatorul stoic nu se socotea răspunzător față de nimeni, afară de Zeus, nici chiar față de împăratul roman și de reprezentanții lui. În genere, filozoful stoic se considera pe sine ca cetățean al lumii, nu al unei cetăți oarecare, dispozițiilor careia că fie obligat să se supună.

Afirmarea stoică a independenței spirituale față de orice autoritate strict umană, afirmare care poate să meargă uneori pînă la sacrificiul vieții, seamănă cu atitudinea Apostolilor Bisericii, care declară răspicat că în cele ale credinței trebuie să se asculte mai mult de Dumnezeu decît de oameni (F. Ap. 4, 19).

Astfel ascultătorii mesajului evanghelic, cu deosebire cei pentru care limba greacă nu era ceva străin, erau familiarizați cu numirea de apostol, trimis deplin împuternicit al Domnului. De aceea Noul Testament folosește această numire fără s-o mai explice.

O notă a conceptului de apostol, aceea de reprezentant al unei persoane în numele căreia lucrează, este cuprinsă și în ebraicul „șaliach”,³ redat prin grecescul *ἀπόστολος*. E drept că „șaliach”-ul nu era propriu zis și mai întîi misionar, nici predicator moral, nici mesager divin, ci reprezentant legal. Asemănarea cu apostolul stă în împuternicirea lui de a săvîrși anumite acte valabile de drept pentru cel ce l-a împuternicit. „Șeluchim”-i cu depline puteri existau în primul rînd în relații de drept privat, d. p. pentru a încheia contracte de vînzare-cumpărare, pentru a încheia sau desface căsătorii.

Tot așa, astfel de reprezentanți („șeluchim”) trimitea Sinedriul către comunitățile iudaice mai îndepărtate, pentru ca, d. p. să stabilească sărbătorile, să așeze rabini, să facă judecăți, adică să împartă dreptate între diferiți împricinați. În toate aceste cazuri se consideră că actele reprezentantului legal sînt obligatorii pentru cel ce l-a trimis, chiar dacă reprezentantul n-a acționat întru totul cum ar fi trebuit, întrucît se socotea că, juridic, trimițătorul sau cel ce a dat împuternicirea este prezent în reprezentantul lui legal.

³ P. Volz, *Studien zum Text des Ieremias*, Leipzig 1926, p. 211; I. Trochon, *Prophetes de Ieremie*, Paris 1896, p. 179.

Firește că, după dreptul iudaic, — ca în orice drept uman, de altfel — prezența celui care dă împuternicirea (a mandantului) în cel care o primește și o exercită (în mandatar) este exclusiv juridică și nici nu poate să fie altfel, întrucât ea, împuternicirea, are aici numai un caracter formal, exterior.

Dar reprezentarea Domnului de către Apostol este ceva mai mult decît un act de natură formală, juridică. În ea se afirmă și un element material, constitutiv; reprezentarea apostolică, așa cum o înțelege Biserica, este una în înțeles deplin și realist, Iisus Hristos însuși fiind prezent activ în Apostolii Săi.

Nota aceasta de reprezentare în înțeles realist exista și în noțiunea ebraică de „șaliach”, atunci cînd acesta era considerat ca mandatar al lui Dumnezeu. De aceea, chiar profeții, luați exclusiv în calitate de vestitori numai cu cuvîntul ai voii lui Dumnezeu, nu erau „șeluchim”-i ai lui Dumnezeu; dar persoane cu împuterniciri deosebite, putînd fi și profeți în același timp, ca Moise sau Ilie, erau „șeluchim”-i, întrucît prin prezența divină din ei au săvîrșit fapte (minuni) rezervate numai puterii dumnezeiești, ca scoaterea apei din piatră sau învieri din morți.

În acest înțeles realist și activ se afirmă și prezența lui Iisus Hristos în Apostolii Săi. Tocmai prin aceea sînt Apostolii apostoli ai lui Hristos, că în acțiunea lor este prezent activ Hristos. De aceea nu în înțeles juridic, nici figurat, metaforic, ci în înțeles deplin realist trebuie luate cuvintele Domnului către Apostoli: „Cel ce vă ascultă pe voi, pe mine mă ascultă și cel ce se lapadă de voi, de mine se lapadă” (Lc. 10, 16). Primirea sau respingerea Apostolilor înseamnă real primirea sau respingerea lui Hristos. „Cel ce vă primește pe voi, pe mine mă primește și cel ce mă primește pe mine, primește pe Cel ce m-a trimis pe mine” (Mat. 10, 40).

Mentalitatea noastră modernă, puternic structurată individualist, nu este dispusă să vadă în aceste cuvinte decît expresii figurate, pentru a afirma comunitatea spirituală dintre Iisus Hristos și Apostoli, dar Noul Testament le ia în sens foarte realist, înțelegînd și afirmînd prin ele prezența vie și activă a lui Hristos în Apostoli.

Numirea de apostol poate să aibă un înțeles larg și unul restrîns. În înțeles larg, apostol poate fi numit tot cel ce are și îndeplinește o importantă misiune evanghelizatoare. În înțeles restrîns, numirea de apostol se aplică exclusiv celor doisprezece ucenici ai lui Iisus Hristos, cu rosturi și împuterniciri speciale.

După trădarea lui Iuda Iscarioteanul, cei doisprezece se completează cu Matia, ales prin „arătare” de sus (F. Ap. 1, 24—26); apoi, ceva mai târziu, tot prin desemnare directă de către Domnul, se adaugă celor doisprezece și Sf. Pavel, care nu este „întru nimic” mai prejos decât Apostolii cei mai mari” (II Cor. 11, 4; 12, 11; I Cor. 9, 1—2).

Note ale apostoliei în sens propriu sînt:

a) Semne, minuni și puteri (II Cor. 12, 12), ca dovezi nemijlocite ale puterii dumnezeiești din Apostoli. Totuși, cu toate că semnele extraordinare se cuprind în apostolie, nu acestea (minunile) constituie nota caracteristică a apostoliei, fiindcă și alții au săvîrșit minuni, fără ca aceștia să fie apostoli, de pildă diaconii Ștefan și Filip (F. Ap. 6, 8; 8, 6).

b) Calitatea de martor ocular al Domnului (F. Ap. 1, 21). Și ea aparține apostoliei, dar nu-i suficientă pentru aceasta, căci mai mulți înafară de cei doisprezece au văzut și au urmat pe Domnul, fără a deveni apostoli, iar la alegerea lui Matia numai acesta primește apostolia, nu și Iosif (Barsaba, Iust), deși și el îndeplinea condiția de a fi fost cu Domnul.

Nici misiunea evanghelizatoare, singură, nu constituie semnul special al apostoliei, fiindcă, în acest caz, apostoli ar fi fost mult mai mulți decât doisprezece. Așa, din încredințare apostolească evanghelizau și diaconii și chiar și alții. (Filip. 4, 2—3).

c) Trimiterea către întreaga Biserică și către lumea întreagă (Mat. 28, 19; F. Ap. 1, 8). Aceasta într-adevăr constituie o notă caracteristică apostoliei. Și în această privință, Apostolii stau pe primul plan în Biserică (I Cor. 12, 28); numai lucrarea lor are un caracter și o valoare ecumenică. Numai Apostolii aveau un cîmp nelimitat de acțiune propoveduitoare, pe cînd episcopii — cei dintîi așezați direct de către Apostoli — înafară de însărcinări speciale pe care le puteau primi, erau mărginiți în activitatea lor la eparhiile în care păstoreau (can. 34—35 apostolice). Fi-rește, de slujba acestora ținea și propoveduirea cuvîntului dumnezeiesc, nefiind deci restrînși, numai la funcții administrative, cum susține teologul protestant Rudolf Bultmann,⁴ pe care un alt protestant, Helmut Echterbach, îl corectează întrebînd: „Oare atunci cînd nu era nici un Apostol de față, nu trebuia să existe nici o vestire a cuvîntului evanghelic?”⁵

⁴ Theologie des Neuen Testament, ed. 3-a, Berlin (R.D.G.), 1959, p. 455.

⁵ Die Apostolizität der Kirche. Zur Besinnung auf das Wesen der Kirche — in „Kirche und Verkündigung“, Berlin (R.D.G.), 1960, p. 235.

Ca trimis al lui Dumnezeu Tatăl și în gradul cel mai înalt, apostol este în primul rând Iisus Hristos însuși (Evr. 3, 1), în El fiind prezent Tatăl (Io. 10, 30, 38; 14, 10—11; 17, 21—23), așa cum El este prezent în Biserică, prin Apostoli (Mat. 28, 20); și așa cum l-a trimis pe El Tatăl, trimite și El pe Apostoli (Io. 17, 18; 20, 21), urmînd ca Biserica, prin Apostoli, să lucreze după voința Lui, cum El lucrează după voința Tatălui (Io. 5, 19; 21—22, 30; 8, 28; 12, 49).

În afară de cei doisprezece, cu numele de apostoli mai apar Iacob, fratele Domnului (Gal. 1, 19) și Barnaba (F. Ap. 14, 14), despre a căror viață și activitate avem cîteva date, precum și Andronic și Iunie (Rom. 16, 7), pe care nu-i cunoaștem decît după nume.

Pe de altă parte, personalități de vază în istoria creștinismului primar, cum sînt Timotei și Tit, ucenici ai Sf. Ap. Pavel, instituiți de acesta episcopi, și apreciatul predicator Apolo din Corint, nu sînt numite nicăieri apostoli.

În cărțile liturgice sînt numiți apostoli și unii ucenici ai Apostolilor, ca d. p. Sf. Evangheliști Marcu și Luca.

Mai tîrziu, în istoria Bisericii, primii propoveditori cu rezultate apreciable în încreștinarea unor neamuri au fost numiți apostoli ai neamurilor respective, ca d. p. Ulfila, al goților, Bonifaciu, al germanilor, Metodiu și Chiril, ai slavilor, etc.

Dar în înțeles propriu și deplin, numirea de apostol o poartă numai cei doisprezece ucenici ai Fiului lui Dumnezeu întrupat, chemați la apostolat direct de către El, instruiți de El într-un mod cu totul deosebit și înzestrați, tot de El, cu putere și misiune specială în Biserică.

Apostolii, dimpreună cu profeții, constituiesc temelia Bisericii, „piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos” (Efes. 2, 20). Datorită acestei demnități apostolești de a sta la temelia Bisericii, numele celor 12 Apostoli ai Mielului apar, în viziunea Sf. Ap. Ioan, înscrise pe cele 12 pietre de temelie ale zidului cetății Ierusalimului celui nou (Apoc. 21, 14), icoana Bisericii.

Cum Apostolii au viețuit în timpul instruirii lor în apropierea nemijlocită a lui Dumnezeu-Omul, ai cărui martori rămîn, ei sînt superiori profeților și în demnitatea lor se cuprinde și aceea de profet, fapt care explică de ce la temelia noului Ierusalim nu mai apar înscrise și numele profeților, alături de cele ale Apostolilor.

Ceea ce deosebește pe Apostol este tocmai misiunea lui deosebită către întreaga Biserică, Biserica de pretutindeni, căreia îi poate vorbi în numele lui Dumnezeu.

Calitatea de trimiși către întreaga Biserică a Apostolilor nu trebuie să se înțeleagă numai spațial, ca și cum misiunea lor, deși universală, s-ar mărgini numai la întreaga Biserică din timpul vieții lor, fără să se refere și la timpul care urmează după aceea. Misiunea apostolească este universală și în înțeles temporal. Cuvântul Apostolului, care este cuvântul Domnului, se adresează Bisericii de pretutindeni și din toate timpurile. De aceea cele grăite și rînduite de Apostoli ca fiind de la Domnul sînt obligatorii în toate locurile și în toate vremurile în Biserică. Astfel că cele rostite și rînduite de Apostoli constituiesc în Biserică, a cărei temelie sînt Apostolii (Efes. 2, 20), norme după care se măsoară, în toate veacurile și în toate locurile, și propoveduirea și viața creștină.

Faptul că numai o parte din vestirea și rînduiala apostolică se găsește consemnată în Noul Testament, precum și acela că numai unii dintre Apostoli ne-au lăsat scris inspirat, nu sărăcește și nu slăbește întru nimic temeiul apostolic al propoveduirii și vieții bisericești, fiindcă Biserica în întregimea ei, păzitoare infailibilă a vestirii apostolești, „stîlp și temelie a adevărului” (I Tim. 3, 15), dă peste veacuri mărturie sigură și întru totul vrednică de crezare despre această vestire întreagă.

d) Alegerea și chemarea directă de către Domnul (Mat. 4, 18—22; Mc. 1, 16—20; Lc. 5, 1—11, 27; 6 13—16; Io. 1, 41—44; F. Ap. 9, 6, 15—16). Aceasta constituie o altă notă caracteristică a apostoliei, presupusă de fapt de cea precedentă, fiindcă numai datorită faptului alegerii și chemării nemijlocite de către Domnul, la apostolie, Apostolilor li se încredințează cu deplină putere, în Duhul Sfînt (Io. 14, 16—17, 26; 15, 26), misiune ecumenică, pentru vestirea pretutindeni a Revelației pe care au primit-o direct de la Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat.

e) Înbrăcare cu putere deplină a harului dumnezeiesc, la Cincizecime, în vederea lucrării apostolice (F. Ap. 2, 4). Aceasta constituie sinteza darurilor apostoliei, harisma apostoliei, în care se cuprinde datul complex și specific că „fiecare din ei (din Apostoli) fusese chemat de Iisus, în chip nemijlocit; din gura Învățătorului auziseră ei tainele împărăției cerurilor; fuseseră de față la săvîrșirea minunatelor lui fapte; îl văzuseră răstignit pe cruce și înviat din morți; de la El primiseră Duhul Sfînt și poruncă de propovăduire a Evangheliei; în ziua praznicului Cincizecimii,

după făgăduința dată lor de Mîntuitorul, s-au îmbrăcat ei cu puterea deplină a harului dumnezeiesc pentru a putea duce la bun sfîrșit lucrarea lor apostolică: **sădirea Evangheliei în toată lumea**".⁶

Apostolul este ales și însărcinat să vestească lumii un mesaj cu totul deosebit, mesajul Domnului. Dar vestirea apostolică nu-i simplă repetare mecanică a mesajului primit, ci actualizare, întrebuințare și aplicare cu răspundere proprie a mesajului ce-l poartă. Misiunea apostolică nu se mărginește astfel la simplă împărtășire de conținut doctrinar, ci cuprinde și faptă reală și cu putere în numele Domnului. Pe temeiul misiunii sale dumnezeiești, apostolul este spiritual liber față de autoritatea omenească, precum și față de opinia publică sau duhul vremii trecătoare. Apostolul, și prin el Biserica, își sprijinește această libertate spirituală pe nevăzuta putere a Domnului și de aceea, pentru ea, este gata de orice suferință, dacă e nevoie. Fiind slujitor al lui Hristos, cu putere de la Acesta, apostolul stă deasupra judecării comunității credincioșilor (I Cor. 4, 1, 3).

Apostolii au deplină și luminată conștiință a misiunii lor divine, cerînd „ascultarea credinței” (Rom. 1, 5) și înclinarea a „tot gîndul spre ascultarea lui Hristos” (II Cor. 10, 5), întrucît Hristos lucrează prin Apostoli (Rom. 15, 18—19), prezentînd cuvîntul lor drept cuvîntul lui Dumnezeu (I Tes. 2, 13) și vorbind „în locul lui Hristos” (II Cor. 5, 20), putînd totodată să se pronunțe „împotriva celor ce nu ascultă de Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos” (II Tes. 1, 8) și pedepsind „toată neascultarea” dintre credincioși (II Cor. 10, 6; Gal. 1, 9), fiindcă sînt trimișii cu depline puteri ai lui Iisus Hristos și învață și lucrează în numele Lui (II Cor. 5, 18—20). Mîntuitorul investește pe Apostoli cu puterea pe care El a primit-o de la Tatăl (Matei 28, 18—19).

Firește, apostolatul propriu zis, al celor doisprezece, fiind prin natura lui legat de elemente subiective, personale, ale apostolilor, anume voit și dăruit de Dumnezeu pentru etapa începătoare a vieții Bisericii, avea să se stingă **ca dar personal** odată cu moartea ultimului Apostol. Dar apostolia, în sens de caracter apostolic, rămîne în Biserică (Mat. 28, 20), căci Biserica de după Apostoli nu este și nu poate să fie în ființa și lucrarea ei mai puțin sau mai săracă decît cea din timpul Apostolilor.

6 Prof. Iustin Moisesescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*. Editura Centrului mitropolitan al Olteniei, 1955, p. 5.

Biserica de totdeauna este apostolică, reprezentînd în mod real pe Hristos, care, în ea și în lucrarea ei, este prezent pururea real și personal cu faptele Lui mîntuitoare.

Înșușirea de „apostolică” a Bisericii înseamnă că, prin Apostoli, Iisus Hristos este reprezentat în Biserică nu simplu juridic, ci realist, adică în sensul că prezența Lui este perpetuu actuală, ipostatică (personală) și ontică (substanțială), reală și activă: Dumnezeu însuși este prezent în Biserică prin cuvînt și faptă, sau: cuvîntul și fapta Bisericii sînt cuvîntul și fapta lui Dumnezeu. În esența ei, apostolicitatea este prezența realist reprezentativă a lui Hristos și, prin aceasta, ea este un element constitutiv al Bisericii. Prin aceasta, Biserica este nemijlocit și responsabil unită cu Hristos și, totodată, liberă în Duh de orice putere străină sau contrară lui Hristos.

Astfel, Biserica este apostolică, fiindcă Hristos este prezent în ea cum era în și cu Apostolii (Mat. 28, 20; Io. 14, 20; 17, 23, 26). Apostolicitatea Bisericii apare, prin urmare, ca viețuirea ei în chip nemijlocit prin și cu Hristos care, pe de altă parte, voiește această viețuire prin apostolia așezată de El, deci mijlocit.

Data fiind prezența personală și activă, în Duhul Sfînt, a Domnului în Biserică, prezență pe care El a voit-o prin apostolie, înseamnă în primul rînd că la Domnul nu se poate ajunge cu ocolirea Apostolilor, adică a Bisericii apostolești, și că Domnul în tot timpul vine la noi tot prin intermediul apostoliei Bisericii. De aici rezultă că orice individualism religios, care își închipuie că-și poate croi un drum propriu spre Hristos, este în realitate străin de Hristos, oricît entuziasm personal s-ar pune în încercarea de a-și face alt drum deosebit de cel al Bisericii, fiindcă pe acela nu se întîlnește cu Hristos.

În al doilea rînd rezultă din prezența Domnului în Biserică, prin apostolie, că singurul chip adevărat al lui Iisus este acela care se construiește pe baza mărturiei apostolice, că, deci, orice încercare de a prezenta persoana și viața Mîntuitorului altfel decît Apostolii este deșartă. Mai în deosebi spus, orice încercare de a zugrăvi altă icoană a lui Iisus cel istoric, pretinsă mai precisă și mai corespunzătoare realității decît aceea înfățișată de Apostoli, este străină de adevăratul Iisus Hristos al Revelației; totodată orice tendință de a așeza pe alt plan cuvintele proprii ale lui Hristos, redată de Evanghelie („verba ipsissima” ale Domnului), decît cele inspirate ale Apostolilor, este străină mesajului autentic evanghelic. Același lucru și despre încercarea

de a înfățișa chipul Mântuitorului redat de evangheliștii sinoptici ca fiind deosebit și altul decât cel redat de Sf. Ap. și Evanghelist Ioan sau de cel al Sf. Ap. Pavel. În toate aceste cazuri, în care de fapt se caută ceea ce nu este în izvoarele Revelației, se înțelege că nu mărturia evanghelică este determinantă, ci opinii proprii sau idei ale epocii.⁷

Apostolicitatea se manifestă în punerea în lucrare a puterilor Bisericii (puterea sfințitoare, învățătoare, conducătoare), în oficiul spiritual bisericesc. Nici credinciosul singular, nici comunitatea de credincioși nu dețin adevărul creștin, ci trebuie să și-l însușească mereu prin slujirea celor investiți cu putere bisericească, în Sf. Taine și propovădure. Astfel că săvârșitorii Sfințelor Taine, propovăduitori ai cuvântului dumnezeiesc, nu sînt delegați sau însărcinați cu această slujbă de către ascultătorii lor, ci de către Domnul, în Duhul Sfînt (F. Ap. 20, 28). Iar ei își îndeplinesc bine slujba întrucît rămîn pe linie apostolică. Succesiunea apostolică neînteruptă apare astfel ca notă constitutivă a adevăratei Biserici. Ea se păstrează nestrictă prin hirotonie, săvârșită de șirul neînterupt, de la Apostoli, al episcopilor. Prin aceasta se continuă fără întrerupere tradiția apostolică în doctrină, cult și organizare principială canonică. Duhul Sfînt, odată dăruit Bisericii la Cincizecime, se întinde prin lanțul neînterupt al hirotoniei (punerii mîinilor). Biserica este apostolică și fiindcă prin Apostoli are, de la Cincizecime, ca suflet al ei pe Duhul Sfînt.

Rezultă de aici că succesiunea doctrinală, identitatea învățurii de totdeauna a Bisericii cu învățătura Apostolilor, este legată de succesiunea spirituală, adică de lanțul neînterupt al succesiunii apostolice; și că, prin urmare, succesiunea neînteruptă concretă a celor ce au capacitatea și dreptul de a hirotoni este de o însemnătate capitală în Biserică. O ierarhie care nu se găsește cuprinsă în lanțul neînterupt al succesiunii apostolice, nu este și nici nu poate să fie ierarhia bisericească instituită de Iisus Hristos.

Aceasta se înțelege ușor dacă nu se pierde din vedere că și învățătura de credință este dependentă de Duhul Sfînt, fără de care ea nu este înțeleasă în cuprinsul ei și nici recunoscută ca dreaptă, ortodoxă (I Cor. 12, 3). Același Duh Sfînt este activ și în cult și în predică și în viața creștină. Invățătura nu se abso-

7 Helmut Echterbach, *Die Apostolizität der Kirche*, p. 238.

lutizează, despărțindu-se din complexul vieții Bisericii, ca și cum ar fi ceva separat, pentru ea însăși, ci e împletită cu cultul și viața creștină, prin Duhul care le susține și le alimentează pe toate în misterul Bisericii (I Cor. 12, 11). De aceea orice învățătură, pretinsă creștină, dacă nu se poate identifica cu învățătura apostolică, mărturisind despre aceasta viața în Duh a Bisericii (Tradiția Bisericii), nu este decît învățătură umană și, deci, fără drept de cetățenie în sfera credinței.

Hirotonia și lanțul ei neîntrerupt, începînd de la Apostoli, este de o însemnătate hotărîtoare pentru caracterul apostolic al Bisericii. La Cincizecime, Apostolii au primit în mod nemijlocit pe Duhul Sfînt, și tot așa au primit de la Fiul lui Dumnezeu întrupat învățătură și orînduiri. Prin ei, deci mijlocit, stă Biserica în cea mai strînsă legătură cu Dumnezeu. Faptul acesta nu separă Biserica de Hristos, ci și mai puternic o afirmă ca Trup tainic al Lui, pe care El, prin Apostoli, îl însufletește în Duhul Sfînt. Astfel că, dacă Biserica este apostolică avînd învățătura de la Dumnezeu prin Apostoli, prin ei are și puterea Duhului care se transmite ca har special anumitor persoane cu rosturi deosebite în Biserică, prin hirotonire. De unde rezultă cu evidență că succesiunea neîntreruptă a hirotoniei este un element esențial în Biserică. Căci numai prin succesiunea apostolică neîntreruptă, Biserica rămîne de-a lungul veacurilor identică cu sine însăși, în doctrină, în cult și organizare canonică.

Motivul pentru care Dumnezeu a făgăduit și împărtășește pe Duhul Sfînt prin punerea mîinilor este același pentru care, în general, împărtășește harul Său prin lucrări văzute, în Sf. Taine, corespunzătoare firii văzute și nevăzute omului (trup și suflet), ca și naturii văzute și nevăzute a Bisericii. Viața Bisericii se hrănește permanent din revărsarea unică, de la Cincizecime, a Duhului Sfînt în ea.

Pe scurt, apostolicitatea Bisericii este însușirea ei de păstrătoare sfîntă și propoveduitoare infailibilă a învățăturii descoperită de Fiul lui Dumnezeu întrupat, vestită lumii de Apostoli ca martori și prooroci ai Lui, deplin împuterniciți prin plinătatea harului primit la Cincizecime, de la Duhul Sfînt, și ca temelie a Bisericii lui Iisus Hristos, El rămînînd piatra cea din capul unghiului, totdeauna prezent viu și activ în ea, în Duhul Sfînt.

Apostolicitatea Bisericii se manifestă în succesiunea apostolică neîntreruptă a ierarhiei ei, prin care are plenitudinea harului hirotoniei, mijlocitor al harului celorlalte Sfinte Taine, prin

episcopat transmițându-se întregii Biserici de pretutindeni și de totdeauna și învățătura și totalitatea darurilor Sfântului Duh, revărsate peste Apostoli la primele Rusalii.

Dacă se are în vedere faptul, incontestabil în dreaptă știință și conștiință, că singură Biserica Ortodoxă păstrează în întregime și neschimbat, fără adăogiri și fără omisiuni, tezaurul învățăturii Domnului vestite de Apostoli, ca și rînduielile acestora, fără a se lăsa atrasă spre alte țeluri decît mărirea lui Dumnezeu și mîntuirea credincioșilor ei și fără a întrebuița pentru aceasta alte mijloace decît acelea ale Mîntuitorului și Apostoliilor, atunci pe bună dreptate se consideră ca semn distinctiv ființial al Bisericii Ortodoxe, și numai al ei, apostolicitatea, „perzistența în Sfînta Tradiție moștenită de la vechea Biserică sobornicească”.⁸

În sfîrșit, apostolicitatea Bisericii poate fi considerată și ca sinteză a celorlalte trei însușiri fundamentale ale ei, cuprinzîndu-le sau implicîndu-le oarecum, fără ca prin aceasta să se înțeleagă cumva vreo confundare sau vreo topire a însușirilor Bisericii între ele și nici reducere a unora la una singură, în care s-ar absorbi.

Unitatea în apostolicitate: Căci, în fond, apostolicitatea este identitatea Bisericii cu ea însăși, prin și peste veacuri, de la Hristos și Apostoli pînă la sfîrșitul timpului: aceeași credință și învățătură revelată, aceleași Sfinte Taine, același cult, aceeași constituție internă. Biserica rămîne totdeauna aceeași în ființa ei, identică cu comunitatea de viață divin-umană întemeiată de Hristos, fără stricăciune și fără deviere de la ființa ei primară, cu toată dezvoltarea doctrinei, cultului și organizației ei. De aceea adevărata Biserică apostolică nu este și nici nu poate să fie decît una și unitară. Apostolicitatea Bisericii implică astfel unitatea ei.

Sfînțenia în apostolicitate: Căci Biserica este sfîntă și are mijloacele de sfînțire în temeiul faptului că e Trupul tainic al Domnului, Cel prezent în Apostolii Săi, zidită pe temelia Apostolilor, peste care, la Cîncizecime, s-a pogorît Duhul Sfînt, rămîinînd apoi permanent în Biserică și constituindu-i plinătatea vieții ei harice, deci sfinte; astfel că sfînțenia Bisericii este sfînțenia Duhului împărtășit ei la pogorîrea Lui peste Apostoli.

Sobornicitatea în apostolicitate: Căci dacă aceasta, sobornicitatea, este „plinătatea vieții dumnezeiești împărtășită celor care

⁸ M. P. Bratsiotis, *Die Grundprinzipien und Hauptmerkmale der orthodoxen Kirche*, — în „Procès-Verbaux du Premier Congrès de Théologie orthodoxe à Athènes”, 1936, Atena 1939, p. 118.

formează un organism tainic — Biserica lui Iisus Hristos —, în comuniunea iubirii suprafirești și a adevărului descoperit... belșugul puterii lui Dumnezeu, al darurilor și harurilor de sus...”,⁹ Biserica are plinătatea vieții dumnezeiești și belșugul darurilor și harurilor de sus prin Duhul Sfânt coborât asupra Apostolilor și rămas pentru totdeauna viu și activ în ea. Biserica este astfel sobornicească, fiindcă este apostolească, nu invers.

Sensul extensiv, geografic, al sobornicității este implicat în misiunea ecumenică, universală, a Apostolilor; iar cel intensiv, acela de posesiune a adevărului dumnezeiesc unic și universal, în calitatea Apostolilor de martori ai Celui înviat și de propovăduitori ai Descoperirii Lui. Căci Apostolii au primit de la Mîntuitorul însărcinarea de a vesti lumii un mesaj, o învățătură determinată, Evanghelia Sa, fără să adauge nimic și fără să lase să se piardă ceva. În acest sens, apostolicitatea Bisericii implică faptul să Revelația se încheie cu Apostolii, precis cu moartea ultimului Apostol, Biserica urmînd să propovăduiască nestrîcată, spre mîntuire, Revelația adusă de Fiul lui Dumnezeu întrupat. Toată învățătura Bisericii este deja în învățătura Apostolilor, fără ca prin aceasta să se afirme că și dezvoltată și sistematizată. Astfel că apostolicitatea Bisericii înseamnă totodată și Ortodoxia ei (sobornicitatea în sens lăuntric, intensiv): Biserica dreptmăritoare (ortodoxă) este în chip necesar apostolească și invers.

Pr. Dr. ISIDOR TODORAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

⁹ Prof. N. Chițescu, Sobornicitatea Bisericii — în „Studii Teologice”, nr. 3—4, Buc. 1955, p. 150.

DIACONUL CORESI

SIMPLU TIPOGRAF SAU ȘI TRADUCĂTOR AL CĂRȚILOR TIPĂRITE DE EL?

Prin rîndurile care urmează intenționăm să facem să se proiecteze asupra persoanei și activității Diaconului Coresi anumite considerații privitoare la stabilirea valorii operei sale, la stabilirea contribuției sale reale, la punerea temeliei literaturii noastre culte și la formarea limbii literare românești.

În ceea ce privește originea Diaconului Coresi există în general două păreri și anume:

1. Unii, între care și Alexandru Odobescu, susțin că Diaconul Coresi ar fi originar din insula Chios.¹ Într-adevăr, în insula Chios a trăit familia **Coressios**, care a dat în a doua jumătate a secolului XVI medici renumiți, ca Ioan Coressios, a dat la începutul secolului XVII scriitori de seamă, ca Gheorghe Coressios și negustori mari, ca Gheorghe și Ioan (Dziani) Coressi, care aveau legături comerciale și întreprindeau călătorii pînă la Lwow. Pînă în prezent nu s-a putut face însă nici o precizare dacă între familia Coressios din insula Chios și Diaconul Coresi de la noi a existat sau nu vreo legătură oarecare. Documentele descoperite pînă în prezent nu permit nici un fel de precizare în această privință. Deci nu putem să știm dacă a existat vreo legătură între Coresi al nostru și omonimii săi, greci, originari din Chios.² În consecință, originea grecească a Diaconului Coresi este ipotetică, nefiind dovedită pînă acum cu nimic.

2. Alții susțin că Diaconul Coresi a fost român neaoș.

1 T. Cipariu, Care e cartea cea mai veche românească? „Organul luminării”, nr. LIV, 7 ian. 1848, p. 304. T. Cipariu, De Re literaria Valachorum, în *Annales Gymnasii Blasiensis pro anno scholastico MDCCCLVIII*, Blaj 1858, p. 11 (nota). T. Cipariu, *Crestomatie sau Analecte literare*, Blaj 1858, p. XVIII și nota. B. P. Hașdeu, *Glose romîne din sec. XVI*, „Columna lui Traian”, 1877, nr. 10-11, p. 571. B. P. Hașdeu, *Cuvente den betrani*, I. Buc. 1878, p. 239. A. Densușianu, *Istoria limbii și letraturii romîne*. Iași 1885, p. 135.

2 N. Cartoian, *Istoria literaturii romîne vechi*. București 1940. Vol. I, p. 56.

Nicolae Iorga recunoaște că în secolul XVI și XVII anumiți negustori greci, cu nume de Coressi, treceau prin țara noastră, în drum spre Lembergul Galiției și înapoi. Foarte probabil că de la aceștia s-a împrumutat numele de Coresi și de către unii români. „Coresi era aiurea un nume de familie, în timp ce la noi se prefăcu în nume de botez. Se numea Coresi, cum se numea Paisie sau Anastasie sau Protasie”.³ „Coresi a fost un Coresie, român curat și nu grec”.⁴ Deci, Nicolae Iorga susține, după cum vedem, teza că Coresi a fost român curat și nu grec. Cu toate acestea, în unele lucrări ale lui, a susținut și teza să în originile sale îndepărtate Coresi a putut să fie și grec.⁵

Vorbind despre Diaconul Coresi, Pr. Prof. Nic. M. Popescu spune următoarele: „Știm că ești român din Țîrgoviște, cu tot numele-ți ce sună a străin. Ne lămurim din hrisoave că nu ești rudă cu altă familie Coresi, bogată și apucătoare, din jurul Ghi-ghiului. Știm că ai luat asupra-ți sarcina diaconiei de mir, pe care cu neasemuită cinste ai purtat-o. Înțelegem că știai și limba slavonească, în care se citea atunci prin bisericile noastre. Dar puternicul Dumnezeu, al cărui umilit și nevrednic slujitor te-ai simțit toată viața, ți-a dăruit din noianul bunătăților sale harul luminării semenilor tăi din meșteșugul scrisului cu tipar”.⁶ Potrivit acestor afirmații, Diaconul Coresi a fost român, atât în simțămintele cât și în originile sale. D. Murărașu spune că „se poate afirma cu multă probabilitate că Diaconul Coresi era de origine român”.⁷

Întîlnim pentru prima dată în documente numele de Coresi, dat unui locuitor al Țării Românești, în martie 1492. Numele acesta apare fără nici o „titlatură”,⁸ ceea ce înseamnă că el era un cetățean simplu, un om fără nici un rang social.

În documentele românești din secolul XVI se vorbește în câteva rînduri de Coresi „grămăticul”, „deacul”, „pisețul” (copistul), care scrie o serie de acte în București și în Țîrgoviște între anii 1527 și 1538.

În jumătatea a doua a secolului XVI documentele românești vorbesc de Coresi logofătul din Miroslăvești, om înstărit, om care

3 N. Iorga, Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688. București 1904, p. 68.

4 N. Iorga, Cîteva documente de cea mai veche limbă românească. Anal. Acad. Rom. s. II, t. XXVIII, mem. s. lit. București 1906, p. 99.

5 N. Iorga, Sate și preoți din Ardeal. București 1902, p. 20.

6 N. M. Popescu, Preoți de mir adormiți în Domnul. București 1942, p. 44-45.

7 D. Murărașu, Istoria literaturii române. Ed. III. București, p. 17.

8 Al. Odobescu, Psaltirea din Brașov, 1577. „Revista Română”, II, 1862, p. 111-112.

deținea mai multe moșii la Vlădulești, Ruși, Urlați, Leontești, Broșteni, etc. Acest logofăt a ajuns „v(el)log”=mare logofăt, deci înaintat în rang. El era căsătorit cu Diica, fiica lui Bunea și sora lui Stoica Jelează, și avea mai multe cumnate: Stanca, Neacșa, Dobra și Maria. El a avut un fiu, pe logofătul Bunea.⁹

„Amintesc aceste date într-adins, pentru că din ele se poate vedea că acești Coresi — chiar dacă ar fi fost la origine străini, totuși prin căsătorii și înrudiri, intraseră în rîndul pămîntenilor”.¹⁰

Din documentele cunoscute pînă astăzi nu se poate preciza dacă între Coresi grămăticul de pe la 1527—1544 și logofătul Coresi, de pe la 1560—1582, pe de o parte, și între ei doi și Diaconul Coresi, pe de altă parte, există sau vreo legătură de rudenie. Adevărul este că pe baza documentelor existente nu se poate spune că Diaconul Coresi este de origine greacă, așa cum nu se poate afirma cu certitudine că el ar fi fost român neaoș. De altfel, asemenea cunoaștere nici nu mai interesează.

Ceea ce interesează este adevărul, care nu mai poate fi contestat de nimeni și anume: Diaconul Coresi s-a născut în Țara Românească, s-a născut la Tîrgoviște. Pe lîngă desele lui legături cu acest oraș, însuși a ținut să spună, în epilogul Evangheliei românești, tipărită la Brașov la 1560—1561, că este „ot(=din) Tîrgoviște. Diaconul Coresi a crescut și s-a căsătorit în Țara Românească, a vorbit, a simțit și a trăit românește. Prin toată ființa sa și prin toată neobosita lui activitate pe teren național și cultural s-a dovedit a fi un entuziast, un însuflețit și un adevărat român. El însuși s-a considerat și s-a numit pe sine român cînd a spus: „Cu mila lui Dumnezeu, eu, diacon Coresi, deacă văzui că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba (lor), numai noi, românii, n-avăm..., drept aceea, frații miei, preuților, scrisu-v-am aceste...”.¹¹

Se știe precis că la anul 1557 Coresi era diacon la mitropolia din Tîrgoviște, că în același an începe acolo tipărirea primei lui cărți, **Triod-Penticostarul**, ajutat fiind în această lucrare de cei „zece ucenici ai mei”, ceea ce înseamnă că avea deja vechime în arta tiparului.

Tot la anul 1557 este chemat la Brașov, de către Iohannes Benkner, ca să tipărească Octoihul mic slavon. El a acceptat invitația, a venit la Brașov, unde a stat ani de-a rîndul, desfășurînd

⁹ N. Cartoian, op. cit., p. 56.

¹⁰ Idem, ibidem.

¹¹ Tîlcul Evangheliilor, 1564; Psaltirea românească, 1570 și Psaltirea slavo-română, 1577.

o strălucită activitate tipografică. Vor fi existat, desigur, și motive de ordin material, care l-au determinat să părăsească Țirgoviștea și să se stabilească pentru timp îndelungat la Brașov. Soțotim însă că nu interesele personale de ordin material au fost cele mai puternice, care i-au înlesnit această hotărîre, ci cu totul altele și anume:

1. „Minunata cetate a Brașovului” prezenta în epoca aceea condiții prielnice desfășurării unei activități culturale, așa cum nu prezenta nici un alt oraș locuit de romîni.¹² Deci, Diaconul Coresi a ales acest oraș, ca centru al activității sale tipografice, datorită în primul rînd tocmai acestor condiții unice ale Brașovului.

2. Diaconul Coresi a fost un spirit liberal, un spirit radical, am putea spune chiar un spirit progresist pentru vremea lui. Datorită acestui fapt el nu se împacă cu restricțiile oficiale ale bisericii, care, datorită spiritului ei conservativ, ținea cu sfîntenie și severitate la limba slavonă și nu admitea traducerea cărților sfînte în limba romînă. Opreliștea aceasta oficială era mult mai puternică în Țara Romînească decît în Ardeal. Diaconul Coresi, care era animat de dorința vie și puternică, de a contribui din toate puterile sale la naționalizarea, la romînizarea cultului bisericii noastre, și-a dat seama că această dorință nu poate fi înfăptuită cu ușurință în nici o altă parte a lumii decît la Brașov. De aceea el s-a desprins repede de toate legăturile și de toate interesele personale de la Țirgoviște și a venit la Brașov.

Diaconul Coresi, pe lîngă faptul că a fost un „meșter mare”, un meșter neîntrecut în arta tiparului, a avut și o cultură generală și profesională superioară majorității clericilor din vremea aceea. Ni se spune clar și în repetate rînduri că el era cunoscător și al limbii slavone, limba oficială a bisericii noastre din timpul acela. Pe lîngă aceasta, Diaconul Coresi, ca unul care s-a născut și a crescut în Țara Romînească, era un bun cunoscător al graiului din Muntenia, al dialectului muntenesc, ceea ce l-a ajutat foarte mult în acțiunea, în lucrarea sa de la Brașov.

Intre anii 1557—1581 Diaconul Coresi a tipărit un număr impresionant de cărți. Activitatea de tipograf și-a început-o la Țirgoviște, a continuat-o în măsură și mai mare la Brașov și mai puțin la Sas-Sebeș. În acest interval de timp a tipărit în romînește principalele cărți necesare săvîrșirii cultului în limba romînă.

12 Sp. Cîndea, Rev. „Mitropolia Ardealului”, anul 1962, nr. 1—2, p. 116—132.

Diaconul Coresi a avut un fecior, cu numele Șerban, care a învățat și a continuat meșteșugul tatălui său, tipărind și el cărți.

Activitatea Diaconului Coresi poate fi urmărită pînă la anul 1583, dată la care se pare că s-a retras la Tîrgoviște, unde a și murit.

*

La 1557 (1558), cînd Diaconul Coresi se refugiază la Brașov, de frica noului domnitor, Mircea Ciobanul, găsește, în general în Ardeal și în special la Brașov, o situație cu totul deosebită față de cea din Muntenia, situație excepțional de prielnică tipăririi cărților românești și, anume:

a) Preoții ortodocși din Ardeal erau deja obișnuiți cu traducerea textelor sfinte în limba romînă. Asemenea traduceri erau de mult cunoscute în Ardeal și ele circulau, sub forma manuscriselor, pretutindeni și se multiplicau neconținut prin copiere. De aceea este ușor de admis să acești preoți vor fi fost bucuroși să-și poată procura, mai ușor și mai ieftin, cărți tipărite, decît manuscrise, care se copiau greu și costau mai mult. Pentru acești preoți, apariția textului romînesc tipărit nu mai era o „erezie”, nu era ceva nou și neobișnuit din punct de vedere al limbii. Noutatea pentru ei consta numai în ceea ce privește tiparul.

b) Preoții din Ardeal erau mai puțin cunoscători ai limbii slavone decît preoții din Țara Romînească, unde această limbă era socotită sfîntă și obligatorie, era limbă oficială atît în biserică, cît și în afară de biserică. Datorită manuscriselor romînești, preoții din Ardeal erau pe jumătate cîștigați pentru introducerea limbii romîne în biserică.

c) La Brașov, reforma luterană, prin reprezentanții ei cei mai de seamă, Honterus, Benkner și Hirscher, susțineau puternic acțiunea de a fi și romînii cîștigați pentru reformă. La data de 12 martie 1559, Iohannes Benkner, primarul orașului, și cu ceilalți senători au decretat reformarea valahilor din Brașov și Țara Bîrsei.¹³ În consecință, sașii din Brașov erau cît se poate de favorabili tipăririi în romînește a tuturor cărților de cult necesare bisericilor ortodoxe. În această acțiune ei erau interesați și din punct de vedere comercial, ca să-și poată plasa în cărțile romînești hîrtia fabricilor lor.

¹³ „1559, die 12 Martii, Iohannes Benknerus, iudex Coronensis, cum reliquis senatoribus reformavit Valachorum ecclesiam et praecepta catecheseos discenda illis proposuit“, *Quellen zur Geschichte der Stadt Brasso*, IV, Brașov 1903, p. 80.

d) Traducerea cărților sfinte în limba română avea și sprijinul oficialităților maghiare, căci, „Ianaș Craiu” (Ioan Zapolya) cerea insistent românilor să înlocuiască cărțile slave cu cărți românești.

Episcopii calvinizați, ca Gheorghe de Sîngeorz, Pavel din Turdaș, etc. aveau ca sarcină, trasată chiar de către Crai, ca să impună tuturor preoților înlocuirea cărților slavone cu cărți românești. Datorită acelorași stăruințe și influențe oficiale, românii din Brașov au acceptat, în biserica din Schei, un predicator român.

Deci, Diaconul Coresi și-a început activitatea de tipograf, la Brașov, în condiții deosebit de prielnice. El era ajutat și susținut de sașii luterani, de maghiarii calvini, de românii calvinizanți și chiar de românii ortodocși, care doreau cartea românească și naționalizarea cultului ortodox.

În ceea ce privește meșteșugul Diaconului Coresi, este mai presus de orice îndoială că el a fost „un mare meșter”, un iscusit, un desăvârșit și un pasionat tipograf. El a dovedit din plin că, pe lângă o excepțională pricepere a meșteșugului de tipograf, pe lângă un adevărat talent, el a fost și un foarte bun organizator, un spirit îndrăzneț dar cu mult simț practic și un om de mare încredere și autoritate. De aceea, nici un fel de piedecă și nici o greutate n-a putut opri avîntul lui creator în domeniul artei tipografice. Numai datorită și acestor calități personale, a putut el să realizeze opera minunată, care stîrnește mirare și admirație pînă în zilele noastre.

Spre a ne putea da seama dacă Diaconul Coresi a fost în același timp și traducătorul iscusit al cărților tipărite, sau că el a utilizat traduceri făcute de către alte persoane, sîntem datori să cercetăm, cel puțin în parte, fiecare carte românească tipărită de el. De aceea, vom trece, în cele ce urmează, la examinarea cărților românești tipărite de Coresi.

1. Întrebare creștinească. Cea dintîi carte românească, tipărită de Coresi, la anul 1559, la Brașov, este un mic catehism luteran, cu titlul: „Întrebare creștinească”.

Apariția acestei cărți a fost o consecință firească a hotărîrii sașilor din Brașov, de la 12 martie 1559, de a reforma biserica românească. Reforma trebuia începută cu arătarea învățăturilor ei fundamentale, învățături cuprinse tocmai în acest catehism.

În prefața acestui catehism se spune, între altele: „...Nește creștini buni socotiră și scoaseră cartea deîn limba srăbească pre limba românească. Cu știrea Măriei lu Crai (adică a lui Ioan

Sigismund Zapolya) și cu știrea Episcopului Savei țării ungurești. Și scoasem sfânta Evanghelie și zece cuvinte...". Deci, nici Diaconul Coresi nu susține că el ar fi tradus acest catehism. El a tipărit pur și simplu un text, tradus în românește de altcineva, de „nește creștini buni”.

Cercetările făcute în privința aceasta, au dus la concluzia că acest catehism este o traducere făcută din limba maghiară. El se apropie mult, atât ca formă cât și ca fond, de catehismul unguresc al lui Batizi.

Este prin urmare cât se poate de clar că Diaconul Coresi n-a făcut această traducere, necunoscând el limba maghiară. Traducerea au făcut-o, probabil, anumiți preoți din Ardeal, care cunoșteau bine limba maghiară.¹⁴ Coresi a îndreptat, desigur, a corectat textul tradus, a modernizat limba, înlocuind anumite cuvinte nepotrivite.

2. Tetraevangheliarul, sau Evanghelia după cei patru evangheliști, tipărită de Diaconul Coresi la Brașov, 1560—1561.

În epilogul acestei cărți găsim, între altele, următoarele afirmații: „În zilele mării lu Ianășu Crai, eu jupînul Hanășu Begneriu din Brașovu amu avutu jalerie peîntre sfintele cărți creștinești tetraevanghel, și amu scrisu aceste sfente cărți de învățătură...”

Și cu zisa jupînului Hanășu Begneriu, **scris-amu eu diaconu Coresi** ot Tîrgoviște... Și s-au începutu în luna lu mai 3 zile și s-au sfrășitu în luna lu ghenuarie 30 zile..., în cetate în Brașovu”.¹⁵

„Traducătorul Evangheliei, necunoscut nouă,¹⁶ nu era familiarizat cu limba slavonească, nu știa să traducă participiile, nu știa care înțeles să aleagă între mai multe, nu era stăpîn nici chiar pe limba românească;¹⁷ și mai greșește, apoi, traducînd cuvînt cu cuvînt. Din aceste cauze, sintaxa și lexicul Evangheliei sînt eronate”.¹⁸

Traducătorul acestei cărți nu putea să fie decît „din un ținut unde influența ungurească era puternică, ceea ce dovedește limba lui”.¹⁹

14 În Ardeal erau mulți preoți care cunoșteau limba maghiară. E posibil să fi făcut o asemenea traducere chiar un preot din Brașov.

15 Bîanu-Hodoș, Bibliografia românească veche, fasc. I, nr. 10, p. 45.

16 Lucian Predescu, Diaconul Coresi. București, p. 21.

17 Prin urmare, nu Coresi poate fi traducătorul.

18 P. V. Haneș, Evangheliarul romînesc din 1561 în comparație cu cel slavonesc. „Conv. lit.” XLVII, 1913, p. 995-1006.

19 N. Drăganu, Un pasaj din Evangheliarul lui Coresi 1560-1561 rău interpretat. „Dacoromînia”, I, p. 349.

N. Iorga susține că Diaconul Coresi n-a avut nici o contribuție la traducerea acestei cărți. „Brașovenii puneau pe pribeagul Coresi și pe alt fugar, diacul Tudor, să tipărească vechea Evanghelie husită. Lucrarea fu începută încă de la 3 mai 1560; ea nu apărură decît peste aproape nouă luni, la 30 ianuar al anului următor.

În text, cum s-a spus, nici diaconul, nici diacul nu avură nici o parte”.²⁰

În epilogul cărții se spune la început că „eu, Hanășu Begneriu am scris aceste cărți”, iar ulterior se spune: „scris-amu eu diaconu Coresi”. Problema interpretării, sau a sensului cuvintelor „am scris” vom lămuri-o ceva mai târziu. Deocamdată spunem că nici Hanăș Begneriu și nici Diaconul Coresi n-au scris, n-au tradus această carte. În prefața catehismului cu titlul: **Întrebare creștinească** se spune precis că „nește creștini buni” au tradus și sfînta **Evanghelie**. Deci, este vorba de cel puțin doi traducători. Că nu poate fi vorba în nici un caz de o traducere a Diaconului Coresi, se poate vedea și din împlinirea, legată de o copie, făcută la 1574 între 3 iunie și 4 iulie și anume:

Radu Grămăticul, fiul lui Drăghici din Mănicești, scrie o **Evanghelie** din porunca și pentru trebuințele lui Petru Cercel Vodă.²¹ Această **Evanghelie** a lui Radu se afla, la 1882, în „British Museum”.²² Manuscrisul lui Radu este o copie. Lucrarea aceasta a fost semnalată prima dată de Uspenski într-o revistă rusă.²³ Copia a trecut de la Petru Cercel la fiul său Marcu Vodă,²⁴ de la acesta a ajuns în Germania la 1721²⁵ și în cele din urmă la „British Museum”.

Din cauza mării asemănări dintre copia lui Radu și **Evanghelia** tipărită de Coresi, istoricii literari au admis multă vreme că Radu a copiat pe Coresi.

Profesorul N. Drăganu, observînd această asemănare și mai constatînd că un rînd tradus greșit de Coresi, „au nu este acesta fecorul **alcelui**”, e trecut întocmai și în copia lui Radu, a admis concluzia istoricilor literari, rămînînd totuși cu o oarecare îndoială, deoarece „nu trebuie să ne scape din vedere că Radu vor-

20 N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a romînilor*, op. cit., p. 71.

21 B. P. Hașdeu, *Manuscris romînesc din 1574 aflat la „British Museum”, „Columna lui Traian”, III, 1882, p. 54-55.*

22 B. P. Hașdeu, *Manuscris romînesc...* op. cit., p. 59.

23 „Revista Ministerului Instrucțiunii Publice”, 1878, tom. 200, sect. 2, p. 70-89.

24 Idem, p. 52 și 59.

25 Idem, p. 54.

bește (în prefață) de un izvod de pe care a copiat,²⁶ deci, mai curînd, manuscris”.²⁷

Indoiala s-a transformat apoi în siguranță. Manuscrisul lui Radu nu era o copie după Coresi. Iată afirmația profesorului Drăganu: „Mă asociez cu totul la părerea exprimată de Pușcariu, după care Radu a avut înaintea sa un manuscris identic cu al lui Coresi, adăugînd numai că acest manuscris era copiat de un sas și, în vreme ce Coresi a înlocuit aproape toate formele săsești, Radul, mai puțin atent de cît tipograful care îndreaptă și în corecturi, a păstrat mai multe din ele neschimbate”.²⁸

Reiese din tot ceea ce am spus că în nici un caz Coresi nu este traducătorul acestei Evanghelii. El a utilizat un manuscris românesc existent.

3. Apostolul, Praxiul, sau Lucrul apostolesc. Apostolul este a treia carte romînească, tipărită de Coresi la Brașov, la anul 1563.

Este cît se poate de firesc, ca, după tipărirea Evangheliei, să fi tipărit Apostolul, care urmează, ca importanță, imediat după Evanghelie.

Pentru apariția acestei cărți „se vede că diaconul muntean n-a făcut alta decît să reproducă vechiul manuscript al traducerii husite”.²⁹ Limba acestei cărți cuprinde multe ardelenisme, ceea ce dovedește că traducătorul ei este neapărat un ardelen. La această concluzie a ajuns și Gr. Crețu, care a studiat amănunțit cartea.³⁰

Intru cît cele trei exemplare ale acestei cărți, găsite pînă în prezent și păstrate la biblioteca Academiei R. P. Romîne, nu sînt complete, și mai ales lipsesc din ele foile de la început și sfîrșit, adică foile care conțineau prologul sau epilogul, nu putem ști nimic precis despre traducătorul, sau traducătorii acestei cărți.

26 B. P. Hașdeu, Manuscris... op. cit., p. 56.

27 N. Drăganu, Un pasaj din Evangheliarul lui Coresi de la 1560-1561 rău interpretat. „Dacoromania”, I, p. 351 și notele și p. 352. Termenul „alcelui” a fost clarificat de N. Drăgan în chipul următor: editorul Evangheliarului a despărțit cuvîntul „al celui”; Coresi l-a scris la un loc, alcelui, totuși crezînd că e vorba de două cuvinte: al+celui. Coresi neștiind ungurește. De fapt, alcelui nu-i decît o etimologie ungurească, anume: alcelui=alciului (ca și primare=primaru)=ung. álcs (scris álch, alcz, álts), ács (aciu) „teslar”, „dulgher”, „cioplitor”. A se vedea și „Dacoromania”, III, p. 499, nota 1 și „Dacoromania”, IV, 2, p. 750-751.

28 Lucian Predescu, op. cit., p. 23.

29 N. Iorga, Istoria literaturii religioase..., op. cit., p. 74.

30 Gr. Crețu, Intiul Praxiu sau Apostol romînesc tipărit la 1570 (1563), „Revista pentru Istorie, Arhologie și Filologie”, III, 1985. Vol. V, p. 29-33. Vezi Bianu-Hodoș, op. cit., nr. 12, p. 49.

Din toate cercetările făcute, reiese clar că în nici un caz nu este Diaconul Coresi traducătorul ei.

4. **Tîlcul Evangheliilor sau Cazanie** (Braşov, 1564). În anul 1564 Diaconul Coresi a tipărit, la Braşov, două cărţi româneşti: Tîlcul Evangheliilor şi Molitvenicul. Ambele aceste cărţi au un bogat conţinut calvin. Ele atacă direct cultul sfinţilor, ierarhia bisericească, sărbătorile, tainele, posturile, etc. Deci ambele sînt cărţi îndreptate împotriva doctrinei şi practicilor Bisericii ortodoxe romîne.

Tîlcul Evangheliilor este o carte de predici, o carte care cuprinde cuvîntări pentru întreg anul, începînd cu Duminica Invierii, cuvîntări care explică textul Evangheliilor, citite în biserici în Duminici şi sărbători.

Dăm din prologul acestei cărţi următorul fragment: „...Aşa amu aflatu aceste tîlcure ale evangheliilor, pre Dumineci prespre anu, scoase de în scriptura prorociloru şi apostoliloru, şi celoru sfinţi părinţi şi deca-mu cetitu, bine amu ispititu şi socotitu şi amu aflatu că toate tălcuescu, adeverezî şi întărescu cu scriptura sfîntî, şi mie tare plăcurî, şi amu scrisu cu tipariul voao fraţiloru...”. Insuşi Diaconul Coresi mărturiseşte deschis, în acest prolog, că lucrarea, sau traducerea nu este opera lui, că el a aflat această tîlcuire şi fiind că i-a plăcut a „scris-o cu tiparul”. „Coresi mărturiseşte limpede că n-a făcut alta decît să răspîndească munca altuia, a unui necunoscut, dintr-o carte găsită.

Limba din această Cazanie e vădit alta decît aceea din cele mai vechi texte româneşti: nu toate caracterele graiului celui dintrîi traducător ... se întîlnesc în Tîlcul Evangheliilor”.³¹

Atît Gr. Creţu,³² cît şi alţi cercetători³³ dovedesc că această lucrare este o traducere, făcută în timpul lui Coresi din limba maghiară. Deci Diaconul Coresi a tipărit traducerea care i s-a dat, făcută foarte probabil, chiar de către protectorul său, Foro Miclăuş.

5. **Molitvenicul**. Din acest Molitvenic s-a păstrat numai o mică parte, în care se găseşte şi prefaţa (polojenia). În această prefaţă se spune, între altele, că Diaconul Coresi a scris cartea. „Rumîneşte am scrisu acestu molitvenicu”.

Din cercetările făcute asupra acestei cărţi reiese clar că Molitvenicu este o traducere făcută din limba maghiară. Atît cuvintele cît şi construcţia frazei sînt în cea mai mare parte ungu-

³¹ N. Iorga, *Istoria literaturii religioase*, op. cit., p. 75.

³² Gr. Creţu, op. cit., p. 44-45.

³³ Limba cărţilor bisericeşti. Blaj 1914, p. 114.

rești. Traducătorul acestei cărți, ca de altfel și traducătorul Tîlcului Evangheliei, este, după cum afirmă unii, însuși Forro Miklos, susținător sistematic al calvinizării romînilor din vremea aceea. Cel care a clarificat definitiv chestiunea traducerii Molitvenicului din limba maghiară în limba romînă este Dr. Dăianu. El a pus pe două coloane fragmente din Molitvenic și fragmente din AGENDA bisericii reformate maghiare, tipărită de Héltai Gâspăr, la Cluj, la anul 1559. S-a dovedit cu acest prilej că pagini întregi din Molitvenic sînt traduse cuvînt de cuvînt din agenda ungurească.³⁴ Deci se exclude cu totul posibilitatea ca Diaconul Coresi să fi tradus în romînește această carte. Se știe că Diaconul Coresi nu cunoștea limba maghiară.

6. **Psaltirea** (Brașov, 1570). I. A. Candrea, care s-a ocupat cu această Psaltire romînească, spune: „Textul acestei Psaltiri (din 1570) e identic cu al celei slavo-romîne din 1577 (tot a lui Coresi), afară de mici divergențe³⁵ care se observă în ortografie, fonetism și morfologie, rareori în ce privește lexicul. Lipsuri de cuvinte se observă cînd la una cînd la alta din Psaltiri.

Aceste deosebiri (divergențe) se explică prin faptul că Coresi **recopiind** (în 1557) textul din 1570, pentru a intercala versiunea slavonă, a îndreptat ici colea formele care i se păreau greșite, sau a înlocuit unele cuvinte cu altele. În schimb, au fost lăsate afară cîte unul sau mai multe cuvinte în șir, sau de către copistul textului, sau prin neglijența culegătorilor tipografii. Jucînd după unele greșeli, ca **sușu** în loc de **spușu**, care apar în ambele edițiuni, s-ar părea că îndreptările s-au făcut chiar pe exemplarul din 1570. Dar e neadmisibil să fi fost atîta loc între rînduri ca să se poată intercala și textul slav”.³⁶

Profesorul N. Drăganu, studiind un manuscris al liceului grăniceresc „G. Coșbuc”,³⁷ scris între anii 1640—1650³⁸ dovedește că un fragment (psalmul 33) din acest manuscris, „care putea face parte dintr-un text liturgic, este o copie schimbată foarte puțin, numai cît cerea o mai ușoară înțelegere și nevoia de a al-

34 Dr. E. Dăianu, Un molitvenic calvinesc pentru romîni, „Răvașul”, VI, 1908, nr. 5-6, p. 171 și 173-181. A se vedea și Dr. Veress Endre, Erdélyi és magyarországi régi oláh Könyvek és nyomtatványok (1544-1808), Kolossvár 1910, p. 10-12.

35 Primul care a observat asemănările și deosebirile între cele două Psaltiri a fost G. Săndulescu, Glosarul Psaltirii lui Coresi din 7076 (=1568), recte: 7078 (=1570), „Buciumul Romîn”, 1875, p. 289-304, 337-352, 385-400.

36 I. A. Candrea, Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri, I. Buc. 1916, p. LIX—LX.

37 N. Drăganu, Manuscrisul liceului grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsimele celor mai vechi manuscrise romînești, „Dacoromania”, III, p. 472-514.

38 Idem, p. 472.

cătui un text uniform în terminologie a celui mai vechi text de psaltire românească. **Comparația cu Psaltirea lui Coresi și cu Psaltirea Scheiană ne-o dovedește cu prisosință. Redacția noastră totuși e mai aproape de cea a lui Coresi decît de a Psaltirii Scheiane care este rotacizantă, deci foarte probabil s-a alcătuit avîndu-se în vedere textul celei dintîi**".³⁹

Referindu-se la textul Psaltirii lui Coresi, N. Iorga spune: „Cît despre text, el e tocmai vechiul text husit, cu modernizări neînsemnate”.⁴⁰

Deci și în acest caz nu Coresi este traducătorul Psaltirii care îi poartă numele.

7. Liturghierul (Brașov, 1570). S-a păstrat un singur exemplar, care se găsește în biblioteca Institutului Teologic Universitar din Sibiu. Din acest exemplar lipsesc foile de la început și sfîrșit, care conțineau, desigur, prologul sau epilogul cărții. Lipsind aceste foi, lipsesc datele esențiale asupra traducătorului acestei cărți.

Între textul psalmilor din acest Liturghier și textul psalmilor din Psaltirea tipărită în același an de Coresi, există deosebiri însemnate. Deosebirile acestea nu pot fi explicate altfel decît că Diaconul Coresi a tipărit aceste două cărți după manuscrisele care i s-au dat. Textul Psaltirii era un text vechi românesc, în timp ce textul Liturghierului era o traducere făcută în secolul XVI, în timpul lui Coresi. E posibil ca această traducere s-o fi făcut chiar atunci unul din preoții bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului.⁴¹ Traducerea e făcută după un text slavon, provenit din lumea și prin mijlocirea sîrbilor. Textul acestui Liturghier nu este identic, nu corespunde exact textului slavon din Liturghierul lui Macarie, așa cum au afirmat unii.⁴² Între aceste două liturghiere, tipărite pe solul țării noastre în același secol, există multe asemănări dar există și deosebiri, care pledează pentru teza că Liturghierul lui Coresi n-a fost tradus după Liturghierul lui Macarie.⁴³

Avînd în vedere că în anul 1570 Diaconul Coresi a tipărit la Brașov două cărți românești, avînd în vedere graba cu care i

39 Idem, p. 473-474.

40 N. Iorga, *Istoria literaturii religioase...*, op. cit., p. 82.

41 Se știe că această biserică a avut totdeauna preoți culți, cunoscători ai limbilor slavone, maghiare, germane, etc.

42. Așa b. o. N. Sulică, *O nouă publicație românească din sec. XVI. Leturghierul diaconului Coresi, Brașov 1570*. T. Mureș, 1927, p. 36.

43 Sp. Cădea, „Mitropolia Ardealului”. Sibiu 1959, nr. 9-10, p. 768-770.

s-a cerut să tipărească aceste cărți, avînd în vedere că pînă la data aceea el nu tradusese nici una din cărțile romînești, tipărite de el, înclinăm să credem că nici în cazul acesta n-a tradus Coresi textul Liturghierului.

8. *Evangelhia cu învățătură* (Brașov, 1580—1581). Este ultima carte romînească tipărită de Diaconul Coresi, la Brașov. Din predosloviea acestei cărți, desprindem următoarele date, esențiale pentru preocupările noastre: Cartea s-a tipărit din stăruința, bunăvoința și cheltuiala primarului de atunci al Brașovului, Hrăjilu Lucaci (Hirschel Lucas). Iată fragmente din această predoslovie:

„Dereptu aceaia eu jupînulu Hrăjilu Lucaci județulu deîn cetatea Brașovului și a totu ținutulu Brăsei, foarte cu inimî fierbinte și cu jale aprinsî de multu jeluiia la această luminatî carte. Dereptu aceaia în multe părți amu întrebatu ș-amu căutatu pînî o amu aflatu în țara rumînească, la arhimitropolitulu Serafimu. în cetate în Tîrgoviște. Iarî după ce o amu oblicitu, iarî eu foarte m-amu bucuratu și cu multî rugăciune cerșutu-amu de la sf(i)niția lui, și mi-au tremisu. Iarî eu deaca o văzuiu ce învățituri dumnezeiascî și cu folosu sufletului și trupului iaste întru ia, iarî inima mea se îndulci și foarte mă sfătuii cu luminatulu mitropolitulu marele Ghenadie, deîn totu ținutulu Ardealului și a lu Orîziei, și cu multu chirosu de preuți ce le trebiia această carte, încă și cu toți sfeatnicii miei, și cu voia tuturoru acestora, și cu voia mitropolitulu marelui Serafim. Noi o dedeamu lu Coresi diaconulu, ce era meșteru învățatu într-acestu lucru de o scoase deîn cartea sârbeascî pre limba rumîneascî, împreună și cu preuții dela besearca Scheailoru, de lîngă cetatea Brașovului. Anume popa Iane și popa Mihai...”⁴⁴

Potrivit cuvintelor din prolog, Diaconul Coresi trece drept tîlmăcitorul cărții. Adevărul este însă cu totul altul și anume că nu Coresi este traducătorul lucrării. În privința aceasta s-au exprimat păreri precise și anume:

„...Și aici, Coresi nu e adevăratul lucrător literar.

Știm în adevăr ce preț au aceste afirmații ale lui Coresi: toate tipăriturile sale nu fac decît să schimbe ici și colo cîte un cuvînt din texte vechi, și încă după înțeles numai, fără să alerge la originalul slavon pe care, ca diacon și editor de atîtea cărți slavone, nu rămîne nici o îndoială că-l înțelegea. Psaltirea slavo-romînă din 1577 e anunțată ca o traducere nouă, pe cînd de fapt

⁴⁴ Bianu-Hodoș, op. cit., p. 89-92.

ea nu dă în partea românească decît textul vechii Psaltîri de la 1570, și, în loc să se folosească de noul prilej ca să îndrepte, în loc să compare neconținut cu originalul slavon, care stătea acum în față, pagină de pagină, el s-a mulțumit a înlocui iarăși cîte un cuvînt și a mai creat apoi, fără voie, un element de deosebire, trecînd cu vederea un număr foarte mare de greșeli de tipar.

Deci nu putem crede că însuși Coresi, îngreuiat acum și de bătrînețe, a avut partea de căpetenie în tălmăcirea Cazaniei ortodoxe trimise de mitropolitul muntean. Ca ajutători ai lui în această lucrare a tălmăcirii se pomenesc „preuții dela beseareca Scheailoru ... anume popa Iane și popa Mihai”. Între aceștia trebuie căutat cărturarul care a întors din slavonește în românește Cazania, dînd contemporanilor o carte folositoare și lăsînd urmașilor un însemnat monument de limbă. Însemnările vechi asupra bisericii Sf. Nicolae ... nu vorbesc despre vreo învățătură deosebită a lui Iane. Dimpotrivă, se știe că Mihai (Miha), fiul popii Dobre, fusese trimis de tatăl său la sîrbi ca să învețe carte bisericească; întors din țara lor, împodobit astfel cu faima unor cunoștințe deosebite, Miha⁴⁵ era un preot luminat, un preot cult.

„Cărturarul era deci popa Mihai, fiul lui Dobre. Lui i se datorește prin urmare — afară de mici îndreptări... — traducerea Cazaniei din 1581. Aceasta o dovedește și limba, care e o frumoasă limbă cu un caracter românesc general, așa cum se putea aștepta de la un brașovean de baștină, care avusese atîtea legături cu Țara Românească și trăise viața lui întreagă în preajma pribegilor, care în sfîrșit se putuse pătrunde prin cărțile românești tipărite în ultimii ani de vechea limbă energică a traducerilor husite. Ardelenismele nu lipsesc — **flornicor, ciudese, alcămure** — arhaismele se întîmpină adesea..., dar întipărirea pe care o lasă cetirea e a unui stil simplu, destul de mlădios, liber și nou”.⁴⁶

Avînd în vedere anumite afirmații făcute în predoslovia cărții, ca de ex.: că s-a întrebat și s-a căutat în multe părți pînă ce s-a aflat cartea, că odată descoperită a trebuit să se depună multe stăruințe, spre a o dobîndi, „cu multă rugăciune cerșitu-am”, că pentru tipărirea ei a trebuit să se sfătuiască cu mitropolitul Ardealului, cu mitropolitul Țării Românești, cu mulți clerici și cu toți sfetnicii. N. Sulică susține, că din toate cele spuse, reiese că această carte era extrem de rară și foarte prețioasă. O carte slavonă tipărită nu mai putea să fie atît de rară, o carte atît de greu

45 N. Iorga, *Istoria literaturii religioase...*, op. cit., p. 91-92.

46 Idem, p. 93.

de găsit și de dobândit. „Nu poate fi vorba deci, decît numai de o traducere romînească, firește mai veche, care de fapt pe timpul acela putea trece de raritate și pentru a cărei cenzurare să se țină o consfătuire a tot clirosul, în frunte cu mitropolitul Ardealului...”.⁴⁷

Potrivit acestor păreri, exprimate în urma multor cercetări, Diaconul Coresi nu este traducătorul acestei cărți.

9. **Psaltirea slavo-romîna (1577).** Se știe precis că la anul 1577 Diaconul Coresi a tipărit Psaltirea slavo-romîna. Nu se cunoaște însă precis localitatea unde a tipărit această carte.

Psaltirea aceasta e tipărită pe două coloane și anume pe prima coloană e textul slavon și pe coloana a doua e textul romîn.

În epilogul acestei psaltiri se spune: „Scrisu-vămu aceste psăltiri cu otveatu de-amu scosu din psăltirea sîrbească pe limbă rumînească”.⁴⁸

„Diaconul Coresi se face, de data aceasta, că a tradus însuși cartea din slavonește...”.⁴⁹ Afirmația aceasta nu corespunde adevărului. Textul Psaltirii a fost tradus în romînește cu mult înainte de Coresi. La anul 1570 Coresi a tipărit, la Brașov, Psaltirea romînească, al cărei text n-a fost tradus de el. Textul romînesc al Psaltirii slavo-romîne este identic cu textul Psaltirii romînești de la 1570. Deci în cazul de față, Coresi a retipărit, făcînd unele foarte neînsemnate îndreptări, textul Psaltirii romînești. În consecință nu este adevărat că textul romînesc al Psaltirii slavo-romîne ar fi o traducere nouă. Deci Coresi nu este traducătorul acestui text.

Sensul cuvintelor „am scris” sau „scrisu-v-am” este, la Coresi, cu totul altul decît cel de astăzi. Se vede că Coresi a fost influențat de limba slavonă, care, neavînd termenul a **tipări**, a utilizat cuvîntul a scrie cînd era vorba de tipărire. De aceea verbul „**pisati**” = a scrie, cu sensul de a tipări, e utilizat în toate prefețele sau postfețele slavone tipărite. Coresi a făcut același lucru, a întrebuițat adeseori verbul a scrie cu sensul de a tipări. În Evangheliarul romînesc de la 1561 Coresi se exprimă mai complet, zicînd în epilog: „Și **am scris cu tiparul** voao fraților”. Deci, la Coresi, termenii „am scris” sau „scrisu-v-am” au sensul de „am tipărit” sau „tipăritu-v-am”.⁵⁰ Datorită acestui fapt nu se poate

47 N. Sulică, Un capitol din istoria primelor începuturi de literatură cultă națională la romîni. „Gazeta Transilvaniei”, 1901, nr. 211.

48 Bianu-Hodoș, op. cit., p. 63-64.

49 N. Iorga, Istoria literaturii religioase..., op. cit., p. 87.

50 N. Sulică, Un capitol..., „Gazeta Transilvaniei” 1901, nr. 208.

trage concluzia că Coresi a compus sau că a tradus cărțile despre care se spune în epilog sau prolog că sînt scrise de Coresi. Asemenea cărți sînt numai tipărite de el.

Cu prilejul examinării fiecărei cărți romînești, tipărită de Coresi, am văzut clar că nu el este traducătorul acestor cărți. Adevărul acesta e confirmat și de deosebiri care există între textul prologurilor sau epilogurilor, alcătuite de Coresi, și textul cuprinsului acestor cărți. Limba din cuprinsul cărților e alta, e mai veche decît limba prefețelor și postfețelor. Limba acestor cărți e arhaică, e o limbă învechită, care nu aparține epocii în care a trăit Coresi.⁵¹ Deosebirea aceasta se observă și între limba tîlcuirilor, limba predicilor și limba pericopelor evanghelice din Tîlcul Evangheliilor de la 1564. Limba tîlcuirilor fiind limba epocii lui Coresi, „e o limbă mai fluidă, mai modernă decît limba Evangheliilor, care e o limbă mult mai veche”.⁵² Și mai mult bate acest lucru la ochi în Psaltirea din 1577. Epilogul lui Coresi e scris într-o limbă atît de apropiată de a noastră, încît oricine o înțelege astăzi fără greutate: „Cu mila lui Dumnezeu, eu, diacon Coresi, deacă văzuîu că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba (lor), numai noi, rumîinii n-avăm..., drept aceaia, frații mei, preuților, scrisu-v-am aceste Psăltiri cu otveat de-amu scos den psăltirea sîrbească pre limbă rumînească, să vă fie de înțelegătură...”. Dacă deschidem însă Psaltirea însăși, dăm de o limbă aproape neînțeleasă, cu mult mai veche ca forme și atît de stîngace în expunere, încît imediat bănuim că e anterioară lui Coresi și că a fost scrisă pe cînd nu exista încă o tradiție literară, care să fi mlădiat limba”.⁵³

Coresi debutează în tipăriturile sale romînești cu un sistem ortografic destul de bine încheiat, care nu putea fi rezultatul unei improvizații, ci al unei tradiții mai îndelungate. El introduce în tipăriturile sale o limbă destul de viguroasă și flexibilă, care nu putea fi creația spontană și repentină a unui singur om și nici ecoul unei singure epoci. Opera păstrată sub numele lui Coresi, prin amalgamul caracteristic de forme și expresii arhaice și moderne, aparține unei epoci mai îndepărtate, dar poartă și pecetea incontestabilă a procesului de frămîntare continuă, de transformare lentă și de modernizare conștientă, prin care a trecut. Ortografia și limba tipăriturilor romînești ale lui Coresi nu

⁵¹ Idem, nr. 215.

⁵² Idem, nr. 209.

⁵³ S. Pușcariu, *Istoria literaturii*. Cluj, 1929, p. 77-78.

sînt opera unui singur cărturar, cu atît mai puţin a unui om, cum a fost Coresi, care nu se preocupase pînă atunci de probleme de limbă şi de scriere romînească. Ele sînt opera colectivă a mai multor generaţii de cărturari braşoveni, care au muncit cu trudă şi care, pătrunşi de nevoile practice ale îndeletnicirii lor profesionale de traducători şi corespondenţi ai cetăţii Braşovului, s-au silit să-şi fixeze un sistem unitar de scriere şi să ticluiască o limbă literară, care să se apropie cît mai mult de nivelul graiului întrebuinţat de elita intelectuală a Ţării Romîneşti”.⁵⁴

„Coresi a adunat şi a tipărit traduceri ale cărţilor bisericeşti, care sînt şi mai vechi decît începerea tipografiei conduse de dînsul, şi provenind din diferite centre. Pentru studiul începuturilor scrisului în limba romînă, ceea ce importă nu este atît lucrarea tipografiei, cît aceea a traducerilor, care stau la originea scrisului în limba populară.

Examinînd provenienţa şi răspîndirea scrierilor în romîneşte dinainte de Coresi, ajungem la încheierea că ele îşi au rădăcini în timp dinainte de pătrunderea reformei religioase în Transilvania şi că avem a face cu mai multe centre de traduceri romîneşti, în nordul şi sudul acestei provincii.

Este azi îndeobşte admis că tipografia lui Coresi a folosit vechile traduceri maramureşene, care, deci, erau încă „vii”, adică folosite curent, copiate şi citite în biserici, în vremea lui Coresi, adică în a doua jumătate a secolului XVI. Din comparaţia Psaltirii Scheiene cu Psaltirea lui Coresi, s-a dovedit că aceasta din urmă reproduce textul vechii traduceri maramureşene, editorul cărţii tipărite, Coresi, îndreptînd limba dialectului maramureşan după graiul din sudul Transilvaniei şi din Ţara Romînească, îndreptînd expresii neînţelese de dînsul, după ureche şi impresii, fără însă a recurge la textul slayon, ceea ce îl face adesea să nu nimerească forma exactă cerută de original.⁵⁵

De asemenea Apostolul lui Coresi, comparat cu Apostolul romînesc aflător în Codicele Voroneţean, arată că şi această carte bisericească a fost editată de Coresi cu îndreptări după traducerea maramureşeană.⁵⁶

54 N. Sulică, „Minunata cetate a Braşovului”. Braşov 1943, p. 10-11.

55 P. P. Panaitescu, Începuturile scrisului în limba romînă. Studii şi materiale de Istorie Medie. Ed. Academiei R.P.R. Bucureşti 1960. Vol. IV, p. 171-172. Cf. I. Andrea, Psaltirea Scheiană. Introducere, p. 81.

56 Al. Rosetti, Lexicul Apostolului lui Coresi comparat cu al Codicelui Voroneţian, în „Grai şi suflet”, I, 1923, p. 100-106, cf. St. Paşca Probleme în legătură cu începutul scrisului romînesc. Versiunile romîneşti din sec. XVI ale Apostolului, în „Cercetări de lingvistică”, Cluj 1957, II, iunie, dec., p. 47-98, contestă traducerea

Dar aceste constatări nu înseamnă că toate manuscrisele românești tipărite de Coresi erau numai de proveniență maramureșeană. Ele puteau proveni și din sudul Transilvaniei, ba chiar și de peste munți”.⁵⁷

„Din studiul manuscriselor ... din Transilvania în veacul al XVI-lea, rezultă că au existat în acea epocă mai multe traduceri independente ale Psaltirii, Evangheliei, Apostolului, precum și ale apocrifelor, ceea ce implică și existența mai multor centre de traduceri în românește și a numeroși traducători din slavonește. Această bogată și variată operă de prefacere în românește a scrierilor slave, anterioară activității de tipograf a lui Coresi, este o dovadă că în Transilvania avem a face cu un curent de traduceri datorite unei nevoi generale din mediul românesc în secolul al XVI-lea. Este vorba de o operă cu caracter vast, cuprinzând simultan toate regiunile românești”.⁵⁸

Deși Diaconul Coresi nu este — după cum am văzut — traducătorul cărților tipărite de el, totuși, are și el un anumit merit în alcătuirea lor literară. În timpurile acelea, când proprietatea literară era o noțiune necunoscută, fiecare copist și fiecare cititor al cărții avea dreptul și chiar datoria de a **îndrepta**, de a **corecta** textul pe care îl avea în față. Libertatea și obligația acestei **îndreptări** era arătată și cerută cu insistență în prefețele sau postfețele cărților slavone. Așa este b. o. cazul Evangheliarului slavon de la 1512, tipărit de călugărul Macarie, cazul Molitvelnicului slavon de la 1545, din Tîrgoviște, etc. Epilogul Evangheliarului slavon, tipărit la Brașov, la 1562, cere: „Și rog pe cei tineri și pe cei crescuți și pe bătrîni, toți, cîți o vor ceti sau copia, pentru dragostea lui Isus Hristos, să **îndreptați**, și pe noi, care cu osîrdie de acest lucru ne-am îngrijit, să binecuvîntați”. La fel cere Sbornicul slavonesc, tipărit la Sas-Sebeș, la 1580, din inițiativa mitropolitului, Ghenadie al Ardealului. Tot astfel cere și prefața Evangheliei cu învățătură, tipărită la Brașov, la 1581, și anume: „Drept aceia și noi greșiții și nedestoinicii și ticăloșii, care ne-am trudit acicia, noi ne rugăm, și ne milcuim, fiecăroră, carei veți ceti acicia, sau veți propovedui altora sau veți scrie dintr-u ia ceva și unde să veți afla ceva neisprăvitu bine sau greșit, eară

Apostolului lui Coresi după textul maramureșan. Vezi însă replica lui Al. Rosetti Despre raportul dintre Codicele Voronețian și Apostolul lui Coresi, în Omagiu lui Iorgu Iordan, Buc. 1958, p. 745-751.

57 P. P. Panaitescu, op. cit., p. 172.

58 Idem, p. 175.

voi să îndreptați, să nu blăstămați, că ne-am nevoit și trudit ... drept aceia mulțumiți și blagosloviți, nu proclăteți”.

Diaconul Coresi, la rîndul său, a făcut la fel. Ori de cîte ori a aflat ceva „neisprăvit bine sau greșit”, după obiceiul de atunci, **el a îndreptat**, a corectat, a schimbat, a adaptat și a modernizat textele vechi. El a înlăturat adeseori arhaismele și provincialismele și a înlăturat rotacismul. Lucrarea aceasta de corectare, de îndreptare, de prelucrare și modernizare a traducerilor n-a fost deloc neînsemnată și ușoară. În această lucrare Diaconul Coresi are merite nepieritoare. Deși cam superficial, totuși el a dovedit mare pricepere și multă iscusință. Datorită acestui fapt „Coresi e figura cea mai aleasă în seria vechilor copişti, conservatori ai vechei noastre literaturi romîne bisericești — toți anonimi — e cea mai aleasă figură în istoria primelor începuturi de literatură cultă la romîni”.⁵⁹

Un alt mare merit al Diaconului Coresi este acela că „el este primul luptător conștient pentru introducerea limbii romîne în biserică, pentru răspîndirea culturii în grai romînesc.

Cărțile tipărite de el au o destinație universală și nu locală cum aveau manuscrisele de pînă atunci. Ele sînt tipărite pentru toți romînii și nu numai pentru un grup mic și necunoscut”.⁶⁰ Datorită acestui fapt și haina acestor scrieri, limba acestor tipăriri trebuie să aibă tot un caracter universal, adică să fie accesibilă tuturor romînilor.

Cu toate meritele arătate pînă acum, nu în acestea găsim contribuția cea mai de seamă a Diaconului Coresi la patrimoniul culturii romînești. Contribuția lui originală și în același timp foarte îndrăzneată pentru timpurile acelea, chiar revoluționară, care îl face nemuritor este „**scrierea cu tiparul**”.

„Faptul că diaconul Coresi răspîndește prin tipar vechile traduceri și tălmăciri nouă în toate regiunile locuite de romîni, constituie un merit mai mare decît dacă el și-ar fi întrebuințat timpul cu traduceri migăloase...”

Prin marea sa activitate Coresi contribuie însă în primul rînd la stabilirea unei limbi literare romînești înțelese pretutindeni”.⁶¹ Dacă Coresi ar fi fost numai un traducător, numele său s-ar fi pierdut în negura veacurilor și în numărul mare al traducătorilor anonimi, precursori și contemporani cu el. Tipărirea

59 N. Sulică, Un capitol..., „Gazeta Transilvaniei” 1901, nr. 217.

60 Idem, ibidem.

61 S. Pușcariu, op. cit., p. 78.

atîtor cărți romînești însă l-a făcut pe Coresi deschizător de drumuri noi și creator de epocă în istoria culturii și a literaturii noastre.

În încheiere trebuie să spunem că Diaconul Coresi a fost „un mare meșter tipograf”, un om plin de inițiative și de mare îndrăzneală, un bun și destoinic corector, și mai presus de toate cel dintîi om care a tipărit cărți romînești pe seama tuturor romînilor. Prin această mare realizare a lui Coresi, poporul nostru a ajuns la emulație culturală cu alte popoare — și acesta este „gîndul cel nou cu care se încheie secolul XVI”. (A. Procopovici). Coresi a deschis în același timp drum liber cărții romînești și a pus temeliile, pe care s-a clădit apoi literatura noastră cultă, turnată în cea mai frumoasă limbă vorbită a poporului nostru.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

SFINTA LITURGHIE CA TAINA

„Cu adevărat, mare este taina creștinătății” (I Tim. III, 16).

De la Sf. Apostol Pavel știm că în adunările de cult primii creștini se întâlneau „unul pe altul prin psalmi și prin laude și prin cântări duhovnicești” (Col. 3, 16). „Psalmii” și „laudele” le moșteniseră din Vechiul Testament. „Cântările duhovnicești” însă erau creațiuni curat creștine pe care ei le cântau cu mare bucurie Mântuitorului ca unui mare Dumnezeu.

Sf. Apostol Pavel ne-a păstrat chiar o strofă dintr-un astfel de imn creștin, sau cântare duhovnicească, în epistola I-a către Timotei (3, 16): „Cu adevărat, mare este taina creștinătății: Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, s-a arătat îngerilor, s-a propovăduit popoarelor, s-a primit cu credință în lume, s-a înălțat întru mărire”. Minunat este acest imn creștin atît prin vechimea, cît și prin cuprinsul lui. În șase propoziții scurte se exprimă întreaga credință creștină, „întreaga taină a creștinătății”: Dumnezeu s-a făcut om și toate urmările acestei minuni. Fiecare propoziție singuratică ne deschide privirii o nouă lume de iubire și înțelepciune divină. O mai mare taină decît cea cuprinsă în cuvintele de mai sus — că adică Dumnezeu s-a făcut om, s-a propovăduit și crezut în lume și s-a înălțat întru mărire la cer — nu se poate închipui de noi creștinii. De aceea, credincioșii vor cînta pînă la sfîrșitul veacurilor „marea taină a creștinătății”.

„Marea taină a creștinătății” o cîntau așadar primii creștini la Sf. Liturghie, prin acel imn antifonic. Dar Sf. Liturghie e ea însăși taină și încă cea mai mare taină. În Sf. Liturghie se reprezintă însăși „marea taină a creștinătății”.

Pentru a ne încredința că Sf. Liturghie e nu numai jertfă, ci și taină sau mister, trebuie să vedem mai întîi înțelesul acestor cuvinte în graiul Sf. Scripturi.

În Sf. Scriptură cuvîntul taină sau mister are două înțelesuri. a) Întîi, prin taină se numesc învățăturile ascunse sau secrete, necunoscute de oameni, ci numai de Dumnezeu. Astfel planul lui Dumnezeu de mîntuire a lumii a fost o taină pentru oameni, pînă cînd Mîntuitorul l-a descoperit. În acest înțeles a vorbit El ucenicilor Săi, despre „tainele împărăției lui Dumnezeu”. După ce i-a învățat, El a putut să le spună, că: „Vouă s-a dat a ști tainele împărăției cerurilor” (Mt. 13, 11). Deci Domnul nostru Iisus Hristos a descoperit lumii planul lui Dumnezeu de mîntuire, sau cum îi spune Sf. Apostol Pavel „taina cea din veac ascunsă” (Col. 1, 26), sau „taina creștinătății” (I Tim. 3, 16), cum am spus mai înainte. b) În al

doilea rînd prin taină se mai înțelege o lucrare sfîntă, așezată de Mîntuitorul, prin care sub o formă văzută se dă harul cel nevăzut al lui Dumnezeu. „Se numește taină — zice Sf. Ioan Gură de Aur — pentru că nu ceea ce vedem credem, ci alte vedem și alte credem”. Astfel avem cele șapte Sf. Taine, din care Sf. Euharistie formează centrul Sf. Liturghii. Prin urmare Sf. Liturghie este taină în ambele înțelesuri ale acestui cuvînt.

Să urmărim acum mai de aproape îndoita înfățișare de taină a Sf. Liturghii.

I. Cu multă dreptate Sf. Teodor Studitul a spus că Sf. Liturghie este o taină fiindcă e o „recapitulare a întregii iconomii a mîntuirii”. În adevăr, Sf. Liturghie, împreună cu serviciile de seara și de dimineața, care-i premerg, înfățișează întreaga istorie a mîntuirii. Slujba de seara reprezintă vremea de întunec în care se afla lumea înainte de venirea Mîntuitorului. „Doamne, strigat-am către tine, auzi-mă! Ia aminte glasul rugăciunii mele cînd strig către tine”, parcă e însăși strigătul omului vechi, după Dumnezeu. „Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea ta” (Ps. 140, 2), exprimă dorința omului de a intra în legătură cu Dumnezeu. De asemenea, nu se poate închipui o mărturisire mai zguduitoare despre starea de păcat a omului dinaintea venirii lui Hristos, decît stihurile din Ps. 141 și 129 de la Vecernie: „Cu glasul meu către Domnul am strigat, cu glasul meu către Domnul m-am rugat” și: „Dintru adîncuri am strigat către Tine Doamne, Doamne auzi glasul meu”.

„Lumină lină” imnul lui Antinoghen martirul, ne arată totuși că în întunericul păcatului, nădejdea în venirea lui Mesia era ca o „lumină”, ca o stea călăuzitoare. Prin rostirea mărturisirii dreptului Simeon: „Acum slobozește pe robul tău...” ni se aduce siguranța venirii Mîntuitorului.

În slujba dimineții avem „începutul și raza creștinismului”. Încă primele cîntări ale Utreniei, ca: „Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă”, împrăstie bucurie în legătură cu venirea pe pămînt a Fiului lui Dumnezeu.

Proscomidia simbolizează nașterea Mîntuitorului și viața neștiută dinaintea activității Sale publice. Dar reprezentarea tainei creștine se adîncește tot mai mult cu începutul Sf. Liturghii. Ieșirea cu Evanghelia înseamnă ieșirea în lume a Fiului lui Dumnezeu și vestirea Evangheliei. În Liturgia credincioșilor „taina” devine și mai simțită. Intrarea cea mare închipuiește sfîrșitul activității publice a Mîntuitorului și anume drumul de la Vitania la Ierusalim, spre a lua asupra Sa patima și moartea de bunăvoie. Așezarea Sf. Daruri pe Sf. masă înseamnă răstignirea, coborîrea de pe Cruce și punerea în mormînt de către Iosif și Nicodim. Inseși lucrurile folosite primesc acum un înțeles deosebit: procovățul de deasupra discului închipuiește mahrama cu care a fost înfășurat capul lui Iisus în mormînt, iar procovățul de deasupra potirului amintește giulgiul cu care a fost învelit trupul lui Lui. „Aerul” ce se pune peste cele două vase sfînte înseamnă piatra prăvălită pe ușa mormîntului. Pînă și tămîia primește în acest moment o însemnare deosebită, închipuind aromatele cu care a fost uns trupul Domnului. Sf. masă și antimisul închipuiesc mormîntul în care a fost pus, iar închiderea ușilor împărătești și a perdelei reprezintă întărirea mormîntului cu pază și pecetluirea lui. Tot ceea ce urmează e pus în legătură cu faptul istoric al jertfei de pe Golgota. Înălțarea Sf. Agneț, o dată cu rostirea: „Să luăm aminte, Sfintele Sfinților”, reprezintă înălțarea Sa pe cruce, iar frîngerea

lui în patru părți dă icoana morții Lui. Împărtășirea închipuiește învierea Lui din morți. Prima arătare a Sf. Daruri în ușile împărătești ne amintește de arătarea Mîntuitorului pe muntele Măslinilor, iar cea de a doua arătare a Sf. Daruri reprezintă ultima arătare a Domnului către Apostoli, înainte de înălțare. Depunerea Sf. Daruri la proscomidier închipuiește înșasi înălțarea Lui la cer, iar ultima lor tămîiere însemnează pogorîrea Sf. Duh peste Apostoli.

Din cele spuse, s-a văzut că Sf. Liturghie are sarcina să ne înfățișeze și să ne descopere istoria mîntuirii noastre, adică înșasi lucrarea sfîntă împlinită de Mîntuitorul. Pentru aceasta spunem că Sf. Liturghie este o taină, în primul înțeles al acestui cuvînt.

II. Dar Sf. Liturghie este taină și în înțelesul al doilea al acestui cuvînt, fiindcă ne mijlocește unirea cu Hristos, prin Sf. Euharistie, împărtășindu-ne cu Sf. Trup și Sînge al Domnului. De aceea Liturghia credincioșilor se mai numește și Liturghia euharistică. Prin împărtășire ne facem părtași „dumnezeieștii firi” (II Petru 1, 4) și ajungem hristofori, adică purtători de Hristos. Fiecare în parte ne unim cu Hristos și toți împreună formăm trupul tainic al Domnului, fiindcă ne împărtășim din aceeași pîine și din același potir. Sf. Ioan Gură de Aur tilcuind cuvintele Sf. Apostol Pavel (I Cor. 10, 17): „O pîine, și noi mulți un singur trup sîntem...” spune: „Ce numesc împărtășire? Noi sîntem chiar acest trup. Ce este pîinea? Trupul lui Hristos. Ce devin cei ce se împărtășesc? Trupul lui Hristos. Nu multe trupuri, ci un singur trup. Căci după cum pîinea e unirea multor boabe adunate așa încît să nu se arate grăunțele, ci ea să fie acele grăunțe, fără ca în unirea lor să fie vădită deosebirea dintre ele, tot astfel și noi ne unim unii cu alții și cu Hristos. Căci tu nu te hrănești dintr-un trup, iar acela din altul, ci toți din același”.

Ne întrebăm acum: cum se prefac Sf. Daruri în Trupul și Sîngele Domnului? Cum ne împărtășim cu Trupul Lui preamărit? Iată cîte întrebări atîtea taine ne întîmpină, pe care nu le putem pătrunde cu mintea, ci doar cu credința le putem îmbrățișa. Cînd Mîntuitorul a anunțat marea taină a Euharistiei, mulți din ucenicii Lui au zis: „Ciudate sînt vorbele acestea, cine le poate asculta?... De atunci mulți din ucenicii Săi s-au despărțat și nu l-au mai urmat” (In. 6, 60. 66). Ei s-au scandalizat așazicînd de o taină atît de adîncă pe care nu o puteau înțelege cu mintea.

Pentru a apropia de înțelegerea omenească această Sf. Taină, s-au încercat unele asemănări, spunîndu-se că și în natură sînt o mulțime de schimbări a unei substanțe în alta. Pîinea pe care o mîncăm se schimbă prin digestie în propriul nostru trup și sînge. Ceea ce se săvîrșește în mod natural în ființa noastră, zilnic, pentru ce nu s-ar putea săvîrși în mod supranatural în Sf. Euharistie? „Altă dată Hristos, în Cana Galileii, a prefăcut la un semn al Său apa în vin. Nu este vrednică oare de credință prefacerea vinului în sînge? A fost chemat la o nuntă lumească și a săvîrșit această minune nemaipomenită. Oare nu cu mult mai mult se va mărturisii că a dăruit nuntașilor spre desfătare trupul și sîngele Lui?” — se întreba Sf. Chiril al Ierusalimului.

O prea frumoasă cugetare despre această Sf. taină o aflăm la Sf. Dimitrie al Rostovului, care răspunde la îndumeririle unora cu privire la ea. La întrebarea unora cum poate pîinea și vinul să se prefacă în Trupul și

Sîngele lui Hristos se răspunde: oare există vreun hotar atotputerniciei lui Dumnezeu? Mîntuitorul însuși a spus că ceea ce nu-i cu putință la oameni este cu putință la Dumnezeu (Mt. 19, 26).

— Cum se poate ca Hristos să fie în același timp în cer și pe pămînt, în nenumărate biserici? — întrebă alții.

— Așa cum luminează soarele și în cer și pe pămînt și în atîtea părți..." răspunde Sf. Dimitrie.

Unii se miră și se întrebă, cum se împarte Hristos credincioșilor, în mici părțicele din pîinea sfințită, totdeauna întreg, neîmpărțit, nici mai mic într-o părțică nici mai mare într-alta?.

— Așa cum glasul meu, unul singur în gura mea și în urechile nenumăraților mei ascultători, este unul și același glas, întreg și neîmpărțit — răspunde Sfîntul.

La întrebarea: cum se face că Trupul lui Hristos gustat de nenumărați credincioși nu se micșorează? — se răspunde că dacă de la o singură luminare se aprind mai multe lumînări, prin aceasta lumina primei lumînări nu se micșorează deloc.

În sfîrșit, mai întrebă unii: „Cum se poate să primești în tine, într-o părțică mică, pe Hristos întreg?”.

— „Dacă un om se urcă pe un munte poate să cuprindă cu ochiul lui întregul oraș ce se află la poalele muntelui”, răspunde același sf. părinte. Desigur că prin astfel de asemănări taina Sf. Euharistiei rămîne în adîncul ei tot neînțeleasă de mintea omenească. Ea rămîne să fie cuprinsă de mîntea omenească numai prin credință. Sf. Euharistie, care formează miezul Sf. Liturghiei, „este cea mai mare minune pe care a lucrat-o puterea lui Dumnezeu, cel mai înalt mister ce a inventat înțelepciunea lui Dumnezeu și cel mai prețios dar ce ne-a dat bunătatea lui Dumnezeu” (Ilie Miniat).

Cu ajutorul lui Dumnezeu v-am arătat azi că Sf. Liturghie e nu numai o jertfă, ci și o taină mare în îndoit înțeles. Întîi, Sf. Liturghie are sarcina să ne înfățișeze într-o formă simbolică însași „marea taină a creștinătății”, adică lucrarea de mîntuire împlinită de Domnul nostru, Iisus Hristos. În al doilea rînd, Sf. Liturghie este cea mai mare taină fiindcă ne mijlocește prin Sf. Împărtășanie unirea noastră cu Domnul. Sf. Euharistie, ce se află în centrul Liturghiei, e cea mai mare taină creștină „pentru că mai încolo de ea nu se mai poate merge, nici nu se mai poate adăuga ceva, căci de regulă după un lucru vine al doilea, după acesta al treilea și apoi tot așa pînă la cel din urmă. După Sf. Împărtășanie, însă, nu mai este loc unde să pășești, de aceea trebuie să oprești aici și să te gîndești cum să faci ca să poți păstra pînă la sfîrșit comoara pe care ai dobîndit-o”. (N. Cabasila).

Mare este taina economiei divine! Mare este taina Sf. Euharistiei! Și aceste două taine le avem în Sf. Liturghie.

Noi putem spune împreună cu psalmistul: „Dumnezeul nostru în cer și pe pămînt, rînduiește toate cîte voiește” (Ps. 113, 11). Cunoșcînd acum că Sf. Liturghie este în două înțelesuri „taină mare”, se cuvine să ne apropiem de ea cu toată flacăra credinței. Și încă ceva: înaintea tainei Sf. Liturghiei: „Să tacă tot trupul omenesc și să stea cu frică și cu cutremur și nimic pămîntesc întru sine să nu gîndească...” (Lit. Sf. Vasile cel Mare), căci „Cu adevărat mare este taina creștinătății”. Amin.

Prot. A. RADU

PREDICA LA DUMINICA SAMARINENCII

„Cel ce va bea din apa pe care i-o voi da eu nu va înseta în veac” (Ioan 4, 14).

Iubiți credincioși,

În drum spre Galileia, venind de la Ierusalim, Mîntuitorul Iisus Hristos alege calea cea mai scurtă și anume prin Samaria, fără să țină cont de vădita dușmănie care exista între iudei și samarineni, din care pricină aceștia se ocoleau cu orice prilej. Și prin aceasta Mîntuitorul a vrut să ne dea o învățătură și anume aceea, că El a venit să surpe zidurile reći și mucegăioase ale urii dintre oameni și popoare.

Era către prînz cînd Iisus cu ucenicii Săi a ajuns la fîntîna lui Iacob, situată nu departe de cetatea Samariei, numită Sihar. „Ostenit fiind de călătorie” — după cum ne spune Sf. Evanghelist Ioan, și copleșit de arșița fierbinte a soarelui de amiază, Mîntuitorul Iisus Hristos „seda așa la fîntînă” — cum ne spune același Evanghelist, cînd, deodată, în fața Lui apare o femeie samarineancă, cu un vas dorind să scoată apă. Iisus Mîntuitorul căuta întîlnirea cu oamenii, căci pentru ei a venit pe pămînt, așa că între El și samarineancă s-a iscat o convorbire, bogată în învățăminte, pe care am auzit-o citindu-se în întregime în Sf. Evanghelie de astăzi. Reținem însă din această convorbire numai următoarele cuvînte rostite de Mîntuitorul, pe care le-am pus la începutul cuvîntului nostru, și anume: „Cel ce va bea din apa pe care i-o voi da eu nu va înseta niciodată, ci se va face într-însul izvor de apă sălțătoare spre viață veșnică” (Ioan 4, 14—15).

În aceste cuvînte, Mîntuitorul Iisus Hristos nu are desigur în vedere apa aceasta materială, cu care ne astîmpărăm fireasca noastră sete tru-pească, ci o altă apă, nematerială, pe care nu o putem pipăi, dar pe care o putem simți sufletește, și anume darurile Sale cele bogate revărsate asupra noastră, Harul Său și, cu deosebire, dumnezeiasca Sa învățătură. Apa cea vie de care Iisus vorbește samarinencii este deci în primul rînd învățătura Sa, *cuvîntul lui Dumnezeu în general*, cuprins și păstrat nouă în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție — în scrierile Sfinților Părinți cu deosebire — cuvînt stîrnitor și dătător de viață, adevăr asupra căruia vom zăbovi puțin în cele ce urmează.

Iubiți credincioși,

Încă înainte de Iisus Hristos, în perioada Vechiului Testament adică, Dumnezeu, prin gura proorocilor Săi, se numește pe Sine „izvorul apei celei vii”, iar îndepărtarea de cuvîntul Său, închinarea la idoli și adoptarea altor credințe deșarte de către poporul ales, le numește „înlîni sparte, care nu pot ține apă”. Sf. Arhidiacon Ștefan spune căl Moise a primit de la Dumnezeu pe muntele Sinai: „Cuvînte de viață, ca să ni le dea nouă” (F. Ap. 7, 38). Sf. Ștefan are desigur aici în vedere nu numai Tablele Legii cu cele 10 porunci, ci întreaga învățătură dumnezeiască, întreg cuvîntul lui Dumnezeu primit de Moise în timpul cît a condus poporul evreu din Egipt spre patria sa și consemnat în cele cinci cărți rămase de la el. Această constatare o face și psalmistul David, cînd exclamă cuvînte ca acestea: „Legea Domnului este desăvîrșită, întărește sufletele; învățătura Domnului este adevărată, înțelepțește pe cei neștiutori; rînduiele Domnului sînt

drepte, veselesc inima; poruncile Domnului sînt strălucite, luminează ochii" (Ps. 18, 7—8). Și tot Psalmistul adaugă plin de recunoștință: „Minunate-s învățăturile tale! De aceea le cercetează sufletul meu. Descoperirea cuvîntelor tale luminează și dă înțelepciune celor nevinovați" (Ps. 118, 129—130). Acest lucru îl simte și înțeleptul Solomon cînd ne învață, spunînd că cuvintele lui Dumnezeu „sînt *vîată* pentru cei ce le pun în fapte și doctorie pentru tot trupul omenesc" (Pilde 4, 22).

Despre puterea cuvîntului lui Dumnezeu însă ne dăm seama mai ales în Noul Testament, unde el ni s-a descoperit în chip deplin prin Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. „Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice" — spune Sf. Apostol Petru după cîtva timp petrecut în preajma marelui său Învățător. „Să fiți fără de prihană și curați, fii nevinovați ai lui Dumnezeu, să străluciți ca niște luminători în lume, *ținînd cuvintele vieții*" — ne învață Sf. Apostol Pavel, avînd în vedere tot învățătura lui Iisus Hristos — Domnul nostru, propovăduită prin scris dar mai ales prin viu grai de Sfinții Apostoli. Și tot Apostolul Pavel subliniază puterea răscolitoare și născătoare de viață înnoită, renăscută și sănătoasă. a acestei învățături, cînd zice: „*Viu și lucrător este cuvîntul lui Dumnezeu* și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri și este judecător al simțurilor și gîndurilor inimii" (Evrei 4, 12).

Cu adevărat, viu și lucrător s-a dovedit a fi mereu cuvîntul lui Dumnezeu, căci n-au lipsit niciodată, în decursul veacurilor, oameni care să mărturisească sincer acest lucru. Un teolog declară: „Pretutîndeni Sf. Scriptură stă alături de noi, cuvintele ei vindecă și alină, îndreptează și îndrumază, întăresc și dau îndemn spre tot ce este bun".

Că despre darurile Sale, despre Sfintele Taine, despre cuvîntul sau învățătura Sa este vorba în apa care ne face să nu mai însetăm, din convorbirea cu samarineanca, ne-o spune chiar Mîntuitorul Iisus Hristos, în chip direct, cînd zice: „Eu sînt pîinea vieții, cel ce vine la mine nu va flămînzii și *cel ce crede întru mine nu va înseta niciodată*" (Ioan 6, 35). Și, desigur, nu fără temei spune Mîntuitorul acest lucru, căci cuvîntul Său, cuvîntul lui Dumnezeu este mai întîi:

dragoste, nemărginită și lucrătoare dragoste față de Dumnezeu și față de semenii noștri, față de toți oamenii. „Porunca mea aceasta este ca să vă iubiți unul pe altul, precum și eu v-am iubit pe voi", spune Mîntuitorul (Ioan 15, 12). „Iar porunca lui — a lui Dumnezeu adică — aceasta este, ca să credem întru numele lui Iisus Hristos, Fiul lui, și să ne iubim unul pe altul" — ne încredințează și Sf. Ioan, ucenicul iubit al Domnului. Sf. Apostol Pavel ne învață și el în această privință, zicînd: „Nimănui cu nimic să nu fiți datori fără numai cu a vă iubi unul pe altul" (Rom. 13, 8), ceea ce înseamnă că de porunca dragostei nu ne putem achita niciodată, căci ea nu are „măsură și nici hotar" — după cum precizează Sf. Ioan Gură de Aur. Și tot acest Sf. Părinte ne spune că „urmarea lui Hristos nimic altceva nu este decît a iubi pe alții și nimic altceva nu caracterizează pe ucenicii Lui ca faptul de a iubi pe alții".

Cuvîntul lui Dumnezeu este și *dreptate*, căci Mîntuitorul alungă de la Sine pe toți hrăpăreții și lacomii de a se înfrupta din sudoarea altora, cu cuvinte ca acestea: „Duceți-vă de la mine toți cei ce faceți nedreptăți!" (Luca 13, 26). Iar celui ce face nedreptate „cu nedreptatea pe care a făcut-o i se va plăti" — precizează și Sf. Apostol Pavel (Col. 3, 25). De aceea tot

el poruncește: „Să nu fiți nedrepti și lacomi în treburile voastre cu frații” (I Tes. 3, 6). Sf. Ioan Gură de Aur aseamănă pe cei ce fac nedreptăți, pe cei ce aleargă după câștig nemuncit în dauna semenilor lor, cu fiarele sălbatice ale pădurii, căci — spune el — „este ceva bestial ca nimeni nedreptățindu-te, tu să începi a nedreptăți”.

Cuvîntul lui Dumnezeu mai înseamnă și *blîndețe sau bunătate*. „Învățați de la mine că sînt blînd și smerit cu inima” — spune Mîntuitorul. Sf. Apostol Pavel ne amintește: „Blîndețele voastre să se facă cunoscute tuturor oamenilor”. Dumnezeu a umplut pămîntul cu vietăți — spune Sf. Ioan Gură de Aur. „Și pentru cine? Pentru tine. Dar pe tine pentru ce te-a făcut? — întreabă el. *Pentru bunătate*” —, răspuns care oglindește cum nu se poate mai bine rostul nostru pe pămînt.

Cuvîntul lui Dumnezeu este apoi *muncă*, stăruitoare muncă fizică și intelectuală, muncă pentru cîștigarea în chip cinstit a celor necesare vieții, muncă de creație, muncă pentru binele obștesc. Sf. Scriptură și scrierile Sfinților Părinți sînt bogate în îndemnuri la continuă activitate ziditoare. „Cea mai scumpă comoară pentru om este munca” — citim în Pildele lui Solomon (12, 17), iar cuvintele rostite de Sf. Apostol Pavel cu 20 de veacuri în urmă ne sînt cunoscute tuturor și anume: „Cine nu vrea să lucreze, nici să nu mănînce!” (II Tes. 3, 10). Trebuie să știm, deci, că este cu totul străină de învățătura Mîntuitorului, de învățătura creștină, lenea, lîncezeala, în general lipsa de activitate constructivă.

Cuvîntul lui Dumnezeu mai înseamnă și *pace*, pace cu Dumnezeu, pace în ființa noastră, pace între toți oamenii și între toate popoarele: „Cuvintele Domnului sînt plăcute și toate cărările lui sînt căile păcii” — ne spune Cartea Sfîntă (Pilde 3, 17). Mîntuitorul ferecește în chip deosebit pe făcătorii de pace, numindu-i fii ai lui Dumnezeu. Sf. Ioan Gură de Aur numește pacea „mama tuturor bunătăților”, căci nimic nu contribuie ca ea la buna desfășurare a vieții pe pămînt. De aceea stăruitor ne îndeamnă într-una din scrierile sale, zicînd: „Fii pașnic cu toți! Ascultă pe proorocul ce zice: cu cei ce urau pacea eram făcător de pace”.

Cuvîntul lui Dumnezeu, învățăturile sfinte mai înseamnă și frățietate, optimișim, încredere în viață, bucurie sănătoasă și mai ales sfîntenie, căci, urmîndu-l în chip drept și satornic, el ne urcă pe cele mai înalte culmi de dezvoltare a personalității noastre creștinești.

*

La capătul celor arătate pînă aici, putem spune deci, iubiți credincioși, că cuvîntul lui Dumnezeu, învățătura Mîntuitorului, nestîlcită de elemente străine duhului și literei ei, este cu adevărat apa cea vie și minunată despre care Iisus a vorbit samarinencii, din care bînd nu vom mai înseta niciodată. Acest lucru se explică și prin aceea că adevărata învățătură creștină corespunde în chip deplin celor mai drepte, mai firești și mai sănătoase năzuințe ale firii noastre. Căci iată, ființa noastră intimă și neperversită tînde spre dragoste, învățătura creștină ne-o cere; tînde spre bunătate, ea ne-o cere; tînde spre muncă, ea ne-o cere; tînde spre pace, ea ne-o cere; tînde spre sfîntenie, spre perfecțiune adică, ea ne-o cere cu deosebire. Și nici nu se poate altfel din moment ce această învățătură izvorăște din Dumnezeu, Ziditorul nostru, care ne cunoaște în chip perfect, cu toate culele și aspirațiile firii noastre, așa cum orice creator își cunoaște opera și orice inventator mașina.

Cunoscîndu-le deci toate acestea, să ne străduim și noi a ne pătrunde cît mai mult de voia lui Dumnezeu, de mîntuitoarele Sale învățături, de sublimul Său cuvînt. Să ne dăm partea noastră de contribuție ca acest cuvînt să rodească din plin în noi: dragostea, dreptatea, blîndețea, munca, pacea și toate celelalte roade care trebuie să împodobească viața fiecărui creștin adevărat. Cunoscînd bine voia lui Dumnezeu, cuvîntul sau poruncile Lui și urmîndu-le consecvent, statornic și continuu în viața noastră, nu vom mai înseta niciodată, setea noastră sufletească fiind întru totul satisfăcută, și vom ajunge să spunem cu Psalmistul: „Păzirea poruncilor tale îmi dă desfătare” (Ps. 118, 14), ceea ce înseamnă liniștea, mulțumirea și lipsa de sete despre care Mîntuitorul a vorbit samarinencii și nouă tuturor. Amin.

Diacon GH. PAPUC

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

O PREDICA DESPRE PACE DIN 1879

În anul 1961 s-au împlinit 150 de ani de existență neîntreruptă a Institutului Teologic Universitar din Sibiu. Această aniversare a fost cinstită după cuviință prin mai multe articole apărute în coloanele revistei noastre, în care s-a scos în relief munca rodnică depusă de profesorii și ostenitorii acestei școli în decursul existenței, sale de un veac și jumătate.

În toată această vreme un rol hotărîtor în destinele școlii au avut nu numai profesorii, ci și studenții Institutului, care au devenit apoi îndrumătorii sufletești ai populației dreptcredincioase de pe întreg cuprinsul Ardealului. În anii de studii petrecuți în Institutul Teologic din Sibiu, tinerii studenți nu s-au mulțumit numai cu cunoștințele care le erau predate de la catedră de dascălii lor, ci au căutat să și le adîncească și singuri, prin diferite mijloace. Sub influența unor societăți literare create în a doua jumătate a secolului trecut în Ardeal,¹ ei pun în 1868 bazele unei „conferințe” sub conducerea profesorului Ioan Popescu, cunoscutul pedagog. Această „conferință” a luat în 1871 numele de „Societatea de lectură „Andrei Șaguna”. Scopul principal urmărit de această Societate era cultivarea limbii romîne, întrucît tinerii studenți teologi erau în cea mai mare parte absolvenți ai liceelor maghiare sau săsești din Ardeal, în care limba romînă nu figura ca materie de studiu. De aceea, pînă după 1918, în cadrul ședințelor acestei Societăți s-a acordat o mare atenție prezentării vieții și activității scriitorilor romîni, cunoașterii operelor acestora, cunoașterii folclorului romînesc, precum și propriilor încercări literare ale membrilor Societății.

Dar tinerii teologi nu s-au limitat la activitatea desfășurată la ședințele literare ale Societății, ci tot pentru cultivarea limbii materne, au scos în anii 1865—67 o foaie în manuscris, cu numele „Speranța”, iar din 1871 pînă în 1909 au scos o a doua foaie, tot în manuscris, cu titlul „Muza”. An de an, foaia „Muza” (care apărea în unii ani școlari săptămînal, în alții la două săptămîni sau lunar), publica cele mai izbutite lucrări susținute în cadrul ședințelor literare, fie alte lucrări, care erau supuse în prealabil unei verificări din partea „comisiei literare” a Societății. Cuprinsul revistei era foarte variat: lucrări literare, de teologie, istorie, pedagogie, traduceri, poezii, schițe și nuvele originale, povești și poezii populare, predici și cuvîntări, știri din viața bisericească a Sibiului și altele.

Între predicile cuprinse în coloanele acestei reviste se numără și una intitulată „Despre iubirea de pace”, scrisă de clericul Matei Voileanu din anul al III-lea, care era vice președintele Societății în anul școlar 1878/79

1 Vezi Din Istoria Transilvaniei, vol. II, București, 1961, p. 406 urm.

(președinte fiind unul dintre profesorii Institutului). Matei Voileanu a deținut mai târziu rosturi însemnate în viața noastră bisericească, de aceea, socotim potrivit să dăm și câteva date biografice asupra lui. S-a născut în Șoimușul-Român, în fostul județ Țirnava Mică, la 17 august 1852. Studiile elementare și gimnaziale le-a făcut la Tg. Mureș, iar Teologia la Sibiu (1876—79). A urmat apoi cursurile Facultății de Drept din Viena. Din 1883 pînă în 1886 a fost funcționar la Mitropolia din Sibiu, din 8/20 octombrie 1883 pînă la 1 ianuarie 1887 îndeplinind și funcția de redactor la *Telegraful Român*. În 1886 a fost numit consilier referent (asesor) la secția școlară a Consiliului arhiepiscopesc Sibiu, în 1895 trecînd la secția bisericească, la care a funcționat pînă către sfîrșitul vieții. A murit în iulie 1933, fiind înmormîntat la Cluj. S-a preocupat cu diferite probleme din istoria Bisericii ardeleni, publicînd și câteva lucrări, între care amintim: *Codicele Matei Voileanu*, Sibiu, 1891, 144 p. (un manuscris rămas de la un strămoș al său, cu acelaș nume, din prima jumătate a sec. XVIII); *Momente din viața bisericească a romînilor ortodocși din Transilvania, 1780—1787*, Sibiu, 1892, 62 p.; 25 de ani din viața „Reuniunii romîne de muzică” din Sibiu, 1905, 195 p.; *Biserica Catedrală de la Mitropolia ortodoxă romînă din Sibiu. Istoricul zidirii 1857—1906*, Sibiu, 1908, 194 p. (în colaborare); *Icoane din viața Bisericii. Anul 1804*, Sibiu 1926, 136 p.; *Să se facă lumină*, Sibiu, 1926, 132 p.; *Contribuțiuni la istoria bisericească din Ardeal*, Sibiu, 1928, 184 p.²

Predica lui Matei Voileanu a apărut în nr. 17 al revistei „Muza” (an. VII al apariției), din anul școlar 1878/9, fiind scrisă în întregime de el însuși. Autorul face o explicare sumară a fericirii a șaptea, arătînd cine sînt făcătorii de pace și ce foloase aduce pacea familiei, statului și întregii omeniri. Ea arată preocuparea de totdeauna a Bisericii noastre de a propovădui pacea și buna înțelegere între oameni și popoare. Pentru cuprinsul ei edificator, o reproducem în întregime, ea putînd să servească și azi drept model slujitorilor Bisericii, care au îndatorirea de a propovădui neîncetat pacea.³

DESPRE IUBIREA DE PACE

Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii(i)
lui Dumnezeu se vor chema.

Matei cap. 9, vers 5.

Iubiților ascultători!

Dintre toate virtuțile creștinești, iubirea de pace este cea mai frumoasă, cea mai folositoare, cea mai de lipsă pentru creștini; ea este ceea ce ne apropie de Dumnezeu, precum zice Mîntuitorul la Matei cap. 9, vers 5. „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii(i) lui Dumnezeu se vor chema”.

Așa este iubiți ascultători. Omul care iubește pacea e folositor sieși și omenimei întregi, săvîrșește lucru plăcut înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, și-și atrage asupra-si stima, iubirea oamenilor și bunătatea cea nemărginită a lui Dumnezeu, cu un cuvînt este om fericit, om carele nu numai pentru spăsenia sufletului său, ci și pentru a altora se ostenește, înlăturînd certele dintre ei, arătîndu-le calea cea adevărată, chemarea lor, carea este: a trăi în pace, ca fii

2 Vezi *Telegraful Român*, nr. 56 din 22 iulie 1933 și nr. 57 din 29 iulie 1933.

3 Ortografia e mult apropiată de cea de azi. De aceea, pentru a ușura lectura, am schimbat pe d în z, pe ó în oa, pe e în ă, pe â în i, pe sc în șt și am omis pe u final.

ai unui părinte ceresc. Da Iubiți Ascultători! Unul ca acela nu uită niciodată cuvintele Evangheliei: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fii(i) lui Dumnezeu se vor chema“.

Iubirea de pace este semnul, prin care ne arătăm că suntem fii(i) lui Dumnezeu, fii(i) părintelui ceresc; iubirea de pace este calea, pre carea mergînd ajungem în rai, iubirea de pace este unul dintre mijloacele, ce ne înlesnesc ajungerea scopului nostru — moștenirea vieții de veci.

Să vedem deci Iubiți Ascultători în ce stă iubirea de pace, cum poate fi cineva iubitoriu de pace?

Iubitoriu de pace este omul, care nu face rău deaproapelui său, care știe (i)erta celor ce l-au vătămat. Asemenea este iubitoriu de pace omul, care trăind bine cu toți semenii săi, stăruiește din toate puterile lui a aplana divergențele dintre alții, avînd înaintea ochilor cuvintele Mîntuitorului: „fericiți făcătorii de pace“.

Tot iubitoriu de pace este și acela, care se ferește de tot lucrul, ce ar putea da prilej la certe și neînțelegeri, care nu iubește clevetirea, nu se bucură de răul altuia, știind că ce nu-i place lui, ace(e)a nu e (i)ertat să o facă dînsul altora.

Mai departe-și va da silința într-acolo, ca toate puterile să și le folosească spre binele său propriu și al omenimei întregi. Căci dacă viața noastră este un bun, ce ni l-a dat Dumnezeu spre a-l întrebuința după plăcerea noastră, apoi ar fi o necinstire a lui Dumnezeu, dacă am abusa de acest dar, dacă l-am întrebuința spre scăderea altora.

Ce însemnătate are pacea, acest dar dumnezeesc, ne putem convinge din cuvintele Mîntuitorului nostru Iisus Christos, care o a prețuit mai pre sus de toate bunătățile, o a ridicat preste toate darurile dumnezeiești lăsîndu-o moștenire Apostolilor sei, ca pre una ce a trebuit să fie îndreptariul lor aici pe pămînt. Așa este Iubiți Ascultători. N-a lăsat Christos Apostolilor sei avere, nu alte bunătăți pămîntești, ci pacea cea adevărată. Pacea mea dau vouă, pacea mea las vouă, acestea sunt cuvintele Mîntuitorului, știind că avînd ei bunătatea aceasta, toate cele de lipsă le vor prîsosi.

Și cine se îndoiește despre acest adevăr Iubiți Ascultători, cine nu știe cîtă fericire este în viața petrecută în pace? Priviți la doi oameni, care trăiesc în pace unii cu alții. Ei se ajutorează întru toate împrumutat, trăiesc în cea mai bună înțelegere și privesc cu liniște în viitoriu, știind că se pot răzîma reciproc unii pe alții, pot conta cu siguranță unul la ajutoriul celuilalt.

Cu mult mai binefăcătoare este pacea în viața casnică. Căsătoria, unde domnește pacea, este fericirea cea mai mare ce se poate închipui, din contră, unde ea lipsește, este cea mai mare nefericire. Pacea este îngerul binefăcătoriu, ce face greutățile zilnice de suportat, dă voie la muncă și speranță la zile bune. Să mai reflectez oare la binefacerile ce reseedă pacea asupra creșterii pruncilor în familie, și la neajunsurile ce urmează din viața casnică fără pace asupra moralității tinerei generațiuni?

Nu mai puțin este ea de cea mai mare însemnătate în stat. Prin pace se înaintează bunăstarea cetățenilor, înfloarește industria și comerțul, se cruță viața a milioane de oameni. Tot asemenea are ea influință binefăcătoare și pentru moralitatea oamenilor. În pace spiritele sunt liniștite, iubirea creștinească împărtășește pretutindenea. Lipsind pacea, oamenii se înferbîntă de pofta răsbunării și a vărsării de sînge, neliniștea se incuibă între oameni și nu pot face ce(e)a ce poruncește Evanghelia lui Christos.

Vedeți deci Iubiți Ascultători, ce urmări bune are pacea și cât sunt de triste ale neobservării ei.

Ați auzit că însuși Mintuitorul o a lăsat Apostolilor sei de moștenire. Așa dară dacă înaintea lui Dumnezeu a fost de mai mare preț pacea decât toate bunătățile lumii acesteia, atunci și noi trebuie să năsuim spre pacea cea adevărată, trebuie să urmăm învățăturilor Domnului nostru Iisus Christos, trebuie să ne rugăm cu lacrimi ferbinți: Iisuse Mintuitoriule pacea ta dă-ne-o nouă, pacea ta lasă-o nouă, și atunci vom împlini poruncile cele dumnezeiești, ne vom face detorințele față de Dumnezeu, față de aproapele nostru și de noi înșine, atunci ne vom veseli întru împărăția lui Dumnezeu, văzînd fața lui, și auzînd cuvintele: fericiți sunteți voi, cei ce ați iubit pacea, căci de acum înainte veți moșteni împărăția cerurilor. Amin.

de Mateiu Voileanu d(eric) III.

M. PĂCURARIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

...ET PAIX SUR LA TERRE. Documents de la première Assemblée Générale Chrétienne pour la Paix. Prague — du 13 au 18 juin 1961. Publicată de Secretariatul Conferinței pentru pace. Redactor: V. Schneeberger. Praga 1961, p. 196.

Cartea aceasta — publicată în mai multe limbi — cuprinde prezentarea desfășurării primei Conferințe pan-creștine pentru pace, care a avut loc la Praga între 13—18 iunie 1961.

Materialul este organizat în o parte introductivă și cinci secțiuni: Partea introductivă se deschide cu prefața scrisă de prof. J. Hromadka. Urmează: Alocuțiunea de deschidere, rostită în 13 iunie 1961 de V. Hajek; Cuvânt de deschidere, de H. Vogel și Rugăciunea pentru pace.

Prima secțiune cuprinde rapoartele generale, citite în ședințele Adunării plenare: „Pace pe pământ” de J. L. Hromadka; „Prin pace noi urmăm pe Hristos” de I.P.S. Arhiepiscop Nicodim (Biserica Ort. Rusă); „Pacea — pâine pentru toți” de Y. Inoue (Japonia); „De la războiul rece la pacea reală”, de R. K. Ullmann (Anglia); „Pacea și noile state”, de J. S. A. Stephens (Ghana); „Pacea și epoca tehnicii”, de M. Niemöller (R. F. Germană).

A doua secțiune redă câteva din cuvântările participanților la discuțiile din ședințele Adunării plenare sau din grupele de studiu (chinezii K. H. Ting și Chao Fusan, americanii Curtis Taylor și Max Parker, vest-germanii Renate Riemeck, H. Krüger, F. W. Marquardt, cehoslovacul J. M. Lochman).

A treia secțiune prezintă rapoartele celor zece grupe de studii: 1. Pace și dreptate (prezidată de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei); 2. Pace și libertate; 3. Războiul rece; 4. Pacea și noile state; 5. Germania; 6. Abuzul cu creștinismul; 7. Dezarmarea; 8. Tineretul în slujba păcii; 9. Mișcarea ecumenică; 10. Mijloace atomice de distrugere.

Secțiunea a patra cuprinde documentele adoptate de Adunarea plenară: Mesajul Conferinței pan-creștine pentru pace; Scrisorile trimise Președintelui Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, N. S. Hrușciov, Președintelui S.U.A., J. F. Kennedy, Președintelui R. S. Cehoslovace, A. Novotny și răspunsul dat de Premierul sovietic N. S. Hrușciov și de Președintele cehoslovac A. Novotny; Scrisoare către Consiliul Ecumenic al Bisericii de la Geneva; Comunicatul în care se expune succint desfășurarea Conferinței și rezultatele ei; Proiect pentru continuarea activității Conferinței pentru pace.

Secțiunea a cincea: „Omagii și salutațiuni” redă: Cuvânt de închidere de K. H. Ting (la slujba de la sfârșit); Buletinul Adunării (cu informații

despre realizarea programului Conferinței); Alocuțiunea de închidere rostită de J. L. Hromadka, ales președinte al Comitetului Executiv al Mișcării Creștine pentru pace. Se dă apoi lista membrilor Comitetului Executiv, Comitetului Consultativ și participanților la Conferința pan-creștină pentru pace (pe țări). Douăzeci și opt pagini de fotografii prezintă imagini de la lucrările Conferinței. Execuția tehnică-grafică a cărții este excelentă.

Din această enumerare a titlurilor cuprinsului ne dăm seama că avem în față o prezenare pe larg a lucrărilor primei Conferințe pan-creștine pentru pace. Pentru prima dată în istorie s-au adunat la un loc creștini din toate continentele (680 de delegați), de toate confesiunile și — pe temelul Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos — au discutat frățește despre obligația creștinilor de pretutindeni de a răspunde la chemarea lumii după pace și viață mai bună, de a colabora la lupta pentru statornicirea păcii pe pământ. Discuțiile s-au desfășurat sub lumina îndemnului cetelor îngerești din noaptea Crăciunului: „și pe pământ pace...” Ele au pornit în toate problemele de la punctul de vedere al Evangheliei, al învățaturii autentice creștine. Deși participanții la Conferință aveau mentalități social-politice diferite, aparțineau unor confesiuni variate, totuși — depășind aceste deosebiri — ei au ajuns la soluții comune, la un limbaj comun. Aceasta constituie marea biruință a Conferinței pan-creștine pentru pace de la Praga. Conferința a chemat pe creștini să participe activ la lupta pentru pace. De asemenea să lupte pentru realizarea condițiilor unei păci reale, adică: pentru dreptate, pentru eliberarea popoarelor coloniale, pentru încetarea războiului rece, pentru colaborarea constructivă între popoare, pentru dezarmarea generală și totală, pentru interzicerea și nimicirea armelor nucleare, pentru rezolvarea pașnică a problemei germane, etc. Conferința a condamnat cercurile Vaticanului, care s-au pus în slujba războiului rece, manifestând totodată dorința ca și acești „frați catolici” să ajungă — prin călăuzirea lui Dumnezeu — „la ascultarea față de porunca iubirii și păcii”.

În carte se reflectă și contribuția delegației române, condusă de I.P.S. Mitropolit Iustin, care a exprimat dorința de pace a creștinilor de toate cultelor din țara noastră. Faptul că președinția primei grupe de studiu: „Pace și dreptate” a fost dată I. P. S. Mitropolit Iustin este o dovadă evidentă de prețuirea de care s-a bucurat I. P. S. Sa și delegația română la Conferință. Raportul acestei grupe de studiu reflectă o atitudine creștină clară și actuală: pacea adevărată nu poate exista fără dreptate; Dumnezeu vrea să se respecte drepturile omului și drepturile popoarelor; El ne cheamă să condamnăm nedreptatea, să sprijinim instaurarea „unei ordini juste în lume”, realizarea vieții celei noi; pacea presupune coexistența și colaborarea între popoare.

Pentru continuarea lucrării Mișcării Creștine pentru pace, Adunarea plenară a ales un Comitet Consultativ (110 membri din 29 țări; din R.P. Română: I.P.S. Mitropolit Iustin, P.C. Prof. Milan Šesan, Eminența Sa episcopul evanghelic C.A. Fr. Müller, rectorul Institutului protestant St. Juhász) — și un Comitet Executiv (16 membri, din R.P. Română, prof. Milan Šesan), președinte fiind prof. Dr. J. L. Hromadka.

„Fie ca participanții acestei prime Adunări pan-creștine pentru pace, după ce au trăit aceste zile bogate și binecuvântate, să nu uite niciodată apelul de a fi, în numele lui Iisus Hristos, făcători de pace în lume!” — scrie în încheiere „Buletinul Adunării”. Acest apel „de a fi făcători de pace în

numele lui Iisus Hristos" trebuie să fie un memento permanent pentru toți creștinii, ca să-și angajeze toate forțele — alături de toți oamenii cinstiți luptători pentru pace — în slujba păcii și fericirii popoarelor.

Dr. NICOLAE MLADIN

EGYHÁZI KRONIKA, Keleti Orthodox Egyházi Folyóirat (*Cronica bisericească*, revista Bisericii Ortodoxe de Răsărit), nr. 1—12/1961 și nr. 1/1962.

Continuându-și apariția în cel de-al X-lea an de existență, Nr. 1—2 (ianuarie—februarie) 1961 al revistei Ortodoxiei maghiare, care apare la Budapesta, este deschis cu un cuvânt de învățătură la Sf. Vasile cel Mare (1 ianuarie) intitulat: *Rugăciune, muncă și binefacere*, semnat de preotul Hatvani Constantin, în care se vorbește, la început, despre viața creștinilor din perioada apostolică, când se urma cu toată sîrguința îndemnul Mîntuitorului de a ne ajuta unii pe alții, tratîndu-se apoi pe larg despre viața și lucrarea Sf. Vasile cel Mare, din a cărui operă se reproduc îndemnuri ca acestea: „Trebuie să muncim cu amîndouă mîinile pentru a ajuta și pe cei nevoiași. Munca este de folos nu numai pentru a ne ține vigoarea trupului, ci mai ales pentru a ne arăta în acest fel dragostea de aproapele nostru. Cel ce muncește se aseamănă cu Dumnezeu-Creatorul”.

Urmează apoi o seamă de știri cu caracter intern precum și din viața Bisericii Ortodoxe Ruse; Vizita la Patriarhia ecumenică de la Constantinopol a Arhiepiscopului anglican Geoffrey Fisher; din viața Bisericii Ortodoxe Bulgare, Grecești, etc. În continuare se dă un fragment din Liturgia Sf. Iacob, tradusă pentru prima dată în limba maghiară, precum și un interesant articol semnat de Gheorghe Zaphiry și intitulat: *Întîlnire în Hristos*, care cuprinde o scurtă biografie a Sf. Metodie — Apostolul slavilor, alături de Chiril, fratele său mai mic — redîndu-se un episod din viața acestuia și anunțîndu-se că va avea loc o întîlnire a sa cu Almoș, unul din conducătorii primilor unguri veniți și așezați în Europa.

Nr. 3 (martie) 1961 începe cu articolul: *Strigătul de bucurie al lui Israel*, semnat de Ioan Nedelcev, iconom stavrofor, în care se tîlmăcesc cuvintele profetului Isaia 62, 11 și Zaharia 9,9 și reproduse de Mîntuitorul: „Spuneți fiicei Sionului: Iată Împăratul tău vine la tine blînd și șezînd pe asină” (Matei 21, 5). Aceste cuvinte au în vedere intrarea triumfală a Domnului în Ierusalim, intrare care a stîrnit explozii de bucurie în rîndurile fiilor lui Israel, care strigau: „Osana, binecuvîntat cel ce vine în numele Domnului, Împăratul lui Israel”. Urmează de asemenea rubrica știrilor din viața internă a Bisericii Ortodoxe Maghiare, precum și informații din viața Bisericilor Ortodoxe surori, ca numirea de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a Prea Sfințitului Nicodim, episcopul Podolskului și șef al Secției relațiilor externe a Sfințitului Sinod în care calitate este și episcopul Bisericii Ortodoxe Maghiare, ca episcop al Iaroslavului și Rostovului, precum și o scurtă relatare asupra călătoriei acestui episcop în Occident; alegerea I.P.S. Arhiepiscop Pavel în fruntea Bisericii Ortodoxe Finlandeze, în urma decesului Mitropolitului Gherman; o scurtă prezentare a Anuarului (1960) Bisericii Ortodoxe Cehoslovace ș. a., după care urmează o scurtă relatare a părintelui protopop administrator, Dr. Berki Feriz, asupra vizitei pe care P.C. Sa a făcut-o între 6 februarie — 6 martie 1961

în Grecia, relatare intitulată: *In Elada*. Numărul se încheie cu traducerea unui nou fragment din Liturghia Sf. Iacob și traducerea din limba greacă a unui articol intitulat: *Învățăături la spovedanie*, de arhimandritul Nicodimos Valindras.

Numărul 4—5 (aprilie—mai 1961) cuprinde, pe prima pagină, Pastorală de Sf. Paști a Prea Fericitului Patriarh Alexei, după care urmează obișnuita rubrică de Știri, unde se relatează printre altele vizita pe care Prea Fericitul Patriarh Alexei a făcut-o Bisericii Gruzine și Armene. Într-o schiță intitulată: *Acuzatul*, se redă într-o formă mai literară Istoria Patimilor Celui ce a spus acuzatorilor Săi: „Eu pe față am grăit lumii și totdeauna am învățat în sinagogă și în biserică, unde se adună iudeii, iar pe ascuns n-am grăit nimic” (Ioan 18, 20). *Biserica Paștilor* este ultimul articol din acest număr, articol care reprezintă predica din ziua Învierii Domnului, rostită de pâr. protopop-administrator, Dr. Berki Feriz, și axată pe cuvintele Sf. Apostol Pavel din Epistola I-a către Corinteni: „Hristos însă s-a sculat din morți, începătura învierii celor adormiți făcându-se, căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum întru Adam toți mor, așa întru Hristos toți vor învia” (I Cor. 15, 20—22).

Numărul 6 (iunie) 1961 al revistei Egyházi Krónika este deschis de *Mesajul Adunării Mondiale Creștine pentru Pace de la Praga*, din iunie 1961, Mesaj care la timpul convenit a fost publicat și în revista noastră (a se vedea rev. Mitropolia Ardealului, nr. 7—8 (iulie—august) 1961, p. 484—488).

La rubrica Știri se menționează, printre altele, aniversarea nașterii Prea Fericitului *Justinian*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, unde se arată că, începînd din 1948, Prea Fericirea Sa ocupă cea mai înaltă demnitate în Biserica Ort. Rom., desfășurînd o activitate bogată care face cîinste nu numai Bisericii Ortodoxe Române, ci întregii Ortodoxii. În continuare se menționează o parte din realizările Prea Fericitului nostru Patriarh ca: reorganizarea învățămîntului teologic, reîntregirea Bisericii strămoșești prin revenirea fraților greco-catolici la sînul Bisericii-mame, canonizarea de sfinți, dezvoltarea de relații frățești cu celelalte Biserici Ortodoxe autocefale, precum și acțiuni în slujba păcii, această relatare încheindu-se cu urarea: „Să dea Domnul Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ani mulți, plini de bucurie și muncă rodnică, spre cîntea Sfintei Ortodoxii”.

Tot la această rubrică se dau unele date în legătură cu Adunarea Mondială Creștină pentru pace de la Praga, menționat fiind și I.P.S. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române.

În continuare, protopopul Constantin Popovici, paroh în orașul Miskolcz, semnează articolul: *Cartea noastră de rugăciuni împlinește 100 de ani*, în care sînt relatate știri noi cu privire la prima carte de rugăciuni ortodoxă apărută în limba maghiară în 1861 la Oradea, sub titlul: *Cartea de rugăciuni a credincioșilor ortodocși*, tradusă fiind din limba greacă de preotul Ioan Popovici, străbunicul autorului articolului mai sus menționat. Nr. 6 al revistei se încheie cu articolul: *Dezarmare*, al arhimandrit-

tului Teoclitos Mihalas, tradus din revista constantinopolitană: „Apostolos Andreas”, precum și cu un nou fragment din Liturghia Sf. Iacob.

Nr. 7 (iulie) 1961 începe cu articolul: *Răspunderea pe care o avem pentru lume* cu subtitlul: Gânduri despre prima Adunare Mondială Creștină pentru pace, articol în care părintele administrator Dr. Berkî Feriz, plecînd de la cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Căutați cu toții pacea” (Evrei 12, 14), face unele considerații asupra marii întruniri creștine pentru pace de la Praga în care se arată printre altele, că toți adevărații creștini nu pot sta deoparte, privind indiferenți la destinele omenirii, că nu trebuie să ne încuiem în turnul de fildeș al teologhisirilor abstracte, ci trebuie să privim în față marile probleme care frămîntă omenirea și — ca împreună lucrători ai lui Dumnezeu la rezidirea lumii — să le dăm răspunsuri concrete. „Numai așa putem fi vrednici ucenici și următori ai lui Iisus”. Pe linia aceasta a voii lui Dumnezeu pentru pacea omenirii, s-au înscris și lucrările Adunării Mondiale Creștine pentru pace.

La rubrica știrilor privind Biserica Ortodoxă Maghiară se relatează, printre altele, popasul pe care Înalt Prea Sfințitul Firmilian, Mitropolitul Olteniei, l-a făcut în 17 mai la Budapesta, fiind în drum spre Varșovia în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Romîne. Înălții oaspeți, întîmpinați și însoțiți fiind de părintele protopop Dr. Petru Mindruțau, au vizitat capitala Ungariei, precum și bisericile ortodoxe romînești, maghiare și sîrbești din acest oraș. La rubrica știrilor externe se notează printre altele sfințirea — în 12 martie, Duminica cinstirii Sf. Cruci — primei biserici ortodoxe din piatră în statul Uganda din Africa orientală și anume în orașul Kampala, biserica avînd hramul Sf. Nicolae. Părintele Ioan Nedelcev semnează în continuare o predică la Duminica 6 după Rusalii, intitulată: *Curăția inimii*, avînd în frunte cuvintele Mîntuitorului: „Pentru ce cugetați cele viclene întru inimile voastre?” (Matei 9, 4), după care urmează traducerea unui nou fragment din Liturghia Sf. Iacob.

În fruntea numărului 8—9 (august—septembrie) 1961 al revistei Eghyâzi Krónika întîlnim un cuvînt de învățătură la praznicul Schimbării la Față a Domnului (6 august), avînd drept titlu cuvintele Sf. Apostol Petru rostite cu acest prilej: „Bine este nouă să fim aici” (Matei 17, 4). Descriind împrejurările în care Mîntuitorul Iisus Hristos a săvîrșit această mare minune cu Sine Insuși, precum și minunea însăși, autorul trage unele învățături folositoare credincioșilor, printre care aceea de a urma poruncilor Mîntuitorului, testamentului Său, care este acela de a ne iubi unii pe alții așa cum și El ne-a iubit pe noi (Cf. Ioan 13, 34), de a ne ajuta unii pe alții, de a hrăni pe cel flămînd, de a îmbrăca pe cel gol, de a adăpa pe cel însetat, de a vizita pe cel bolnav, căci numai împlinind acestea vom putea spune plini de bucurie în ceasul Marii Judecăți: „Bine este nouă să fim aici...”.

Dintre informațiile privind viața Bisericilor Ortodoxe surori, reținem printre altele deschiderea în cadrul Facultății de Teologie de pe lîngă Universitatea din Tesalonic a „Institutului pentru studii afro-asiatice”, în care se studiază limbi din Asia și Africa, precum și alte discipline legate de păstoria credincioșilor din acele părți; canonizarea unor sfinți de către Sf. Sinod al Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol; vizita pe care Arhiepiscopul Macarios, Președintele tinerei Republici a Ciprului, a făcut-o în Republica Arabă Unită, la invitația Președintelui Naser; mișcare pan-

ortodoxă în Canada, informație în care se relatează despre o conferință ortodoxă care a avut loc în mai (1961) la Toronto, cu participarea a aproximativ 2.000 de preoți ortodocși: greci, ruși, sirieni, romini, sârbi, etc., conferință în care s-a dezbătut tema: „Biserica Ortodoxă și unitatea lumii”, insistându-se cu deosebire asupra conceptului de unitate izvorită din dragoste, încredere și respect reciproc, prin prisma cărora se pot rezolva mai ușor marile probleme ale vieții noastre contemporane. În continuare se relatează începutul călătoriei pe care Prea Fericitul Alexei, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse, a întreprins-o în lunile noiembrie și decembrie 1961 în Orientul Apropiat, călătorie izvorită din dorința de mai bună cunoaștere și întărire a legăturii frățești dintre Bisericile Ortodoxe autocefale surori. De fapt nu este o simplă informație, ci un adevărat jurnal de călătorie în care se descrie, pe zile, întreagă această călătorie.

În numărul 10 (octombrie) 1961 pe prima pagină a revistei se publică un articol intitulat: *Rhodos 1961*, care tratează despre Conferința pan-ortodoxă care a avut loc pe insula Rhodos la sfârșitul lunii septembrie 1961, convocată fiind de Prea Fericitul Atenagora, Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol. De fapt, întrucât asupra acestei teme va mai reveni, autorul își propune, după cum însuși mărturisește, ca în acest articol să se ocupe cu deosebire de istoricul organizării democratice sinodale a Bisericii noastre Ortodoxe. Această organizare își are originea în epoca primară a Creștinismului, pornind de la înșiși Sf. Apostoli. Nici unul dintre Sfinții Apostoli nu s-a considerat mai mare peste ceilalți și orice problemă aveau de rezolvat, o rezolvau împreună, în colaborare, socotind mereu în mijlocul lor, pe Iisus-Domnul, Cel care le-a spus: „Eu cu voi sînt în toate zilele pînă la sfârșitul veacurilor” (Matei 28, 20). Acest procedeu s-a înțetățenit în Biserică, ajungîndu-se astfel la Sinoadele locale, formate din toți episcopii în funcțiune ai unei provincii, și la Sinoadele ecumenice, formate din toți episcopii lumii creștine, care rezolvau marile probleme ce se puneau Bisericii, de ordin dogmatic, canonic, etc. Modul acesta de organizare s-a practicat în întreaga Biserică multe veacuri, pînă cînd creștinătatea apuseană, prin lupta papalității, a ajuns să se organizeze în chip monarhic, ceea ce a contribuit în bună parte la marea ruptură din 1054. Biserica Ortodoxă însă a rămas fidelă principiului sinodal de conducere și în acest spirit de colaborare frățească s-a întrunit și Conferința de la Rhodos, la care au participat delegați ai tuturor Bisericilor Ortodoxe.

Mai întîlnim în acest număr continuarea jurnalului de călătorie a Prea Fericitului Patriarh Alexei în Orientul Apropiat, în care se cuprind o seamă de date interesante din viața Bisericilor pe unde Prea Fericirea Sa și-a purtat pașii, ca: organizarea, școlii, biserici, mănăstiri, etc. Nr. 10 al revistei se încheie cu o predică intitulată: *Lumina*, axată pe cuvintele Mîntuitorului: „Voi sînteți lumina lumii” (Matei 5, 14), și cu traducerea a încă unui fragment, penultimul, din Liturgia Sf. Iacob.

Nr. 11—12 (noiembrie—decembrie) 1961 începe cu Scrisoarea Pastorală de Crăciun a părintelui administrator Dr. Berki Feriz, intitulată: *Și s-a făcut om...*, în care se explică cu deosebire art. 2 și 3 din Simbolul nostru de credință (Crezul), în care se vorbește despre a doua Persoană a Sf. Treimi, despre Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, „care din Tatăl s-a născut înainte de toți vecii” și care „la plînirea vremii” (Gal. 4, 4) „pentru

noi oameni și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om”.

Dintru început omul s-a bucurat de o dragoste deosebită din partea lui Dumnezeu, Creatorul a toate, și pentru el a primit trup omenesc născîndu-se în staulul modest din Betleem. După înseși cuvintele Mîntuitorului, El n-a venit în lume „ca să i se slujească, ci ca să slujească și să-și dea viața pentru mulți” (Matei 20, 28).

Trăgîndu-se, în continuare, încă o seamă de folositoare învățături, în încheiere se arată că mesajul Nașterii Domnului ne poruncește ca niciodată omul să nu mai fie lup pentru om, ci frate iubitor și devotat, ca să nu mai fie în lume mizerie, robie, foame, războaie, ci bunăstare, libertate, bucurie și pace.

Se dau apoi o seamă de știri bisericești, interne și externe, continuarea reportajului privind vizita Prea Fericitului Patriarh Alexei în Orientul Apropiat, precum și sfîrșitul traducerii Liturghiei Sf. Iacob.

Cu nr. 11—12/1961, revista Egyházi Krónika încheie al zecelea an de apariție, de aceea nr. 1 (ianuarie—februarie) 1962 al revistei își deschide coloanene cu articolul de fond: *Înainte a unui nou deceniu*, în care se menționează faptul că s-au împlinit 10 ani de cînd, sub Ivan Kopolovics, protopopul-administrator de atunci al Bisericii Ortodoxe Maghiare, revista a apărut cu primul ei număr, ea fiind prima revistă a Bisericii Ortodoxe Maghiare în decursul îndelungatei sale istorii, ceea ce constituie motivul principal de a se sublinia acest popas sărbătorec. A fost numită Egyházi Krónika — Cronica bisericească, pentru că cei ce au inițiat-o au vrut să fie în primul rînd o cronică fidelă a vieții noastre bisericești, ceea ce a și înțipuit în cei zece ani parcurși.

Revista și-a propus în același timp să îndeplinească marea lipsă de literatură teologică ortodoxă în limba maghiară, să completeze cunoștințele de dogmatică, morale, canonice, liturgice și istorice ale credincioșilor ei și să propovăduiască statornic optimismul adevăratului Creștinism și pacea între popoare.

Profităm de acest prilej pentru a ura și noi, din toată inima, revistei Egyházi Krónika, organul Bisericii Ortodoxe Maghiare surori, mult spor în munca de propovăduire a învățăturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, a dragostei și a păcii între oameni.

Tot în acest număr, la rubrica Știri, se cuprinde o notă informativă privind aniversarea celor 150 de ani de existență a Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu, înființat de Vasile Moga în 1811. Această Școală Superioară Teologică, subliniază revista, în cursul celor 150 de ani a cunoscut o puternică dezvoltare, încît astăzi face parte dintre cele mai cunoscute înalte școli de știință teologică ortodoxă.

Moartea Mitropolitului Nicolae al Krutișelor și Colomnei, răposat în Domnul în 13 decembrie 1961, este relatată într-un substanțial necrolog. În continuare se publică, în traducere, Mesajul Conferinței pan-ortodoxe de la Rhodos, călătoria Prea Fericitului Alexei în Orientul Apropiat, continuare — și anume vizita la Patriarhia din Ierusalim, precum și începutul unui studiu semnat de Dr. Berki Feriz și intitulat: *Istoria prescurtată a Bisericii Ortodoxe de la marea schismă pînă în zilele noastre*.

O NOUA REVISTA DE STUDII CLASICE ÎN ȚARILE SOCIALISTE.

Pe lângă revistele: „Das Altertum”; *Bibliotheca Classica Orientalis*; „*Klio. Beiträge zur alten Geschichte*”, recent (în 1960) a mai apărut revista: EIRENE, nume care vrea să dea expresie dorinței și voinței de pace a țărilor socialiste. Revista apare în editura Academiei de Științe a Republicii Socialiste Cehoslovace.

Revista publică lucrările cercetătorilor specialiști din statele care sînt reprezentate în Comitetul permanent de încurajare a studiilor clasice în republicile socialiste. Dar coloanele revistei EIRENE rămîn deschise și pentru studiile istoricilor, filologilor și arheologilor progresiști din orice altă țară de dincolo de confiniile socialismului.

În studiul: *Zur Echtheitsfrage der Vita Constantini des Eusebius von Cäsarea*, F. Winkelmann (Berlin) (cf. Studii clasice III (1961), p. 405 sq), se ocupă cu unele probleme privind autenticitatea lucrării episcopului Eusebie de Cezarea. După el, chestiunea dacă *Vita Constantini* e autentică cuprinde două probleme distincte: una a autorului și cealaltă a demnității de crezămînt a cuprinsului. Autorul se ocupă, în referatul său, numai cu prima problemă.

Unul din argumentele principale folosite de Grégoire contra paternității eusebiene a lucrării *Vita Constantini* e faptul că în veacul IV n-o citează nimeni. Dar cercetători ca Vogt, Vittinghoff, Franchi de Cavalieri au slăbit argumentul preopinentului lor pînă într-atîta că principalele părți ale lucrării *Vita Constantini* pot fi considerate, astăzi, ca autentic eusebiene. Mai sînt însă unele lucruri nu îndeajuns de lămurite, ca de exemplu faptul că Ieronim vorbind (cap. 81) despre scrierile lui Eusebiu, nu amintește nimic despre *Vita Constantini*. Cum se explică lucrul acesta? Nu cumva omisiunea își are cauza în convingerea lui Ieronim că *Vita Constantini* nu aparține lui Eusebiu? Grégoire e de această părere. Winkelmann însă susține o altă teză. Pornind de la constatarea că nu numai *Vita Constantini*, dar nici alte scrieri ale lui Eusebiu nu-s amintite de Ieronim în „*De viris illustribus*”, F. Winkelmann arată că lucrul e perfect explicabil dacă luăm în considerare interesul principal după care Ieronim se călăuzea în activitatea sa literară. Interesul acesta era în primul rînd biblic-exegetic și în al doilea rînd apologetic și dogmatic. Problemele istorice nu l-au preocupat. Afară de aceasta, Ieronim nu a avut o prea bună părere despre Eusebiu. Așadar, conchide autorul, lipsa cărții *Vita Constantini* din „*De viris illustribus*” nu poate fi folosită ca argument contra paternității ei eusebiene.

D. B.

ECOURI DUPĂ CONGRESUL DE LA NEW-DELHI — SPRE UNITATEA BISERICESCĂ —

Al treilea Cangres al Consiliului Mondial al Bisericilor, care a avut loc la New-Delhi (India), între 18 noiembrie—6 decembrie 1961, a deșteptat ecouri variate în lumea creștină. Se știe că la acest Congres au fost primite ca membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor, Bisericele Ortodoxe rusă, română, bulgară și polonă, ceea ce a fost considerat ca un eveniment însemnat.

Încrestăm aici o atitudine protestantă și atitudini catolice față de acest congres.

Din partea protestantă, prof. Dr. *J. L. Hromadka*, președinte al Comitetului executiv al Mișcării creștine pentru pace de la Praga, atrage atenția asupra unor aspecte ale Congresului, care au fost mai puțin evidențiate.

Intrarea Bisericilor ortodoxe în Consiliul Mondial al Bisericilor a fost întâmpinată de la început de unii delegați occidentali cu îndoială. „S-a dovedit apoi însă că prezența lor (a Bisericilor ortodoxe, n. n.) era folositoare pentru ele, dar și pentru comunitatea ecumenică. Ele s-au manifestat cu seriozitate și demnitate și-n deosebi în partea a doua a Adunării plenare — spontan și cu efect. Adunarea plenară s-a pronunțat asupra necesității de a înființa în secretariatul general un post special pentru contacte cu Ortodoxia și pentru ca limba rusă să fie una din cele două limbi noi oficiale (pe lângă limba spaniolă). Biserica Ortodoxă Rusă va avea și reprezentantul său permanent în Centrala de la Geneva. În Consiliul Central au fost aleși cinci reprezentanți ruși și un român. Și acestea vor avea însemnătate pentru acțiunile viitoare ale Consiliului Mondial al Bisericilor, căci prin aceasta vor fi adâncite și ordonate contactele nemijlocite dintre Ortodoxia răsăriteană și Geneva. Se poate spune că primii pași ai fraților noștri ortodocși pe terenul ecumenic au fost cu succes și convingători”.

„Teologic, Consiliul Mondial al Bisericilor a făcut probabil un pas înainte. Tonurile hristologice, adică puternicul accent asupra operei de împăcare a lui Iisus Hristos, în întruparea Sa, în moartea Sa pe cruce și în învierea Sa, au fost mult mai puternice decât în Congresele anterioare. Totuși nu s-a ajuns la o discuție mai profundă asupra persoanei și operei lui Iisus Hristos și a prezenței Lui în Biserică”. Aceasta din pricină, că la New-Delhi — ca și în 1954 la Evanston și în 1948 la Amsterdam, „au trebuit rezolvate o mulțime de chestiuni organizatorice și tehnice”. Problemele teologice și biblice adesea au fost numai amintite și au dispărut „în marea mașinărie ecumenică”. Și totuși s-a înțeles — de cei ce au fost atenți — adevărul „că Mișcarea ecumenică își poate împlini misiunea numai atunci,

cînd în toate acțiunile ei (organizatorice, teologice, bisericești, educative, sociale și politice) va porni de la Evangheliile. Nu a reușit întru totul, dar am putut simți că figura lui Iisus din Nazaret... a stat înaintea noastră, chiar și atunci cînd noi nu eram una. În discuțiile despre credință și rînduiala bisericească ortodoxă, anglicanii și protestanții de toate nuanțele au putut să rămînă împreună numai atunci cînd ei dincolo de formele lor bisericești au privit spre Iisus Hristos".

Prof. Hromadka mărturisește convingerea că creștinii pot ajunge pe temeiul Evangheliei la concluzii comune și în chestiuni politice, ca dezarmarea, pacea, problema germană ș. a. „Cuvîntul despre Iisus Hristos — Cel ce slujește și despre Biserica slujitoare, au răsunit mai puternic ca altădată”. „Și la New-Delhi am ajuns mereu la conștiința că Bisericile din toată lumea sînt expuse primejdiei de a se înțepeni și a se răci dacă nu înțeleg că sînt răspunzătoare în fața Domnului pentru slujirea omului în Biserică și în afară de Biserică. Unii reprezentanți ai vechilor Biserici orientale, ca și ai Bisericilor ortodoxe, ne-au adus mereu aminte că slujirea în cuvînt în numele lui Iisus Hristos trebuie unită întotdeauna cu adorarea cultică a Dumnezeuului treimic și cu comunitatea sacramentală a tuturor credincioșilor”.

Dat fiind că occidentalii nu pătrund adesea pînă la cauzele profunde ale transformărilor sociale de azi, multe din hotărîrile Congresului de la New-Delhi „se mișcă la suprafață și fac impresia că e vorba de compoziții frumoase”.

Prof. Hromadka exprimă nădejdea că „mașinăria” instituțională a Consiliului Mondial al Bisericilor va sta „în slujba lui Iisus Hristos, aceasta înseamnă în slujba societății de azi, care se dorește după înțelegere reală, după încredere reciprocă, după pacea adevărată în lume și după slujirea adînc simțită a milioanelor, care încă flămînzesc și trăiesc în mizerie, neștiință și sclavie”.

Este o relatare din care remarcăm cu bucurie accentuarea rolului pe care l-au avut Bisericile ortodoxe la acest Congres. Ele au risipit orice nedumerire prin felul cum s-au manifestat. În primul rînd, prezența lor a îndemnat spre viața duhovnicească, bazată pe rugăciune, cult, sf. taine, pe comuniunea cu Iisus Hristos și în Iisus Hristos cu toți frații. În al doilea rînd, ele au adus o înțelegere mai profundă a obligațiilor creștine în vremea de azi de colaborare la statornicirea păcii și a unei vieți mai bune pe pămînt.

Prezența Ortodoxiei în Consiliul Mondial al Bisericilor nu e prezența decorativă, sau pitorească, a unor Biserici „istorice”, „străvechi”, ci e prezența vie, activă, eficientă a unor Biserici, însuflețite de duhul lui Hristos și contemporane cu secolul acesta de uriașe transformări. De aceea ponderea Ortodoxiei în Mișcarea Ecumenică este din ce în ce mai mare.

De aici și atenția deosebită dată Bisericilor ortodoxe și hotărîrea de a permanentiza și adînci legăturile cu ele, prin folosirea limbii ruse, prin alegerea în Consiliul Central a cinci reprezentanți ortodocși ruși și a unui ortodox român (I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei), prin stabilirea la Geneva a unui reprezentant al Bisericii Ortodoxe Ruse. Astfel influența Ortodoxiei în lumea creștină, pe calea duhului lui Hristos, duhul Adevărului, al iubirii și al păcii, se extinde și se dovedește rodnică și binefăcătoare.

Din partea Bisericii rom.-catolice au participat la Congresul de la New-Delhi un număr de observatori. Raportul acestora încă nu a fost publicat. Unele informații le avem în cuvîntarea ținută la München de Cardinalul Bea (februarie 1962), șeful secretariatului pentru unitatea creștină din Vatican. După afirmația lui trimiterea de observatori catolici oficiali la Congresul de la New-Delhi „a contribuit într-un mod deosebit ca să se promoveze relațiile Bisericii catolice cu celelalte comunități creștine și să se facă posibile viitoare discuții și tratative”. Acești observatori au fost primiți la Congres „cu multă simpatie” și au stabilit legături prețioase. Cardinalul consideră trimiterea observatorilor catolici, „ca o nouă dovadă că în relația dintre Consiliul Ecumenic și Biserica romano-catolică a început o nouă fază, caracterizată prin un interes reciproc față de sarcinile și activitatea celui alt”.

Un articol, apărut în „Herder-Korrespondenz” (februarie 1962) scoate în evidență cuvîntările tinerelor Biserici (protestante) din Asia și Africa la Congres, pe care le consideră ca „atacuri asupra creștinismului apusean” încrezut în sine. De asemenea accentuează atitudinea reprezentanților Bisericii anglicane și Bisericilor ortodoxe, despre care ecumeniștii catolici au impresia că pot fi mai ușor atrași spre unitate în sens catolic. Așa se explică faptul că observatorii catolici au dat o recepție specială pentru arhiepiscopul anglican Dr. Ramsay și au întreținut contacte vii cu delegații ortodocși.

Atenția observatorilor catolici pe plan teologic la Congres a fost îndreptată în primul rînd asupra problemei eclesiologice, adică a concepției despre Biserică. Din acest punct de vedere, articolul stabilește că acest Congres a fost „mai ecumenic și mai eshatologic” decît cele anterioare. Totodată critică faptul că unitatea Bisericii ar fi fost privită prea mult ca „operă de planuire omenească”.

Atitudinea catolică oficială față de New-Delhi însă se reflectă în Enciclica „Aeterna Dei”, datată pe 11 noiembrie 1961 și publicată în 9/10 decembrie 1961. În capitolul despre „Dorința reunirii fraților despărțiți” se amintește că „înalta laudă, cu care a fost sărbătorită sfîntenia papii Leon, a fost dăruită la fel din Răsărit și din Apus” și se exprimă năzuința ca și „teologii și personalitățile conducătoare de azi ale Bisericilor despărțite de Roma să recunoască iarăși deplin ... valoarea acestei mărturii vechi și comune!”.

În constituția apostolică „Humanae salutis” din 25 decembrie 1961 se spune în legătură cu al doilea Sinod de la Vatican, ce va avea loc probabil la sfîrșitul acestui an: În situația bisericească actuală „pare potrivit a lămuri mai bine adevărurile fundamentale ale credinței și a crea premisele iubirii reciproce, ca dorința după unitate să devină mai vie la creștinii despărțiți de Scaunul Apostolic și prin aceasta să li se netezească calea spre întoarcere”.

Din aceste date este clar că Vaticanul continuă să privească unirea Bisericilor prin ochelarii papocentrismului: unitate prin papa, prin „întoarcerea” la Scaunul Apostolic, la preamărirea într-un glas a „sfînteniei” prezumtivilor urmași ai Sf. Petru. Doar că acum se scot în arenă alte arme decît cele folosite de veacuri. S-ar părea chiar, că în privința mijloacelor de atragere a celor „despărțiți” Vaticanul a făcut o cotitură serioasă, încît acum observatorii catolici ar putea imputa Consiliului Ecumenic că

privește unirea Bisericilor mai mult ca o „operă omenească”. Acuza aceasta se referă la simpla accentuare a însemnătății acțiunilor de cunoaștere reciprocă și colaborare între reprezentanții Bisericilor și ea uită complet faptul că în decursul istoriei Vaticanul a folosit puterea politică, economică și militară a împăraților și regilor ca să „unească” cu Roma pe unii creștini răsăriteni. Chiar și în vremea noastră, acolo unde Biserica catolică e Biserică de stat, toate celelalte culte creștine (protestante) nu se bucură de un tratament frătesc, ci adesea sînt prigonite.

Deocamdată, însă, diplomația Vaticanului s-a îmbrăcat în haină de miel nevinovat și critică pe alții. S-a renunțat la termenii „eretici” și „schismatici”. „Cei despărțiți” sînt numiți creștini și frați. S-a înlăturat izolaționismul tradițional catolic și se caută contacte cît mai dese cu celelalte Biserici, chiar dacă sub forma observatorilor la Consfătuirea pan-ortodoxă de la Rodos, la Congresul Consiliului Mondial al Bisericilor de la New-Delhi, etc. Se tinde spre o cunoaștere reciprocă mai temeinică și spre cultivarea „simpatiei”, a unei atitudini frățești.

Se speculează setea după unitate a creștinilor, dar și divergențele dintre ei. Setea după unitate e speculată prin reafirmarea că singura cale a unității este papocentrismul. Divergențele sînt speculate, scontîndu-se în primul rînd pe o apropiere de Biserica ortodoxă și Biserica anglicană — față de care se afișează o atitudine deosebit de prevenitoare, și evidențîndu-se cu bucurie critica ce o îndreaptă tinerele Biserici protestante din fostele colonii împotriva Bisericilor protestante vest-europene (ca și cînd „tinerele Biserici catolice” din fostele colonii n-ar avea nimic de criticat în catolicismul vest-european!). De ce să nu profite și din setea de unitate și din divergențe?

Cît privește amintirea „sfîințeniei papii Leon”, lăudată și în Răsărit și în Apus, noi am mai putea adăuga alte multe nume de papi, care sînt cinstiți în calendarele Bisericii ortodoxe. A trage de aici concluzia că ne unește aceeași „preamărire” a papalității este a formula o sofismă. Biserica Ortodoxă cinstind pe acești papi, nu vede în ei pe conducători infailibili ai Bisericii creștine, ci episcopi și patriarhi ai Romei, supuși ca toți ceilalți patriarhi hotărîrilor sinoadelor ecumenice. Iar papa Leon e cinstit pentru că în epistola lui, citită la Sinodul Ecumenic al IV-lea (de la Calcedon) a mărturisit „credința Părinților” ... „credința apostolilor”, care era credința Bisericii creștine și în Apus și în Răsărit, era „credința ortodoxă”. În schimb, Sinodul VI Ecumenic a condamnat pe papa Onoriu care — cu voie sau fără voie — a încurajat erezia monotelită. Nu papa stabilește care e adevărata credință, ci Biserica prin sinoade ecumenice și papa a fost cinstit, în măsura în care s-a încadrat în credința Bisericii. În acest sens Biserica Ortodoxă e gata să dea cinstirea cuvenită oricărui patriarh al Romei, care mărturisește dreapta credință a Bisericii lui Hristos. În felul acesta putem „recunoaște” valoarea mărturiei vechi și comune referitoare la Papa Leon. Căci unitatea Bisericii nu e unitate în papa, ci unitate în dreapta credință, unitate în Hristos.

E bine să se pună bază pe lămurirea adevărurilor fundamentale ale credinței și pe iubirea reciprocă. Dar vorbind de aceste adevăruri, Vaticanul se gîndește în primul rînd la papalitate. Ortodocșii și protestanții dăm-

potrivă, se gîndesc în primul rînd la Iisus Hristos. Unitatea creștină este unitate în Hristos nu unitate în papa, unitate în adorarea lui Hristos, nu unitate în preamărirea papii. De aceea căile unificării catolice se despart de căile reale ale unității creștine.

Iubirea reciprocă este fără nici o îndoială necesară. Ea apropie sufletele unuia de altul. Cu condiția ca această iubire să nu fie un fel de undiță, cu care Vaticanul caută să supună pe ceilalți creștini sub „ascultarea” Sfîntului Scaun, adică: prin iubire la robie, prin iubire la îngenunchierea sub dominația unui imperialism bisericesc absolut. Și iubirea trebuie să fie „în Hristos”, ca ea să fie dezinteresată și atotcuprinzătoare.

Asistăm așadar, la o năzuință general creștină după unitate. Ea își găsește expresia în întărirea unității Bisericilor ortodoxe, care sînt deschise cu dragoste față de celelalte Biserici, în Consiliul Mondial al Bisericilor — unde colaborează Biserica Ortodoxă cu Bisericile protestante pe baza teologică a credinței în Iisus Hristos, Dumnezeu și om, și în Dumnezeu Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt — și în ecumenismul catolic.

Ecumenismul catolic folosește un nou limbaj: de înțelegere, simpatie, dragoste. Ținta însă e aceeași: supunerea tuturor sub stăpînirea infailibilă a papii. Vaticanul n-a învățat nimic din eșecurile unor încercări similare în aproape o mie de ani. Papalitatea n-a fost principiu al unității în lumea creștină, ci cauză a dezbinării. Ruptura dintre Răsărit și Apus la 1054 se datorește pretențiilor papale de stăpînire absolută asupra Bisericii întregi. Protestantismul a fost pricinuit de același absolutism papal, care — în mod firesc — a generat revolta reformatorilor, a maselor de credincioși. Astăzi, tot pretențiile absolutiste ale papalității constituie piedeca esențială în calea relacerii unității bisericești. Prin papocentrism nu se va realiza niciodată unitatea, fărîmată tocmai din pricina lui.

Biserica Ortodoxă și Bisericile protestante merg pe altă cale: unitatea în Hristos. Aceasta e calea cea adevărată. Hristos singur este principiu unității în Biserică, pentru că El e capul Bisericii, El e viața Bisericii. Desigur și pe această cale mai e încă o distanță mare de parcurs pînă se va ajunge la realizarea unității. Esențialul este că avem convingerea că aceasta e calea, care duce la țintă. Atrăși de puterea lui Hristos, creștinii trebuie să înlăture unele prejudecăți și limitări de perspectivă, rămășițe ale veacurilor trecute. Astfel catolicii trebuie să se elibereze de prejudecata papocentrismului, afirmînd cu vigoare hristocentrismul. (Ce creștinească hotărîre ar fi dacă papa însuși ar dovedi atîta smerenie încît să renunțe la pretenția infailibilității și să-și reia titlul străvechi de patriarh al Romei, primul în onoare între ceilalți patriarhi!). Protestanții trebuie să depășească secolul reformei, înțelegerea despre Iisus Hristos dată de reformatori care e legată de anumite limite și unilateralități — și să se dăruiască Hristosului plenar, care e plenitudine. Ortodocșii trebuie să distingă ceea ce e esențial de ceea ce este dezvoltare istorică revizuiabilă, să aibă o largă înțelegere față de varietatea, care nu nimicește unitatea și să se adîncească în dreaptă învățătură și dreapta viațuire, întru viața în Adevăr și Iubire. Numai în măsura în care își depășesc propriile limitări și se apropie de Iisus Hristos, lăsîndu-se plămuiți de duhul Lui, creștinii se vor

apropia mai mult unii de alții și vor păși înainte pe calea care duce la unitatea în Hristos, singura unitate autentic creștină. Hristos este unitatea noastră. De aceea această unitate se întărește în măsura în care nu ne mai aparținem nouă, ci aparținem lui Hristos, în măsura în care sîntem cucerți și stăpîniți de duhul lui Hristos.

În felul cum se desfășoară relațiile dintre Bisericile creștine am putea formula calea aceasta așa: prin iubire de Hristos și de frate la adevăr și prin adevăr și iubire la unitate. Iubirea apropie sufletele, le deschide unele față de altele, le aduce la înțelegere reciprocă frățască și la conlucrare în anumite domenii. Altfel discută cei ce iubesc, chiar dacă nu sînt de acord și la alte rezultate ajung. De aceea prin iubire e nădejde să se ajungă la adevăr. Iisus Hristos este adevăr și iubire. Progresul în adevăr și iubire este progres în Hristos și deci spre unitatea în Hristos.

Natural unitatea în Hristos nu este o unitate, care scoate pe creștini din contextul epocii actuale. A fi în Hristos nu e tot una cu evadarea din actualitate, ci este a fi copleșit de energiile divine și a deveni izvor de energie spirituală și de acțiune pentru desăvîrșirea lumii, pentru propășirea omenirii. Deci unitatea în Hristos nu se arată numai în unitatea religioasă morală (unitate de credință, de cult, de organizare bisericească), ci și în unitatea de acțiune pentru sprijinirea năzuințelor superioare ale epocii noastre. Hristos ne cheamă să aducem partea noastră de osteneală și luptă pentru ca pacea să se statornicească pe pămînt și războiul să fie definitiv înlăturat, pentru ca să fie lichidate mizeria, nedreptatea, asuprirea și alte rele ce mai dăinuie în 2/3 din omenire și peste tot să se construiască o viață de belsug și fericire.

Biserica ortodoxă pășește cu hotărîre, smerenie și înțelepciune pe calea aceasta a vieții în Hristos, a unității în Hristos, care e unitate în duhul iubirii, adevărului, păcii și progresului. Ea propovăduiește pe Hristos, pacea și iubirea, care îmbrățișează toată lumea. De aceea prezența și lucrarea Ortodoxiei în Consiliul Mondial al Bisericilor, în viața creștinătății, este din ce în ce mai mult pretuită. Ea e prezența și lucrarea lui Hristos în mijlocul împrejurărilor istorice actuale. Legată nu atît de amintiri din trecut, cît de Hristos cel veșnic viu, Ortodoxia se arată a fi o forță vie, care participă la zbuciumul și năzuințele popoarelor și ușurează unirea tuturor creștinilor în aceeași acțiune: prin Hristos pentru binele omului, pentru pacea și fericirea omenirii.

Pr. Prof. N. MLADIN

INCHEIEREA CURSURILOR DE INDRUMARE PASTORALA SI MISIONARĂ A PREOȚILOR (seria 38)

Marți 10 aprilie 1962 a avut loc la Curtea de Argeș serbarea de încheiere a cursurilor de îndrumare pastorală și misionară a preoților, seria 38.

Pentru prima dată la aceste cursuri, ținute la Curtea de Argeș, au participat preoți din toate eparhiile Bisericii Ortodoxe Române. Prelegerile au fost făcute de către profesorii celor două Institute teologice de grad universitar din București și Sibiu. La fel și examenele au fost făcute de către profesorii celor două Institute teologice, sub președinția I. P. Sf. Sale Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului.

La serbarea de încheiere a cîntat corul preoților cursiști, condus de către preotul Sîrbu, executînd bucăți religioase și patriotice.

Seria cuvîntărilor a început-o P. C. Diacon Dr. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic din București. P. C. Sa a arătat motivele care au determinat pe membrii Sfîntului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, să organizeze aceste cursuri de îndrumare pastorală, misionară și socială. Rostul lor a fost și este ca preoții să-și reîmprospăteze cunoștințele profesionale și să primească îndemnuri și învățături noi pentru a se orienta și a putea să lucreze cu succes în cadrul noilor condiții de viață din țara noastră. Rezultatele obținute au dovedit că aceste cursuri au fost o necesitate pentru preoțimea noastră și ele au adus un folos real atît preoților cît și Bisericii în general.

În numele preoților a vorbit C. Preot Silviu Hărăguș din eparhia Clujului. Cuvîntul său a fost cald și simțit. Prin P. Cuc. Sa, preoții de la aceste cursuri și-au exprimat mulțumirea și recunoștința față de Prea Fericitul Patriarh Justinian, față de membrii Sfîntului Sinod și față de conducătorii Republicii Populare Romîne pentru condițiile de viață și posibilitățile de perfecționare create slujitorilor altarelor. A mulțumit de asemenea și profesorilor celor două institute teologice din București și Sibiu pentru ostenele lor de a se fi deplasat spre a împărtăși cunoștințe noi preoților întruși la aceste cursuri de perfecționare.

A luat apoi cuvîntul Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Banatului, Dr. Nicolae Corneanu, care a spus, între alte, următoarele:

Iubiții mei frați,

Mărturisesc că sînt fericit că am primit din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian însărcinarea să prezidez examenele cursurilor ținute aici. Sînt oarecum stînjinit și mă întreb ce anume aș putea să vă mai spun eu după ce timp de o lună întreagă ați frămîntat, împreună cu profesorii pe care i-ați avut aici, atîtea probleme de actualitate, după ce însuși Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost aici și v-a dat cuvîntul său de învățătură. Cu toate acestea doresc și eu să stau cîteva clipe de vorbă cu P. C. Voastre.

După cum știm, vedem și simțim cu toții, trăim vremuri în care oamenii își caută noi făgașuri de viață. Multe din cele vechi dispar și altele noi le iau locul.

Biserica e purtătoare a unei tradiții bimilenare. Noi, clericii, avem datoria de a păstra și transmite această tradiție ca pe un bun ce vine de la Iisus Hristos. Noi avem sarcina de a da credincioșilor de astăzi fermentul creștin, care să dea roade bune și îmbelșugate. Așa cum sîntem, unii mai buni, alții mai slabi, toți sîntem chemați să ne facem datoria. Îndrumarea e necesară spre a duce la bun sfîrșit mîunca și misiunea noastră. Pentru acest scop ați fost chemați aici și P. C. Voastre. Sfîntul Sinod așteaptă de la P. C. Voastre ca acum, după aceste cursuri, să depuneți o muncă frumoasă pentru Biserică și pentru Patrie. Se așteaptă de la P. C. Voastre acea căldură lăuntrică din care izvorăște binele, pe care văzîndu-l credincioșii descopăr pe Iisus Hristos.

Trăim vremuri noi, trăim într-o altfel de lume decît înaintașii noștri. În această lume nouă, din păcate, noi rămînem adeseori oameni vechi. Vi s-au spus aici la cursuri multe lucruri noi, care să Vă fie de folos P. C.

Voastre și credincioșilor din parohii. Adresându-mă acum conștiinței fiecăruia, aș vrea să întreb: În această lume nouă devenit-am oare și noi oameni noi, așa cum ne cere și Iisus Hristos? Îngăduiți-mi să Vă spun și lucruri care în timpul prelegerilor poate nu Vi s-au spus. Noi nu sintem așa cum ne îndeamnă Iisus Hristos și Biserica. De atâtea ori noi răstignim prin faptele noastre pe Acela care s-a jertfit pentru noi. De atâtea ori noi trădăm Evanghelia, pe care am învățat-o și pe care sintem dator să o propovăduim, călcăm peste conștiință, peste angajamentul de la hirofonire și chiar peste datoria noastră de oameni. Fără să vreau, iată, pun degetul pe o rană, pe care ar trebui să o acoperim, s-o bandajăm. Sintem încă departe și ne lipsesc multe pînă să ajungem să fim împăcați în conștiința noastră și să fie și alții împăcați și mulțumiți de noi. Facem uneori lucruri care constituie adevărate pete pe obrazul Bisericii noastre.

Ați venit aici ca să învățați încă odată lucrurile bune, așa cum alit de frumos spune rugăciunea ecumenică: „Iară și iară cu pace”, să învățați cele ce le știți sau ar trebui să le știți. Să avem dorința și voința de a fi altfel de oameni decît am fost pînă acum, să fim oameni la înălțimea vremii noi pe care o trăim. Acest gînd am voit să vi-l împărtășesc.

Mai avem multe de făcut pînă să ajungem la ceea ce ne cere Iisus Hristos și lumea în care trăim. Lumea în care trăim noi este nouă și din punct de vedere creștin, este nouă și sub raport religios. Adeseori ne place să ne întoarcem cu gîndul la trecut. Pentru cine cunoaște bine Istoria Bisericii este clar că a avut și trecutul multe pete, multe delăsări de la idealul evanghelic. Cu toate acestea, epocile vechi și actele de atunci ne apar mari fiindcă au fost ilustrate de oameni care au știut să dea totul pentru idealul sfînt în care au crezut. Noi să fim cu ochii îndreptați nu numai spre trecut, ci și spre vremea noastră, care și sub raport creștin e o vreme mare, înălțătoare.

Noi n-avem dreptul să fim altfel decît preoți adevărați și oameni adevărați. Să ne ajute Dumnezeu ca să fim așa cum trebuie, pentru ca și Biserica și societatea să aibă folos pe urma noastră.

Spun toate acestea spre a ne strădui să fim Biserică sfîntă și fără de prihană. Să dea Dumnezeu să fim așa.

Mulțumesc în numele Sfîntului Sinod P. C. Voastre pentru că ați dat ascultare chemării și ați venit aici. Mulțumesc P. C. Profesori și exprim recunoștința Sfîntului Sinod pentru eforturile depuse și sacrificiile făcute. Mă voi face interpretul simțămîntelor P. C. Voastre față de Prea Fericitul Patriarh Iustinian și față de toți membrii Sfîntului Sinod. Dumnezeu să binecuvînteze munca depusă aici.

SP. C.

† PREOTUL ARON RÎUREANU

În 12 martie 1962, octogenarul preot Aron Rîureanu de la parohia Cacovița, protopopiatul Sebeșului, a trecut la cele veșnice. S-a săvîrșit astfel din viață, cu bună credință, un om de o rară noblețe sufletească, de o modestie împreună cu desăvîrșită bunătate și sinceritate, un preot oșebit de rîvnitor pentru casa Domnului, pentru Sf. Biserică și cucerit toată viața sa de o neîțarmurită dragoste față de credincioșii săi.

Adormitul în Domnul a lucrat vreme de patru decenii, ca preot, în via rui Hristos, a lucrat și a interpretat în acest răstimp, în chip fidel, modul

slujirii lui Hristos între oameni. Părintele Aron Rîureanu nu a lipsit nici o Duminică sau sărbătoare de la Sf. Altar, iar credincioșii săi l-au putut găsi totdeauna gata să le împlinească cerințele duhovnicești. Când pleca din parohie, pentru pricină deosebită, el grăbea să-și isprăvească treburile și apoi să se întoarcă între fiii săi duhovnicești, ca nu cumva să fie lipsit cineva de îngrijire părintească, de sfat bun, ori de povață înțeleaptă. Intr-atita s-a identificat cu păsurile enoriașilor săi, cu familia sa cea mare din Cacovița, încît grija către mica sa familie, către propria sa familie, răminea adesea în urma preocupărilor pentru bunul duhovnicesc al celor mulți. Numai așa se poate înțelege de ce preotul Aron Rîureanu a chivernisit totul cu bună socoteală, a jertfit timp și osteneală, a pus chiar din al său și a renovat radical, în Cacovița, biserica arătoasă și încăpătoare, a ridicat casă parohială model și alte așezăminte mult folosite, dar nu și-a durat sălaș sieși sau urmașilor săi.

Dacă era scrupulos în îndeplinirea misiunii sale pastorale, preotul Aron Rîureanu era scrupulos și cu sine însuși, cu severitate și seriozitate față de atitudinile sale zilnice, dar îngăduitor și blînd cu semenii săi, nădăjduind ca păstoriții săi să ia pildă din viața sa de adevărat părinte duhovnicesc. Ca să-și orienteze viața cu bună chibzuială, ca să-i poată îndruma și pe fiii săi sufletești în bine și progres, el a purtat, din prima zi a preotiei și pînă în ultima zi a vieții sale, un jurnal pastoral în care nota întîmplările cu tîlc din parohie, necazuri și bucurii din ale sale sau ale credincioșilor săi, articole citite în reviste și ziare, crîmpeie de predici, realizări pozitive, proverbe înțelepte, sfaturi folositoare, chiar și evenimente de interes mai larg. Acest jurnal desfășurat în mai multe caiete, are azi înfățișarea unei biblioteci răsărite din strădania unui singur om, unui singur preot și oglindește, cu deosebire, viața de patru decenii a unei parohii de munte bine orientată din toate punctele de vedere.

Prohodirea adormitului în Domnul s-a făcut în ziua de 15 martie 1962, în biserica parohială din Cacovița, de față fiind familia răposatului și credincioșii parohiei. A slujit un sobor de preoți în frunte cu P. C. vicar arhiepiscopesc Traian Belascu. Despre viața plină de frumusețe și vrednicie a lui au cuvîntat: P. C. vicar Tr. Belascu, P. C. prot. al Sebeșului N. Cantor și P. C. pr. I. Voișan; rămășițele sale pămîntești au fost așezate spre veșnică odihnă în cimitirul parohial din Cacovița, lângă biserica pe care a renovat-o și în care a slujit cu osîrdie vreme de patru decenii.

Bunul Dumnezeu să-l așeze în latura celor drepi și să-i facă parte de odihnă cu aleșii Săi, întru împărăția Sa netrecătoare.

D. CALUGAR

CONFERINTELE DE ORIENTARE DIN LUNA MAI

În luna mai a avut loc a 2-a Conferință preotească de orientare din anul 1962. În cele 15 protopopiate ale Arhiepiscopiei ort. rom. de Alba Iulia și Sibiu, aceste conferințe s-au desfășurat între 9 și 18 mai, în felul următor: în 9 mai a. c. la oficiul protopopesc Agnita; în 10 mai a. c. la oficiile protopopești: Alba-Iulia și Luduș; în 14 mai a. c. la oficiul protopopesc Sibiu; în 15 mai a. c. la oficiile protopopești: Sf. Gheorghe și Toplița; în 16 mai a. c. la oficiul protopopesc Sighișoara; în 17 mai a. c. la oficiile protopopești: Brașov, Mediaș și Reghin, iar în 18 mai a. c. la oficiile protopopești: Rupea și Tg. Mureș.

Din încredințarea I. P. Sf. nostru Mitropolit *Nicolae*, aceste conferințe de orientare a preoților din cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului au fost prezidate de următorii delegați: P. C. Tr. Belascu, vicar arhiepiscopal, la: Sebeș și Sibiu; P. C. Prof. D. Belu, la: Mediaș și Sighișoara; P. C. Prof. C. Sirbu, la: Agnita și Făgăraș; P. C. cons. N. Geangalău, la: Reghin, Tg. Mureș și Toplița; P. C. insp. eparhial D. Ciuchendea, la: Luduș și Tîrnăveni; P. C. prot. Al. Brote, la Rupea; P. C. prot. V. Coman, la Sf. Gheorghe; P. C. prot. N. Belea, la Brașov și P. C. prot. V. Negrea la Alba Iulia. La conferințe au participat de asemenea reprezentanți ai Departamentului Cultelor.

Potrivit hotărîrii Sf. Sinod, la conferințele de orientare din luna mai a. c., a fost tratat următorul subiect: „*Contribuții ale Bisericilor Ortodoxe la acțiunea de apărare a păcii și libertății popoarelor*”. Această temă a fost prelucrată și susținută în cadrul conferințelor de preoți.

În tratarea subiectului s-a plecat în general de la idea că conferințele din luna mai au loc la curînd timp, sub razele încă pline de lumină ale marelui praznic creștin: Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, printre ale cărui primă și adînci semnificații este și aceea a păcii, căci primele cuvinte pe care Domnul le-a rostit după Înviere Apostolilor Săi au fost: „Pace vouă”! De aceea s-a subliniat, idea că slujitorii Bisericii noastre se simt bine cînd se adună la astfel de conferințe și se sfătuiesc împreună despre pace.

Tema menționată: „*Contribuții ale Bisericilor Ortodoxe la acțiunea de apărare a păcii și libertății popoarelor*”, a fost apoi tratată cu destulă pricepere de către autori, insistîndu-se cu deosebire asupra a trei momente mai de seamă, care constituie importante etape în aportul pe care Bisericile Ortodoxe l-au adus și îl aduc în marea acțiune de propovăduire și apărare a păcii și anume:

1. *Adunarea Mondială Creștină pentru pace de la Praga*, care a avut loc între 13 și 18 iunie 1961, adunare care a întrunit aproape 700 de delegați din peste 40 de țări, reprezentînd Biserici și diferite confesiuni creștine din cele 5 continente ale globului nostru. Aportul Bisericilor Ortodoxe în cadrul acestei mari întruniri creștine pentru pace a fost nu de mică importanță. S-a menționat aici Mesajul adresat Adunării de Prea Fericirea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, care cuprinde chemarea adresată tuturor creștinilor de a se uni în duhul dragostei și al păcii, referatul I.P.Sf. Arhiepiscop Nicodim, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, intitulat: „*Prin pace urmăm pe Hristos*”, și, desigur, contribuția delegației Bisericii Ortodoxe Romîne, condusă de I.P.Sf. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, care se bucură de multă cinste în cadrul acestor întîlniri internaționale și care a declarat printre altele: „*Biserica lui Hristos este Biserica păcii nu a războiului, este Biserica dreptății nu a silniciei, este Biserica libertății nu a robiei, este Biserica vieții nu a morții*”, subliniînd totodată speranțele Bisericii Ortodoxe în biruința finală a păcii în cuvinte ca acestea: „*Noi avem încredere deplină și ne punem toată nădejdea în destoinicia oamenilor cinstiți și înțelepți din zilele noastre, că așa precum au fost în stare să întindă punți pînă și peste uriașele distanțe cerești, care despart planetele, vor fi în stare să întindă fără zăbavă și punțile incomparabil mai ușor de întins peste micile deosebiri și distanțe care îi despart pe locuitorii planetei noastre*”.

2. *Conferința pan-ortodoxă de la Rodos*, care s-a ținut pe insula Rodos între 20 sept. și 5 oct. 1961, insulă plăcută prin climatul ei blând și vestită prin trecutul ei istoric și cunoscuta școală retorică la care au învățat chiar Iuliu Cezar și Octavian August. Importanța acestei Conferințe constă în aceea că ea a întrunit toate Bisericele Ortodoxe, apropiindu-le și unindu-le și mai mult în duhul păcii și al dragostei lui Iisus Hristos, Domnul nostru, care vrea ca „toți să fie una”. Scopul ei a fost ca să stabilească Catalogul temelor pe care va avea să le rezolve viitorul Prosinod ecumenic, după care va urma apoi un nou Sinod ecumenic, cel de al VIII-lea.

Lista temelor viitorului Prosinod, aprobată de Conferința panortodoxă de la Rodos, cuprinde 39 de probleme referitoare la:

a) *Credință și dogmă*, ca noțiunea de dogmă, izvoarele Revelației dumnezeiești, texte simbolice și noțiunea și autoritatea Bisericii; b) *Cultul divin*, cu subdiviziuni referitoare la textele biblice în cult, la uniformizarea tipicului și a textelor liturgice și la participarea mirenilor la viața Bisericii; c) *Chestiuni de administrație și ordine bisericească*, cu privire la codificarea canoanelor, la justiția bisericească, la treapta episcopală, la viața monahală, la posturi, la formarea clerului, etc.; d) *Raporturile Bisericilor Ortodoxe între ele*; e) *Raporturile Bisericii Ortodoxe cu cealaltă lume creștină*; f) *Ortodoxia în lume*; g) *Teme teologice* referitoare la „ico-nomie”, la canonizarea sfinților, etc., și h) *Probleme sociale* referitoare mai ales la căsătorie și familie, atitudinea Ortodoxiei față de discriminările etnico-rasiale, etc.

Prin însăși natura ei, precum și în cadrul dezbaterilor, Conferința panortodoxă de la Rodos a adus o substanțială contribuție și la cauza păcii. Astfel, în cadrul lucrărilor pe comisii I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim din Moscova a arătat rostul și tematica Mișcării creștine pentru pace de la Praga, citind din Apelul Adunării pancreștine de la Praga. La propunerea sa, apoi și a I. P. Sf. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române la această Conferință, s-a hotărât în unanimitate de către Conferință ca în Catalogul temelor viitorului Prosinod să figureze și problema *păcii*. Această idee este cuprinsă în Apelul Conferinței, din care se reține:

„Mare lucru a fost Adunarea noastră de aici. Ne-a stăpînit mereu idea și încredințarea că privirile fiilor de pretutindeni ai Bisericii noastre și chiar atenția întregii lumi creștine, au fost îndreptate asupra noastră și asupra lucrării noastre. Pentru prima dată, după un timp destul de îndelungat, Ortodoxia s-a adunat într-o Conferință atât de reprezentativă... Am urmărit ca în vremurile actuale Bisericele noastre să aibă conștiința răspunderii lor, să evidențiem problemele care frământă viața credincioșilor noștri și a omenirii în general și încredințăm pe toți că Ortodoxia are conștiința deplină a răspunderilor și îndatoririlor ei față de acestea...”

Conștiinți, deci, de marea noastră răspundere înaintea lui Dumnezeu, pentru sufletele oamenilor, ale tuturor oamenilor care trăiesc pe fața pămîntului și sînt făcuți dintr-un singur sînge, trăind sub acoperișul Bisericii cea „una, sfîntă, sobornicească și apostolească”, întru împlinirea dragostei celei dată de Domnul și în numele Lui, vă rugăm pe toți frații noștri de departe și de aproape „să aveți pace între voi” (Marcu 9, 50), pacea lui Hristos, pacea Dumnezeului nostru care covîrșește toată mintea... Privind

pe Iisus Hristos, plinitorul credinței noastre, ne exprimăm nădejdea că El ne va păstra pe noi și pe toată lumea, în dragostea și harul Lui și ne rugăm ca Hristos, Domnul Păcii, să păstreze netulburată „pacea pe pământ” și „bunăvoirea între oameni”.

3. *Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New-Delhi*, desfășurată în capitala Indiei între 19 noiembrie și 5 decembrie 1961, la care au luat parte delegați reprezentând peste 350 milioane de creștini, printre care și reprezentanți din mai multe Patriarhii și Mitropolii ortodoxe. Din partea Ortodoxiei s-au prezentat mesaje. Astfel delegația rusă — mesajul Prea Fericitului Patriarh Alexei, delegația greacă — mesajul Prea Fericitului Patriarh Ecumenic Athenagora, etc.

Prin votul Adunării din 20 noiembrie au fost primite ca membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor: Patriarhia rusă, Patriarhia română, Patriarhia bulgară și Mitropolia ortodoxă poloneză. Tema generală a adunării a fost: „Iisus Hristos — lumina lumii”. În cadrul dezbaterilor s-a accentuat și principiul că soluția creștină a situației actuale a lumii este *pacea*, combătându-se nedreptățile sociale, discriminarea etnică și rasială și, desigur, războiul.

Apelul Adunării către guverne și popoare conține de asemenea o stăruitoare chemare pentru apărarea păcii: „Să ne îngrijim de drumul păcii și cu toții să renunțăm la folosirea forței... Trebuie să oprim întrecerea în înarmare... Pentru cucerirea păcii vrem să depunem toate eforturile noastre neostenite și chemăm toate Bisericile la contribuția lor prin faptă și rugăciune”.

*

Pe marginea temei, în cadrul conferințelor de orientare, s-au purtat apoi vii discuții, care au avut darul ca subiectul să fie pe deplin înțeles, trăgându-se totodată și concluziile practice cuvenite. S-a arătat astfel de către cei ce au luat cuvântul, că lupta pentru pace este însuși aerul pe care îl respirăm și piinea de care omenirea are absolută nevoie pentru a exista, că la toți ne este dragă viața și nimeni nu vrea să moară, că slujirea preoțească este slujirea păcii, de aceea fiecare preot să propovăduiască fără preget pacea, dar mai ales el însuși să fie un factor de pace, un om al păcii în mijlocul familiei sale și al credincioșilor pe care îi păstorește.

În cadrul conferințelor s-a mai subliniat apoi marele eveniment al socializării agriculturii, care are și aspectul împăcării, căci s-au terminat pentru totdeauna procesele și certurile, ba și crimele, pe care le nașteau neînțelegerile pentru brazda de pământ.

Completări și îndrumări prețioase au dat și delegații care au condus aceste conferințe.

În felul acesta, se poate spune, deci, că conferințele de orientare din luna mai și-au atins țelul, ele constituind un nou imbold, pentru noi fapte în lupta pentru pace, pentru binele Patriei și Bisericii.

Diacon GH. PAPUC

IN VINEREA LUMINATA

Sf. Mănăstire „Brincoveanu” de la Simbăta de Sus (raionul Făgăraș) și-a prăznuit hramul în Vinerea luminată (4 mai 1962), praznicul Maicii Domnului „Izvorul Tămăduirii”.

Sf. Liturghie s-a săvârșit de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. vicar Tr. Belășcu.

La sfârșit s-au ținut mai multe predici. I. P. C. Pr. arhim. *Serafim* spune că învierea lui Hristos este izvor de viață nouă în fiecare credincios. Viața aceasta este bucurie, pace și dragoste, ce se revarsă în sufletul credinciosului și îl face să se străduiască pentru binele semenului, pentru „pacea a toată lumea”.

P. C. protopop *Ionașcu* (Făgăraș) arată că Biserica noastră ne îndeamnă să fim creștini buni și cetățeni buni. Evidențiază munca în comun pentru propășirea patriei și pentru îmbelșugarea roadelor pământului spre folosul poporului.

P. C. consilier *I. Velțan* vorbește despre Maica Domnului, ocrotitoarea credincioșilor și modelul de urmat în viața creștină. Ea ne cheamă să urmăm lui Hristos, să fim iubitori, harnici, făcători de pace.

P. C. protos. prof. N. Mladin spune că dragostea este semnul ucenicilor lui Hristos. În dragoste se cuprinde toată legea creștină. Dragostea unește și duce la lepădare de sine, la slujirea binelui comun. Îndeamnă la muncă, la dezbrăcare de egoism și la slujire împreună a intereselor obștești, a păcii.

P. C. vicar *Tr. Belascu* aduce cuvîntul părintesc și binecuvîntarea I. P. Sf. nostru Mitropolit *Nicolae*, care neputînd fi de față la praznicul acesta, e prezent între noi cu sufletul.

Mîntuitorul după înviere a întîmpinat pe ucenici cu cuvintele: Pace vouă. Poate niciodată omenirea n-a fost mai însetată de pace ca astăzi: Toți oamenii, care muncesc, luptă pentru pace, căci numai în pace putem construi o viață mai bună. Alifătorii la război sînt monopolistii din Apus, care vor să profite de pe urma înarmărilor și a suferințelor mîilioanelor de oameni. Forțele păcii sînt mai puternice decît uneltitorii războiului și pacea va birui.

Iisus Hristos ne cheamă să fim făcători de pace, să sprijinim lupta popoarelor pentru pace. Un creștin bun e totodată și un cetățean bun. Noi ne iubim patria, ne bucurăm de toate succesele ei, muncim ca ea să înflorească și de va fi nevoie o apărăm cu viața noastră.

După încheierea Sf. Liturghii soborul s-a împărțit în trei: o parte, în frunte cu P. C. vicar *Tr. Belascu* a săvîrșit slințirea apei la lîntină și rugăciune de pomenire la mormîntul Mitropolitului *Nicolae Bălan*; șapte preoți au slujit Sf. Maslu; Pr. *Serafim* a împărțit pe credincioși.

N. M.

INCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1961—1962 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

Potrivit dispozițiilor regulamentare în vigoare, cursurile și lucrările de seminar au luat sfârșit la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu în ultima zi a lunii mai a. c.

În dimineața zilei aceleia, studenții anului IV s-au cuminecat, după datină, în cadrele Sfintei Liturghii care s-a săvîrșit pentru ei în Paraclisul Institutului. Cu acel prilej, ei au ascultat cuvîntul de bună povățuire ce le-a fost adresat din ușile Sfîntului Altar de către P. C. Prof. Dr. *Spiridon Cîndea*, care le-a fost profesor îndrumător de an (diriginte). Au fost de față membrii corpului profesoral și preoții-duhovnici ai Institutului.

După Sf. Liturghie, potrivit datinei, studenții anului IV și-au exprimat recunoștința față de ostenitorii Institutului în cuvinte mișcătoare și le-au oferit buchete de flori, intonând cântări adecvate situației. Pe de altă parte, și-au luat un călduros rămas-bun de la colegii lor din ceilalți ani, făcându-și reciproc urări de spor bun în munca ce-i așteaptă de-acum încolo și pe unii și pe ceilalți. Cheia sălii de curs a anului IV — a cărei ușă era împodobită cu ghirlande de verdeață și flori, iar deasupra avînd inscripția: „LA REVEDERE în 1972” — a fost predată simbolic, studenților care termină acum anul III.

În tot cursul lunii iunie 1962 s-a desfășurat muncă intensă în cadrele programului examenelor de sfîrșit de an. Majoritatea studenților Institutului au făcut dovada că au folosit anul școlar în chip util, însușindu-și cunoștințe teologice temeinice și orientări de actualitate multumitoare.

Îndată după examene, studenții Institutului — îndrumați de rector, profesori și duhovnici — s-au pus la dispoziția organelor locale ale puterii de stat, desfășurînd, vreme de trei zile, spornică și entuziastă muncă patriotică pe unul din șantierele din preajma orașului Sibiu.

În ultima săptămînă a lunii respective s-au desfășurat examenele de diplomă de Licență în Teologie ale sesiunii iunie 1962.

Pentru candidații din eparhiile respective, comisiile de examinare au fost prezidate de: I. P. Sf. Sa Dr. *Nicolae Corneanu*, Mitropolitul Banatului, P. Sf. Sa *Teofil Herineanu*, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului și P. Sf. Sa *Valerian Zaharia*, Episcopul Oradiei. Examenele de diplomă au început în 26 iunie și au luat sfîrșit în 28 iunie a. c. Candidații s-au prezentat bine și au obținut calificative frumoase.

Înălții Ierarhi ai Mitropoliilor Ardealului și Banatului, prezenți la Sibiu cu acest prilej, au fost oaspeții Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *NICOLAE* al Ardealului, cu care s-au întîlnit la reședința mitropolitană, unde au fost găzduiți, și au conferit frățeste — potrivit prevederilor Regulamentului de organizare și funcționare a instituțiilor de pregătire a clerului Bisericii noastre — asupra problemelor curente privitoare la asigurarea desfășurării și pe viitor, în aceleași bune condiții de pînă acum, a procesului de pregătire teologică, pastorală și educativă a studenților teologi.

Festivitatea încheierii anului școlar 1961—1962 a avut loc la praznicul de pomenire a Sfinților Apostoli Petru și Pavel (vîneri 29 iunie) 1962.

Dimineața, la sorocul îndătinat, s-a săvîrșit în Catedrala mitropolitană slujba Utreniei.

În continuare, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie arhierescă de către I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului și P. S. Episcop *Valerian* al Oradiei, înconjurați de un sobor de preoți-profesori, preoți-parohi și diaconi ai Catedralei. Cu acel prilej, s-a săvîrșit hiotesirea întru protoieru a P. C. Preot Ioan Isac, paroh în Săliște (raionul Sibiu).

La Priceastă a predicat din amvonul Catedralei P. C. Pr. Prof. Dr. *Nicolae Mladin*. Făcînd elogiul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, a căror pomenire se săvîrșea. P. C. Sa a stăruit asupra smereniei celor doi verho-

nici ai ucenicilor Mântuitorului, care contrastează în chip atât de vădit cu belșugul harului ce le umplea cămărilor sufletului. Puferea apostoliei lor zace în iubirea de Hristos. Sfântul Apostol Petru e mare deoarece la întrebarea pe care i-a pus-o Mântuitorul, după învierea Sa cea de a treia zi, a răspuns fără șovăire: „Da, Doamne, tu știi toate, tu știi că te iubesc” (Ioan 21, 15—17). Sfântul Pavel e mare ca apostol fiindcă în centrul lucrării sale misionare, duhovnicești, a pus legătura sa cu Hristos, întemeiată pe dragostea care „niciodată nu se trece” (I Cor. 13, 8).

Dragostea este lucrul esențial în creștinism pentru fiecare mădular sănătos al Sfintei noastre Biserici. Dragostea de Dumnezeu încălzește și adâncește dragostea credincioșilor față de semenii lor, în toată vremea și-n tot locul — dragoste care înfloarește în fapte bune, lui Dumnezeu bine plăcute și oamenilor de folos. Fiecare credincios al Bisericii noastre poate fi puternic sufletește prin dragoste, preoții — adică și studenții teologi — cu atât mai virtuos.

Dragostea care ne însufletește pe toți cei ce credem și mărturisim dumnezeirea lui Iisus Hristos poate și trebuie să fie pentru noi izvor de pace și bună înțelegere, de armonie și frăție, de bucurie și fericire.

P. C. Prof. N. Mladin a încheiat adresînd studenților Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu prețioase îndemnuri și povețe cu privire la conduita lor în toate împrejurările de viață ale vacanței de vară.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, din ușile împărătești ale altarului, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului a dat citire pătrunzătoarei rugăciuni de mulțumire către Părintele ceresc, pentru darurile Sale bogate pe care le-a revărsat în cursul anului școlar încheiat asupra profesorilor și studenților Institutului Teologic.

La Sf. Liturghie a luat parte și P. S. Arhiereu Teodor Scorobeț-Rășină-reanul.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul bărbătesc al studenților teologi, pregătit de P. C. Conferențiar Gheorghe Șoima și dirijat de stud. teol. Crișan Gh., absolvent al anului III.

După Sf. Liturghie, înalții ierarhi au fost conduși la reședința mitropolitană.

La orele 12, în aula Institutului, împodobită sobru, a început desfășurarea programului festiv al încheierii anului școlar 1961—1962.

Întîmpinați de corul studenților teologi cu imnul arhieresc, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului și P. Sf. Episcop *Valerian* al Oradiei au luat loc la masa prezidială, încadrați fiind de către P. C. Vicar Traian Beleşcu și P. C. Rector Prof. Dr. Sofron Vlad.

Programul serbării a fost deschis de Imnul de Stat al Republicii Populare Romîne, executat de corul studenților teologi.

După aceea, corul a executat compoziția religioasă „Rugămu-ne îndurărilor...”, de Gh. Șoima, pe versuri de M. Eminescu.

I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului a dat apoi cuvîntul Prea Sfințitului Episcop *Valerian* al Oradiei.

P. Sf. Sa a început prin a face o deosebit de grăitoare paralelă între Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Amîndoi au fost chemați la apostolie de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos în împrejurări și la soroace diferite. Petru s-a apropiat de Hristos cu credința, Pavel cu învățătura. Prîmul s-a le-

pădat de Hristos într-o singură împrejurare. Amîndoi sînt cinstiți și ascultați după cuviință în Sfînta noastră Biserică dreptmăritoare.

Din nefericire, însă — și spre paguba întregii creștinătăți — cei ce-și zic „urmasi” ai Sfîntului Apostol Petru s-au transformat fără voia lor într-un fel de „șef politic”, autoinvestindu-se cu așa-zisa „putere a celor două săbii”, constituindu-și un stat propriu, cu trupe și bănci proprii — dintre care una se întitulează, profanator, „banca Sfîntului Spirit” — cu ambasadori și chiar cu închisori proprii. Trecînd peste dumnezeirea Mîntuitorului — pe care a mărturisit-o cu atîta convingere și Sfîntul Apostol Petru — așa-zisii săi „urmasi” de la Vatican s-au „îndumnezeit” pe ei înșiși. În loc să lucreze pacea și bunăvoința, ei seamănă zîzanie și stîrnesc vrajbă între oameni și popoare.

Numai Ortodoxia răsăriteană ține calea cea dreaptă a Evangheliei lui Hristos. Ea nu se bazează numai pe Sfîntul Petru, ca apusenii romano-catolici, nici numai pe Sfîntul Pavel, ca alții, ci pe Iisus Hristos, iubindu-l ca ei doi și ca Ioan Apostolul și Evanghelistul și ascultîndu-l întru toate, cum ne învață și Sf. Petru, și Sf. Pavel, și Sf. Ioan. Ortodoxia știe că împărăția lui Hristos „nu este din lumea aceasta” și nu se lasă ispitită de poftă și tendințe de supremație și stăpînire lumească. Pentru ea — după cuvîntul Mîntuitorului — cel ce vrea să se înalțe o poate face smerindu-se, slujind cu dragoste frățească pe semenii noștri.

De aceea, Ortodoxia, clerul și credincioșii ei, sprijinesc cu tărie și convingere aspirația obștească de astăzi spre propășire și fericire și a pășit dintru tot începutul pe calea luptei binecuvîntate de apărare și întarire a păcii pe pămînt.

P. Sf. Episcop Valerian a încheiat cu cuvinte de aleasă apreciere față de I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae Colan* al Ardealului, asigurîndu-l de dragostea și prețuirea clerului și credincioșilor din eparhiile ortodoxe ardelenene și făcîndu-i urări călduroase de sănătate și îndelungă înzîlire.

După aceea, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Bănatului a dat cuvîntul Prea Cucernicului Pr. Prof. Dr. *Sofron Vlad*, rectorul Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu, spre a prezenta darea de seamă asupra activității desfășurate în cadrele Institutului în cursul anului școlar 1961—62.

P. C. Rector S. Vlad a început prin a arăta valoarea muncii organizate și prețuirea de care se bucură ea în actuala alcătuire a înfloritoarei noastre Patrii. Munca acesta — entuziastă, stăruitoare și înțelepțește călăuzită — dă roade fără precedent în tot trecutul țării noastre.

Învățătura Bisericii noastre prețuiește munca și cinstește pe cel ce muncește, socotindu-l vrednic de „plata” sa, de răsplătirea corespunzătoare participării sale active la strădania obștească de ridicare a poporului nostru pe culmile celei mai înaintate propășiri.

În spiritul muncii metodice și statornice, al muncii care conferă omului o demnitate deosebită, sînt pregătiți studenții Institutului Teologic din Sibiu. Ierarhii ocîrmuitori ai acestui așezămînt, profesorii și duhovnicii năzuiesc să facă din studenții teologi preoți adevărați ai lui Hristos, alipiți de Sfînta noastră Biserică și devotați Patriei noastre dragi, Republica Populară Romînă.

Adresîndu-se absolvenților Institutului, și-a exprimat încrederea că în viațoarea lor slujire la Sfintele altare, către care se îndreaptă, vor valorifica

înțelepțește „talantii” agonisiți în anii de studii, spre cel mai mare folos vremelnice și veșnic, moral și material al păstoritorilor lor.

Pentru îndrumările părintești și sprijinul material de care fac părtași Institutul și pe studenții săi, Părintele Rector a exprimat mulțumiri recunoscătoare I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului, P. Sf. Episcop *Teofil* al Vadului, Feleacului și Clujului, P. Sf. Episcop *Valerian* al Oradei și Consiliilor eparhiale respective.

Mulțumiri respectuoase au fost exprimate Departamentului Cultelor, pentru sprijinul substanțial pe care l-a acordat Institutului Teologic din Sibiu.

În numele absolvenților Institutului a vorbit stud. abs. *Stoia Ilie*, dînd asigurări — în cuvinte limpezi și pătrunzătoare — că agonisita didactică și spirituală a celor patru ani de studii teologice va fi valorificată de promoția anului acestuia în spiritul dragostei și devotamentului față de Sfînta noastră Biserică și față de întregul nostru popor muncitor.

De încheiere, a exprimat mulțumiri ocîrmuirii bisericești și de Stat pentru purtarea de grijă pe care au avut-o față de seria de absolvenți din acest an școlar.

A luat apoi cuvîntul I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului.

De o jumătate de veac și mai bine — a spus I. P. Sf. Sa, adresîndu-se celor prezenți — acest așezămînt bisericesc împlinește an de an lucrarea de trimitere la propovăduire a unei noi serii de absolvenți. Cu toate că timpul tocește oarecum sensibilitatea noastră față de faptele care se repetă periodic, o astfel de festivitate, ca cea la care luăm parte astăzi, aici, își păstrează emoțiile și ineditul ce-i sînt specifice.

De azi înainte, o nouă serie de ucenici ai Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pleacă să se adauge celor ce de veacuri călăuzesc obștea credincioșilor pe căile mîntuirii sufletului. Aceasta e menirea lor, acesta este rostul instituției care-i pregătește pentru misiunea preotească. Acest lucru îl așteaptă de la ei și de la noi Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos: să fim ai Lui, cu desăvîrșire, numai ai Lui, așa cum ne-am îndatorat prin hotărîrea luată de fiecare din noi, la timpul său, de a-i sluji Lui, în Biserica Sa cea sfîntă.

La acest loc, I. P. Sf. Sa s-a folosit de-o deosebit de grăitoare întîmplare reală, care arată, prin analogie, cu cîtă ardoare îi așteaptă la lucru duhovnicesc Hristos Domnul, pe toți cei ce i-au făgăduit să-i slujească întru cuvînt și faptă.

Prin reprezentantul lor, care a vorbit aici, absolvenții Institutului nostru — a spus I. P. Sf. Sa în continuare — au promis că vor intra în viață ca să facă cele ale lui Hristos.

Noi făgăduim că vom veghea ca această promisiune să fie împlinită. Acest lucru este cu atît mai necesar, cu cît uneori se întîmplă că una promitem și altă facem.

Adresîndu-se apoi tuturor studenților teologi, I. P. Sf. Sa a spus: În numele Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, al tuturor înalților ierarhi din Mitropoliile Ardealului și Banatului și al meu personal, îndrept către voi toți un cuvînt de dragoste părintească și frățească, rugîndu-vă și îndemnîndu-vă să fiți în toate împrejurările vieții voastre ceea ce ați învățat aici să fiți: preoți adevărați ai lui Hristos și cetățeni de-

votați Patriei noastre dragi. Vă atrag atențiunea că viața vă va scoate în cale destule greutăți. Să nu descurajați și să nu șovăiți niciodată, bine-știind că și greutățile, și păcatul pot fi biruite.

Așa cum i-a făgăduit Arhiepiscopului nostru, I. P. Sf. Sa a adus și împărtășit tuturor ostenitorilor, studenților și sprijinitorilor Institutului, binecuvîntările I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, căruia i-a făcut apoi călduroase urări de viață îndelungată, cu pace, sănătate și întru toate bună sporire.

I. P. Sf. Sa a încheiat cu urări pentru Institut, a mulțumit asistenței pentru participare și a împărtășit tuturor arhieresti binecuvîntări.

Toate cuvîntările au fost răsplătite cu aplauze călduroase.

Programul artistic, susținut de corul studenților teologi, a încadrat în mod armonios cuvîntările.

După ce s-au întreținut cordial cu oaspeții și cu membrii Corpului profesoral, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Banatului și P. Sf. Episcop *Valerian* al Oradei — în acordurile solemne ale Imnului arhieresc — au părăsit aula, fiind conduși la Reședința mitropolitană.

În după-amiaza aceleiași zile — după ce și-au luat rămas bun de la I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, ai cărui oaspeți au fost — înalții ierarhi s-au îndreptat spre sediile lor eparhiale din Timișoara și Oradea.

Festivitatea de sfîrșit de an școlar la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu s-a desfășurat la nivelul corespunzător însemnătății ei, spre folosul sufletesc al tuturor celor ce au cinstit-o cu cuvîntul sau cu prezența lor.

Pr. Prof. GR. MARCU

SERBAREA DE SFÎRȘIT DE AN LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CLUJ

Încheierea anului școlar 1961—1962, în ziua de 16 iunie a. c., la Școala de Cîntăreți bisericești și Seminarul Teologic din Cluj s-a făcut în anul acesta într-un cadru sărbătorec deosebit, datorită faptului că instituția aceasta își încheie în anul 1962 cel de al 10-lea an de existență.

În sala festivă a școalei, împodobită frumos, așteaptă în ținută de sărbătoare întreg colectivul didactic al școalei, în frunte cu directorul, P. C. Vasile Băltan, alături de tinerii elevi și de personalul administrativ, pe P. Sf. Sa Episcopul *Teofil* al Clujului, care-și face intrarea împreună cu delegatul Departamentului Cultelor precum și cu oaspeți și invitați. Între invitați remarcăm prezența Dlui Iuhász Ștefan, rectorul Institutului Teologic Protestant, Consilierii eparhiali *Onisie Moraru* și *Simion Coman*, P. C. inspector eparhial *Gh. Simu*, ș. a.

La intrarea în sală a P. Sf. Episcop *Teofil*, corul elevilor intonează „Pre Stăpînul...”, după care întreaga asistență cîntă rugăciunea „Tatăl nostru”.

Prezidiul serbării ocupă loc la masa prezidială. La cuvîntul P. Prof. Vasile Băltan, directorul școalei, care prezintă o succintă dare de seamă asupra muncii depuse în anul școlar trecut. P. C. Sa arată că principalele eforturi făcute de colectivul didactic al școalei în munca anului ce a trecut au fost de a forma preoți cu un înalt nivel cultural și profesional și cetățeni loiali, cinstiți și devotați maselor populare și aspirațiilor lor. În acest scop s-a pus accent pe creșterea moral-religioasă a tinerilor și pe continuă ridicare a nivelului procesului instructiv-educativ, pentru obținerea unor

cunoștințe cit mai variate și mai adânci, bazate pe realitatea socială ce o trăim.

Arată că în munca depusă colectivul școalei a primit un sprijin neprecupețit din partea eparhiilor cărora le aparține școala și în special din partea P. Sf. Episcop Teofil, care ca un adevărat părinte, a acordat toată sollicitudinea și înțelegerea sa școalei noastre.

De asemenea, directorul școalei arată cu date concrete sprijinul acordat școalei de regimul nostru de azi prin On. Departament al Cultelor, care a înțeles și a sprijinit, ori de câte ori a fost nevoie, Seminarul din Cluj.

Mulțumește apoi celor ce — în decursul celor 10 ani de existență — au sprijinit școala. Aduce calde sentimente de recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian și I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, precum și Guvernului, pentru bunăvoința arătată.

Adresându-se absolvenților, directorul școalei îi îndeamnă să fie demni de încrederea ce li se acordă și recunoscători celor ce i-au crescut. Nu trebuie să spună adio școlii ce i-a crescut, ci să spună la revedere la altarele Sf. noastre Biserici și pe băncile Institutului Teologic Universitar.

După cuvîntul directorului școalei, urmează cuvîntul elevilor absolvenți, rostit de absolventul Chirilă Aurel, care în cuvînte calde și pline de duioșie își lăsa rămas bun de la profesori, de la colegi și de la toți cei ce timp de 5 ani i-au înconjurat cu dragostea lor.

Absolventul încheie mulțumind tuturor pentru că au ostenit cu creșterea acestei promoții — cea de a zecea.

La sfîrșitul cuvîntului absolvenților, dintre elevi se ridică toți absolvenții, cîntînd cu entuziasm: „Gaudeamus igitur”.

Corul elevilor, condus de prof. Brie Ioan, intonează în cinstea noii promoții imnul: „Cînt prieteniei”, pe 4 voci.

În aplauzele întregii asistențe, directorul școalei împarte premiile, constînd din cărți literare și științifice.

Fruntașilor la carte și purtare corul le cîntă imnul: „Tinerețe” (cor pe 4 voci), condus de prof. Brie Ioan.

P. Sf. Sa Episcopul Teofil, luînd cuvîntul, se adresează în egală măsură celor ce au absolvit Seminarul, cit și celor ce în această vacanță pleacă în mijlocul familiei și a satului natal. Mînecînd de la cuvintele Sf. Scripturi: „Nu voi m-ați ales pe mine, ci eu v-am ales pe voi și v-am pus ca roadă să aduceți și mai mult să aduceți”, Prea Sfinția Sa arată că preoția nu este o profesiune, ci este o chemare. Și nu o chemare oarecare ci o chemare sfîntă, adresată creaturii de însuși Creatorul ei. Preoția trebuie prin urmare să fie și este jertfă. Cel chemat la cinstea preoției trebuie să se jertfească pentru credincioșii săi, pentru biserica sa. Preoția mai presupune abnegație. Să fim cum ne învață Sf. Apostol Pavel: „Tuturor toate”, să-i iubim pe toți, să fim exemplu pentru toți. Lumina voastră așa să strălucească în fața oamenilor, ca aceștia văzînd faptele voastre să preamărească, prin ele, pe Tatăl din ceruri.

Nu uitați — a spus P. Sf. Sa în continuare — că voi sînteți crescuți într-un spirit nou, într-o mentalitate nouă. Voi nu veți cunoaște sfîșietoarea luptă confesională, ci veți fi cimentul care va întări și va consolida definitiv actul măreț al reunificării bisericii noastre strămoșești. În satele unde mergeți, duceți la strună melodia suavă a cîntărilor noastre biseri-

cești; în familiile voastre întăriți prin credința voastră, prin atitudinea voastră, convingerea trăiniciei de nezdruccinat a unificării Bisericii stră-bune, căci aceasta trebuie să fie ținta voastră, datoria voastră. Munciiți cu rivnă alături de frații și părinții voștri în ogoarele gospodăriilor agricole colective. Întăriți prin aceasta puterea lor economică și faceți să se consolideze organizarea lor. Munca îl înobilează pe om. Munciiți ori unde se va simți nevoie de ajutorul vostru. Incadrați-vă în procesul de culturalizare a maselor prin Căminele culturale, aduceți aportul vostru în munca patriotică. Așa veți dovedi că ați fost crescuți ca vrednici cetățeni ai Patriei, așa veți contribui prin forțele și entuziasmul vostru tineresc la lupta pentru pace. Vă urez vacanță plăcută — ai încheiat cuvîntul său P. Sf. Episcop Teofil al Clujului.

Elevii absolvenți înmînează P. Sf. Sale un splendid buchet de crini și garoale albe, semn al curăției lor sufletești. La fel se înmînează frumoase buchete de flori reprezentantului Departamentului Cîltelor și directorului școlii. Este emoționantă scena oferirii unui buchet de flori din partea absolvenților Seminarului, Dlui rector al Institutului Teologic Protestant, Iuhász Ștefan, ca semn al prieteniei dintre națiunea romînă și maghiară.

Intr-o atmosferă entuziastă serbarea se încheie cu axionul „Cuvine-se cu adevărat”, cîntat de toți cei prezenți.

ASISTENT

CHEMAREA PĂCII

Chemarea la pace — susținută printre creștini cu deosebit devotament și însușire de către Mișcarea creștină pentru pace de la Praga — a primit recent un nou imbold, cu ocazia primei ședințe a Comitetului consultativ al acestei Mișcări. Potrivit hotărîrii primei adunări pancreștine pentru pace de la Praga, din iunie 1961, s-a constituit pentru continuarea străduințelor Mișcării un Comitet consultativ, compus din 110 membri, din întreaga lume, spre a delibera asupra activității Mișcării de viitor, la propunerile Secretariatului internațional și ale Comitetului executiv, de 16 membri, ale Mișcării. Baza de plecare mai departe o constituie documentarul asupra adunării pancreștine de la Praga, din iunie 1961, intitulat „Și pace pe pămînt”. Din partea Bisericilor din Republica Populară Romînă participă în Comitetul consultativ I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei cu prof. M. Șesan din partea Patriarhiei Romîne, Eminența Sa Episcopul Fr. Müller de la Sibiu din partea Bisericii luterane și rectorul St. Juhász de la Cluj, din partea Bisericii reformate.

Lucrările au început la 13 mai, cu membrii Secretariatului internațional; au continuat apoi la Praga cu ședința Comitetului executiv și au culminat cu ședințele de la Karlovy Vary, ale Comitetului consultativ, în zilele de 15 pînă la 18 mai 1962. Au participat aproape toți membrii comitetului consultativ, vădind interes și stăruință ca lucrările să fie duse la capăt în deplină înțelegere frățească, pentru a contribui la opera păcii în lume și a asigurării colaborării și încrederii reciproce.

Deoarece problematica actuală include numeroase tematici, au fost prezentate mai multe referate și anume: Președintele Mișcării, prof. J.

Hromadka, a vorbit despre: „Răspunderea creștinilor în tensiunea internațională actuală” indicînd momentele care apar ca periculoase pentru relațiile internaționale, cum sînt conflictele politice și înarmarea atomică, susținută fără încetare prin experiențele americane din insulele Christmas; apoi, cum trebuie trezită și susținută vigilența creștinilor, care sînt îndemnați în Apus la apatie și care este rolul îndrumător al bisericilor către credincioșii lor spre a-i duce la faptele creștinești ale păcii.

I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim din Moscova a vorbit despre: „Teologia ortodoxă și poziția ei față de problemele Mișcării creștine pentru pace”, arătînd că teologia ortodoxă este prin esență o teologie a păcii, care mobilizează credincioșii, pentru opera păcii în lume, de la care nu se poate sustrage nici un credincios conștient și prin urmare ea este atentă la toate problemele vieții care se pun în actualitate, inclusiv acelea care o amenință prin arme nucleare.

În referatul său despre: „Slujirea preotească a Bisericii față de lume pentru înlăturarea războiului rece”, prof. H. Vogel de la Berlin arată, pe baza tezelor sale înfățișate încă din 1958, că este obligația oricărui slujitor al Bisericii să fie un însușit luptător pentru pace și adevăr, spre a înlătura din cugetul și faptele sale orice prilej care ar putea aduce sminteală semenului său, sub formă de neîncredere, distanțare, îndușmănire și amăgiri.

Consilierul H. Kloppenburg din Dortmund (R.F.G.) arată în: „Mișcarea creștină pentru pace și Consiliul ecumenist al Bisericilor în problema actuală a dezarmării”, că Mișcarea creștină își face din problema păcii și a asigurării ei un scop mobilizator și nicidecum unul de simplă speculație pacifistă, încît stăruința pentru dezarmare din partea ei este sinceră, conștiincioasă și concretă.

Episcopul Tibor Bartha de la Budapesta s-a ocupat cu „Importanța rezolvării pașnice a problemei germane pentru Europa actuală”, stăruind asupra necesității ca germanii din ambele state germane actuale să caute toate modalitățile comune spre a contribui favorabil la reintrarea lor în comunitatea pașnică europeană.

Apoi moderatorul african J. Mends-Cole din Liberia a prezentat subiectul: „Poziția creștinilor față de lupta de eliberare a popoarelor din Africa, Asia și America Latină”, subliniind faptul că această eliberare contribuie din plin la întărirea păcii mondiale, căci e dată posibilitatea ca europenii să înțeleagă mai deplin cum au fost înrobite popoarele de culoare prin colonialism, care trebuie definitiv înlăturat.

Secretarul general al Mișcării, J. Ondra, a înfățișat programul de activitate, care cuprinde ședințele Comitetului executiv din septembrie, de la Moscova și din decembrie, în Olanda, împreună cu conferințe regionale din Africa, Japonia și alte state, în vederea pregătirii celei de a doua adunări pancreștine pentru pace din anul 1963. În acest sens vor fi activate cele 11 comisii speciale de lucru și va fi publicat Buletinul propriu.

În fine, prof. St. Turnsky a prezentat bugetul Mișcării pe anul 1961.

În continuare, cei de față au fost împărțiți în trei comisii de discuții: cea teologică condusă de I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim; cea internațională, condusă de consilierul Kloppenburg și cea operativă, condusă de prof. olandez

dez Al. Rasker, în care s-au dus discuții aprinse și rodnice pentru ca temele puse în referate să-și primească și o aplicare concretă în viața și străduințele creștinilor.

Contribuția delegațiilor români a fost substanțială. I. P. Sf. Mitropolit Iustin participând totdeauna, cu toată prestația, la lămurirea problemelor puse, prof. Juhász și prof. M. Șesan participând la activitatea din comisii.

În plenul comitetului consultativ s-au discutat apoi rezoluțiile corespunzătoare: Rezoluția finală, Declarația despre dezarmare și Declarația pentru încetarea definitivă a sistemului colonial, intitulată: „În problema popoarelor dependente și a țărilor în dezvoltare”, prezentate spre aprobare de către comitetul executiv și cel de redactare. Discuțiile au arătat din nou că deși delegații erau din ambele lagăre opuse, cel socialist și cel capitalist, cu participarea delegațiilor din țările neangajate, totuși au ajuns la unanimitate de vedere în problemele puse, ceea ce a și arătat-o apoi votul comun, aproape unanim, doar cu vreo câteva puține abțineri. Printre vorbitorii cu răsunet s-au impus I. P. Sf. Nicodim, I. P. Sf. Mitropolit Iustin, I. P. Sf. Arhiepiscop ortodox Ioan din Berlin, președintele J. Hromadka, vicepreședintele V. Hajek din Praga și secretarul general J. Ondra, apoi englezii R. Ullmann și A. Keighley, olandezii Al. Rasker și Hebe Kohlbrugge, francezii G. Casalis și H. Roser, germanii M. Niemöller, H. Vogel, H. Kloppenburg, W. Schmauch, G. Bassarak, R. Tietz, M. Schröter, liberianul Mends-Cole, americanul Milton Mayer, ungurii T. Barthai și K. Toth, estonianul arhiep. J. Kiivit, și mulți alții, încercați apărători și susținători ai păcii prin cuvânt și faptă, în toată lumea. În aceste împrejurări s-a aprobat și „Constituția Mișcării creștine pentru pace”, spre a fi apoi înscrisă la O.N.U. și a se bucura de drepturi internaționale.

În completare, comitetul executiv a ținut sedință împreună cu reprezentanții celor 11 comisii privitoare la: Pace și dreptate, Pace și libertate, Pace și războiul rece, Pace și țările noi, Problema germană, Abuzul cu creștinismul, Dezarmarea, Relațiile cu ecumenismul, Lucrarea Păcii a tineretului, Informațiile și pregătirea viitoare conferințe pancreștine. S-a stabilit pentru fiecare în parte planul de lucru. Președintele primei comisii este I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

În programul de lucru s-au înscris apoi următoarele activități: Participarea la conferința ost-vest de la Geneva, din iunie 1962, cu ecumenismul; organizarea unei participări active la conferința pentru pace și dezarmare de la Moscova, din iulie; participarea la sedința comitetului central al ecumenismului de la Paris, din august; participarea la conferința ost-vest a bisericilor europene de la Nyborg, din octombrie 1962 și la marea conferință pentru pace din Anglia, din primăvara 1963, pe lângă alte vizite și participări la conferințe locale. Toate acestea dovedesc marea importanță ce a dobândit-o Mișcarea creștină pentru pace în conștiința creștinilor de pretutindenea.

Pentru reușita acestor străduințe s-au rugat apoi delegații ortodocși la Sf. Liturghie panortodoxă de la Praga, din Duminica de 20 mai, participând în sobor: Prea Fericitul Patriarh Efreim al Gruziei, P. Sf. Episcop Emilian Timiadis, delegatul Patriarhiei Ecumenice, I. P. Sf. Mitropolit Ioan al Cehoslovaciei, I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Bulgaria, P. Sf. Episcop Dorotei din Preșov, P. C.

Păr. Br. Cisarz din Belgrad, P. C. Prof. M. Şesan şi ceilalţi: vicar ort. J. Novak şi prot. B. Aleş. Mai erau de faţă I. P. Sf. Mitropolit Maxim din Bulgaria şi P. Fer. Catolicos armean Vasghen Baldjian. Prof. Vera Mora-Şesan a cântat rugăciunea „Tatăl nostru” în româneşte.

Concluziile şedinţei sînt cuprinse în următoarea rezoluţie comună:

Cu recunoştinţă se constată că activitatea Mişcării creştine pentru pace pînă în prezent nu a fost zadarnică şi că dimpotrivă a aflat ecouri largi în cercurile bisericeşti şi mondiale. Ea vrea deci să rămînă o mişcare legată strîns de principiile Sf. Evanghelii. Totdeauna s-a aflat posibilitatea — cu toate deosebirile existente — să se meargă pe calea colaborării reale, cînd se pornea de la Sf. Evanghelie. Tocmai acest punct de pornire accentuează răspunderea creştinului să-şi spună cuvîntul în problemele acestei lumi. Autoritatea Mîntuitorului Hristos nu este restrînsă numai la domeniul bisericesc şi la viaţa particulară a creştinului. De aceea Mişcarea luptă împotriva tuturor urmărilor războiului rece, care în ultimii ani a produs multă sminteală morală şi sufletească, producînd diferenţieri, neîncredere, suspiciune şi chiar duşmănie. Cu lupta ei pentru apropierea popoarelor, Mişcarea vrea să contribuie la crearea unei atmosfere favorabile, în care politicienii, bărbaţii de stat şi economişti să poată pună bazele unei înţelegeri reciproce internaţionale, pentru dezarmare şi întrecere paşnică.

Pe această bază stăteau la Karlovy Vary discuţiile şi consfătuirile în problemele acute actuale. Comitetul consultativ se leagă strîns de deciziile anterioare ale şedinţelor Mişcării creştine pentru pace cînd declară că cheia rezolvării problemelor actuale stă în dezarmarea totală şi generală, sub un control sever internaţional. Sîntem neliniştiţi prin faptul că — cu toate protestele — sînt continuate în aceste zile experienţele cu arme nucleare şi prin aceasta întreaga lume este adusă într-o stare de nelinişte ... care în mod serios ameninţă tratativele pentru pace. Comitetul consultativ se străduieşte să facă tot posibilul ca aceste experienţe să înceteze. Deoarece problema dezarmării generale şi totale este foarte importantă, ea necesită o declaraţie specială.

A doua problemă importantă — care de asemenea necesită o declaraţie specială — este cuprinsă în înlăturarea definitivă a stăpînirii coloniale. Din nou ne preocupăm cu poziţia acelor popoare care în timpul din urmă şi-au dobîndit independenţa politică şi naţională. În discuţii amănunţite, la care au participat şi fraţi din ţări extraeuropene, s-a amintit că libertatea politică şi naţională nu ajunge spre a asigura ea însăşi un standard ridicat şi demn de viaţă.

Sîntem cutremuraţi în conştiinţa noastră de cele ce se întîmplă în Angola şi Africa de sud.

Grija noastră deosebită se îndreaptă spre faptul grav, că marelui popor chinez, care îşi croieşte o nouă viaţă, mereu îi este negată colaborarea internaţională. Nu ne putem închipui cum se poate discuta folositor despre tratate de pace şi soluţionarea problemelor actuale dacă poporul chinez nu este adus, mai ales în cadrul O.N.U.-lui, la aceste discuţii. Cu plăcere ne amintim de acele hotărîri în care Consiliul ecumenist accentua că China nu poate fi izolată de comunitatea popoarelor.

Deși constatăm că problema germană nu se află între marile probleme ale situației actuale, totuși i-am acordat în discuțiile noastre atenție deosebită și ne-am sfătuit ce căi să apucăm spre a putea fi rezolvată problema germană în spiritul înfrățirii și înțelegerii. De aceea credem că germanii, având în față starea de divizare a țării de acum, ca urmare a provocării nedrepte a celui de al doilea război mondial, vor învăța din fapte și vor renunța să-și împlinească dorințele proprii naționale prin forță. Germanii din Răsărit și din Apus ar trebui să salute orice înțelegere dintre puterile învingătoare din 1945 și să ia poziție constructivă față de tratative, în loc ca ignorând realitățile să se lege în iluzii periculoase și astfel să împiedece înlăturarea focarului german.

Un prim pas ar fi ca în fel și chip, prin întruniri și convorbiri, să se recunoască existența actuală a celor două state germane. La aceasta ar contribui cu deosebită importanță și propunerile concrete ale bărbaților de stat germani cu răspundere spre soluționarea pașnică a problemei germane.

Cu satisfacție am luat la cunoștință că în ultima vreme, variate organizații mondiale s-au ridicat împotriva tensiunii mondiale și a neîncrederii, pentru dezarmare și întrecere pașnică. Mișcarea creștină va susține aceste străduințe și va chema Bisericele la fapte concrete pentru o întrecere sinceră și pașnică și pentru înțelegere reciprocă între popoare. Ea vrea nu numai să-și adâncească lucrarea, ci să o extindă mai departe, precum și-a stabilit-o în constituția ei. Acestui scop îi vor servi îndeosebi conferințele regionale. Mișcarea creștină vrea să sprijine și mai mult colaborarea cu Bisericele și cu reprezentanții lor oficiali, cu grupările religioase și cu toate organizațiile care se străduiesc spre pace.

Comitetul consultativ a luat cu bucurie și atenție la cunoștință despre tratativele între reprezentanții Mișcării creștine și ai Consiliului ecumenist al bisericilor la Geneva, în martie 1962. El privește cu interes pregătirile pentru al doilea conciliu de la Vatican. Vrem să nădăjduim că problema păcii și a înțelegerii va avea un rol important la acest conciliu, așa că cuvintelor le vor putea urma și faptele reale ale păcii. Atenția sa este îndreptată și spre congresul pentru pace și dezarmare între popoare, care se va întruni la Moscova și el salută faptul, că o seamă de creștini, printre care și reprezentanții mișcării creștine, vor lua parte activă.

Din nou și cu urgență deosebită ne adresăm nu numai către toate Bisericele și membrii lor, ca să ne sprijine prin voia lor bună și rugăciuni, ci și către toate popoarele și oamenii de bine și către organizațiile pentru pace, ca să stăruie și mai intens pentru menținerea păcii, pentru realizarea dezarmării generale și totale sub un control sever internațional, pentru o împreună-viețuire în pace, în înfrățire și colaborare sinceră între popoare.

Cu această ședință, cu această nouă întrunire a multor delegați din lume și cu această rezoluție, Mișcarea creștină pentru pace a contribuit în mod real la consolidarea străduințelor comune pentru pace și la manifestarea împede a dorințelor spre pace din partea unei mari mulțimi de creștini conștienți, din lumea întreagă, care doresc, împreună cu Sf. Apostol Pavel, ca: „Dumnezeul păcii să fie cu voi cu toți” (Rom. 15, 33).

RESTAURAREA CASTELULUI DE LA HUNEDOARA. Intre numeroasele monumente de artă feudală restaurate din inițiativa Guvernului Republicii Populare Romîne, se numără și castelul de la Hunedoara. Lucrările de restaurare au început încă din anul 1956, cînd s-au împlinit 500 de ani de la moartea lui Ioan de Hunedoara. Redăm cîteva date asupra acestui monument după lucrarea recentă a lui O. Velescu: „*Castelul de la Hunedoara*”, București, Editura Meridiane, 54 p. cu 36 ilustrații și 4 planuri.

Localitatea Hunedoara este cunoscută din documente încă de la sfîrșitul secolului XIII și începutul secolului XIV, ea devenind mai tirziu un loc de tîrg al fierului — exploatat în apropiere — precum și un centru meșteșugăresc și comercial. O părere mai veche susținea că prima cetate la Hunedoara a fost construită în secolul XIII. Mai nou, actul care menționa existența ei la 1267, a fost dovedit fals. De aceea, O. Velescu ajunge la concluzia că cetatea s-a construit abia în a doua jumătate a secolului XIV, fiind terminată în 1399, an în care este pomenită pentru prima dată într-un document scris. Cetatea — așezată pe platoul dealului Sînpetru — a fost construită de către puterea regală, pentru administrarea ținutului — stăpînit de cneji — pentru stringerea dijmelor și pentru menținerea garnizoanei militare, care trebuia să păzească drumurile de comerț de aici. În anul 1409 fortăreața regală de la Hunedoara trece în stă-

pînire feudală, fiind dăruită de regele Sigismund al Ungariei lui Voicu, fiul lui Șerb, pentru meritele sale militare. Fiul lui Voicu, Ioan de Hunedoara, întreprinde noi lucrări la cetate, în vederea apărării regiunii, care forma domeniul său feudal. Printre altele, se construiește un nou zid de incintă exterior, avînd la cele patru colțuri cîte un bastion rotund. O nouă etapă de construcție a castelului începe abia la cîțiva ani, din deceniul al cincilea al secolului XV, pînă în jurul anului 1480, forma lui apropiindu-se acum mult de cea actuală. Se urmărea acum ca cetatea militară să devină un castel demn de puterea stăpînitorilor săi. Se crede că ar fi lucrat în această vreme meșteri francezi, deși trebuie să se admită că au participat și meșteri din Transilvania. Elementele arhitectonice care predomină sînt cele ale stilului gotic, deși se observă — pentru prima dată în Transilvania — și o influență a Renașterii italiene.

După moartea lui Ioan de Hunedoara, castelul trece în stăpînire a fiului său Matei Corvin și apoi a fiului acestuia, Ioan. Acesta din urmă moare fără urmași, iar soția sa se căsătorește cu principele George de Brandenburg. În 1526 acesta vinde domeniul și castelul Hunedoarei familiei de Ening Török. În primii ani ai secolului XVII castelul ajunge în stăpînire a familiei Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, în virtutea vechiului principiu de drept feudal, după care averile nobililor morți fără urmași ajungeau în posesia coroanei. În cursul secolului XVII castelul trece

În mîna mai multor stăpîni, între care se numără și familia Zalyomi, care construiește aripa de sud în forma în care există și azi, și principii Transilvaniei Emerik Tököli și Mihail Apafi II. În 1722, la moartea lui Apafi, castelul trece în posesia austrieilor, noii stăpînitori ai Transilvaniei, care instalează aici sediul administrației miniere și locuințele funcționarilor. Castelul cunoaște acum o epocă de decădere și ruinare, remarcată de toți călătorii care au trecut pe aici. În noaptea de 13 aprilie 1854 a fost distrus în întregime de un incendiu, provocat de un trăsnet.

În a doua jumătate a secolului trecut încep lucrările de restaurare, conduse de arhitectul Francisc Schulz, căruia îi urmează arhitectul Steindl, reprezentant al curentului neogotic în arhitectură. După aceasta, lucrările au fost încredințate unui antreprenor, care denaturează în bună parte arhitectura inițială. În 1907 lucrările sînt încredințate arhitecților Ștefan Moeller, secondat de Rudolf Wagner, dar cu tot aportul lor, n-au izbutit să execute toate lucrările de restaurare necesare. Așa se explică măsura înțeleaptă luată în 1956 de Guvernul țării noastre de a restaura în mod integral acest valoros monument de artă medievală. În momentul de față lucrările au intrat în faza finală.

Cea mai importantă piesă arhitectonică a castelului este sala cavalerilor, aflată la parter, și care pe vremuri servea ca loc de adunare a oștenilor seniorului respectiv. Din nenorocire, actuala sală a cavalerilor nu reprezintă decît o copie a celei originale, întrucît Francisc Schultz, care a condus lucrările de restaurare în 1867, a folosit metoda cunoscutului arhitect francez Viollet le Duc, de demolare a clădirii vechi și recon-

struire — în copie fidelă — a uneia noi. În aripa de Est, în partea opusă sălii cavalerilor, se află capela castelului, clădită de meșteri locali, cu piese sculptate încă de acum 500 de ani. În curte se află puțul castelului, care potrivit unei legende ar fi fost săpat în stîncă vremenî de 15 ani, de trei turci luați ca robi într-una din bătăliile lui Ioan de Hunedoara. Alte piese arhitectonice deosebit de valoroase sînt: bastionul estic, numit al toboșarilor, terasa Bethlen sau bastionul munițiilor, construit în secolul XVII, bastionul buzduganului, cel mai înalt și mai bine conservat dintre toate, pictat în întregime cu motive geometrice în exterior. O mare importanță prezintă și așa numita aripă Matei, construită în a doua jumătate a secolului XV, cu logii zugrăvite în frescă, aceasta fiind prima construcție în spiritul Renașterii în Transilvania. O influență a Renașterii italiene, se vede și la sala numită impropriu a dietei, aflată la etaj, deasupra sălii cavalerilor și la care se ajunge pe o scară în spirală. Această sală servea ca loc de consiliu al seniorului cu vasalii săi, numiți în actele medievale „servantes”. Sala a fost mult distrusă în secolul XVII, fiind transformată în scopuri utilitare. Ea avea pereții împodobiți cu o galerie de portrete ale domnitorilor contemporani cu Gabriel Bethlen, care cu timpul s-a distrus. Între chipurile care se mai pot distinge, unii au văzut și portretele lui Matei Basarab și Vasile Lupu. În aripa sudică a castelului poate fi văzut turnul numit al paharnicului sau turnul lui Capistrano, după numele cunoscutului inchiizitor Ioan de Capistrano, care a activat în Hunedoara pe la mijlocul secolului XV. Din turnul Capistrano se poate ajunge la partea cea mai originală a castelului, rămasă din timpul cetății militare construite de Ioan de Hune-

doara, și anume galeria și turnul Ne Boisa (Nu te teme), exemplu tipic de construcție militară din prima jumătate a secolului XV. Alte construcții sînt aripa Bethlen, pe latura de Vest a curții, datînd din secolul XVII și așa numitul bastion pustiu în colțul Sud-estic. Lucrările de restaurare începute în 1956 s-au îndreptat îndeosebi spre piesele de o valoare deosebită ale castelului și anume: sala cavalerilor, sala dietei și capela.

Astfel, lucrările de restaurare a castelului de la Hunedoara sînt o mărturie grăitoare a grijii deosebite pe care o acordă conducerea noastră de Stat pentru valorificarea bogățiilor artistice ale țării. Castelul de la Hunedoara, alături de marele combinat siderurgic, vor constitui și în viitor două mărturii ale muncii creatoare pe care poporul nostru a știut să o depună întotdeauna.

M. PACURARIU

CONTRIBUȚII NOI LA CUNOAȘTEREA OPEREI LUI SAMUIL MICU. Cea mai mare parte a operei lui Samuil Micu a rămas în manuscris. De aceea, mai toate studiile de pînă acum despre viața și opera cărturarului ardelean se bazează, ca material informativ, numai pe ceea ce a văzut lumina tiparului.

Nu-i de mirare că-n astfel de condiții unele din aspectele operei lui Samuil Micu au rămas necunoscute sau prea puțin clarificate. Abia începînd cu anul 1949, cercetările înlătură, într-o oarecare măsură, acest neajuns.

Data fiind această situație în cercetarea operei lui Micu, este deosebit de îmbucurător faptul că colectivul de lingvistică de la Universitatea din Iași se ocupă intens de activitatea lingvistică și de contribuția a doi cărturari ardeleni la formarea limbii noastre literare. Astfel, în cursul a-

nului 1960, colectivul s-a ocupat de temele: *Limba în opera lui Petru Maior* și *Limba în scrierile lui Samuil Micu*. În cazul prim, s-a insistat asupra aportului lui Petru Maior la dezvoltarea limbii romîne literare, iar în cazul al doilea s-au subliniat meritele lui Samuil Micu mai ales în crearea unui sistem ortografic cu litere latine și în îmbogățirea terminologiei filozofiei romînești. (Activitatea colectivului de lingvistică în anul 1960, în: *Academia R.P.R., Filiala Iași — Studii și cercetări științifice, Filologie*, anul XI, fasc. 2, 1960, p. 297).

O parte din rezultatele și concluziile cercetărilor asupra lui Samuil Micu au apărut în studiul d-lui Pompiliu Teodor: „Izvoarele lucrărilor de filologie traduse și prelucrate de Samuil Micu”, publicate în volumul citat mai sus, p. 235—244.

Citirea lucrărilor din ultimul timp asupra operei lui Samuil Micu, și anume a acelor care au deplasat centrul de gravitate de la cercetările tradiționale (ale istoriografiei vechi) asupra aspectelor lingvistice și istorice la cele filozofice, apoi contactul cu manuscrisele cărturarului ardelean i-au mijlocit d-lui Pompiliu Teodor posibilitatea cîtorva observații de natură să lărgască informația de pînă acum, precum și relevarea unui aspect inedit al strădaniilor lui Samuil Micu în direcția *creării terminologiei filozofice romînești*.

Înainte de a intra în tratarea propriu-zisă a subiectului, autorul dă cîteva note biografice legate de vremea școlarității lui Samuil Micu la Viena, note care aruncă o prețioasă lumină asupra studiilor sale de filozofie. Micu a studiat, timp de șase ani (începînd din 1766), filozofia și teologia la Viena. Pe lîngă aceasta, funcțiile deținute la Viena prin anii 1777—1781 îi fac posibil lui Micu contactul cu

viața culturală a marelui oraș. Este vremea în care începe activitatea sa în domeniul traducerilor și prelucrărilor filozofice.

Lui Micu i-au reținut atenția două din manualele de largă circulație în imperiu: 1. „Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accomodata, et pluribus sententiis exemplisque ex veterum scriptorum romanorum monumentis illustrata” (Claudiopoli, 1771) a lui Baumeister; 2. „Institutiones philosophiae moralis in usum auditorum philosophiae conscriptae” de Carol Steinkeller. Aceste două lucrări constituie izvoarele traducerilor și prelucrărilor pe care le va face cărturarul ardelean mai târziu.

Prima încercare de traducere după Baumeister datează din 1781—1782 și constă în traducerea primei părți a acestui manual, pe care o intitulează „Logică, acum întâi pe limba românească prelăcută de Samoil Clain, ieromonah de la Blajiu. Anul Domnului 1781. Scrisă în Viena Austriei”. În 1786, Micu traduce din nou Logica, pe care o revizuieste în 1787: „Logica, adică partea cea cuvîntătoare a filozofiei, făcută și scrisă pe limba românească de ieromonahul Samoil Clain de la Sad. Văzută și îndreptată, 1787”.

A doua lucrare tradusă de Micu este „Philosophia moralis institutionis ius naturae, et politicam complexae”, căreia cărturarul nostru îi dă următorul titlu: „Dreptul firii și Etica. Acum întâi pe limba românească făcută de Samoil Clain de Sad, călugăr din Blajiu ordinis Basilii monachus. În Viena Austriei. Anul învierii Domnului 1781”. Între 1782 și 1786, Micu alcătuieste cea de-a doua variantă a Filozofiei morale, care nu mai este o simplă traducere ci o prelucrare. Această variantă o reia în anul 1786.

Pînă acum se știa că „Dreptul firii” și „Etica” sînt o traducere după Baumeister. Dl Pompiliu Teodor stabilește, pe bază de cercetare serioasă a manuscriselor respective, că pe cînd lucrarea din 1781 este o simplă traducere a Filozofiei morale a lui Baumeister, alcătuirea din anul 1786 este o prelucrare în elaborarea căreia Micu a pus alternativ la contribuție cele două surse, adică nu numai pe Baumeister ci și pe Steinkeller. Cit privește motivele care l-au determinat pe Micu la acest procedeu, dl Pompiliu Teodor opinează: „Micu, în condițiile luptei pentru afirmare națională, în plină epocă de reforme, găsește necesar să apeleze și la alte cărți” (p. 239).

Este vrednică de reținut — pentru incontestabila ei rezonanță profund actuală — sublinierea de către Micu (în unul din fragmentele traduse din Steinkeller) a monogenezei și a dreptului la libertate al tuturor oamenilor: „toți oamenii de la un părinte se trag și toți asemenea sînt fii părintelui celui dintîi. Toți sînt slobози și asemenea”. (Cit. după Teodor, p. 240).

După ce arată prin ce condiții de cenzură a trebuit să treacă Filozofia morală (p. 240 sq.), autorul trece la lucrările inedite ale lui Micu (p. 241 sq.). Studiul manuscriselor filozofice ale lui Micu l-a adus pe autor la o constatare care este în dezacord cu ultimele cercetări: din afirmația pe care o face dl I. Lungu în studiul „Gîndirea social-politică și filozofică a lui Samuil Micu” (în: „Din istoria filozofiei în România”, vol. II, 1957, p. 130) în sensul că „părțile consacrate eticii și politicii au fost numai anunțate, dar n-au văzut lumina tiparului și nici nu se știe de soarta lor”, este justă numai prima parte a ei, iar a doua parte nu este justă, pentru că Etica și Invățătura politi-

cească s-au păstrat în manuscrisele 119 și 94, II.

Contribuții și precizări noi aduce dl P. Teodor și cu privire la ultimul text filozofic al lui Micu: Metafizica, al cărui titlu corect e următorul: „Învățătura metafizicii” și care e tradus după Baumeister. În ce privește datarea acestuia, d-sa arată că „părea emisă pînă acum este discutabilă” (p. 241). Pe baza mai multor elemente, autorul stabilește că „Învățătura metafizicii” a fost tălmăcită între 1787 și anul morții împăratului Iosif al II-lea (1790).

Contribuția d-lui Teodor se încheie cu relevarea importanței pe care o au variantele lucrărilor filozofice ale lui Micu pentru studiul terminologiei. Acestea pun în lumină nu numai preocupările filozofice ale învățatului ardelean, ci și eforturile sale conștiente de a exprima gândirea înaltă într-o limbă pe înțelesul poporului.

Concluzia finală a autorului este: „Manuscrisele filozofice sînt ... o sursă importantă pentru cercetătorii din domeniul filozofiei și al lingvisticii. Ele pun în evidență aspecte noi care precizează lucrurile, întărind afirmațiile ce s-au făcut. Identificarea unui nou izvor, alături de Baumeister, lărgeste informația de pînă acum și modifică viziunea. Studiarea manuscriselor are și o valoare de ordin biografic: datorită lor putem să urmărim aproape an de an îndeletnicirile lui Samuil Micu. În lumina unor asemenea cercetări, biografia cărturarului ardelean vor putea să se apropie de viața și opera lui pe terenul sigur al informației documentare” (p. 244).

Deși autorul își categorisește modest contribuția cu subtitlul de „note”, totuși ea este foarte prețioasă și vrednică de menționat, pentru că e concepută în spirit științific, e docu-

mentată și sobră. În plus, aduce elemente, date și sublinieri noi. Pe lângă contribuția pe care o aduce în materie, studiul constituie un îndemn pentru continuarea și aprofundarea cercetărilor în legătură cu viața și opera învățatului călugăr ardelean.

C. SÎRBU

SBORNICUL ȘI CALENDARUL ORTODOX pe 1962 al Mitropoliei ortodoxe cehoslovace este un mănunchi de îndrumări duhovnicești și practice pentru viața creștinului. După partea calendaristică obișnuită și îndrumări tipiconale, urmează seria de articole semnate de I. P. Sf. Mitropolit Ioan, P. Sf. Episcop Dorotei de Prešov, decanul A. Michalov, prot. J. Novak, prof. St. Balogh, prof. M. Šesan, prof. I. Kaciur, prot. B. Aleš, prot. R. Hofmann, prot. J. Leixner, prot. M. Scerbei, prot. L. Dosedel și cu privire la: Creștinismul cheamă la libertate, Despre Maica Domnului, Vocea libertății, Sf. Ioachim și Ana, Munca nu profanează sărbătoarea, Iconoclasmul, Drumul Sf. Apostoli Ciril și Metodie, Cu bucurie tot înainte, Insemnătatea etică a muncii, Conferința pancreștină pentru pace de la Praga, Crăciunul, Mișcarea de eliberare în Africa, Roadele stau în mîna colectiviștilor, Amintiri triste din timpul protectoratului hitlerist, Descoperiri arheologice în Moravia, Construcții tehnice în Slovacia, Casa Domnului, Viața într-un colectiv agricol, Despre construcții, Producția alimentară, Povestea lui Biriuc (după Turgheniev) și plante medicinale.

Pe 160 pagini se înșiruie articole ce pot interesa pe orice credincios și despre care orice credincios trebuie să fie informat din punct de vedere duhovnicesc, precum și despre mediul nou social tehnic și colectivizat în care trăiește, și care îi produce belșug ma-

terial. Ilustrații plastice însoțesc textul.

STUDIILE DE BIZANTINOLOGIE publicate în revista „Byzantinoslavica” (anul XXII, nr. 1 și 2 pe 1961, Praga) s-au îmbogățit cu cercetări despre: Revolta zeloților din Salonic în veacul XIV (V. Hrochova); Din istoria împ. Heracliu (O. Klima); Fortăreața lui Assan din Rodope (D. Concev); Stilul ornamentalistic din Moravia (Kl. Benda); Armenii în imperiul bizantin (P. Charanis); Eunucii în administrația bizantină (R. Guillard); Corporațiunile bizantine (B. Mendl); Cultul Sf. Cruci în veacurile 5 și 6 (A. Frolow).

În partea foarte bogată a recenziilor bibliografice sînt indicații și autori romîni: Sp. Cîndea, M. Șesan, I. Zugrav, D. Fecioru, S. Dragomir, G. Cronț, I. Crăciunaș, I. Rămureanu, D. Belu, I. Bria, N. Chițescu, I. Coman, N. Corneanu, M. Georgescu, Tr. Sevițu, I. Turcu, P. Vintilescu, I. Puiu, P. S. Năsturel, C. Bărbulescu, Ch. Pistrui, Gr. Marcu, L. Stan.

M. Ș.

ÎN GRIJA CONTINUĂ PENTRU PACE. Neobosită este stăruința pentru pace desfășurată de Mișcarea creștină pentru pace de la Praga. Am referit de atîtea ori în coloanele acestei reviste despre activitatea ei.

De curînd, între 19 și 22 februarie 1962, s-a desfășurat la Budapesta ședința Comitetului executiv (de 16 membri) al Mișcării, pentru pregătirea programului de viitor. S-au întrunit vechii și cunoscuții membri ai biroului, Secretariatului internațional și ai Comitetului executiv, ca: președintele J. Hromadka, secretarul general J. Ondra, secretarii regionali H. Kloppenburg din Germania federală, G. Bassarak din Germania democratică, Karoly Toth din Ungaria, Alex. Bui-

veski de la Moscova și A. Stoian de la Kiev; apoi: I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim de la Moscova, pâr. vicar J. Novak de la Prága și prof. M. Șesan din partea Patriarhiei romîne; A. Kieghley din Anglia, A. Ziak și St. Turnsky din Cehoslovacia, P. Conord din Franța, arhiep. I. Klivit din R.S.S. Estonă, W. Schmauch și H. Vogel din Germania, A. Rasker din Olanda, Alex. Karev din Moscova și T. Bartha din Budapesta, care făcea serviciul de gazdă deosebit de amabilă.

Delegații ortodocși au început lucrările printr-un prea frumos Acatist al Sf. Serghie de Radonej, servit de toți delegații, împreună cu clericii ortodocși locali, ca administratorul maghiar Feriz Berki, preotul rus Mihail Talmaciiov și cel bulgar Ioan Nedelcev.

Au urmat apoi primele consfătuiri între delegați și ședințele Secretariatului internațional, iar seara, în 20 februarie, a avut loc un serviciu divin ecumenist la care a predicat despre opera păcii în lume H. Kloppenburg, fiind urmat la cuvînt de I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim, prof. P. Conord, H. Vogel și A. Keighley, impresionînd puternic numeroasa asistență. Apoi a urmat recepția oferită de episcopul reformat I. Samosközi, care a urat celor de față spor binecuvîntat în lucrarea lor pentru opera păcii.

Președintele J. Hromadka și-a desfășurat apoi, în 21 februarie, referatul: „Pentru opera păcii”, în care a subliniat faptul că Mișcarea își susține activitatea bazîndu-se pe teologia păcii, îndrumînd credincioșii spre pacea creștină și stăruind fără încetare împotriva armelor atomice și în genere condamnînd categoric războiul.

Pregătindu-se prima întrunire a Comitetului de acțiune al celor 116, secretarul Ondra prezintă programul elaborat de secretariat, care cuprinde următoarele: referatul principal va fi

rostit de J. Hromadka, asupra temei: „Răspunderea creștinilor în tensiunea actuală din lume” și va fi urmat de coreferatele celor patru vicepreședinți și anume: I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim va vorbi despre: „Poziția teologiei ortodoxe față de Mișcarea de la Praga”; H. Kloppenburg va trata despre: „Mișcarea de la Praga și Mișcarea ecumenistă în stăruința pentru dezarmare”; H. Vogel va vorbi despre: „Starea actuală a războiului rece și din punct de vedere teologic”; T. Barthă despre: „Pregătirea conferinței a 2-a pancrăștine”, iar un frate african va vorbi despre: „Starea actuală din Africa, Asia și America Latină”. Astfel Mișcarea dorește să-și manifeste misiunea ei profetică către credincioși, propunând soluții concrete pentru variatele probleme care frământă omenirea și nu numai moralizând prin cuvinte. Amănuntele acestor tematici vor fi apoi discutate în cele 12 comisii speciale, ca și la întrunirea pancrăștină din iunie 1961.

Pentru lărgirea relațiilor, o delegație de cinci membri: Hromadka, I.P.Sf. Arhiepiscop Nicodim, Kloppenburg, Barthă și Ondra va pleca la Geneva pentru a trata cu Secretariatul consiliului ecumenist al Bisericilor, precum s-a hotărât în iunie 1961. Apoi s-au primit referatele prof. W. Schmauch despre activitatea filialei Mișcării din Germania democratică, al lui H. Kloppenburg despre activitatea filialei din Germania federală, al prof. Rasker despre activitatea filialei din Olanda și al lui A. Keighley despre activitatea pacifiștilor din Anglia. Toate aceste rezultate au fost apoi prezentate și la conferința de presă, la care au participat 35 ziariști, reprezentând 14 ziare interne și externe.

O acțiune deosebită este pregătirea unei conferințe pentru pace în Africa, cu sprijinul statelor Ghana, Liberia, Etiopia și al altora.

După discuții suplimentare în următoarele două zile și după recepția festivă oferită de președintele Oficiului pentru afacerile bisericești I. Prantner, care și-a exprimat bucuria că lucrările comitetului executiv sînt atît de roditoare, s-a dat publicității comunicatul corespunzător asupra sesiunii. El merită să fie cunoscut în întregime:

— Obiect al consfățuirii a fost în primul rînd pregătirea primei conferințe a Comitetului de consultare al celor 116, pentru luna mai 1962. În discuții comune s-a stabilit faptul că situația internațională actuală lărgeste și accentuează ea însăși activitatea Mișcării creștine pentru pace.

— Este însăși Evanghelia Domnului cea care cere mărturia noastră a creștinilor pentru pace între oameni. Slujirea noastră nu constă în acțiuni de moralizare pură, ci vrea să împlinească în sens biblic o activitate profetică a Bisericii, de a sluji preoțește și a acționa față de membrii ei în direcția solidarității în durere, în necaz și vină, dar și a dorinței și nădejdi în lumina vestirii despre prezența Mintuitorului Hristos în lume. Aceasta impune Mișcării noastre obligația deosebită de a solicita popoarele în vederea păcii, a înțelegerii, prieteniei și colaborării. Ceea ce facem trebuie să fie adînc ancorat pe Biblie și bazat pe necontenita înnoire teologică.

— Datoria noastră rămîne aceeași ca într-o situație în care este vorba de existența omenirii să creiem o atmosferă care să înlesnească bărbaților de stat să lămurească pozitiv problemele lor. Această îndatorire este aceeași despre care am mai vorbit și altădată și ei îi aparțin problemele privitoare la dezarmarea generală și totală sub un control internațional eficace și interzicerea armelor de distrugere în masă; noi ne rugăm pentru reușita conferinței celor 18 state în

cadrul O.N.U. pentru dezarmare; noi constatăm că lista problemelor actuale care se cer rezolvate cuprinde: dorința popoarelor din Asia și Africa pentru eliberare politică și economică; nevoile Americii latine precum și lupta contra ignoranței, a înapoierii și a sărăciei. Cerem din nou să se creieze zone denuclearizate în Europa, ca prim pas pentru dezarmarea generală și renunțarea categorică la orice ideie de război.

— În toate aceste probleme — și pot fi citate și altele — bisericile au fost în pericol să privească unele probleme și prin prizma de război rece. Constatăm și ispita unei pasivități în care cad mulți dintre creștini. De aceea trebuie să lucrăm mai departe și să apelăm mai departe.

— Constatăm însă cu mulțumire că lucrarea noastră dobândește rezultate și colaborări tot mai largi printre creștini. În multe state și biserici s-a realizat organizarea de conferințe regionale și de cercuri de lucru. Pe baza deciziei primei adunări pancreștine pentru pace de la Praga, din iunie 1961, am hotărât trimiterea unei delegații pentru discuții cu Secretariatul Consiliului ecumenist al bisericilor de la Geneva. Referatele pe care le pregătim pentru ședința Comitetului celor 116 și lucrările comisiilor, în număr de 12, la care chemăm membrii să colaboreze, sînt expresia nădejdi noastre că toți creștinii din variate biserici, toate asociațiile bisericesti și fiecare creștin în parte, iau asupra lor cu umilință și ascultare chemarea Mîntuitorului Hristos pentru acțiune cu răspundere întru servirea omului și a creațiunii și pentru ferirea acestei lumi de abuzuri și de autodistrugere.

— Chemăm din nou pe toți frații și toate surorile din lume la această acțiune comună pentru pacea lumii!.

Astfel s-a mai făcut un pas înainte în grija permanentă pentru pacea lu-

mii, după cuvîntul Sf. Apostol Pavel: „Fiecare dintre noi să fie aproapei pe plac în ce este bine, pentru zidirea lui” (Rom. 15, 2).

M. ȘESAN

TEZAURUL ARTISTIC DE LA CONSTANȚA. În primăvara acestui an, lucrătorii constructori din Constanța, săpînd temelia unui nou bloc, au dat de un depozit de statui, de diferite mărimi, în număr de 24, printre care trezește un viu interes statuia zeiței Fortuna cu zeul Pontos, alături de statuia unui șarpe uriaș.

Sînt sculptate în marmoră de culoare crem, zeița Fortuna fiind în mărime naturală, îmbrăcată în stil roman, fără o mină. Sculptorul a căutat să realizeze perfecțiunea, redînd cu dalta lui toate formele unei frumuseți clasice, acoperite de faldurile unui vestmînt superb. În semiobscuritatea muzeului regional din Constanța, fiecare statuie e luminată discret de un bec, încercîndu-se parcă să se redea ceva din misterul templului de altădată, din vremea cînd la picioarele zeităților adoratorii își cerșeau norocul, în drumurile comerciale pe mare sau pe uscat.

Un vizitator, cunoscător într-ale frumosului, a îndrăgit atît de mult statuia zeiței Fortuna, încît găsea nimerit să afirme că Venera din Milo e mult mai prejos decît frumusețea tomitană. Intrucît n-am văzut-o pe aceea decît în albume istorice, nu pot să subscriu la aprecierea cetățeanului din Tomisul de azi.

Dar ceea ce m-a pus pe gînduri n-a fost atît statuia zeiței Fortuna — sau celelalte din care nu lipsește și una ce reprezintă un localnic de demult, scît sau dac — cît statuia șarpelui. E un șarpe uriaș, de marmoră, sculptat perfect, făcut colac; capul de deasupra colacului nu mai este cap

de șarpe, ci-i bot de miel cu urechi de om și păr de femeie, iar coada iese de sub colac sfîrșindu-se cu un smoc de păr ca și cel de pe cap. E de mare interes să se știe ce semnificație va fi avînd acest șarpe. Nu cumva sculptorul va fi fost creștin și va fi încercat să simbolizeze prin această lucrare de artă biruința Mielului asupra șarpelui de demult, căruia, potrivit profeției din Geneză, îi strivește capul?! Mai ales că statuile s-au găsit nu departe de ruinele catedralei episcopale a Tomisului, din veacul IV—V, de pe vremea lui Constantin cel Mare și a urmașilor lui arieni. Catedrala nu era departe de vechea gară a Constanței, în interiorul vechiului Tomis.

E treaba specialiștilor să se pronunțe. Noi sîntem recunoscători harnicilor constructori care — o dată cu înnoirea Patriei și înfrumusețarea orașelor noastre — dau la iveală și comorile trecutului îndepărtat, și posibilitatea unei temeinice cunoașteri a lui.

Pr. I. SANDA

I. P. Sf. ARHIEPISCOP IOAN Wendland, exarh al Bisericii Ortodoxe Ruse pentru Europa centrală, a tipărit la Berlin (1961) o carte despre activitatea Sanctității Sale Patriarhul Alexei al Moscovei și întregii Rusii între 1950—1960 (p. 52). Ea scoate în evidență diferitele aspecte ale acestei activități, de la grija pentru viața internă a Bisericii în spiritul Ortodoxiei, la grija pentru unitatea Bisericii Ortodoxe, pentru apropierea de celelalte Biserici și pentru contribuția la lupta pentru pace. Pe linia unității bisericești, S. Sa Patriarhul Alexei a strîns legăturile cu celelalte Biserici ortodoxe, prin vizite personale la Patriarhatele din Orient și la alte Patriarhate, prin primirea la Moscova în acești zece ani a 44 delegații ortodoxe, prin 17 vizite de răs-

puns ale delegațiilor ruse în Bisericiile surori și prin întruniri interortodoxe. În felul acesta, conlucrarea Bisericilor Ortodoxe s-a intensificat.

Relațiile cu celelalte Biserici creștine s-au întărit prin contacte cu anglicanii, cu Biserica evanghelică germană, cu reprezentanți ai Consiliului Ecumenic, etc.

De asemenea, Biserica Ortodoxă Rusă a ridicat glasul în favoarea păcii și a condamnat abuzul cu credința, prin care cercuri bisericești din Apus căutau justificarea unui război atomic.

Un capitol consacră I. P. Sf. Arhiepiscop Ioan lucrărilor teologice și activității pastorale a S. Sale Patriarhului Alexei.

Scrisă în l. germană, cartea e o contribuție la cunoașterea de către creștinii occidentali a activității S. Sale Patriarhului Alexei și a vieții Bisericii Ortodoxe Ruse în actualitate. Aceasta corespunde și interesului deosebit ce se acordă în Bisericiile occidentale cunoașterii mai depline a Bisericii Ortodoxe Ruse după primirea ei în Consiliul Mondial al Bisericilor. „Cu primirea Bisericii Ortodoxe Ruse în Consiliul Mondial al Bisericilor s-a deschis un nou capitol în istoria Mișcării Ecumeniste”, căci „de-acum una din cele mai mari Biserici din Răsăritul Europei ... poate da noi impulsuri pe calea spre unitatea Bisericii”, cum se exprimă Biserica evanghelică germană.

Ne bucurăm de prețuirea dată pe plan ecumenic Bisericii Ortodoxe Ruse și Întîistătorului ei. Această prețuire ridică prestigiul Ortodoxiei întregi, contribuie la înfrățirea dintre Bisericiile creștine și la întărirea unității lor în lupta pentru pace.

N. M.

ACADEMIA GERMANĂ DE ȘTIINȚE din Berlinul democrat a inițiat, prin Institutul de Istorie, o serie în-

formativă de lucrări, care să umplă golul lăsat de știința veche burgheză în privința relațiilor germano-ruse. În acest cadru a apărut în 1960 importanta lucrare a prof. E. Winter, directorul acestui institut, despre: Rusia și papalitatea, vol. 1, pînă la începuturile iluminismului (pe care am prezentat-o în această revistă, nr. 11/12 1960, p. 938). Îndeosebi se dă atenție relațiilor germano-ruse, mult neglijate în istoriografia trecută. Cu lămurirea multor probleme din timpul marelui savant rus M. V. Lomonosov se ocupă lucrarea recentă din această colecție, datorită tot prof. E. Winter și intitulată: A. L. Schlözer și Rusia (Editura Academiei din Berlin, 1961, p. 341). Lucrarea cuprinde referatele și corespondența lui Schlözer dintre anii 1764—1803, pe care le-a scris în legătură cu străduințele sale de a stimula în Germania și chiar în Rusia cercetarea de amănunt a istoriei ruse și de a prezenta un program cît mai deplin despre felul predării acestei istorii la nivel academic. Activ la Göttingen și la Petrograd el este simpatizat de țarina Ecaterina II și ajunge membru al Academiei ruse, dar în multe privințe istorice era contrazis de Lomonosov. Cu toate acestea, adîncind istoria rusă, el este primul care publica din 1802 marea Cronică a lui Nestor de la Kiev. Astfel Schlözer și-a dobîndit mari merite pentru istoriografia rusă deși faptul mai era discutat între istoricii ruși N. Popov, S. Soloviev, V. Lamanski și N. Polevoi și cei germani H. Bäcker, K. Bittner și M. Winkler. Schlözer a fost istoric, filolog și pedagog al timpului său, precum se constată din referatele sale și din bogata corespondență cu membrii Academiei, cu Lomonosov și variați oameni de știință ruși și germani (p. 45—316). Pe atunci se acorda la Berlin atenție traducerilor unor scrieri ale lui Dimitrie Cantemir și în Rusia era apre-

ciat teologul enciclopedist Evghenie Bulgaris. Astfel cartea contribuie esențial la adîncirea cunoștințelor despre relațiile germano-ruse de altă dată, care sînt dovadă de colaborare pe teren științific pozitiv și îndemn pentru azi.
M. ȘESAN

ÎN ANUL 1961, Revista pentru Teologia pastorală (*Monatschrift für Pastoral-theologie*) a Bisericii evanghelice din Germania răsăriteană a împlinit 50 de ani de apariție neîntreruptă, un eveniment important care a fost sărbătorit cu fast și bucurie. Revista aceasta se tipărește la Göttingen.

Numărul 7, din iulie 1961 cuprinde un material bogat, interesant și instructiv. Extragem din el următoarele date, care ni s-au părut prețioase:

La început este un cuvînt scurt, semnat de către Robert Frick, conducătorul revistei și Wolf-Dieter Marsch, secretarul de redacție. În acest cuvînt se subliniază importanța alor două evenimente din Teologia evanghelică germană și anume: Sărbătorirea profesorului D. Dr. Joachim Beckmann, cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 ani (18 iulie, 1961) și sărbătorirea profesorului D. Martin Fischer, cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani (9 august, 1961). Amîndoi au publicat mai multe lucrări de valoare în specialitatea lor teologică.

Două conferințe publice, ținute cu prilejul acestor comemorări, sînt publicate în acest număr al revistei și anume:

Friedrich Wilhelm Marquardt publică conferința cu subiectul: „Gebet in der Krisis der Sprache”, iar Jurgen Moltmann publică conferința cu subiectul „Die Rose im Kreuz der Gegenwart” (cu subtitlul: Pentru înțelegerea rostului Bisericii în societatea modernă). Partea primă a acestui studiu tratează despre concepția cercurilor industriale despre religie.

1. Diferitele concepții ale societății despre religie. 2. Religia ca un cult privat. 3. Religia ca comuniune. 4. Religia ca instituție. În partea a doua a studiului autorul se ocupă despre greșita înțelegere a Bisericii din partea Sociologiei și despre greșita înțelegere a Sociologiei din partea Bisericii. În partea a treia se arată sensul adevărat al Bisericii.

Frieder Schulz publică studiul: *Rugăciunea liberă în cadrul cultului*. Este o problemă care interesează în special cultul evanghelic din Germania.

Robert Frick publică studiul cu titlul: „Instrucția pregătitoare a preotului și completarea acestei pregătiri în viața preotească”. Este un studiu interesant atât pentru datele sale istorice, cât și pentru multele informații referitoare la pregătirea de astăzi a preoților în diferite țări și la diferite confesiuni.

Pe o extindere de 16 pagini se arată cărțile teologice nou apărute în Germania și se face o dare de seamă asupra lor:

Wendland (Heinz Dietrich), *Solie către lumea socialistă*. Volumul acesta de 336 p., cuprinde un număr de douăzeci articole și cuvântări ale autorului, ținute în anii 1953—1959. Conținutul cărții este plin de actualitate și se referă în cea mai mare parte la problemele sociale ale vieții.

Wurzbacher (Gerhard) și alții au publicat cartea cu titlul: *Preotul în societatea modernă*. Este un studiu sociologic asupra situației și activității preotului evanghelic în lumea cea nouă a socialismului. Cartea are 102 p.

Allmen (Jean Jacques), *Noi sintem slujitorii*. Cartea aceasta se ocupă în chip special de misiunea preotească și de posibilitățile de existență a preotului în lumea modernă. Are 223 p.

Perrin (Henri), *Insemnările unui preot muncitor*. Insemnările cuprinse în această carte au fost făcute între anii 1934—1944. Cartea are 352 p. Același autor mai publică un volum de scrisori și documente, în 382 p.

Benz (Franz), *Pastorația misionară*. Se ocupă în cele 144 p. de mișcarea pastorației misionare din Franța și despre importanța ei pentru Germania.

Abbing (Pieter I. Roscam), *Pastorația laicilor*. Lucrarea aceasta este o introducere în convorbirile pastorale pe care preotul le are cu prilejul vizitării familiilor. Are 182 p.

Bohren (Rudolf), *Practica noastră cauzală, sau o ocazie misionară*.

Krimm (Herbert), *Slujba diaconatului în concepția ecumenică*.

Schmidt (Ludwig), *Pregătiri ale comunității pentru anul bisericesc*.

Lindner (Reinhold), *Temelia unei teologii a societății*.

Hermelink (Jan), *Înțelegere și mărturisire*. Cartea aceasta este un produs al fenomenologiei religiei și are o extindere de 171 p.

Ebeling (Gerhard), *Natura (esența) credinței creștine*, p. 256.

Van Peursen (Cornelis A.), *Trup — suflet — duh*. Introducere în antropologia fenomenologică. Cartea aceasta urmărește să dea cititorilor, în cele 129 p. ale ei, o orientare în conținutul filozofiei antropologice.

SP. C.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu